

ھندەك قەكۆلین ل دۆر
ئەدەب و پەوشەنبیریا كوردی

هده و النامه‌ی کتیب

هندەك قەكۆلین ل دۆر
ئەدەب و پەوشەنبیریا كوردی

ژنقیسینا:

حجی جعفر

۲۰۲۲ دەۆك

وهشانين بنگهه لالش يي رهوشه بيري و جفاكي
ژماره (04)

ناشي پهرتووكي:

هندهك شهكولين ل دور تهدهب و رهوشه بيري كوردي

ژنفيينا:

حجي جعفر

دهرهينا هونهر:

ههكار فندي

ژمارا سپاردني:

(D-/2718/22) پهرتووكخانا بهدرخانيان - دهوك

چاپ:

چاپخانا پاك - ههولير

ههرما كوردستاني - دهوك 2022

www.lalishduhok.com

ناقهرۆك

پیشی.....	۹
تشتهك ژ باوهرييت ئيزديان.....	۱۰
تشتهك ژ ئولا ئيزدى و زوردهشتى.....	۲۳
هندهك پيروزيين ئيزديان.....	۳۳
داسن و دهوك و دوو بوچوون.....	۵۱
دا پسيار كهينهقه و بيژين پا پەيشا (دهوك) ژ چ هاتيه؟.....	۵۹
ئيزدياتى د مەم و زينا خانى دا.....	۶۳
كوردین كه لهور و بابان د رۆمانا (ل سودان) ى دا.....	۱۰۶
چه ند گوتنييت وهكههڤ كو كورد و ئەمان ب كاردھينن.....	۱۲۶
بابەتەك وهكههڤ و نه وهكههڤ د ناقبەرا كوردان و ئەمانان دا.....	۱۳۲
جەگەرخوين و هۆزانەك.....	۱۶۸
جەگەرخوين و پەند.....	۱۸۷
ژن و بزاقا ژنى، د هۆزانيت جەگەرخوين دا.....	۱۹۸
هۆزانەكا نەبە لاقەكرى.....	۲۱۰

- ۲۱۸ ..... دوو ھۆزانیڭ نەبە لاقە کریڭن ((مەلایى باتەيى))
- ۲۱۸ ..... باتى فرمايد
- ۲۱۹ ..... من كلام ملا حسين الباتى
- ۲۲۲ ..... ھۆزانتقانىك مىلى
- ۲۲۸ ..... كاروانەكى بى نارمانج
- ۲۳۴ ..... ئايا مەلایى جزیرى ھۆزانا سۇفیالیزم ب تنى قەھاندىيە؟
- ۲۴۱ ..... پەيشا ((گاق)) و نەھمەدى خانى
- ۲۴۶ ..... ژنكا دەقەرا سلیمانیى ل سالا ۱۸۹۲ ى
- ۲۴۸ ..... بەرھەمى دیرین
- ۲۴۸ ..... مەلایى جزیرى نقیسەقانى ھۆزانا نیشتمانییە
- ۲۵۳ ..... فەرھەنگا بچووكان
- ۲۵۳ ..... پشكا نیكى
- ۲۵۵ ..... فەرھەنگوگا بچووكان
- ۲۵۵ ..... پشكا دوویى
- ۲۶۰ ..... ژ بچووكان را
- ۲۶۲ ..... ((كرمانج)) و ((كرمانجى))
- ۲۶۹ ..... جەگەر خوینی ژبیر نەكەن
- ۲۷۱ ..... (محسن فوزى) ژى ھۆزانتقانىە ؟
- ۲۷۳ ..... ھۆزانتقانىەكا بى خودان!
- ۲۷۶ ..... تیبینی
- ۲۷۷ ..... (سەلما) كچا مەھمەدى جزیرى ھۆزانتقانىەكا كورد بوویە

۲۷۹	..... مە لا خەئیل کییه ؟
۲۸۳	..... ستیرهکا دی ل ئەسمانی رەوشەنبیریا کوردی رژییا!
۲۹۲	..... شاییش
۲۹۷	..... ژنکا کوردستانی د نقیسینیت کارل مای دا ۱۸۴۲ — ۱۹۱۲
۳۰۹	..... سەیهک و خودانی خو.
۳۱۴	..... مە ئەف تووقە مرووقە دقین
۳۲۰	..... هە قپە یقینەک ل گەل ئە حمەدی خانی
۳۲۳	..... هوزانقانهک دن ژى وهلات هیلا !!
۳۲۷	..... هزاره ژماره (۳ — ۷ — ۴۰) ل نک ئیزدیان و قزلباشیت ئەنادولیا
۳۳۱	..... کارل مای، هزاره حمەدی خانی پەسند دکەت !
۳۳۴	..... پەیف و رستییت زمانی کوردی، د نقیسینیت کارل مای دا ۱۸۴۲ — ۱۹۱۲
۳۳۹	..... دوو تشتییت مرووقی هزار ژى نهکری
۳۴۱	..... کی دی دهاوارا هەژارا هییت ؟
۳۴۴	..... جیرانییت مە بییت خوشتقی
۳۴۶	..... مامک

٣٥٨	..... هه قبه ركرنا چيشانو كه كا كوردى ل گه ل ئيكا بيانى
٣٦٢	..... موتيڤيت وه كه هڤ
٣٦٢	..... موتيڤيت جوودا
٣٦٥	..... رهوشه نيريا ملي د گوتنييت مه زنان دا

هه و النامه ي كتيب

پیشی

خویندهقانی هیژا، ئەڤ نقیسنییت ل بەر دەستییت ته، پیکهاتییه ژ چەند
گوتاریت ئەدەبی و رەوشەنبیری، پریا وان دوهختی خودا د گوڤار و روژنامییت
کوردی دا هاتینه بە لاڤکرن.

ب هزرا من بهایی قان قە کۆلینییت ئەدەبی و رەوشەنبیری نه کیمه، له و من ب
فەر زانی هه موویان کۆمکه م و ل گه ل یییت به لاڤنه کری چاپیکه م.
هیڤیدارم خویندهقان ب چاقه کی قه کری بهری خوده تی ... سوپاس

حجی جعفر

٢٠١٦/١/٥

دهوک

تشتهك ژ باوهرييت ئيزديان

پيشى:

ب راستى چ هزر لنك من نه بوون، كو دى جارەكى ل سەر ئولا ئيزديان
نقىسم.

من وهسا هزر دكر، كو ئەڤ كارە دكهفته سەر مليت رهوشهنبيريت ئيزديان ب
خو، چونكى ئەو د رهوشت و ئولا خودا ژ مه شههرهزاترن، هەر وهكو دبيژن
خودانى مالى باشتەر دزانيت چ د مالا وى دا ههيه.

بهلى پشتى ئەز ل وان كورا تاماده بويم، ييت كو بنگهها لالش، يى
رهوشهنبيرى و كومهلايهتى، ل رۆژيت ۱۳ - ۱۸/۴/۱۹۹۵ ژبو هندهك
رهوشهنبير و نقيسهران سازكرى، من هزرا خو گوهارت و من وهسا زانى، كو ئەڤ
كارە نه ئەرکهكه ل سەر مليت براييت ئيزدى ب تنى يه، بهلكو ئەرکهكه ل سەر
مليت هه موو نقيسه ر و رهوشهنبيران... ل سەر ئەڤى هزرى، ئەڤ نقيسينا ل بهر
دهستيت هه وه پهيدا بوو. هيقيدارم ب چند نقيسينيت دن ژى، گوڤارا لالش ب
خه ملينم.

بابهت:

ئولا ئيزديان، ب باوهر و رهوشتيت خوييت تاييهت و كهڤن، كو هندهك
دزقربنه چوار هزار سالا پيش زاييني، ژ ئوليت
دى ييت ئاسمانى جودايه^(۱).

جودايه ب هه بوونا فره خوداوهندان، كو خاسيه تهك گه لهك كهڤنه، هه تا نهو
ئولا ئيزديان پاراستييه، وهكو:

خوداوهندا توفانی، کو دبیزنی (پیرهفات - الهه الفيچانات)، ههروهسا
خوداوهندا ژدایکبوونی، کو دبیزنی (خاتوونا فهخرا - الهه الولادة عند النساء)
ههروهسا خوداوهندی پهزی، کو دبیزنی (مهمی شقان - الهه الغنم)* ... ئوهوسا
خوداوهندی دی ژی ههنه، وهکو خوداوهندی برق و بروسیا، شهر و جهنگا^(۲) ...
ههبوونا چینیت ئولی دناڤ کومه لا ئیزدی دا وهکو:

چینا: شیخان، پیران، فهقیران، کوچهکان، قهوالان، مریدان ... ئهقه ژی
خاسیهتهکا دی یا تایبهتی یه، ب ئولا ئیزدیانه^(۳)، کو د ئولیت دن دا تونه یه.
داکو کوراتی و خاسیهتی باوهریت ئولا ئیزدیان باش بو خویندهقانان دیار و
خویا بیت، من ب فه زانی، ب قی رهنگی خواری، بابهتی خو پشک بکه م:

۱- باوهریت ئولا ئیزدیان و سومهریان و بابلیان و ئاشوریان

۲- باوهریت ئولا ئیزدیان و زهردهشتی

۳- باوهریت ئولا ئیزدیان و جهوهیان و مهسیحیان

۴- باوهریت ئولا ئیزدیان و ئیسلامی

۵- باوهریت کوردیت ئیزدی و کوردیت بوسلمان

۶- باوهریت تایبهتی ب ئولا ئیزدیانه

۱- باوهریت ئولا ئیزدیان و سومهریان و بابلیان و ئاشوریان:-

چونکی ئولا ئیزدیان ئولهکا کهقنه، دی بینی رههیت وی ب ناڤ رههیت
باوهریت سومهریا و بابلیا و ئاشوریا کهقتیه^(۴)، لهورا نهسهیره ههکه ئهم هندهک
باوهریت ههڤشک د ناڤهرا باوهریت ئیزدیان و سومهریا و بابلیان و ئاشوریا دا
ببینین، وهکو:

هزرا دبیزیت (ئادهم) ژ ئاخى هاتیه چیکرن^(۵)، یان پیروز کرنا ئاگری و
روژی^(۶)، یان حهرامکرنا نیچیرا پهز کیشی د روژا (خدر ئهلیاس) دا^(۷)، یان
حهرامکرنا ژنهینانی دههیشا نیسانی دا^(۸)، یان جهژنا سهری سالی^(۹) ... هتد.

ئه‌ڤ وه‌كه‌ڤيا د ناڤه‌را باوه‌ریت ئولا ئی‌زدیا و باوه‌ریت ئولا سومه‌ریا و بابلیا و ئاشوریان دا، نیشانه‌ک دیار و به‌لگه‌یه‌ک موکمه، کو ئولا ئی‌زدیان، ئوله‌کا گه‌له‌ک که‌ڤنه و ره‌هیت قان باوه‌ریا ئاڤا ژ می‌ژوو‌یه‌کا دوور و دریت‌ڤه‌خواری.

۲- باوه‌ریت ئولا ئی‌زدیا و زه‌رده‌شتی :-

هه‌تا ده‌مه‌کی نی‌زیک ئی‌زدیا بزاف دکر، کو ده‌زیکه‌کی زراف د ناڤه‌را ئولا خو و ئولا زه‌رده‌شتی دا ببینن، لی نه‌و‌روژ بو‌روژی یا دیار و خوبا دبیت، کو ئولا ئی‌زدیان گه‌له‌ک ده‌می یا ب پیش ئولا زه‌رده‌شتی که‌ڤتی^(۱۰).

ده‌ما زه‌رده‌شت پی‌غه‌مبه‌ر، ل چه‌رخی چواری پیش زایینی په‌یدا‌بووی، باوه‌ریت ئولا خو گه‌هاندنه کوردستانی^(۱۱)، به‌لی خه‌لکی باوه‌ری پی نه‌هینا، نه‌کو خه‌لکی میدی ب تنی باوه‌ری پی نه‌هینا، به‌لکو هه‌تا مال و ئیل و هوژ و ئه‌شیره‌تا وی ژی باوه‌ری پی نه‌هینا و ژناڤه‌ میلیله‌تی ده‌رئی‌خست^(۱۲)، له‌وما ئولا زه‌رده‌شتی د ناڤه‌لکی دا به‌لاڤه‌بوو، ب تنی ما ئولا چینا بلند^(۱۳).

یا ژمنقه‌ ئه‌گه‌را به‌لاڤه‌بوونا ئولا زه‌رده‌شتی ل کوردستانی، وه‌کو پیدڤی ژبه‌ر هندی‌بوویه، چونکی کوردان ئولا خو هه‌بوو، نه‌و‌ژی ئه‌و ئوله، یا کو نه‌و دبیتنی (ئولا ئی‌زدیان)، ئه‌گه‌ر هنده‌ک باوه‌ریت ئولیت: جه‌ویان، بو‌زیا، مه‌سیحیا... هتد چووینه د ناڤه‌ ئولا زه‌رده‌شتی دا^(۱۴)، بی‌گومان هنده‌ک باوه‌ریت ئولا ئی‌زدیان ژی چووینه د ناڤه‌ ئولا زه‌رده‌شتی دا، یان بی‌ژین وان هنده‌ک باوه‌ری ژ ئولا ئی‌زدیان وه‌رگرتینه وه‌ک:

پی‌روژکرنا روژی، ئاگری، ل به‌رخوکرنا جلکی سپی، نفی‌ژکرنا.. هتد.

به‌لی ژ ره‌خه‌کی دیڤه‌ ئولا زه‌رده‌شتی که‌ڤتی هه‌ڤرکیی لگه‌ل هنده‌ک ئادات و باوه‌ریت ئولا ئی‌زدیان وه‌کو:

هه‌بوونا خوداوه‌ندان، روژی گرتن^(۱۵)، قوربانیدان، سه‌ماکرن، ڤه‌شارتتا مریا ... هتد لی ده‌ما زه‌رده‌شت شکه‌ستن د ڤی مه‌یدانی دا هینای، ئینا رابوو ئه‌و

که سیټ باوهری ب ټولا ئیزدیان هه‌ی، ب دیو په‌ریس ناساندن، به‌لی ټولا ئیزدییا
شیا خوب پاریزیت و د ناڅ ټولا زه‌رده‌شتی دا نه‌حه‌لیت^(۱۶).

۳- باوهریت ټولا ئیزدیان و جهویان و مه‌سیحیان :-

پیش هنده‌ک باوهریت وه‌که‌ه‌څ بینین، دقیت ئەم بزانیان کو باوهری هه‌ست
ده‌ربرینه، ل سهر تشتیت ده‌وروبه‌ریت خو ... پاشی کراسه‌کی پیروز دکه‌نه به‌رخو
و دبنه یاسایه‌کا نه‌نقیسی، ژبو پاراستنا سنج و ژیاننا کومه‌لی^(۱۷).
هه‌روه‌سا ئەڅ باوهرییه دکه‌قن و ژ که‌قناتیا مروڅی ده‌ستپیدکه‌ن، ره‌هیت
هنده‌کان دگه‌هنه چه‌رخي به‌رین^(۱۸). له‌وما هه‌که مه‌ دیت کو هنده‌ک باوهری د ناڅ
ملله‌تان دا وه‌که‌ه‌قن، نابیته ئەگه‌را هندی، کو بیژین قی ملله‌تی، یی ژ ئەقئ دی
وه‌رگرتین، چونکی:

۱- ئیکه‌تیا ده‌روونی د ناڅبه‌را هه‌موو مروڅان دا هه‌یه، ئانکو ده‌روونی وان
هه‌څپشکن. له‌وما دی بینین هزره‌ک، یان بیره‌ک وه‌که‌ه‌څ ل نک هه‌موویان
په‌یدادبیت، کو دبیزنی (هزرا شه‌نگه‌ستی)^(۱۹).

۲- هه‌موو ملله‌ت د یه‌ک قوناغ دا بو‌رینه و مه‌ژیی وان وه‌که‌ه‌څبوویه، له‌ورا
یه‌ک هزر کریه^(۲۰).

۳- هنده‌ک ژقان باوهریا هه‌ر ژ که‌قندا وه‌که‌ه‌څبووینه، چونکی ژباب و باپیرا
بو‌نه‌څیچرکا ماینه^(۲۱).

ئەڅ پیشیه بو‌هندي بوو، داکو نه‌بیژن ټولا ئیزدیان، ئەڅ باوهریت خواری ییت
ژ ټولا جهویان وه‌رگرتین:

۱- ئاده‌م Adem:

ئیزدی وه‌سا هزر دکه‌ن، یان باوهر دکه‌ن، کو ئاده‌م یی ژ ئاڅ و ئاخئ و ئاگری و
بایی هاتیه‌ه‌ دروستکرن. به‌لی ژ ئاخا (گه‌لیی لالش)، سه‌به‌قه‌یه‌ک دبیزیت:

لالش کو دها ته
 ل ئه ردی شین دبو نه باته
 پیژه یین چ قاس کنیا ته
 کو کنیا ت پی دزه یین
 چار قسمه ت تیک هنجین
 ئاخ و ئاڤو با و ئاگری
 قالبی ئاده م پیغه مبه رژی نژین^(۲۲)

تهورات ژی دبیژیت: وان الرب الاله جبل ترابا من الارض و نفخ في انفه
 نسمة

حياة فصار الانسان نفساً حية^(۲۳)

ئانکو خودی مروڤژ ئاخا ئه ردی دروستکر و پڤکره دفنا وی و روح هینایی.

۲- حهوا:

تهورات دبیژیت: حهوا ژ په راسیا ئاده م دروستکر به.

فا وقع الرب اله سباتا على ادم. فنام فاستل احدى اضلاعه وسد مكانها
 باللحم، و بنى الرب الاله الضلع التي اخذها امرأة فاتي بها ادم^(۲۴).

ئانکو خودی ئاده م نقاند، پاشی په راسیا وی هینا دهر و گوشت دانا شوبنی.
 خودی ژنک ژقی په راسیا وی هینا دهر، پاشی بو ئاده م قریکر.

باوه ریت ئولا ئیزدیان ژی، دبیژن: خودی حهوا ژ ته نیشتا ئاده م یا چه پی
 دروستکر به^(۲۵).

کوردیت بوسلمان ژی هه ر ل سه ر قی باوه ری نه. لهوما دقیت باوه ری ب
 ژنکی نه هینین، چونکی یا په راسی خواره.

۳- دارا به هشتی:

تورات دبیزیت: ئادهم و حهوال به هشتی بوون، خودی گوتی فیقیی قی دارا
ل نیقا به هشتی نه خون، نهژی دهستی خو بکه نی داکو نه مرن.
واما ثمر الشجرة التي في وسط الجنة فقال الله لا تاكلا منه، ولا تمساه كيلا
تموتا (۲۶).

باوه ریت ئولا ئیزدیان ژی قی دبیزن، ب تنی فیقی دکه نه گه نم (۲۷). ههروه سا د
توراتی دا مار حهوا یی دخاپینیت. فیقیی دارا حهرامگری دخوت. لی د
باوه ریت ئولا ئیزدیان دا، (مهلهک تاووس) دگهل خودی ریک دکه قیت، کو ئادهم
گه نی حهرامگری بخوت، داکو به نیرنه ئه ردی و ل ویری، نقشی مروقان زیده
بکه ت (۲۸).

۴- بابا چاویش:

بابا چاویش ئه و پیره یی کو ژنی نه هینیت و دخزمه تا شیخادی دا بیت...
دوور نینه ئەڤ باوه ریا ژن نه هینانی ژ ئولا مه سیحی هاتبیت (۲۹).

۵- شیخادی:

ب باوه ریت ئولا ئیزدیان شیخادی هنده جارن روحا مهلهک تاووسه، هنده
جارا ژی روحا خودی یه (۳۰). ئەڤ باوه ریه وه کویا فه لانه، دهما دبیزن عیسی یی
ژ روحا خودی چیبووی.

۴- باوه ریت ئولا ئیزدیان و ئیسلامی:-

چهوا مه دیت، باوه ریت ئولا ئیزدی لگهل باوه ریت ئولا یهودی و مه سیحی و
بابلی و سومه ری و زهرده شتی هه قپشکن، وه سا دی بینین هندهک باوه ریت ئولا
ئیسلامی ژی هاتینه د ناڤ باوه ریت ئولا ئیزدیاتی دا. ب هزارا من ئەڤ باوه ریه
ب دوو ریکا هاتینه:

۱- ب رپیا ترسی ۲- ب رپیا شیخادی

وه کو میژوو دیار دکهت، ئولا ئیزدیان گهلهک جاران یا کهتیه بن شیر و تیریت ئیسلامی، ب تایبهتی ل سهر ده می سولتانییت ئوسمانی، ههتا (۷۲) فهرمانا ل سهر وان رابوبنه^(۳۱).

قیجا داکو ئیزدی خو پپاریزن و بوسلمان کهریت خو ژی قه نه کهن، ژ ترسان دا هندهک باوهریت ئیسلامی وهرگرتینه، وهک: پیروژکرنا روژا ههینی^(۳۲).

هه موو روژیت خودی دپیروژن، لی ههر ئولهکی روژهکا پیروژ ههیه:

جوهیا روژا شه مبوو ههیه، فهلان ئیک شه مبوو، بوسلمانان ههینی، ل نک ئیزدیان روژا چوار شه مبوو یا پیروژه. لی نهو ئهم دبیین، کو روژا ههینی ژی، کو دره گهزدا یا بوسلمانانه، ل نک ئیزدیان یا پیروژه! پیروژیا قی روژی ل نک ئیزدیان یا نویه و ژ ترساندا پیروژ کره^(۳۳). ههروهسا هه قپشکیا ئیزدیان لگهل بوسلمانان د روژا جهژنا قوربان دا... ب قی ری ئیزدیان پیچهک خو ژ زوریا تورکان و جیرانییت خو بییت بوسلمان پاراستیه.

رپیا دوویی، یا باوهریت ئیسلامی تیرا هاتینه دناڤ باوهریت ئولا ئیزدیان، ری یا شیخادی بوویه. شیخادی سوفیهکی مهزنی ئیسلامی بوویه، دهما هاتیه د ناڤ ئیزدیان دا، شیایه ب هیزا خو یا ئاقلی و قانع کرنی، گهلهک باوهریت ئیسلامی دناڤ ئیزدیان به لاقبکهت، وهکو:

باوهری هینان ب ئاڤا زم زم، ب چیاپی ئه ره فاتی، ب چه ج کرنی، ب ههندهک ئایاتییت قورئانا پیروژ... کو ئه قه هه می د ره گهزدا پیروژی بوسلمانان.

ههتا قه دهغه کرنا په یقا (له عنهت - دیو) ژی ژ چیکرنا شیخادی بوویه^(۳۴). ههر

چهوا بیت، باوهریت ئیسلامی وهسان نه هاتینه د ناڤ ئولا ئیزدی دا، ههروهکو هندهک بو دچن، کو ئیزدی تیپهکا ئیسلامی بوینه، پاشی زقرینه^(۳۵).

پرانی میژوو قانان بو هندی دچن، کوچ جارا ئیزدی نه بوینه بوسلمان^(۳۶).

۵- باوهریت کوردیت ئیزدی و کوردیت بوسلمان :-

هه موو باوهریت ئولا ئیزدی، دوهختی خودا، باوهریت ئولا کوردیت بوسلمان بووینه، لی دهما هاتینه سهر ئولا ئیسلامی، پرانیا وان لگهل خو هیناینه، هندهک ژی ژبیرکینه، هندهک ژی ووندا کرینه، هندهک ژی هیلاینه، لهوما تهز دبیزم، هه موو باوهریت کوردیت بوسلمان ژی، ژبلی تهویت ژ ئیسلامی وهرگرتین، ملک کوردیت ئیزدی نه، چونکی ژیده را ههردوو باوهریا ئیکه، کو ئولا وان یا کهقنه، بو نمونه:

باوهری ب هه بوونا ژمه چیتران، کیمکا هه یقی، ب شیخ و مشائیخا، ب هیزا داران، ئاخی، ب ستیران، ب خدر تهلیاس، ب رییا کادزا، ب پیروژکرنا ئاخی و ئاگری... هتد تهقه هه موو دهه قپشکن و ملک ههردوو انه.

۶- باوهریت تایبه تی :-

مه خسه دا مه ب قی گوتنی تهو باوهرینه، تهویت ئیزدی ب تنی ل سهر دچن و کهس تیدا پشکدار نینه ژبلی وان، تهق باوهریه بهردی بناغا ئولا ئیزدیا نه، وهکو:

۱- پیروژیا گه لی لالش:

تهق گه لییه لنک ئیزدیان گه لهکی پیروژه، چونکی:
مه رقه دی شیخادی لییه، حه جا ئیزدیا نه، ئاقا زم زم لییه، کانیا سپی لییه،
ئادهم ژ ئاخا قی گه لی دروستکریه^(۳۷).
ههروه سا گا قا خودی دونیا ته و اوکری، بیهنا خو ۳۰ هزار سالال سهر چیا یی
گه لی لالش قه دایه^(۳۸).

۲- زمانی کوردی:

ب باوه‌ریا ئولا ئیزدیان، خودی ب کوردی لگه‌ل ئادهم ئاخفتیه، هه‌روه‌سا ده‌ما گا‌فا مه‌لائیکه‌ت دروست‌کرین ب کوردی لگه‌ل وان ئاخفت^(۳۹). ئە‌ڤ باوه‌ریا ب تنی یا ئیزدیانه.

۳- ب باوه‌ریا ئولا ئیزدیان، خه‌لکی ئیزدی ژ ئادهم بتنی بویه، بی‌حه‌وا^(۴۰).

۴- ب باوه‌ریا ئولا ئیزدی، (نوحی) پاپورا خو لگوندی (عین سقنی) دروست‌کره^(۴۱).

۵- ب باوه‌ریا ئولا ئیزدی، پاپورا (نوحی) ب چیا‌یی‌ سن‌گاری که‌فتیه و پاپور کونبوویه و ماری کونگرتیه^(۴۲).

۶- ب باوه‌ریا ئولا ئیزدی، (تاووس مه‌له‌ک) سه‌روکی مه‌لائیکه‌تا بوو، په‌یسکا وی دویف یا خودی رایه.

۷- سلبوون ژ په‌یقا: (دیو، شه‌یتان، له‌عنه‌ت، شه‌ت ...). ب تنی باوه‌ریا ئیزدیانه.

۸- ب باوه‌ریا ئولا ئیزدی، (۷۱) ئادهم هاتینه^(۴۳).

۹- ب باوه‌ریا ئولا ئیزدی، ئادهم ژ ئاخا گه‌لیی لالش دروست‌کره^(۴۴).

۱۰- ب باوه‌ریا ئولا ئیزدی، چوار شه‌مبوو روژا وان یا پیروژه، چونکی خودی (تاووس مه‌له‌ک) دق‌ی روژی دروست‌کره، هه‌روه‌سا جه‌ژنا سه‌ری سالی دکه‌قیته دق‌ی روژی دا، کو دبیته چوار شه‌مبویا ئیکی ژ هه‌یقا نیسانا شه‌رقی.

(تاووس مه‌له‌ک) دق‌ی روژی دا ژ ئاسمانا ده‌یته خوار^(۴۵).

ژ لایه‌کی دیشه، ئیزدیان لگه‌ل ساییا ژی باوه‌ریت هه‌قیشک هه‌نه، وه‌کو:

ره‌نگی شین، له‌به‌رخو ناکه‌ن، قیبله‌گه‌ها وان روژه‌ه‌لاته، هه‌ز ژ جلكیت سپی

دکه‌ن^(۴۶).

هه‌روه‌سا لگه‌ل قه‌ره‌چیت ئوروی، باوه‌ریت هه‌قیشک هه‌نه، وه‌کو:

که رکنا نانی دماره کرنا ژنی دا، زاڅا که ره کی دخوت، بووک که ره کی... (۴۷)
ئه ژ باوه رییه ل نک سابیئا ژی هه یه (۴۸)

ئه نجام:

- ۱- باوه ری ب گشتی دکه قنن، هندهک دزقنه سه رده می چه رخی به رین.
- ۲- باوه ری وه کو خو نامینن، به لکو گوهورین ب سه ردا دهییت.
- ۳- باوه رییت ملله تان ب گه لهک ری کافه دچنه دنا ژ ئیک دا، (بازرگانی، جیرانی، ئه سکه ری، له شکه ری، دینی... هتد.
- ۴- ئولا ئیزدی پیش ئولا زه رده شتی که قتییه.
- ۵- ئولا زه رده شتی باوه ری ژ ئولا ئیزدیان وه رگرتینه.
- ۶- چ جار ئیزدی نه بووینه بوسلمان.
- ۷- باوه رییت ئیسلامی، ب رییا ترسی و شیخادی هاتینه د نا ژ ئیزدیان دا.
- ۸- ئولا ئیزدیان، باوه رییت هه قپشک دگه ل باوه رییت سومه ری و بابلی و ئاشوری و زه رده شتی و ئیسلامی... هتد هه نه.
- ۹- باوه رییت ئولا ئیزدی، ملکی کوردییت بوسلمان و کوردییت ئیزدی نه.
- ۱۰- ئیزدی باوه ریی ب یه ک خودا دهینن، به لی خودا وهندی ژی دبن وی دا هه نه.
- ۱۱- کوردییت بوسلمان گه لهک باوه رییت ئولا ئیزدی لنک خو پاراستینه.
- ۱۲- باوه رییت ئولا ئیزدیان، به ری بناغه یه ژبو مانا ئولا ئیزدیان.
- ۱۳- ئولا ئیزدیان ب باوه رییت ئولییت ده ورو به رییت خو داخبار بوویه، به لی دیسان، تهو ئول ژی ب ئولا ئیزدیان داخبار بووینه.

ژیدەر و پهراویز

۱- الیزیدیه بقایا دین قدیم، بحپ تاریخی، بغداد، ۱۹۷۸، جورج حبیب، ل ۵.
* لنک کوردیت بوسلمان ژی خوداوهندی (مامی شقان) هیشتا مایه، مامی شقان لنک کوردیت بوسلمان، زاروکان ژ نه خوشیان رزگار دکهت، ژبو قی چهندي: دهیکهک و کچا خو یا نه شووی کری، زاروکی نهخوش دکهنه دناف چاروکهکی دا، یان دهرسوکهکی دا، یان ههر تشتهکی دی، کو زاروک تییدا نه کهثیت. دهیک دی سهرهکی چاروکی گریت و کچا وی یا نه شووی کری، دی سهری دی گریت، پاشی دی چاروکی لیک زقرینن و سی جار دبیژن:

دهیک: مهشکا مامی شقانه

کچ: دهستی دایی و دوډا دهرمانه

- ۲- نحو معرفة حقيقة الديانة - اليزيدية، اینبیک، ۱۹۹۲، د. خلیل جندی، ل ۹.
- ۳- هه مان ژیدهرا بهری، الیزیدیه بقایا ... ل ۹۰.
- ۴- هه مان ژیدهرا بهری، نحو معرفة ... ل ۴.
- ۵- من الواح سومر الي التواراة، بغداد، ۱۹۸۹، د. فاضل عبدالواحد علي، ل ۱۰۸.
- ۶- المعتقدات الدينية في العراق القديم، بغداد، ۱۹۸۸، د. سامی سعید الاحمد، ل ۵.
- ۷- طقوسنا بين الممارسة والمنبع، عيد و بابا شیخ، گوڤارا لالش، دهوک، ژماره (۴) سال ۱۹۹۴.
- ۸- هه مان ژیدهرا بهری، الیزیدیه بقایا ... ل ۱۴. ژبو باوهریا سومهریا بنیره، من الواح سومر، هه مان ژیدارا بهری، ل ۳۵۳.
- ۹- گوڤارا لالش، ژماره (۲-۳)، دهوک، ۱۹۹۴، الیزیدیون والجذور الاولى، ابو فرات.
- ۱۰- نحو معرفه حقیقه ... ژیدهرا بهری. ل ۵.
- ۱۱- گوڤارا لالش، ژماره (۱) دهوک، ۱۹۹۳. مقدمة في تاريخ الديانة الزردشتية. د. محمد صالح زیباری.
- ۱۲- گوڤارا لالش، هه مان ژیدهر و نقیسه ...
- ۱۳- گوڤارا لالش، هه مان ژیدهر و نقیسه ...
- ۱۴- گوڤارا لالش، هه مان ژیدهر و نقیسه ...
- ۱۵- القصة في الادب الفارسي، قاهرة، ۱۹۶۴، د. امین عبدالمجید بدوي، ل ۲۱.

١٦- نحو معرفة، هه مان ژيڏهر، ل ٣١، هه وهسا بنيڙه، اليزيدية بقايا، هه مان ژيڏهر، ل ٤٤.

١٧- الحكاية الخرافية، نشاتها، مناهج دراستها، فردريش فون لايف، ترجمة. د، نبيلة ابراهيم والدكتور عزالدين اسماعيل، بيروت، ل ٣٢.

١٨- دراسات في الاساطير والمعتقدات الغيبية، صالح بن حمادي، تونس. ل ١٢٣.

١٩- الدراسات العلمية للمعتقدات الشعبية، مصر، ١٩٧٨، د. محمد الجوهري، ل ٤٤.

٢٠- علم الفولكلور، الكزاندر هجرتي طراب، ترجمه رشيد صالح، قاهرة، ١٩٦٧، ل ٣٣.

٢١- قصصنا الشعبية من الرومانسية الي الواقعية، د. نبيلة ابراهيم، بيروت، ل ٣٢.

٢٢- ئيزياتي، خدر پير سليمان، خليل جندى، بغداد، ١٩٧٩، ل ٥٥.

٢٣- الكتاب المقدس، العهد القديم، سفر التكوين، الفصل الپانى. الايه (٧).

٢٤- الكتاب المقدس، العهد القديم، سفر التكوين، الفصل الپانى. الايه (٧) (٢١-٢٢).

٢٥- اليزيديه بقايا .. هه مان ژيڏهرا بهري، ل ١١.

٢٦- العهد القديم، سفر التكوين، الفصل الپالپ، الايه (٣).

٢٧- اليزيديه بقايا .. هه مان ژيڏهرا بهري، ل ١١.

٢٨- اليزيديه بقايا .. هه مان ژيڏهرا بهري، ل ١٧.

٢٩- كوڤارا لالش. ژماره (٢-٣) دهوك، ١٩٩٤، ضوء علي فلسفة الديانة اليزيدية واصلها. د. پيرمه مو.

٣٠- كوڤارا لالش، هه مان ژيڏهر و نقيسه.

٣١- كوڤارا لالش، ژماره (١)، دهوك، ١٩٩٣.

٣٢- اليزيديون في حاضرهم و ماضيهم، بغداد، ١٩٨٠، عبدالرزاق الحسيني، ل ١٢.

٣٣- اليزيدية بقايا هه مان ژيڏه، ل ٥٤. رۆژا ههيني، رۆژه كا نه تهوى ئه ره بي يه، نه كو

رۆژه كا دينى بتنى يه. بنيڙه: مضمون الاسطورة في الفكر العربي، بيروت، ١٩٨٠. د. خليل احمد خليل، ل ٧٤.

٣٤- اليزيديون في حاضرهم، هه مان ژيڏهر، ل ٢٣....

٣٥- اليزيديون في حاضرهم، هه مان ژيڏهر، ل ٢٣....

٣٦- نحو معرفة حقيقة ... هه مان ژيڏهر.

٣٧- گوڤارا لالش، ژماره (١) دهوك، ١٩٩٢، خدرى پير سليمان.

- ٣٨- اليزيديون في حاضرهم ... هه مان ژيدير، ل ٣٨ .
- ٣٩- اليزيدية بقايا دين قديم ... هه مان ژيدير، ل ٧٦ .
- ٤٠- اليزيدية بقايا دين قديم ... هه مان ژيدير، ل ٧٥ .
- ٤١- اليزيدية بقايا دين قديم ... هه مان ژيدير، ل ٧٧ .
- ٤٢- كوچارا لالش، ژماره (٤) دهوك ١٩٩٤ . خيرى شنگارى .
- ٤٣- اليزيدية بقايا دين قديم ... هه مان ژيدير، ل ٧٧ .
- ٤٤- اليزيدية بقايا دين قديم ... هه مان ژيدير، ل ٧٤-٩٣ .
- ٤٥- كوچارا لالش، ژماره (٢-٣)، دكتور پير مه مو .
- ٤٦- گوچارا لالش، هه مان ژيدير و نقيسه ر، ژبو قهره چيت ئورويى، بنيره: الغجر دراسة تاريخية اجتماعية فلكلورية، بول كيلبر، ترجمة لطفي الخوري، ل ٢٩٦ .
- ٤٧- كوچارا لالش، ژماره (١) دهوك ١٩٩٣ ، الصابئة المندائيون ... الوثائق .
- ((ئه ژ گو تاره، ل كوچارا لالش، ژماره (٥) سالا ١٩٩٥ هاتيبه به لاقرن .))

تشتهك ژ ئولا ئیزدی و زهردهشتی

پیشی:

ل گوڤارا لالش، ژماره (۵)، مه کورتیهکا کورت ل سهر ئولا ئیزدی و زهردهشتی د ناڤ بابهتی خودا نقیسی بوو، د قی کورتیدا من بزاڤکر بوو دیار بکه، کو ئولا ئیزدی ژ ئولا زهردهشتی نههاتییه، چونکی ئولا ئیزدی کهڤنتره ژ ئولا زهردهشتی.

دیاره قی نقیسینی تینیا من نهشکاندبوو، لهوما ئەز پتر ل دویف دهلیل و بهلگا کهڤتم، داکو پتر باوهریی ب هندی بهینم، کو ئولا ئیزدی، ئولهکا سهربهخوبه و پاشماوا ئولا زهردهشتی نینه، ههر وهکو گهلهک نقیسه ر بو چووین. لهو من ب فهر زانی، جارهکا دی ل سهر ئەقی بابهتی را بچمهڤه، داکو بابهتی بووری و خویندهقان مافی خویی رهوا وهر بگرن.

ههرچهنده ئەڤ خالییت ل نک من کومبووین، یان ئەو بهلگه و دهلیلیت ل نک من پهیدا بووین، بابهتهک دریژ و تهسل نینه، لی بهسن بو هندی، کو بینه بهلگه و دهلیلیت بیگومان، کو مروڤ بیژیت، یان باوهربکهت، کو ئولا ئیزدی، پاشماوا ئولا زهردهشتی نینه، ژبلی ههڤهندیی و جیرانیی و داخباربوونی.

ههژی گوتنی یه بیژم، من ب فهر زانی چوار، پینج ریزکا ژ نقیسینا خو یا ناقبری قه گوهیزمه دناڤ نقیسینا خو یا ئەقی جاری دا، چونکی ئیک بابهتن و ئیکدوو تهمام دکهن.

بابهت:

ل پیشی فهره بپرا خویندهقانان بینم، کو ههڤیشکبوون، ل سهر هندهک باوهریا، دناڤهرا مللهتان دا، یان ل سهر هندهک رهوشت و تیتالا، یان هندهک چپروک و سهرهاتیا، یان گوتنیته مهزنان ... دزقرن بوڤان ئەگهرا:.

۱- ئیکه تیا دهروونی هه قیشک د ناڤ ملله تان دا.

۲- بۆرینا هه موو ملله تان د یه ک قوناغا میژوویی دا.

۳- هه قیشکیا قان ملله تان د که له پووری باب و باپیران دا^(۱).

ژبه ر قان نه گه را و هنده ک دی، نابیت خالیته هه قیشک د ناڤ ملله تان دا بکهینه نه گه را هندی، کو بیژین، نهڤ ملله ته دره گه زدا دزقپه ته سه ر بیتان ملله تی، ل سه ر قی بنیاتی نابیت نه م ئولا ئیزدی بکهینه پاشماوا ئولا زهرده شتی، ژبه ر وان خالیته هه قیشک، چونکی هه قیشکی دگه له ک خالان دا، تشته کی سروشتی یه و فولکلوری و نه نترۆپولوجیه.

هه تا ده مه کی نیژیک، ئیزدیان بزاق دکر، کو ده زیکه کی زراق دناقبه را ئولا خو ئولا زهرده شتی دا ببینن، لی نهو خویا بوو، کو ئولا ئیزدیان گه له ک پیش ئولا زهرده شتی که قتییه^(۲). ده ما زهرده شت ل چه رخی چواری پیش زایینی پهیدا بووی، باوریت ئولا خو گه هاندنه د ناڤ نه ردی کوردان دا^(۳)، لی خه لکی باوه ری پی نه هینا و ره دکرن، نه کو خه لکی میدی ب تنی، به لکو هه تا مال و ئیل و هوزا وی ژی باوه ری پی نه هینا و ژناڤ خو ده ریئخستن^(۴). له وما ئولا زهرده شتی د ناڤ خه لکی دا به لاڤ نه بوو، ب تنی ما ئولا چینا بلند^(۵). یا ژمن فه نه گه را به لاڤ نه بونا ئولا زهرده شتی ل جهی کوردان، وکو پیدقی، ژبه ر هندی بوویه، چونکی کوردان ئولا خو یا تایبه تی هه بوو، نه و ژی ئولا ئیزدی بوو.

خه لکی ئول و خوداوه ندیت خو هه بوون، له وما وان باوه ری پی نه هینا^(*). وه کو به ری نهو مه گوتی، گه له ک چیروک و چیقانوک و ره وشت و تیتال و باوه ریت ... ملله تان ب یه کتر دچن و وه که هقن، به لی دگه ل هندی ژی، هه ر ملله ته کی خاسیه ت و (مومیزاتیته) خویته تایبه تی هه نه.

هه ر ملله ته کی نیشان و مو را خو هه یه، له وما نه م بوچوونیه گه له ک نقیسه ران و میژوو قانان په سند ناکهین، گاڤا دبیزن ئولا ئیزدی پاشماوا ئولا

زهردهشتی یه، یان ژ پزدانی وی هاتیه دهر^(۶)، چونکی قه کولینیت زانستی دیار و خوبا کرینه، کو ئولا ئیزدی ب پیش ئولا زهردهشتی که قتیه^(۷).

دهما ئەم بیژین، ئولا ئیزدی، ئوله کا سهربخه خو نینه و ژ پزدانی ئولا زهردهشتی هاتیه دهر، دقیت مه دهلیل و بهلگیت خو ییت زانستی ههبن، کو قی گوتنی په سند بکهت^(۸).

لهوما پیدقییه ئەم وان باوه ریت هه قپشک و جودا جودا دناقبه را ههر دوو ئولان دا دیار بکهین، کانی هه تا چ رادهیه کی دگه هنه ئیک و هه تا چ رادهیه ک ژ ئیک ب دوور دکه قن؟ ئەو خالییت ههر دوو دگه هنه ئیک و جودا دکهن، چه ند سهره کینه، چه ند چقینه، دی ل خواری بینین :-

باوه ریت هه قپشک:

ههر نقیسه رهک و میژوو قانی هاتی و قیایی ئولا ئیزدی بکه ته پاشماوا ئولا زهردهشتی، یی ل هندهک باوه ری و رهوشتیت هه قپشک گه ربایی و بو کرینه بهلگه و گرو ق، داکو بکاریت بیژیت، ئولا ئیزدی پاشماوا ئولا زهردهشتی یه، بهلگه و دهلیلیت وان ژی ئەقه بووینه :-

۱- ئیزدی روژی و ناگری وه کوزهردهشتیا پیروژ دکهن.

۲- ئیزدی وه کوزهردهشتیا جلکیت سپی دکهنه بهرخو.

۳- ئیزدی وه کوزهردهشتیا باوه ری ب هیزا خیر و شه ری دهینن.

گوتنا من ل سهر قان خالان ئەقه یه :-

ئیزدیا و زهردهشتیا ب تنی روژ و ناگر نه په رستییه، هه تا ئەم بیژین ئولا ئیزدی پاشماوا ئولا زهردهشتی یه، بهلکو ژ نقشی ئاری بگره هه تا مصربا، گریکیا، و سومه ریا ... هتد

روژ په رستی یه^(۹)، هه تا ل وهلاتی یه مه نی ژی روژ هاتیه په رستن، قورئانا پیروژ دبیزیت: (وجدتها و قومها يسجدون للشمس من دون الله)^(۱۰).

دەربارا خالا دوویی، ئیژدی وزەردەشتی بتنی جلكیت سپی ناکەنە بەرخو،
هەتا ئەم بیژین ئۆلا ئیژدی پاشماوا ئۆلا زەردەشتی یە، بەلکو مللەتیت دن ژى
هەنە جلكیت سپی دكەنە بەرخو، وەكو سابینا^(۱۱).

دەربارا هیژا خیر و شەری، دی بیژین راستە ئیژدی باوەری ب هیژا خیر و
شەرا دەیین، بەلی نە وەكوزەردەشتیا. ل نک ئیژدیان خیر و شەرهەردوول نک
خودی نە، ئانکو خودی ژیدەری خیر و شەرانە: (یارەبی خیرە بدە، شەرا
وەرگەرین)^(۱۲).

ئەق باوەریە هیشتا ل نک کوردیت بوسلمان ژى مایە، دەما دبیزن:
(یاخودانی خیر و شەرا). بەلی ل نک زەردەشتیا، (ئاهورەمەزدا) ژیدەری
خیرییه ئو (ئەهریمەن) ژیدەری شەرییه. ئەق هەردوو هیژە د هەقركیى دانە، ل
داویی سەركەفتن بارا (ئاهورەمەزدا)^(۱۳).

ئەقە ئەو دەلیل و بەلگە بوون، ئەقیت کو هەندەك نقیسەر و میژووگان پشتا
خۆپی گەرم دكەن، بو هندی داکو بیژن ئۆلا ئیژدی پاشماوا ئۆلا زەردەشتی یە.
نەو دابینە سەر وان خالیین سەرەکی، ئەویت کو ئۆلا ئیژدی ژ ئۆلا زەردەشتی
جودا دكەت و دیار دكەت، کو ئۆلا ئیژدی، ئولەکا سەرەخوبە و پاشماوا ئۆلا
زەردەشتی نینە. ژوان خالان:

۱- د ئۆلا ئیژدی دا دیار دەیا پریا خوداوەندان هەیه^(۱۴). لی دیاردا گەلەك
خوداوەندان د ئۆلا زەردەشتی دا نینە، بەرهقاژی زەردەشتیا شەری دیاردا گەلەك
خوداوەندان کره^(۱۵).

۲- زەردەشتی مریت خۆ ناقه شیرن، دبنە جەهەکی بلند هەتا تەیر و پەرنە
بخون، داکو ئەرد پیس نەبیت^(۱۶). بەلی ئیژدی مریت خۆقەد شیرن^(۱۷).

۳- زەردەشتی مریت خۆ ناشون، داکو ئاڤ پیس نەبیت^(۱۸)، لی ئیژدی مریت خۆ
دشون^(۱۹).

۴- د ئولا زهردهشتی دا نابیت ژ ئیک ژن زیده تر بینن^(*). لی د ئولا ئیزدی دا ره وایه ژ ژنه کی پتر بینن.

۵- زهردهشتی دژی قوربانی دانایه و گوشتی قوربانا حه رامکره، ب تایبه تی دژی کوژتنا گاینه^(۲۰). لی ئیزدی هه تا ئه قروکه ژی قوربانیا ل جه ژن و ته و افاددهن و ل جه ژنا جه مایی گایی ژی دکوژن^(۲۱) و گوشتی وی دخون. ئه قه ژی دژی باوه ریا زهردهشتی یه^(*).

۶- زهردهشتی روژیا ناگرن، داکو له شی وان بو کاری بی هیز و لاواز نه بیت^(۲۲)، لی ئیزدی روژیا دگرن، ژبلی سی روژیت جه ژنا (ئیزدی)، ریبهریت ئولی (پیر و شیخ) و پشکهک ژ خه لکی گشتی ئه وی کو بقیت وان چل روژیت هاقینی و چلیت زستانی ژی دگرن^(۲۳).

۷- زهردهشتی خو سونه ت ناکه ن^(۲۴)، لی ئیزدی خو سونه ت دکه ن^(۲۵). ئه قه ژی ژ ئیسلامی نه هاتیه ههروه کو دکتور (سامی سعید الاحمد) دبیزیت^(۲۶). به لکو ره وشتهک که قنه، ژ ئیسلامی که قنتره. نهک هه ر ل سه ر ده می (ئیبراهیم پیغه مبه ر) سونه ت کرن هه بوو^(۲۷)، به لکو پیش ده می وی سونه ت کرن هه ر هه بوو^(*).

۸- ب باوه ریت ئیزدیا خودی ژیده ری خیر و شه رانه^(۲۸). به لی ل نک زهردهشتیا (ئاهوره مه زدا) ژیده ری خیری یه و (ئه هریمه ن) ژیده ری شه رییه^(۲۹).

۹- ئیزدی وه کو سابیئا رهنگی شین ناکه نه به رخو^(۳۲). هه می ئیزدی رهنگی سپی دکه نه به رخو، چونکی هزر دکه ن، کو جلکیت سپی، جلکیت به هه شتی نه^(۳۳). ئیزدی دبیزن:

(ئیزدینه، جلک سپی نه، به هشتی نه) لی زهردهشتی ژ رهنگی شین نارهن.

۱۰- ئولا ئیزدی، ئوله کا (ته بشیری) نه بوویه، ئانکو هه ول و بزاق نه کره، کو باوه ریت خول ناڤ خه لکی به لاقکه ت^(۳۴). لی ئولا زهردهشتی، ئوله کا (ته بشیری) بوویه، بگره ب زوری ژی باوه ریت خو دناڤ خه لکی دا به لاقکرینه^(۳۵).

۱۱- ئۆلا ئیزدی باوهری ب کراس و گوهورینی ههیه^(۳۶) تناسخ الارواح - لی د
ئۆلا زهردهشتی دا کراس گوهورین نینه^(۳۷).

۱۲- د ئۆلا ئیزدی دا، (برایی ئاخرهتی) ههیه^(۳۸). لی د ئۆلا زهردهشتی دا
برایی ئاخرهتی نینه. ل دویف زانینا من.

۱۳- ههتا رادهیهکی، ماری و دوویشکی د ئۆلا ئیزدی دا، پیروزیهک
وهرگرتیه. لی د ئۆلا زهردهشتی دا، ئەڤ ههردوو گیانهوهر ب زهررن و بیئت ژنک
(ئههریمهن) هاتین، ههچی و ان بکوژیت، ئەوی باشکر^(۳۹). مار ل نک هندهک
مللهتا هندی پیروزه ههتا رادهیهکا وهسا بو ماری ل داهومی پهرستگه ئاڤا
کرینه^(۴۰).

ژبلی قان خالیئت ژووری، خالیئت دن ژی ههنه، کو مروڤ رژد بیئت ل سه
هندی، کو ئۆلا ئیزدی، ئولهکا سهربخویه و جودایه ژ ئۆلا زهردهشتی وهکو:

۱- ئیزدی ب ئاقیستایی سووند ناخون، بهلکوب تاووسی مهلهک سووند
دخون.

۲- ههبونا پهرتووکا ئاقیستایی د ناڤ ئیزدیان دا نینه، نهک ههر ئەڤه بهلکو
ئه م دشین بیژین ههر وان گو ل پهرتووکهکی نهبوویه، کو ناڤی وی ئاقیستا -
ژبلی رهوشه نبیریت ئیزدی.

ئه نجام:

- ۱- ئۆلا ئیزدی پیش ئۆلا زهردهشتی کهفتیه.
- ۲- باوهریت ههڤیشک د ناڤهرا ههردوو ئۆلان دا ههنه.
- ۳- ههردوو ئۆل ب یهکتر داخبار بووینه، ههروهسا ب ئولیئت دن ژی داخبار
بووینه.

۴- ئۆلا ئیزدی پاشماوا ئۆلا زهردهشتی نهبوویه

۵۔ ٹولا ئیزدی ئوله کا سهر به خوبه .

۶۔ نهو خالیٔ ٹولا ئیزدی و زهردهشتی ژ ئیک ب دوور تیخن، پترن ژ وان خالیٔ وان نیژیکی به کتر دکهن .

۷۔ ژ قان باوه ریت ئیزدیان خوبا دبیت، کو ٹولا ئیزدی ئیکه ژ ئولیٔ هند و ئیرانیٔ که قن .

۸۔ نهو خالیٔ ههر دوو ٹولا ژ ئیک ب دوور تیخن سهره کی ترن، ژوان خالیٔ وان نیژیکی ئیک دکهن .

ژیدەر و پەراویز

- ۱- گوڤارا لالش، ژماره (۵) سال ۱۹۹۵، تشتهک ژباوه ریت ئیزدیان، حجی جعفر.
- ۲- نحو معرفة حقيقة الديانة الايزدية، اينبيک، ۱۹۹۲، د. خلیل جندی، ل ۵. ههروهسا بنیره: الیزیدیون، چاپا (۱)، ۱۹۶۴، هاشم البناء، ل ۶۴.
- ۳- گوڤارا لالش، ژماره (۱) سال ۱۹۹۳ دهوک، مقدلة في تاريخ الديانة الزرادشتية، د. محمد صالح زبیری.
- ۴- هه مان ژیدەر و نقیسه و لاپه ره ..... محمد صالح.
- ۵- هه مان ژیدەر و نقیسه و لاپه ره ..... محمد صالح.
- *- الادیان، پشکا ئیک، دکتور رشدی عه لیان، بغداد، ۱۹۷۶، ل ۱۲۳.
- ۶- هه مان ژیدەر، الیزیدیون، هاشم البناء ..... ل ۲۰.
- ۷- هه مان ژیدەر، نحو معرفه حقیقه ..... ل ۶.
- ۸- دکتور خلیل جندی و دکتور مه موی رۆله کێ باش دقێ مهیدانی دا ههیه.
- ۹- گوڤارا لالش، ژماره (۲ - ۳)، ۱۹۹۴، الشمس فی المعتقدات منذ اقدم العصور حتي الان، ب. ش. دلکوڤان. ههژی گوتنی یه بیژم، کو ئیکه مین نقیژا بو روژی هاتیه کرن، ل مصری بویه، سال ۲۵۰۰ پ. ز. بنیره: فی العقائد والديان، مصر، ۱۹۷۱، محمد جبار عبد، ل ۴۱.
- ۱۰- سوره النحل، الايه (۲۴) ...
- ۱۱- الیزیدیة بقایا دین قدیم، بحث تاریخی، جورج جیب، بغداد، ۱۹۷۸، ل ۱۳۰.
- ۱۲- نحو معرفة حقيقة ..... هه مان ژیدەر ... ل ۳۵.
- ۱۳- القصة فی الادب الفارسي، د. ئەمین عبدالمجید، قاهره، ل ۲۲.
- ۱۴- نحو معرفه حقیقه ..... هه مان ژیدەر ... ل ۷. فه ره ل قییره بیژم، هیژا پیرخدر دیبیرت، (وه حدانیهت، د ئولا ئیزدی دا ههیه، ئانکو ئوله کا وه حدانیه). ل ۳۲ ئیزدیاتی. بهلی میژووڤان عبدالرزاق الحسنی دیبیرت: (توحید) د ئولا ئیزدی دا نه بوویه. ل ۱۳ الیزیدیون فی حاچره م و ماچیه م.
- ۱۵- القصة فی الادب الفارسي ... هه مان ژیدەر ... ل ۲۱. ههروهسا بنیره گوڤارا کوری زانیاری کورد، ژماره (۲ - ۳)، ۱۹۷۵، ل ۵۸، علی سید و الگورانی، زرا دهشت و الزردشتیه.
- ۱۶- گوڤارا لالش، ژماره (۱)، هه مان ژیدەر ... مقدمه فی تاریخ ...

- ١٧- گوندياتي، خدر سليمان، بغداد، ١٩٨٥، ل ١١١ - ١١٢.
- ١٨- مضمون الاسطورة في الفكر العربي، خليل احمد خليل، بيروت، پشكا دوويي، ١٩٨٠، ل ٨.
- ١٩- گوندياتي، هه مان ژيدير... ل ١٠٨. ههروهسا بنييره: اليزيديون في حاضرهم... ل ١٠٧.
- * زهردهشت، نه حمهد، الشناوي، وهرگيران: شكر فتاح، بغداد، ١٩٦٧، ل ١٥.
- ٢٠- اليزيدية بقايا دين قديم، هه مان ژيدير... ل ٣٣.
- ٢١- گوندياتي، هه مان ژيدير... ل ٩- ١٧.
- * في العقائد والاديان، دكتور محمد جبار عبد، مصر، ١٩٧١، ل ٧٢. فه ره لغيره بيژم، كوبابليا ژي ((گا)) دكوشت و دكره قوربان. بنييره، اليزيديه، سامي سعيد الاحمد، ل ٢٠.
- ٢٢- القصة في الادب الفارسي، هه مان ژيدير... ل ٢١.
- ٢٣- اليزيديون في حاضرهم و ماضيهم، عبدالرزاق الحسنی، بغداد، ١٩٨٠، ل ٨٠، ههروهسا بو هه مان مهبهست بنييره، اليزيدية بقايا دين... ل ٤٥ - ١٢٠.
- ٢٤- اليزيدية احوالهم و معتقداتهم، سامي سعيد الاحمد پشكا دوويي، بغداد، ل ١٠٤.
- ٢٥- گوندياتي، هه مان ژيدير... ل ٧٤.
- ٢٦- اليزيدية احوالهم... هه مان ژيدير... ل ١٨. نقيسه ر صديق الدمولوجي ژي دييژيت، ئيزديان سونه تکرن يا ژ ئيسلامي وهرگرتي. بنييره، اليزيديه... موصل، ١٩٤٩، ل ٦٧.
- ٢٧- العهد القديم، الفصل السابع عشر، الايه: ١٠- ١١- ١٢- ١٣- ١٤.
- * عقمه بابل، هاري ساكز، وهرگيران د. نه مير سليمان، ١٩٧٩، ل ٢١١.
- ٢٨- نحو حقيقة... هه مان ژيدير،... ل ٢٥.
- ٢٩- القصة في الادب الفارسي، هه مان ژيدير... ل ٢١.
- ٣٠- اليزيدية بقايا دين قديم...، هه مان ژيدير... ل ٤٤.
- * اليزيدية، صديق الدمولوجي، موصل، ١٩٤٩، ل ٤٠.
- ٣١- اليزيدية بقايا دين قديم، هه مان ژيدير... ل ٣٣ - ٤٤.
- ٣٢- هه مان ژيدير... ل ٣٣ - ٦٠.
- ٣٣- هه مان ژيدير... ل ١٣٨.
- ٣٤- ئيزدياتي، خدر سليمان، خليل جندی، به غدا، ١٩٧٩، ل ٣٢ - ٣٣.

٣٥- گوڤارا لالش، ژماره (١) .. مقدمة في تاريخ ... هه مان ژيڊهر و محمد صالح
زيباري.

٣٦- سايبى ژى باوهريى ب كراس گوهورينى - تناسخ الارواح - دهينن، بنيره: كوڤارا لالش،
ژماره (٤)، ١٩٩٤. بوزى وبراھيمي و چيني و هندوس ژى باوهريى ب (تناسخ الارواح)
دهينن. بنيره: الاديان، هه مان ژيڊهر .... ل ١٠١. ههروهسا على ئيلاھى ژى باوهريى ب
(تناسخ الارواح) دهينن. بنيره: كورد، مينوروسكى، وهرگيران، سعيد حمه كريم، ئه ربيل،
١٩٨٤، ل ١٢١. بوھه مان مه بهست بنيره: اليزيدية في حاضرهم ... ل ٨٧.

٣٧- گوڤارا سه رهلدان، ژماره (٢) ١٩٩٣، دهوك، اليزيديه قبل شيخ ئادى بن مسافر،
د. مه موپير فه رمان.

٣٨- ئه حمه دى خانى، شاعرا و مفكرا، د. عزالدين مستهفا، بغداد ١٩٧٩، ل ٤٢٧.

٣٩- گوڤارا سه رهلدان، هه مان ژيڊهر و ژماره و نقيسه ر..... ل قييره فه ره بيژم، كو دكتور
مه موى، د كوڤارا لالش دا، ژماره (٢-٣) د بابته تى خودا، يى بناقى:
(ضوء علي فلسفه الديانة اليزيدية) گو تيه: (وتؤمن الديانات اليزيدية والزردهشتيه
والهندوء ايرانية القديمة بتناسخ الارواح). ل دويف زانينا من (تناسخ الارواح) د ئولا
زه رده شتى دا نينه.

٤٠- فى العقائد والاديان، د. محمد جبار عبد، مصر، ١٩٧١، ل ٣٣.

(ئەڤ گوتاره، ل گوڤارا لالش، ژماره (٦) سال ١٩٩٦ هاتيه به لافكرن)

هندەك پيروزيين ئيزديان

پيشى:

هەموو مللەتان پيروزيين خو هەنە ژيڊەرین وان سروشتى وهلاتى وان،
ئەسمانى وان و بيرو باوهرين باب و كالى وان... .

هندەك ژقان پيروزيا د گشتى و كه قنن، د ناڤ پيرانيا مللەتین جيهانى دا هەنە
وهكو په رستنا روژى، هەيشى، ئاڤ و ئاخى و بايى و ئاگرى...

پيروزي ژى هەنە تايبه تى نه، ب ئوله كى قه وهكو پيروزيا بهرى رهش لنك
بوسلمانا و پيروزيا خاچى لنك فهلان و پيروزيا گه لى لالش لنك ئيزديان.
پيروزي هەنە هەڤشكن دناڤه را فهلان و بوسلمانان و جوهيان وهكو پيروزيا
(قدس شريف) ل فلسگينى.

هندەك پيروزي هەنە ناوچه يى نه (محلې) هەڤشكن دناڤه را فهلان و
بوسلمان و جوهيان وهكو: (سید ناحوم) ل ئەلقوشى...

پيروزي هەنە دناڤه را كوردین بوسلمان و ئيزديان دا هەڤشكن، وهكو
مەرڤه دى شيخادى، پيروزي هەنە ئەو ب خو يين ئيزديان بويينه لى وان
ژبيركينه و كوردین بوسلمان وان پيروزي دكەن وهكو: پيرى بابەكر ل گوندى سوريا
ل ناڤ مزوريا و پيرى خەلات ل گوندى وشتيان، هەر لناڤ مزوريا.

ب كورتى چ مللەت و چ وهلات و چ دهڤەر و چ عەشيرهت و چ گوند دى
پيروزي نين، هەميا پيروزيين خو هەنە و رپزى لى دگرن و قوربانيا بو ددەن
چونكى ئەڤ پيروزيه، ژ پيدڤيین ژيانى په يدا بوينه.

بابەت:

ئيزدى وهكو مللەته كى ئارى و خودان ئوله كا كه قن، بى بهر نه بوينه ژ
پيروزيين مروڤايه تى، ئەوژى ئانكو ئيزدى خودان بيرو باوهرى و ديروك و رهوشت

و تیتالین خو یین تایبه تی نه، خودان ئولا خوبا خو مالی دهم و جه و ئەسمان و
ئاڤ و دارین خو هه نه....

ههروهسا ئیزدی هه قپشکن د هندهک پیروزیان دا ل گه ل ملله تین که قن و
میژوویی وه کو: په رستنا روژی و هه یقی و ناگری... ل گه ل ئاریا و مصرییا و
بابلییا و ئاشورییا و هندییا...

بو خوشکرنا قی بابه تی. مه ب فه رزانی پیروزیان ل سه ر قان خالین
خواری دابه شکه یین:

۱- پیروزیان ئەسمانی:

مه خسه دا مه پی ئه و پیروزی نه، یین کول ئاسمانا چ دپیشچاڤ چ
نه دپیشچاڤ وه کو:

۱- روژ:

په رستنا روژی که قنترین په رستان بوویه دناڤ توخمی مروقی دا، نه مازه لناڤ
توخمی ئاری^(۱) ئیزدیان ژی وه کو ملله ته کی ئاری و ئوله کا ئاری، وان ژی روژ
په رستییه و گوتیی (شیشم) (اله الشمس) کو خودا وهندی خیر و رزقی و
سه ربه سستییه^(۲) هه تا ئه قروکه ژی ئیزدی ده ست و چاقین خو دشون و به رامبه ری
روژی دراوه ستین و دبیزن:

یا شیشم تووی په حیمی، خالق من ژقه دی، ل هه موو ده ردا یی حه کیمی
یا شیشم تووی په حمانی، خالق منی جانی، ل هه موو ده ردا تووی ده رمانی
ل هه موو مه خلوقا تووی په حمانی

یا شیشم توو مه فه ری خالق منی هه روو هه ی، رزقا دده ی و رزقا دبه ی،
هه ره ماره، هه ره

مشکه، هه ره ته ره، هه ره هشکه، ئەوان ژک ب شیشم هه بت بارو پشکه^(۳).

(ئه قه وله یی دریزه بنیره ل ۱۲۹ ژکتیبا ئیزدیاتی)

فهره بیژین ئەڤ قهولی ئیزدیان، گهلهک نیژیکی وی دوعاییه یاکو بهری
هزاران سالان ل سهر دیوارین شکهفتا هاتییه نقیسین یاکو دبیژیت:

یا روح الشمس ... استیفظ بسلام
انت یاذا النور المضي الطاهر
انک انت الذی تشرق علی کل مکان بنورک
و نور عجله النار التي ترکبها
لا تغضب علينا و تنزل بنا نعمتک
اظهر بسلام
یا حسن الوجه
یا رب الاشعه
یا خالق النور^(٤)

ب- هه یف:

هه یف ژی وهکو روژی ل گهلهک جهان و لنک گهلهک مللهتان هاتییه
پهرستن و بوویه په ریسى وان، وهکو بابلییا دگوته خوداوهندی هه یفی (سن) اله
القمر، و دپه راست^(٥)، ب هزرا من کوردان ب گشتی و ئیزدیان ب تایبه تی هه یف
پیروز کر به نه مازه ل وی دهقه را دگوتی (داسان) یان (داسن) کو دهوک و ژیرییا
بادینان دگریت ب تایبه تی دهقه را مزورییا و چیا یین مزورییا.
ناقى خوداوهنى هه یفی ل نک ئیزدیان هاتییه: (شیخ سن، مهلهک سن،
مهلهک شیخ سن)^(٦). هندهک مللهتان ناقى ئیزدیان بریه (داسنائى) یان
(داسنى)^(٧).

نقیسه ری هیژا (هاشم البنی) دبیریت: (ئیزدیان روژ و هه یف په رستینه ههروه کو زه رده شتیا په رستی)^(۸) ئیزدیان قهوله ک ژی بناقی (شیخ سن) هه یه دبیریت:

سلاؤ و سه د سلاؤ

هه ی مه له کو شرین که لاؤ

یا مه له ک شیخ سن توو باخو و شیفه خری ئادیا ته زبم خولام^(۹).
(ئهؤ قهوله یی دریژه بنیره ل ۱۲۳ ژکتیبا ئیزدیاتی).

۲- پیروزیین ده می:

مه خسه د ب قان پیروزییا ئه ون یین کول ده مه کی تاییه تی هه ر سال جاره کی یان پتر دناؤ ئیزدیان دا دیار دبن ئهؤ ده مه ژی ئه قه نه:

۱- هه یقا نیسانی:

ئهؤ هه یقه لنک ئیزدیان ژ هه می هه یقین سالی پیروزتره چونکی نیسان بویکا سالی یه، ئیزدی ژبه ر پیروزییا قی هه یقی دقی ده می دا ژنان ناهینن، چونکی نیسان ب خو بووکا هه یقانه^(۱۰) ههروه سا پیغه مبه ران دقی هه یقی دا ژن هیناینه^(۱۱) ملیاکه ت ل قی هه یقی ژ ئه سمانا ده یینه خوار^(۱۲) ب کورتی هه یقا نیسانی هه یقه کا که له ک پیروزه ل نک ئیزدیان ژبه ر وان ئه گه رین مه گوتین، هه یقا نیسانی هه یقا خیرانه و جوانیا سروشتیه.

۲- روژا چوارشه‌مبی:

لنک جوھیا روژا شه‌مبی یا پیروزه ل نک فہلان روژا یهک شه‌مبی ل نک بوسلمانان روژا ئەینی، روژا پیروز ل نک ئیزدیان روژا چوارشمه‌بی یه ل قی روژی ئیزدی بیہنا خو قہدہن و ناگری ل جہین پیروز و ل مالین خو ھەلدکەن و دچنہ سەر گورپن مرین خوہ، دقئ روژی دا، ژنا ناھینن چونکی یا پیروزه (۱۴) بہزرا من روژا چوارشه‌مبی ل نک ئیزدیان یا پیروزه چونکی ل قی روژی خودی چیکرنا دنیایی ب دوماھی ھینایه، وەکو د قی سەبەقا قەولی ئاقراندنا دنیایی دا دیار دبیت:

خودا قہندی مہ ئینی کر ئەساسه

شەمبوو بری کراسه

چارشەمبوو کر خلاسه (۱۵).

ھەژی گوتنییہ بیژین، ل جەژنا جەمایئ ل روژا چوارشه‌مبی ئیزدی گایی ل بەر مەرقەدی (شیشمس) دکوژن.

۳- جەژن:

جەژن ژ دەمین پیروز دەینہ ژمارتن ئیزدیان وەکو ھەموو مللەتان جەژنین خو بین تاییبەتی ھەنہ و ھەریەک دکەفتە د دەمەکی تاییبەتی دا، د قان جەژنان دا ئیزدی کەیف و دیلانا دکەن و جەژنین یەکتەر پیروز دکەن وەکو:

۱- جەژنا سەری سالی:

کەقنترین و پیروزترین جەژنا ئیزدیانہ (۱۶) ئەڤ دەمە یان دەمی وی دکەفتە د روژا چوارشه‌مبیا یەکی دا، ژ ھەیفنا نیسانا شەرقی، ھەر سال ل قی دەمی ئیزدی قی جەژنی ئانکو قی دەمی پیروز دکەن و قوربانیا ژیرا ددەن و کەیف و دیلانا دکەن ل سەری قی سالی ملیاکەت دەینہ خواری (۱۷) بەرزترین دیاریا دقئ دا

دهیته کرن، مشه هیکا رهنگا و رهنگ دکهن و دخون و یاریا پی دکهن، ههژی گوتنی یه بیژین ئەڤ جهژنه ل میسوبوتامیا و دناڤبالی و ئاشوریا ژی دا دهاته کرن^(۱۸)

۲- جهژنا جهمایی:

ئەڤه جهژنه کا هه ره پیروژه ل په رستگه ها لالش دهیته کرن ئیزدی ژ هه موو جهان ل قیره کوم دبن داکو جهژنا یه کتر پیروژ بکهن، ده می پیروژیا قی جهژنی دکه فته دهیقا چریا ئیکی دا ژ روژا (۶-۱۲) ی بهردهوام دبیت ئانکو (۷) روژا دکیشیت - ئەڤ جهژنه لنک ئیزدیان گه له کا پیروژه گایی ل قی جهژنی ل بهر مهزارگه ها شیشمس قه دکوژن و دکه نه سماگ و دخون.

۳- جهژنا چلی هاقینی:

ئەڤ جهژنه (۵) روژن ژ (۱۱) هی هه یقا تیرمه ها شهرقی ده ستپیدکته هه تا (۱۶) هی قی مه هی^(۱۹) ئەڤ هه ر پینج روژه پر د پیروژن و ئیزدی ل قان پینج روژا جهژنا یه کتر پیروژ دکهن.

۴- جهژنا روژیین ئیزدی:

پشتی ئیزدی سی روژا ب روژی دبن، کو دبیزنی روژیین ئیزدی، روژا چواری دکه نه جهژن، روژا سی شه مبی و چوار شه مبی و پینج شه مبی ب روژی دبن روژا ههینی دکه نه جهژن.

ئەڤ جهژنه دکه فته د روژا یه که مین ههینی دا ژ هه یقا کانونا یه که ما شهرقی^(۲۰).

۵- جهژنا بیلنده:

ئهڤ جهژنه دکهفته (۲۵) ی کانونا ئیکئی یا شهرقی (۱۵) روژا پشتی جهژنا روژیین (ئیزی) دهیت، ئهڤ جهژنه ژی و ئهڤ ژی ل نک ئیزدیان پر پیروژه (۲۱).

۶- جهژنا چلی زقستانی: ئهڤ جهژنه دکهفته (۲۰) ی کانونا دوویی یا شهرقی (۳) ی شوباتا غه ربی (۲۳).

۷- جهژنا خدر لیا س:

ئهڤ جهژنه دکهفته د یه کهمین شه مبییا ژ هه یقا شوباتی دا - شهرقی (۲۴) ههر که سه کی ناڤی وی (خدر) بیت یان (الیاس) بیت دڤیت سی روژا د خدر لیا سی دا یی ب روژی بیت. ههروه سا ههر که سه کی دی ژی بڤیت ب روژی دبیت.

۳- پیروزیین جهی:

ئهرد هه موو یی پیروژه، ههروه کو دهم هه موو یی پیروژ لی هنده ک جه و دهم د بابه تینه و ژ هنده کان پیروژ ترن ههروه کو مه ل سه ری دیار کری.

چهوا ههر ملله ته کی ده مین خو یین پیروژ هه نه، ههروه سا جهین خو یین پیروژ هه نه، ئهڤ دهم و جهه ل نک ملله تان نه وه که هڤن، دهمه ک یان جهه ل قیره پیروژه لی ل جهه ک دن نه وه ک هی ره یه... جهین پیروژ لنک ئیزدیان گه له کن، ههر جهه کی باب چاکه کی وان لی هاتیه هه شارتن پیروژه و گه و اف دکهن، ژوان جهی، پیروژ:

۱- گه لیی لالش:

که قنترین و پیروژترین جه لنک ئیزدیان، گه لیی (لالش) ه، قیبله گه ها وانه و هه رسال دچنه جه جی ههروه کی بوسلمان دچنه مه که هی جه جی، هه موو تشته کی

دقی گهلی دا، یی پیروژه ژ داروبه را بگره ههتا گوریت بابچاک و خاسان، ژ ئاقی و ئاخى... .

هه موو دپیروژن لهو ئیزدی ب پیخاسی ل قی گهلی دگه ریین و گهواف دکهن.

۲- جهیت بابچاک و خاسان:

هه ر جهه کی چاکهک و خاسه کی ئیزدیان لی هاتبیته قه شارتن، ئه و جه ل نک ئیزدیان یی پیروژه و دچنه گهوافا وی جهی و قوربانیا ژیرا ددهن.

۳- هه ر جهه کی یه کهمین جار روژ لی بدت، ل نک ئیزدیان یی پیروژه و دچن

بوی جهی قه ماچی دکهن و ل ویری بهری خو دهنه روژی.

۴- دهرازینک:

هه موو دهرازینکین خانیا ل نک ئیزدیان دپیروژن، نه مازه دهرازینکین مه رقه دی چاک و خاسان، چ ل گه لی لالشی چ ل جهه ک دن، نابیت پیی ل دهرازینکا دانن، به لکو پیروژ دکهن و ماچی دکهن و پاشی دسه را دچن... . ئه قی قانونی ل سهر ئولین دی ژى دسه پینن، ده می دچنه سهره دانا جهه کی وان یی پیروژ^(۲۵).

۵- چیا یی شنگالی:

ئیزدی قی چیا یی پیروژ دکهن و سوندی پی دخون چونکی ده ما پاپورا (نوحی) ب قی چیا یی که فتی ماره کی قی چیا یی هات کون گرت^(۲۶).

توو بدهیه خاترا کانیا سپی عین ل بهیزی

.....
کانیا سپی موړا منه .....
کاف و موغار و زمزم حهجا منه^(۳۲).

۵ - پیروزیین داران:

پیروزی دارن گهلهکا کهفنه د ناڅ مللهتان دا، لی هندهک دار ل نک هندهک مللهتان پیروزیترن ژ هندهکین دن، هند جارن پیروزی داری ل نک هندهک مللهتا گههشتیه پهیسکا پهراستی، بو نمونه: عههربان و قریشیا (دارا الانواگ) پهرسییه و قوریانی بو داینه^(۳۳) یونانیا دار و ناڅ و کانی پهرسیینه^(۳۴) ل فلسگینی دی گهلهک دارا بینی کنچرین پیته و خهک وان داران پیروزی دکن یان رههین هندهک داران ب سهر ئوردی کهفتی نه و خهک دبن را دچن، بوی هزری کو دی ژ ئیشا خو ساخبن^(۳۵).

ل کوردستانی ژی دی بینی دارهکا گوهیشکی، بیان یا بهری، کورد کنجرا پیته دکن و وهکو فلسگینییا پیروزدکن و دبن رههین وانرا دچن، داکو ژ نه خوشییا ساخبن وهکو دارا پشتئیشا ل گوندی بهروشکی ل دهوک^(۳۶).

ئیزدیان ژی دارین خو یین تایبهتی ههنه، ئهو وان داران پیروزی دکن و دچنه پیروزییا وان، داکو ژ ئیشا ساخ بن وهکو (دارا ست نفیسه) ل گوندی بهعشیقا (دارا مهند) ل بهزانی، (دارا کوچهکان ل ئیسفنی ... ئیزدی قان دارا پیروزی دکن و بهلگین وان ب دهرمان دزانن^(۳۷)).

دارهک ل بههشتی ههیه ب ناڅی (دارا ههلههل) ئهڅ داره ژی لنک ئیزدیان یا پیروزه^(۳۸) د دوایا ئیقاری داناڅی داری ب پیروزی دهیت:

هوون بدهنه خاترا بههشتی و داری

کافی و موغاری....

سورا ئیزدی و بیت ل فاری^(۳۹).

ههژی گوتنییه بیژین کو داری هینگی پیروزییا خو وهرگریه، دهما مروژ ژ
قوناغا نیچیرقانی هاتییه فه گوهاستن بو قوناغا چاندنی، وی دهمی دار بو هیما
ژیانی و نه مرنی، هه میسه جیهانی نوژهن دکهت^(۴۰).

۶- پیروزییا ریبه ریڤن ئولی:

ئیزدی گهلهک قه در و قیمه تی ریژگرتنی ددهنه ریبه ریڤن خو یین دینی هه تا
رادهیه کا وه سان نهو قان ریبه ران پیروز دکهن میری ئیزدیان نوینه ری شیخادی یه
و شیخادی هندهک ژ پیروزییا خو بو هیلایه^(۴۱) (بابی شیخ) لنک ئیزدیان وه کو
پاپایه لنک فه لان^(۴۲) ناخی شیخ و پیرو چاکین ئیزدیان ب پیروزی و دانه خاتری
د دو عایا ئیقاری دا دهین:

توو بدهیه خاترا سووکا مه عریفه تی

میری لبهر به دلی دکهت خلمه تی

دهرویشی شه ژ و روژی دکهت عیبا ده تی

هه ر پینج فه رویت حه قیقه تی

شیخ و پیرو هوستا و مه ره بی

یارو برایت ئاخره تی...^(۴۳)

نهو پیروزی و دانه خاتریین دخی قه ولی دا هاتین نه قه نه:

۱- سووکا مه عریفه تی ل په رستگه ها لالش

۲- بابی چاویش کو هه میسه د خزمه تا په رستگه ها لالشی دایه.

۳- که سین ب شه ژ و روژ عیبا ده تی دکهن.

۴- شیخ و پیرو برایت ئاخره تی ژی د پیروژن.

مهزنترين و پيروزترين شېخې ئيزديان (شيخادى) يه، يى كو گورى وى ل
گهلى يى لالشا نورانى، هرسال ئيزدى دچنه سهر گورى وى و گهوافدكهن ...
پشتى شيخادى (شيخهسهن) و (شيشمس)ن...

۷- پيروزيين گشتى:

مهخسه دا مه ب پيروزيين گشتى تهو پيروزي نه، يين ئيزدى پيروز دكهن و
نه چووينه دناڅ خالين ژوورى تهقه ژى هندهكن ژوان پيروزيا:

۱- گريشان:

ژ رهوشتين كهفن و هه ره رهسهن ل نك ئيزديان تهو كراسين ب توک Tok
دكهنه بهرخو^(۴۴) ئيزدى دبېژنه قى كراسى «گريشان» ههر ئيزدييهك دقيت گريشاني
ل بهرخو بكهت، توکا گريشاني ژى پرا پيروزه چونكى توکا ئيزدى يه (خودى) ...
دورينا گريشاني دقيت ب دهستى ئيزديان بيت^(۴۵).

۲- دهف و شهباب:

ئيزدى قان تاميرين موزيكى پيروز دكهن و ماچى دكهن، چونكى هزر دكهن
كول بهر دهنگى قان تاميرا گيان - روح - چوويه دلەشى تادهم دا.

۳- سوجادا بابى شيخ:

ئهڅ سوجادكه ل نك هه موو ئيزديان يا پيروزه بتنى بابى شيخ درونته سهر،
ئيزدى پيڅه ماچى دكهن چونكى هزر دكهن كو ئهڅ سوجاده، سجادا مهلك
فهخرهدينه بو بابى شيخ مايى.

۴- شالا ل پشتا بابى شيخ: ئهڅ شاله ژى يا پيروزه ل جهم ئيزديان.

۵- شیربکی شیخادی: ئەڤه ژى یى پیروژه، تژی ئاڤا کانیا سپی دکهن و ل خه لکی دابه شدکهن.

۶- خه رقی فه قیران: جلکه کی تایبه تییه، فه قیرین ئیزدیان ل بهر خو دکهن پر یی پیروژه، ئیزدی ماچی دکهن ده ما فه قیری قه ده مگوه است دی خه رقی وی ژى دگهل فه شیرن.

۷- مه فتول: به ندکه که فه قیر دکهنه ستوی خو، ئەڤه ژى ل نک ئیزدیان یی پیروژه و ب تنی یی فه قیرانه.

۸- ته ختی ئیزی و ته ختی شیخادی: کول په رستگه ها (الاش) ئەڤه ژى دپیروژن.

۹- ماری رهش: مار ل نک گه له ک ملله تان دپیروژن ل ئە فریقیا ل (داهومی) په رستگه بو ماران دروستکرینه (۴۵) ل نک ئیزدیان ماری رهش یی پیروژه، که س ناکوژیت چونکی ده ما پاپورا نوحی ب چیا یی شنگالی که فتی ماری خو کره گیری و کون گرت ئە گهر وه نه کربایه دا پاپور بن ئاڤ بیت، له و ما ئیزدی ماری پیروژ دکهن ل سهر ده رگه هی شیخادی ژى وینی ماره کی کیشایه (۴۶).

۱۰- به رات: ژ ئاڤا کانیا سپی و ئاڤا مه رقه دی شیخادی دروستدکهن پر پیروژه ل نک ئیزدیان سوبه یان و ئیقاران پیڤه ماچی دکهن بو گه له ک تشتا بکار دهییت:

۱- ژبو ساخکرنا مروڤین ب ئیش و ئە له م ۲- ژبو په یدا کرنا ته ناهیی و ئاشتی و دناقبه را دوو لایه نا دا ۳- ژبو مه هرکرنا بووک و زاڤا ۴- دکهنه د ئاڤی دا و مریا ب وی ئاڤی دشون ۵- هنده ک ژى دخون (۴۷).

۱۱- په یکه ری تاوسی: ئە و په یکه رین ئیزدیان بو هیما تاوسی مه له ک داناین و دروستکرین پر پیروژن ئیزدی قان په یکه را پیروژ دکهن و ماچی دکهن و قوربانیا بو ددهن و ل گوندا دگیرینن.

۱۲- مصحفا رهش: کتیبه کا پیروژه بو ئیزدیان تاکو بهینه سهر رییا راست، ئەڤ کتیبه ل سهر باب ئادهم و چیکرنا وی دئاخقییت ل سهر ژيانا شیخادی دئاخقییت و هاتنا وی بو لالش ل سهر ئیزدیان دئاخقییت، ل سهر روژی و نقیژا دئاخقییت...

۱۳- جلوه: کتیبه کا دی یا پیروژا ئیزدیانه، ل سهر خودی و شانین خودی دئاخقییت ل سهر سیفاتین خودی دئاخقییت ل سهر حیوانا دئاخقییت ل سهر ئهردی و ژینی دئاخقییت... ئەڤ ههر دوو پهرتووکه، مه نه دیتینه، بهلکو تهنی ئەون یی کو چند نقیسه را به لاڤ کرین مینا عبدالرزاق حسنی و دملوجی و .... بهلی پهرتووکین ئە صلی مه نه دیتینه.

۱۴- سماگ: خوارنه کا تایبه تی یا ئولا ئیزدیانه، پیکهاتیه ژ گوشتی قوریانیه کی، ل په رستگه ها لاش د جهژنا جه مایی دا گایی دکوژن و دکه نه سماگ و ل سهر خه لکی لویری به لاڤ دکهن.... ههر ئیکی دقییت پیچه کی ژی بخوت چونکی یا پیروژه... سماگ ل لالش بتتی نینه، بهلکو د گهوافین دن دا ژی سماگی دروستدکهن.

۱۵- ستونا مرزا: ئەڤ ستونه ل په رستگه ها لالشه ستوونه که ژبه ری دروستکریه، ئیزدی دهستین خول دور دوه ربن گهر ههر دوو دهستین وان گه هشتنه یه ک ئەڤه مرزا وی دی حاصل بیت.

۱۶- ئاگر: ئاگر هیما روژی یه ل ئهردی ههر ژ که قن دا هاتیه په رستن(النار معبوده منژ کانت النار) ئیزدی ئاگری پیروژ دکهن ههمی روژین چوارشه مبی و ئینیا ئاگری ل مالین خو و جهین دینی هه لدکهن^(۴۸).

ئە نجام:

۱- ئیزدی خودانیت خو و کومه کا پیروزیانه.

ژیدەر و پهراویز:

- ۱- گوڅارا / لالش / ژماره (۲-۳) سالا ۱۹۹۴ ل ۱۲۹....
- ۲- نحو معرفة حقيقه الديانه الايزيه / الحلقة الاولي / اينبيک / المانيا ۱۹۹۲ د. خليل جندی / ل ۱۱.
- ۳- ئيزدياتي، بغداد / ۱۹۹۷ خدری پير سليمان و خليلی جندی / ل ۱۲۹.
- ۴- قصه الديانات / دارالوطن العربي والنشر / سليمان مظهر لاپه ره (۶۷).
- ۵- تاريخ العراق القديم، الجز الپانی. بغداد ۱۹۸۰ تالیف: طه باقر و د. فاضل عبدالواحد و د. عامر سليمان / ل ۱۴.
- ۶- نحو معرفة حقيقة... هه مان ژیدەر... ل ۱۰.
- ۷- اليزيدية بقايا دين قديم، ط ۱ بغداد / ۱۹۸۷، جورج حبيب / ل ۷۲ ههروه سا بنیره:
- اليزيديه، موصل ۱۹۴۹ صديق الدمولوجي - ل ۱۷۵.
- ۸- اليزيديون - ط ۱ بغداد ۱۹۶۴ هاشم البناء - ل ۹۷.
- ۹- ئيزدياتي - بغداد ۱۹۷۹، هه مان ژیدەر - ل ۱۲۳.
- ۱۰- گوندياتي - بغداد - ۱۹۸۵، خدری سليمان - ل ۸.
- ۱۱- اليزيدية في حاضرهم و... هه مان ژیدەر... ل ۹۲.
- ۱۲- هه مان ژیدەر... ل ۱۱۵.
- ۱۳- هه مان ژیدەر... ل ۹۲.
- ۱۴- ئيزدياتي... هه مان ژیدەر... ل ۶۱.
- سهرهلدانا ژماره (۲) - ۱۹۹۲ دهوک. د. موفه رمان... ل ۱۲.
- ۱۵- گوندياتي... هه مان ژیدەر... ل ۱۲.
- ۱۶- اليزيديون في... هه مان ژیدەر... ل ۱۱۵.
- ۱۷- گوندياتي... هه مان ژیدەر... ل ۸ ۹.
- ۱۸- هه مان ژیدەر... ل ۱۱۶.
- ۱۹- هه مان ژیدەر... ل ۱۲۳.
- ۲۰- چاڅپيکه فتنه ک تيله فيزيونی ل گهل (پير جعفر) شهقا ۱۵/۱۶ - ۱۲ - ۱۹۹۵ کو خه لکی گوندي خانکی يه.
- ۲۱- اليزيديون في... هه مان ژیدەر... ل ۱۲۴.

- ٢٢- هه مان ژيڊهر ... ل ١٢٥ .
- ٢٣- ده ما نقيسه ري هيڙا (عبدالرزاق الحسني ٩ سالا ١٩٤٧ چوويه لالش بابي چاويش گوتي خو پيڻخاسكه و پيٽ خونه دانه سهر ده رازينكيڻ پيروز ... هه مان ژيڊهر... ل ٣٣ .
- ٢٤- هه مان ژيڊهر ... ل ٤٠ .
- ٢٥- هه مان ژيڊهر ... ل ٤٠ .
- ٢٦- مضمون الاسطوره في الفكر العربي - بيروت . ١٩٨ - د. خليل احمد خليل ل ٧٢ - ٧٣ .
- ٢٧- رحله ابن بطوطه ... ل ٣٥٠ .
- ٢٨- قصه الديانات - سليمان مظهر - دار الوطن العربي للطباعة والنشر ... ل ٤٠١ .
- ٢٩- مضمون الاسطوره ... هه مان ژيڊهر... ل ٥٤ .
- ٣٠- ئيزدياتي ... هه مان ژيڊهر ... ل ٣٠ ٣٥ .
- ٣١- مضمون الاسطوره ... هه مان ژيڊهر ... ل ٢٣ .
- ٣٢- الاديان - دراسة تاريخيه مقارنة - بغداد، گ ١، ١٩٧٦ الاديانات القديمه تاليف: د. رشدي عليان و د. سعدون الساموك .
- ٣٣- الفلكلور في العهد القديم - الجز الثاني - جيمس فريزهر - ترجمه د. نبيله ابراهيم - مصر، ل ٩٢ .
- ٣٤- هندهك كه قنه باوه ريڻ كوردان ل ده قه را به هدينان - بغداد، ١٩٩٣ - حجي جعفر، ل ٥٩ ٢٢ .
- ٣٥- اليزيديون في ... هه مان ژيڊهر ... ل ١٠٣ .
- ٣٦- نحو معرفة حقيقة ... هه مان ژيڊهر... ل ١٠٤ .
- ٣٧- ئيزدياتي ... هه مان ژيڊهر ... ل ٣٠ .
- ٣٨- مضمون الاسطوره ... هه مان ژيڊهر... ل ٥٥ .
- ٣٩- اليزيدية ... صديق الدمولوجي ل ١٦ .
- ٤٠- اليزيديون في ... هه مان ژيڊهر ... ل ٦ .
- ٤١- ئيزدياتي ... هه مان ژيڊهر... ل ٣١ .
- ٤٢- بقايا دين قديم ... جورج حبيب ... هه مان ژيڊهر ... ل ٦ .
- ٤٣- نحو معرفة حقيقة ... هه مان ژيڊهر ... ل ٢٤ .
- ٤٤- في العقائد والاديان - مصر. جابر عبدالعال، مصر، ١٩٧١، ل ٣٣ .

٤٥- نحو معرفه .... هه مان ژیدهر ... ل ٢٤.

٤٦- الیزیدیون ... هاشم البشیر... هه مان ژیدهر... ل ١٠٧. ههروهسا عبدالرزاق

الحسنی- ل ٨٥.

٤٧- نحو معرفه... هه مان ژیدهر ... ل ١٢.

(ئەڤ گۆتاره، ل گۆقارا لالش ژماره (١٠) سالا ١٩٩٩ هاتییه به لاقرن)

هه و النامه ی کتیب

داسن و دھوک و دوو بوچوون

دوو بوچوونین من ل سەر دوو پەیقانە، کو هەردوو ب ئول و دەقەرین...
کوردان قە دگربداينە هەردوو پەیف ژى ئەقەنە (داسن / دھوک).
ئەقە هەردوو بوچوون ژ هزرین منن، ب بەلگە و گروڤن، ھندەک ژى بى بەلگە
و گروڤن، ب تنى ھزرا منە، دوور نینە دراستبن، یانژی یەكەمین کەس نینم
خەلەت دبیت.

لەو من ب فەر زانى بیروھزرین خول سەر قان هەردوو پەيقا بیخەم بەر
دەستى خویندقان و نقیسکار، و قەكولەرا، داکوئەوژى یاخو بیژن.
ھیشیدارم بوچوونین من جھى دانوستاندنان و بگرە و قەكیشانیین.

داسن

گەلەك گوتن و نقیسین ل سەر پەيقا «سن» و «داسن» ھاتینە کرن و گوتن،
ئەمى ھندەكا ژوان کرن و گوتنا ئیخینە پیش چاقین خوینەرى بەریز پاشى ئەمى
بوچوونا خو دیار بکەین. ژوان بوچوونین ل سەر قى پەیقی «سن» و (داسن) ھاتین
ئەقەنە:

۱- سن = خوداوەندى ھەیقی لجم بابلیا^(۱).

۲- سن = خوداوەندى شەرى^(۲).

۳- سن = ھاتیە «سین» الە سین - خوداوەندى ھەیقی^(۳).

۴- سن = ھاتیە (سینکا)، کاهن سینکا^(۴).

۵- سن = خوداوەندى ھەیقی ھەرودە کو د داستانا گلگامشدا ھاتی^(۵).

۶- نرام = سن: ناقى مەلیکەكى ئەكدی بوویە ژ سالاً ۱۲۹۱ - ۲۲۵۵ پ. ز.

حوکم کر بە.

۷۔ امار = سن: ناڻي مهليڪه کي ته ڪڍي بويه ڙ سالا ۲۰۴۷ - ۲۰۲۹ پ. ز
حوڪم ڪريه.

۸۔ شو - سن: ناڻي مهليڪه کي ته ڪڍي بويه ڙ سالا ۲۰۳۸ - ۲۰۳۰ پ. ز
حوڪم ڪريه.

۹۔ ابي - سن: ناڻي مهليڪه کي ته ڪڍيه ....

۱۰۔ ورد - سن: ناڻي مهليڪه کي ته ڪڍيه ...

۱۱۔ ريم - سن: ناڻي مهليڪه کي ته ڪڍيه .....^(۶).

رامانا ناڻي (نرام - سن) نانڪو خوشتڻي خودي^(۷). (امار سن و شوسن و ابي

سن و ورد سن و ريم سن .... بيگومان ڦان ناڻا ڙي رامانين خواهه نه ...

۱۲۔ خوداوهندى روڙي ڪوري خوداوهندى (سن) ه^(۸).

۱۳۔ ناڻي (سن) هوسا ڙي هاتيه:

(ڙ شوينواريت ئاشوريا، نه خشه يه ڪ ل سهر جه لانه ڪي ل (معلپايا) - مالتا نهو

- هه يه زنجيره ڪ خوداوهندا ل سهرن ڙوانه: خوداوهندى (ئاشور و ڙنا وي، پاشي:

انليل و سن و شمش و ادد و عشتار^(۹).

۱۴۔ لنڪ بابليا ههر خوداوهنده ڪي هيمايه ڪ (رمز) هه بوو، هيمما بو

خوداوهندى (سن) داناي ڙماره (۳۰) سيه بوو، ته ڦه ڙي ئيشارهت بويه بو (۳۰)

سياه روڙين هه يقي^(۱۰).

۱۵۔ خوداوهندى (سن) په رستگه هه بوون ڙوانا:

ا۔ په رستگه ها (سن) ل (اور).

ب۔ په رستگه ها (سن) ل (حران)^(۱۱).

۱۶۔ داسن، هاتيه (داسان) ڙي وه ڪو ده ڦه ره ڪي ل به هدينان، ڙ چيائي گاره ي

دگريت، ل روڙا ناڻا زي مهزن و ل ڙيريا ئاميد ي^(۱۲).

۱۷۔ ميجهرسون ديڙيت: سن هيممايه بو هه يقي - خودايي مانگه^(۴).

ژشان زانینن ژووری دیاردبیت کو په یقا ((سن)) ل نک بابلیا و ئەکه دیا و
ئاشووریا خوداوهندی هه یقی بوویه - اله القمر -

ل نک ئیزدیان ژى ئەڤ په یقه ب قى رهنگى هاتیه:

۱- شیخ سن = خوداوهندی هه یقی^(۱۳).

۲- مهلهک سن = خوداوهندی هه یقی^(۱۴).

۳- مهلهک شیخ سن = خوداوهندی لوح و قهلهم و عهرد و بایی^(۱۵).

ئاشکه رایه لقیره په یقا (شیخ - مهلهک) چووینه پیش په یقا (سن) رهنگى
په یقی گوهورتیه، لی ناڤه روک ههروه کو خو مایه، په یقا (شیخ و مهلهک) ههردوو
دنوونه و کوردینه چووینه سهه په یقا ((سن)). ئەڤ شیوه بو خوداوهندی روژى (رع)
ژى هاتیه، دگوتن: مین رع - سبک رع - خنوم رع - امون رع^(۱۶).

هیژا (مسعود محمد) دبیت:

(داسن) یا ژ په یقا ((دیویه سنا)) هاتی ئانکو دیو په رست به رامبهه ری ((مهزده
یه سنا)) ئاکو خوا په رست^(۱۶).

ئەڤه هندهک زانیاری و بوچوون بوون، یین کول سهه په یقا ((سن)) و ((داسن))
هاتیه نقیسین و گوتن.

ژشان هزرو بیرا و زانیاریا دیاردبیت په یقا ((سن)) و ((داسن)) ب ئول و ئاین و
دینی و خوداوهنداڤه گریدایه...

په یقا ((سن)) چ گو مان تیدا نه مایه، کو په یقه کا ئەکه دی و ئاشوریه، ههروه وه کو
ژیدهر دبیتن، ههروه سا ئەڤ ژیدهره دبیتن (سن) خوداوهندی هه یقی بوویه -
خوداوهندی هه یقی - یا مایه لویری ئەم تشته کی ژ په یقا ((دا)) بزاین یا کو دکه فته
پیش په یقا ((سن)) و دبیته ((داسن)).

ل دویش زانینا من هیژا (مسعود محمد) نقیسهری یه کانه یه کول سهه قى
په یقی نقیسی دبیت:

((داسن)) پیکهاتیه ژ (دیو + یه سنا) = دیویه سنا ئانکو دیو په رست.

هه چهنده نقیسه ری هیژا (مسعود محمد) رایه کا زیره کانه و هزره کا تیژ
هاقیته مهیدانی، لی ئەزل گهل بوچوونا وی نینم چونکی:

۱- گه لهک گوهورین ب سهر په یقا ((داسن)) هینایه هه تا کو کر به (دیو یه سنا)
داکو ئیزدیان ب (دیو یه سنا) قه گریدهت، ئانکو دیو په رست به رامبه ری (مه زده
یه سنا) ئانکو خودا په رست.

۲- (داسن) په یقه کا ئاری، یان زهرده شتی نینه، داکو قی (معاملی) لگهل
بکه یین، به لکو په یقه کا ئەکه دی و بابلی یا که قنه ب چند سه ده یه کا دکه قته پیش
ئولا زهرده شتی... لهو دقیت (معاملا) زمانی سومه ری و ئەکه دی و بابلی و
ئاشوری ل گهل بکه یین.

۳- هه که په یقا ((داسن)) ژ ((دیو یه سنا)) هاتبایه، ئیزدی دا خو تویره کهن هه که
ئیکی گوتبایی ((داسنی)).. به لی ئیزدی خو ژ په یقا ((داسن)) نا غه ییدینن،
چونکی ژ دیو یه سنا نه هاتیه.

ب هزرا من چ گوهورین ب سهر په یقا ((سن)) نه هاتینه، هه تا نهو وه کو خو
مایه (سن) ئانکو خودا وهندی هه یقی - اله القمر ب تنی گوهورین ب سهر په یقا
((دا)) هاتیه کو ب دیتنا من د ئەسل دا (دو) بوویه ئانکو (عبد - کوله) ب زمانی
سومه ری دگوته (عبد - کوله) بی (دو) (۱۷).

کورد هه ژ گوهورینا تیپا ((و)) و ((ا)) ب یه کتر دکهن، لهو په یقا ((دو)) کر به
((دا)) وه کو (جاهوک) کر به دو هوک) (۱۸)، هوسا په یقا (دوسن) بوویه (داسن) ئانکو
هه یف په رست.

هه ژی گوتنییه بیژین ئیزدیان په یوه ندیه کا موکم و ئاشکه را لگهل خودا وهندی
((سن)) و په یقا ((داسن)) هه یه، چونکی:

۱- خه لکهک هه یه دبیزنه ئیزدیان ((داسنایی)) (۱۹).

۲- هندهک دبیزنه ئیزدیین شیخان ب تنی (داسنی) (۲۰).

۳- ئیزدیان قهوله کی دریژ بناقی (قهولی مهلهک شیخ سن) ههیه^(۲۱). قهول وهسا دیاردکته کو ئیزدیان د دهمه کیدا ههیف په رستی یه ههروه کو روژ په رستی.

۴- نقیسه ری هیژا (هاشم البنا) دبیت: (ئیزدیان روژ و ههیف په رستینه وه کو زهرده شتیا په رستی^(۲۲)).

۵- بنه مالها کا پیرال گوندی (باعه دری) ههیه دبیتنی (پیرسن)^(۲۳).

۶- مهرقه دی (شیخ سن) ژی ههیه، دکه فته گوندی ئیسیا^(۲۴).

۷- ئەو دهقه را ئیزدی یین شیخان لی دژین دبیتنه وی دهقه ری (چیا یین داسن - جبال داسن)^(۲۵).

۸- بابکه ک ژ عه شیره تا (هسکان) ژی ههیه کو عه شیره ته کا ئیزدییه ل شنگالی دبیتنی (سندیا)^(۲۶) - سندی ..

۹- یا گرنگتر ژ هه میان میژوو قانین وه کو (به دلیسی) ژی گوتیه ئیزدیان ((داسنی))^(۲۷).

ههروه سا (معجم البلدان) ژی ئیزدیان ب (داسن) قه گریده ت^(۲۸).

ب کورتی:

۱- داسن، په یقه کا ئاری زهرده شتی نینه، به لکو په یقه کا ئەکه دی و سومه ری که قنه.

۲- سن، ئانکو خودا وهندی هه یقی.

۳- ((دا)) د په یقا ((داسن))، د ئەسلدا (دو) بوویه ئانکو (دوسن) بوویه (داسن)، پاشی (دین سن) پاشی (سن دین).

۴- دو، ئانکویا (عبد - کوله) ددهت یان (دین).

۵- داسن - دوسن، ئانکویا (عباد - عبده) اله القمر ددهت، ئاکو هه یف په رست وه کو روژ په رست - دین سن ..

۶۔ ل دھوکا نوکھ خوداوندی ((سن)) ھہبویہ لھوما دقیت پھرستگھہا (سن) ژی ھہبیت وھکو پھرستگھہا (اور - حران) کو پھرستگھہین ((سن)) بوون، ٺہز دبیزم (دھوک) ژی پھرستگھہا (سن) بویہ، چونکی:

۱۔ ل روژھہلاتا دھوک چیاہکی مہزن و بلند ھہیہ دبیزنی (مام سین)۔
۲۔ ل ژووریا دھوک: ل شکھفتا چوارستین، وینی ھہیقی ل سہرد دھری شکھفتی کیشایہ^(۲۹)۔ ب دیتنا من ناٹی قی شکھفتی (چوار سین) بوویہ پاشی خہلکی کرہ (چارستین)۔۔۔۔

۳۔ ل روژٹاٹا دھوک، ل معلثایا - مالطا نہو - ھیمما خوداوندی (سن) ھہیہ۔
۴۔ ل ژیریا دھوک، گوندہکی ئیزدیان ھہیہ دبیزنی (سینا)، ھہروہسا دبیزنہ چیاہی ل ھنداڈ گوندی چیاہی سینا۔
دقان ھہرچوار خالاندا دیار دبیت کو ھہرچوا کنارین دھوک خوداوندی ((سن)) لی ھہبووینہ۔

۵۔ ٺہو خہلکی ((سن)) دپہرست دگوتنی:
(داسن - دسن - سن دو - داسنی - داسنایی - دین سن - سن دین)
۶۔ پھیٹا ((سندی)) کو عہشیرہتہکا بھہدینانیہ، ب ھزرا من یا ژ ((سن دین)) یان سندو ھاتی، ٺانکو ھہیف پھرست، ٺہوین ل دویش پی ی ھہیقی دچن، (سنجو) ژی یا ژ (سن دو) ھاتی، ٺانکو (عبدہ القمر - ھہیف پھرست) دوور نینہ (سندور) ژی سندو ھاتبیت، ھہر ب رامانا بھری۔

۷۔ دھوکا داسنیا، ٺانکو دھوکا کھسین ھہیف پھرست۔
۸۔ دھقہرا داسنیا، ٺاکو دھقہرا وان کھسین ھہیف پھرست، دھقہرا داسنیا = دھقہرا ھہیف پھرستا۔

۹۔ داسن = ھہیف پھرست، نہکو دیو پھرست۔
۱۰۔ بو دھمہکی دریز (ھہیف) ل وھلاتی میسوبوتامیا ھاتبیہ پھرستن^(۳۰)۔
۱۱۔ کوردین ئیزدی ژی ھہیف پھرستیہ، ھہروہکو روژپھرستی۔

- ۱۲- داسن = دین سن = دوسن = سن دو = سن دین = هه یف په رست.
- ۱۳- په یفا ((دین)) ژ په یفا ((دا)) یان ((دو)) نه هاتیه چونکی په یقه کا ئارییه ...

دهوک

به ری ئەم هزرا خو ل سهر په یفا ((دهوک)) بدهین دی وان گوتن و نقیسینا دانینه بهرچاقین خوینده قانان یین کو هه تا نهو ل سهر په یفا ((دهوک)) هاتینه گوتن:

۱- دهوک = دو + هوک = دو هوک: ئانکو دوو مست (حفتین او صاعین علی چریبه الغلال^(۳۱)).

۲- دهوک = دو + هیک = دو هیک: ئانکو (بیچتین)^(۳۲).

۳- دهوک = ده + وک = دهوک: ئانکو گوندی بچووک (القریه الصغیره)^(۳۳).

۴- دهوک + دو + هوک = دو هوک: (حفتین).

ئەقە ئەو گوتن و نقیسین کول سهر په یفا ((دهوک)) هاتینه گوتن و نقیسین - ل دو یف زانینا من..

دهر بارا خالا یه کی، یا کو دبیت:

دهوک یا ژ (دو + هوک) (صاعین)، ژ دوو مستا هاتی:

دو = (اپنین)

هوک = (حفتین)

ئەقە خاله ناکه فته مه حله ئاقلی، چونکی دقیت ((دهوک)) وه کو گوند هه بیت پاشی (باج چریبه) هه بن ئەز باوهر ناکه م ئەق کونترولا ((باج)) ل ده ری گه لیبی وهر دگرت یا بی گوند و ئاقاهی بت، هه که ناخی ((دهوک)) ژ دوو مستا هاتیبیت وه کو باج دستاندن.

خو باج و چریبه لقی جهی ب تنی نه بووینه، هه تا ناخی قیره ب تنی بیته

(دوهوک)!!?

بیگومان ل هندهک جهین دن ژى باج و چریبه هه‌بووینه، لهو قیابا وانژی یهک
مست، یان سی، یان چوار ... باج وهرگرتبانه قیجا دا بیژنه وان جها: یهک هوک
- سی هوک ... ئەڤه ژى چینه‌بووینه.

پاشی دوو مست ژچ وهرگرتینه؟

ژ هه‌رتشته‌کی دوو مست وهرگرتینه؟

ژ باری مه‌زن و بچووک دوو مست وهرگرتینه؟

ژ هنگینى و دوشاقى و ژاژى و په‌نیری و ... دوو مست وهرگرتینه؟

ژ که‌زان و گو‌بزا و تری ... دوو مست وهرگرتینه؟

خویایه ئەڤ دوو مسته - دهوک - تشته‌کی (علمی) نینه، له‌وما ئەم قى

بوچوونى ب راست نزانین.

ده‌بارا خالا دوویى کو دبیت، (دهوک) یا ژ (دو هیکا) هاتی، ئەڤه وه‌کو وى

هزرى یه یا کو دبیت:

(شکسبیر) یى ژ (شیخ زبیر) هاتی، یان (مکه) یا (مه‌که) یا کوردی هاتی!!.

ب هزرا من ئەڤ بوچوونه یا سسته، چونکی ناقى چ باژیر و گوندا ب ناقى

هیکا نه‌هاتییه ناقرن، هه‌تا ناقى (دهوک) پى بیته ناقرن.

ده‌بارا (دهوک) یا ژ (دهه = وک) هاتی، ئانکو گوندى بچووک ئەز دبیتم هه‌که

ئەڤه راستبایه دا گه‌له‌ک گوند ب قى ناقى په‌یدابن چونکی ل کوردستانی گوندىن

بچووک دزورن ... دا وه‌کو ناقى (یه‌کماله - یه‌کمالى) زور بن.

هه‌که (دهوک) ژ دوو کو‌رکا هاتبیت ئەڤ بوچوونه ژى یا بهر ئاقل نینه چونکی:

۱- گوندى دهوک نه د دوو کو‌رکا هاتبیت ئەڤ بوچوونه ژى یا بهر ئاقل نینه

چونکی:

۱- گوندى دهوک نه د دوو کو‌رکاندا هاتییه ئا‌قارن، نه د سی یاندا.

۲- دوو کو‌رک ب تنى ل دهوک نینن، تژی دهوک کورکن.

۳. کوردان چ جاران گوندین خو د کورکان دا ئاڤا نه کرینه... ژبه ر بارانی و له هیا و بهر ه قانیی... هه می گاڤا گوندین خو ل جهین بلند ئاڤا کرینه...
 باوهر ناکه م په یقا دهوک ژ (دیبهیت چلی) هاتبیت...
 دیه + وک = دیهوک = دیها بچووک.

دا پسیار کهینه قه و بیژین پا په یقا (دهوک) ژ چ هاتیه؟

میژوونقیسی هیژا (هارتمان) دبیت:

ل سهرده می (تاسیوس بیزایتوس) دگوته (دهوک) (جاهوک) (۳۴) ئانکو د ئه سلدا
 (ناقئ) (دهوک) (جاهوک) بوویه، پاشی بویه (دهوک). ئه قه وه کو راستیه کا
 میژووی ههیه، لهوما دبیتزم نهو کلیلا قه کرنا په یقا ((دهوک)) که قته ددهستی
 مه دا!!

چهوا؟

گهر ئه قه راستیه کا میژووی بیت کو د ئه سلدا دگوته (دهوک) (جاهوک)،
 دقیت ئه م بو یه که مین جار بزاین (جاهوک) ژ چ هاتیه، نه کو (دهوک) ژ چ
 هاتیه!!.

هندی بوچوونین بهرینه، بین کو مه ئیخستینه پیش چاقیت خوینده قانان
 هه می ل دور په یقا ((دهوک)) زقرینه، و په یقا (جاهوک) ژبیر کرینه، لهوما
 نه گه هشتینه چ نه جاما !! دقیئا ئه و یه که مین جار ل دور په یقا (جاهوک)
 گه ریابانه، چونکی دبه ریدا دگوته (دهوک) - (جاهوک).

دی جار ه کا دی پرسیاره کی ل سهر پرسیارا بهری کهین و بیژین:

هه که په یقا (دهوک) ژ (جاهوک) هاتبیت پا په یقا (جاهوک) ژ چ هاتیه؟
 ب دیتنا من په یقا (جاهوک) په یقه کا لیکدراوه پیکهاتیه: ژ (جا + اهوک) =
 جاهوک

- جا = محل - مکان - جی (۳۵) .
 اھوک = ئاسک - مامز (۳۶) .
 جاھوک = جی ئاسکان - واری مامزان .
 دھوک = جی ئاسکان - واری مامزان .

ب کورتی:

- ۱- دبہریدا دگوتہ (دھوک) - (جاھوک) .
- ۲- جاھوک، یا ژ (جا + اھوک) ہاتی .
- ۳- تیپا (الف) بوسشکرنا زمانی فریہ .
- ۴- جا = جی .
- ۵- اھوک = مامز - ئاسک .
- ۶- جاھوک، پھیقہ کا فارسی - پھلہوی - کوردی ہہقشکہ .
- ۷- ل کوردستانی مشہ جہ ہہنہ ب ناخی حہیوانان ہاتینہ ناقرن وہکو: کانی ئاسکان، کانی ماران، مہیدانا رویشیا، کہرہرازکی ..... .

ئہ نجام:

- ۱- سن = خوداوندی ہہیقی = الہ القمر..
- ۲- خہلکی قی دہقہری ہہیف پہرستیہ - سن .
- ۳- ئیزدیان پھیوہندیہ کا موکم یا ب پھیقا: سن و داسن قہ ہہی .
- ۴- دھوک پہرستگہا (سن) بویہ، وہکو (اور - حران)
- ۵- پھیقا (داسن)، پھیقہ کا تہ کہ دی بابلۃ سومہری کہقنہ .
- ۶- داسن: یا ژ (دو + سن) ہاتی، ئانکو ہہیف پہرست .
- ۷- دھوک = واری مامزان .

ژیدەر و پەراویز:

- ۱- تاریخ العراق القديم، تالیف: طه باقر، د. فاضل عبدالواحد علی، د. عامر سلیمان - الجزء الثاني، بغداد، ۱۹۸۰، ل ۱۴.
- ۲- فی العقائد والادیان، د. محمد جابر عبدالعال، مصر. ۱۹۷۱، ل ۸۴.
- ۳- من الواح سومر الى التوراه، د. فاضل عبدالواحد، بغداد، ۱۹۸۹، ل ۲۴۱.
- ۴- من الواح سومر .... هه مان ژیدەر... ل ۹۹.
- ۵- من الواح سومر .... هه مان ژیدەر... ل ۱۵۸.
- ۶- عظمه بابل، هاری ساکز، ترجمه: عامر سلیمان، لاپه ره (۷۵-۷۶-۸۳).
- ۷- لیئکولینه وهیه کی زمانه وانى .... هه مان ژیدەر... ل ۱۳۱.
- ۸- عظمة بابال ... هه مان ژیدەر ... ل ۳۸۸.
- ۹- عظمة بابال ... هه مان ژیدەر ... ل ۳۹۰.
- ۱۰- عظمة بابال ... هه مان ژیدەر ... ل ۳۹۱.
- ۱۱- عظمة بابال ... هه مان ژیدەر ... ل ۴۳۰ ۴۱۸.
- ۱۲- تاریخ کلد و اپور، ادی شیر، المجلد الپانى، بیروت ۱۹۱۳، ل ۱۷.
- * ئیزدیاتی، خدر سلیمان و خلیل جندی بغداد، ۱۹۷۹، ل ۳۳.
- ۱۳- کورد، مینورسکی، ترجمه: حمه سعید حمه کریم، اربیل ۱۹۸۴، ل ۱۹.
- ۱۴- نحو معرفه حقیقه الدیانه الایزیدییه - د. خلیل جندی.
- ۱۵- نحو معرفه حقیقه ... هه مان ژیدەر ... ل ۱۰.
- * قصه الادیان، دار الوگنی العربی للکباعه والنشر، سلیمان مقهر، ل ۱۴.
- ۱۶- زار اوه سازی پیوانه، مسعود محمد، بغداد ۱۹۸۸، ل ۳۹۶.
- ۱۷- العراق القديم، تالیف جماعه من علما، الاپار السوفیت، ترجمه سلیم گه التکریتی، بغداد ۱۹۸۶، ل ۵۳.
- ۱۸- دهوک بعد (۱۱) من اژار، سالا ۱۹۷۳، دهوک، ل ۴۵.
- ۱۹- الیزیدییه بقایا دین قدیم، جورج حبیب، ل ۷۲.
- ۲۰- الیزیدییه .... صدیق الدمولوجی ... ل ۱۷۵.
- ۲۱- الیزیدییه ... هه مان ژیدەر ... ل ۱۲۳.
- ۲۲- الیزیدییه ... هاشم البنا ... ل ۹۷.
- ۲۳- الیزیدییه ... صدیق الدمولوجی ... ل ۴۵.

٢٤- اليزيدية... صديق الدمولوجي ... ل١٧٩.

٢٥- اليزيدية... صديق الدمولوجي ... ل١٧٥.

٢٦- اليزيدية... صديق الدمولوجي ... ل٢٢٦.

٢٧- اليزيدية... صديق الدمولوجي ... ل٢٥١.

٢٨- اليزيدية... صديق الدمولوجي ... ل٣٦٥-٣٦٦.

٢٩- رۆژا ١٩٩٦/١١/٧ ئەز دگه‌ل کاک (حسن احمد قاسم) کو بسپوری شوینوارانه

چووینه شکه‌فتا چوارستین ل گه‌لیی دهوکی، قی بسپوری بو من دیارکر، کو هه‌یف ل قیره

هاتییه په‌رستن، چونکی یه‌که‌مین و مه‌زنترین هیما ل سه‌ر قی شکه‌فتی ره‌سمکری، وینی

(هه‌یف)ی بوویه، پاشی یی رۆژی بوو، پاشی خاچ بوو... دوو وینین دی ژی هه‌بوون مه

نه‌زانی چنه!

٣٠- تاریخ العراق القديم... هه‌مان ژیده‌ر... ل١٤.

٣١- دهوک بعد (١١) اژار، سالا ١٩٧٣، دهوک، ل٤٥.

٣٢- دهوک بعد... هه‌مان ژیده‌ر... ل٦.

٣٣- دهوک بعد... هه‌مان ژیده‌ر... و لاپه‌ر.

٣٤- دهوک بعد... هه‌مان ژیده‌ر و لاپه‌ر.

٣٥- بنیره:

١- المعجم الذهبي: فارسي - عة‌رەبي، د. محمد التونضي، ل١٩٦.

٢- فه‌ره‌نگی مه‌باد، گيو موکریانی، هه‌ولیر... ل١٨٧.

٣- فه‌ره‌نگی گه‌وه‌ری گه‌رمه‌سیر، به‌شی یه‌که‌م، نعمت علی، بغداد، ١٩٨٨.

٤- فه‌ره‌نگی فارسی - کوردی، شکرالله بابان، ل١٩٩، ایران ١٣٦١.

٣٦- قاموسی زمانی کوردی، ل١٠٤، عبدالرحمن زه‌بیحی، بغداد، ١٩٧٧.

هه‌روه‌سا بنیره: زاراه‌سازی پیوانه... هه‌مان ژیده‌ر... مسعود محمد... ل٣٨٩.

(ئه‌ژ گوتاره، ل گوتارا لالش د ژماره (١١) دا هاتییه به‌لا فکرن)

ئىزدىياتى د مەم و زىنا خانى دا

پېشى:

چەند جارەكا، من مەم و زىنا خانى خواند بايه، دا ھندەك باوھرى و رەوشت و تىتاليت ئىزدىيان كەقنە بەرچاقىن من، لى ئەز د سەر را دبوريم و لى نەدبوومە مېقان، روژھاتن و چوون، جارەكى من خو ديت، كو ئەزل قان رەوشت و تىتال و باوھران مېقانم!!

مەخسەدا من ب قى مېقاندارىي ئەو بوو، ئەز ھندەك وىنيت رەوشت و باوھرىت ئىزدىيان د مەم و زىنى دا بگرم و خوبا كەم. كو شاعركى مەزنى وەكو خانى خودانىاس و بوسلمان. ژ داخباركرنا ئولا باب و كاليت خو ھىشتا رزگار نەبوويه، ئو رەھىت رەوشت و تىتال و باوھرىت وان، د ناڤ دل و جەرگى وى دا چاندېنە.

ب ھزرا من خانى گەلەك ھەول دايه خو ژ كەقنە باوھرىت كوردى و دژ ئىسلامى پيارىزىت، لى نەشپايە و نەچار بوويه بکەقنە ژىر كارتىكرنا باوھرىت ئولا ئىزدىيان، كو رەھىت وان باوھران خو دكىشنە كوراتيا مېژووا كوردى و گەلەك كەقنە ژ ھندى وەكو ھندەك بو دچن^(۱).

دەما من ئەڤ بابەتە دنقىسى، من ديت ژ بابەتت گرنگ و ھەژى دەھىتە ژماردن، نەكو ژبەر ھندى چونكى كەسى ل سەر قى بابەتى نەنقىسىيە، بەلكو خالا گرنگ ئەو: خانى ئەڤ رەوشت و باوھره ب رەنگەكى وەسا د مەم و زىنى دا بكار ئانىنە. كو مروڤ ھەست نەكەت. كوردىت ئىزدى و كوردىت بوسلمان ژ يەك جودانە.

بابه ت:

یهک ژ سوود و قازانجین چیروک و داستانا ئەوه، رهوشت و تیتال و باوهریت ملله تان تیدا دهینه پاراستن.

خانی ژی د مه م و زینی دا بو مه چند رهوشت و تیتال و باوهریت کهقنن کوردان پاراستینه، هندهک ژ وان دزقرنه سهر ده می پیش زایینی ب ههزار سالا، هندهک ژی دزقرنه سهرده می ئیسلامی...

ئو رهوشت و تیتال و باوهریت پی زایینی، مروق دکاریت د داستان و چیروک و چیقانوکی کوردی دا ببینیت، ههروهسا د ناڤ کومه لا کوردیت ئیزدی دا دهینه دیتن.

ئەقین خواری ژی، چند وینه کین ئیزدیاتینه، خانی د مه م و زینی دا بکار ئانینه، ئەم ژی دی ل سهر ئاخقین و ئیخینه پیش چاقیت خویندهقانی هیژا.

۱- روژ و ئاگر و پوناھی:

خانی ب پیروزی، روژ و ئاگر و پوناھی د مه م و زینی دا بکار ئانینه، ئەقه ژی نه کیماسییه، چونکی پهرستنا روژی کهقنترین پهرستن بوویه د ناڤ تخمی مروقی دا، ب تایبه تی د ناڤنقشی ئاری دا^(۲).

بگره ژ مصریا و یونانیا و ئەفریقیا و سومه ریا بو بابل و ئاشوریا ... ههتا گه ر دگه هته ئیگالیا و کاشیا و عیلامیا ... هه موویان روژ پهرستینه^(۳). ئیشارهت هه نه کول وه لاتئ (یه مه نی) ژی روژ هاتیییه پهرستن، قورئانا پیروز دبیزیت:

بسم الله الرحمن الرحيم

(وجدتها و قومها يسجدون للشمس من دون الله ...) (۴)

ل هندی و صینی ژی روژ هاتییه په رستن. ^(۴) ئیل و خیل و عه شیره تین ناری ژی گه له ک ب روژی قه د گریدایی بوون، وان ژی بهایی روژی زانیه، لهوما ناریا روژ په رستی یه و کریه خوداوهندی خو، کو د گوتنی / میپرا / ^(۵) ... یان خوردا ^(۶).

هه ژی گوتنی یه بیژم، مروقان روژ نه په رستی یه، هه تا کو نه گه هشتینه قوناغا چاندنی، د قی قوناغی دا روژ هاتییه په رستن ^(۶).
(شیشمس)، یان (اله الشمس)، کو خوداوهندی خیر و رزقی و سه ربه سستییه، ب مه زترین خوداوهندی ئیزدیان دهیته ژماردن ^(۷). بهلی، ئیزدیا روژ په رستییه و کریه خوداوهندی خو ^(۸)، هه تا نه قروکه ژی دهما روژ دهه لیت ئیزدی دهست و چاقیت خو دشون و قهستا وی جهی دکهن، نهو جهی روژی لی دایی، دی بهری خو دهنه روژی و داخواز و دوعا بو خو ژی دکهن و پاشی سی جارن دی بوی نهدی قه ماچی کهن، نهو نهدی روژی لی دایی... ^(۹).
ب هزرا من دهما خانی د مه م و زینی دا گوتی:

هن روژ په رست و هن شهب نه فروز
هن غصه ره قین و هن غم نه ندوز ^(۱۰)

مه خسه د ب گوتنا (هن روژ په رست)، کوردیت ئیزدی بوویه، یان ئیشارهت بوویه بو وان، چونکی نیژیکترین کومه لا روژ په رست بو خانی ئیزدی بووینه.
لنک ئیزدیان خوداوهندی روژی دگه هته پلا (گاووسی مه له ک)، هنده ک جارن ژی دگه نه لوکا خودی ^(۱۱).
خانی قی وینی ئیزدیاتی د مه م و زینی دا بکار دهینیت، دهما دبیزته خودی:

شمسی نه ژ قسمی نورو ناری
شمسی ژعه یان تو په رده داری ^(۱۲)

دهما ئيژدى داخواز و دوعا بو خو دكهن، بهرامبهري روژى رادهوستن و بو خو
داخوازا دلوقانيى - رهحمى - ژ روژى دكهن. (۱۳)

خانى ژى دلوقانيى - رهحمى - دكه قلوژانكى روژى دا دبينييت دهما دبيژيت:
حكام ب باگن و ب قاهر
بى شهبه مشابهن ب تاگر

.....
.....

رهحمى كو دكهن ژ رهنكى روژن
قهري كو دكهن جيهان دسوژن (۱۴)

تاگر هيما روژييه ل ئهردى، لهوما كورد ب گشتى ئيژدى ب تايبهتى تاگرى
پيروژ دكهن، ههمى روژيت چوارشه مبي و ئهينى، ئيژدى تاگرى (چرا) ل مالييت
خو و جهيت دينى دكهن (۱۵).

خانى ژى ب گهلهك رهنكا پتر ژ (۲۰) جاران تاگر د مهم و زينى دا
بكارئانيه، ب ههموو رهنكا ژى ب پيروژى بهرى خو دايه تاگرى و موعامليهكا
ئيزديانه ل گهل كربه.

خانى د مهم و زينى دا نهخوشترين ئالوزى و تنگترين دهليشه دا، ب تاگرى
چارهسهر دكهن، دبيژيت : خهلك تاگرى ب ئاقى دقه مرييت، ئەز ئاقى ب
تاگرى دكوژم...

ئهقه ژى نيشانهك دى يه، كو تاگر چهندي لنگ خانى پيروژه، خانى ب
هوژان دبيژيت:

خهلك قه دكوژيت تاگرى ب ئاقى
ئەز دى قه كوژم ب تاگرى ئاقى
مالا خوه ژ رهنكى قه ومى زهردهشت

دا تاگر و گازبیا خوه راههشت^(۱۶)

خانی رایه کا جودا ژ دوستوری ئیسلامی د قئی مالکا خواری دا ددهت، تاگری
ل سهر تاخی چیترنیت، دهما دبیتیت:
زبن نورانیه، نه ناڅو خاکه دبیتیت:

میرانیه تهو ژ نهسلی پاکه نورانیه تهو نه تاب و خاکه^(۱۷)

خانی ل قیره دبیتیت، زبن ژ تاخی چی نهبوویه، تانکونه ژ تادهمییه، بهلکو
ژ روناھیی دروست بوویه...

خانی دهما تاگری ل سهر تاخی چیترنیت، تهو وی پهیوهندییا خو یا موکم ل
گهل تاگری خوبا دکهت، دیار دکهت کو ههتا چ رادهیهک خانی ب تاگری
داخباره..

ل نک من تهو نمونیت من هیناین، هه موو ئیشارهتن خانی بو ئولا کوردیا
کهفن کرین، کو ئولا ئیزدیا یا نهوویه....

۲- ئبلیس:

پیش بچنه د ناڅو بابه تی خودا فهره بزاین ئبلیس کییه؟
د ئولا ئیسلامی دا، یهک بوو ژ ملائکه تیت خودی، بهلی ب فرمانا خودی
نهکر، دهما داخواز ژی کری، کو سجدی بو تادهمی ببهت، نه بر گوت، نابهم چونکی
ته تهزی ژ تاگری چیکریم و تادهم ژ تاخی... ئینا خودی کره (شهیتان) و ژ
بههشتی دهر ئیخست.

د تهوراتی دا، مار شوینا ((ئبلیس)) ی دگریت^(۱۸).
د ئنجیلی دا، (شهیتان) وه کو هیزه کا شهری هاتییه^(۱۹).

ل نک عیراقیین کهفن (تیامات) هه‌بوون، کو هه‌موو ئبلیس و دیو بوون،
خوداوه‌ند بوون و خه‌لکی د پهرستن^(۲۰).

ل نک مصریا، سیت Seth ئبلیس بوو و خوداوه‌ند بوو، خه‌لکی د پهرست^(۲۱).
ل نک هندیا، (مارا) و (سیتالا) ئبلیس بوون و خوداوه‌ندیان وان بوون و
خه‌لکی د پهرستن^(۲۲).

د ئایینی زهرده‌شتی دا، (ئه‌هریمین) ئبلیس بوو و خوداوه‌ندی شه‌ری بوو،
به‌رامبه‌ری (ئاهورامه‌زدا)...^(۲۳).

ل نک ئیزدیان، په‌یقا (ئبلیس)، یان (ئبلیس) نینه، ئه‌و خو ژ قی په‌یقی توپره
دکن...^(۲۴).

به‌لی هنده‌ک دبیزن ئیزدی ئبلیس د پهرستن، دا کو خو ژ شه‌ری وی بیاریزن.
هه‌رچه‌نده په‌یقا (ئبلیس)، یان (شه‌یتان) ل نک ئیزدیان ب کارناهییت، لی
ده‌ما مروژ سه‌به‌قییت وان دخونن، ((عزرایل)) و ((مه‌له‌ک گاوس)) ب ره‌نگه‌کی
خیری جه‌ی قی ناچی دگرن، عزرایل و مه‌له‌ک گاوس، ب هزارا ئیزدیان
یه‌کن^(۲۴).

ل نک خانی، ئبلیس و (شه‌یتان) و منافق و مار و به‌کر و عزرایل... هه‌موو
یه‌کن. یا ب به‌ر گوتنا مه‌ دکه‌قییت، په‌یقا ((عزرایل)) ه‌ کول نک خانی و لنک
ئیزدیان دووباره بوویه...

ئیزدی دبیزن:

عزرایل ژی ئیکه ژ وان هه‌فتا و ئه‌و یی شیره‌تا خودی ته‌عالا ژبیر نه‌کری
چاخ‌ی گوتیه وان سجدی بو ئاده‌م ببه‌ن، ئه‌وی گوتی، سجده بو ته‌ بتنی یا فه‌ره
عزیزی من، قیجا خودی ته‌عالا کره سه‌روکی ملیاکه‌تا و ناچی وی ژ هنگی پیقه
بووه ((گاوسی مه‌له‌ک))^(۲۵).

د قی پارچی دا دیار دبیت، کو هزرا ئیزدیان و بوسلمانان یهک ناگرن...
ئهحمه دی خانى د مهم و زینى دا ناقي (عزازیل) وه کو (شهیتان) بریه ده مال سهر
خاسیه تییت پیسیت به کر دئاخقییت دبیتیت:

ئهو کینه وه ری خه بیپی موده بهر
یه عنی به کری ب دل موزه وهر
خه وفا وی هه بوو، ب خه ف ژ تاجدین
دائم د دلی وی دا هه بوو کین

.....

خه ف ژ ئاده میان وه کی عزازیل
محچا غرچا وی کژب و تسویل (۲۶)

ژ قان مالکا دیار دبیت، کو (عزازیل) (شهیتان)، یان ئبلیسه... خانى ژى
وه کو بوسلمانهک به ری خو دایه (عزازیل)، به لی ژ لایه کی ديقه، ب چاقي
ئیزدیاتی ناقي (عزازیل) هینایه.

ب گوتهک دن:

خانى ب دوو چاقان به ری خو دایه (عزازیل)، ب چاقي بوسلمانان و ب چاقي
ئیزدیان!!

ب چاقي بوسلمانان، خانى (عزازیل) کره (شهیتان) و نه کره (گاووسی مهلهک)
به ره قازیا باوه ریت ئیزدیان.

ب چاقي ئیزدیان خانى به ری خو دایه (عزازیل) چونکی خانى نه گوت: (خه ف
ژ ئاده میان وه کی ئبلیس...)، گوت: (خه ف ژ ئاده میان وه کی عزازیل)، ئانکو
خانى ب ناقي ئبلیس ب ناقي (عزازیل) بر، ههر وه کو ئیزدی بو دچن.

- ناقي عزازیل د قورئانی دا، تهورات و ئنجیلی دا نه هاتیه، لی د سه به قییت
ئیزدیان دا هاتیه هه که تیهنه خوینده قانی ب قی نموونی نه شکیت، ئهم دی دوو
نموونییت دن بو هینین، کو دیار بکته، خانى

چه وان ل ره هیت ئولا ئیزدی د مهم و زینی دا بکار ئانینه:

۱- باوه ریت ئیزدی وهسا بو دچن، کو ژیده ری خیر و شهرا یه که، ئەو ژی خودی یه... دو عایه کا وان دبیت:

((یاره بی خیرا بده، شهرا وهر گهرین))^(۲۷)

- کوردیت بوسلمان ژی دبیتن: یا خودانی خیر و شهرا یان دبیتن: دهر د و دهرمان ل نک خودی نه...^(۲۸)

ل نک خانی ژی خودی ژیده ری خیر و شهرا نه...^(۲۸)

(ئبلیس) ی چ گونه نینه...^(۲۸) خانی ده مال گه ل خودی دئاخیت دبیت:

مقصود و مرادی دل تو شایی

ئه ما تو (تضل من تشاء) یی

.....

بی سجده ته ئەی جهناب مه عبود

ئادهم کره قبله گاه و مه سجود

ئبلیس فیه قیری بی جنایهت

هندی ته هه بوو دگه ل عنایهت

هه رپوژ دکر هزار تاعهت

له ورا کو ته دا وی ئیستگاعهت

وی سجده نه کر بو غیره مه عبود

گیرا ته ژ بهر دهری خوه مهردود^(۲۹)

دقان مالکا دا دیار دبیت، کو خانی خودی دکه ته ژیده ری خیر و شهرا، وی چ

بقیت دی وه کهت، (تضل من تشاء و تهدی من تشاء)... ههروهسا خانی

(ئبلیس) ی بی گونه دکهت، چونکی سوجه ژ بو غیره خودی نه بریه.

۲- هزارا دی ئولا ئیزدیان، یا کو خانی هینایه دناقه مهم و زینا خودا ئەوه:

ئیزدی (مه لهک گاوس) ی، ل سه ر ئاده می دچیترین^(۳۰).

خانی ژى ب رهنګه کى نه راس ته وخو (شهيتان) ل سهر ئاده مى دچيترينيت،
دهما دبيثيت:

ميريانيه نهو ژ نهسلى پاكه

نورانيه نهو نه تاب و خاكه (۳۱)

نهو مالكا مهم و زينى ل گهل قى ئايه تا قورئانا پيروز يه ك دگرن:

((بسم الله الرحمن الرحيم

قال ما منعك الا تسجد اذ امرتك، قال انا خير منة خلقتني من نار و خلقتة

من طين)) (۳۲)

مروژ وه ساتى دگه هيت كو مه خسه دا خانى نهوه بيثيت، زين يا ژوى ژيده رى

دروست بووى، يا كو شهيتان ژى دروست بووى، كو ئاگر و رونا هيبه... نه كو ژ

ئاخى دروست بوويه، وه كو ئاده م...

(بشار بن برد)، كو شاعره كى عه ربه ره گهز فارسه، نهو ژى ئاگرى ل سهر

ئاخى دچيترينيت دهما دبيثيت:

ابليس افچل من ابىكم ئاده م

فتبينوا يا معشر الفجار

النار معدنه و ادم گينه

والگين لايسمو سمو النار

الشمس مشرقه والارچ مقلمه

والنار معبوده منژ كانت النار (۳۳)

۳- براى ئاخره تى:

فه ره ل قي ره قى پسيارى بكه ين، براى ئاخره تى چيه و چ رامن ل نك

ئيزديان دده ت؟

به رسقا قی پسیاری نامه‌یه‌کا (پیر خدری سلیمان)ه، یا کول روژا
۱۹۹۶/۶/۲۶، ل سهر قی پسیاری ژ من را نقیسی... پیر خدر د ناما خودا
دبیژیت:

(لجه م مه دوو جوریت خوشک و برا هه‌نه: خوشک و براییت ژ دای باب، یان
ژ دایی بتنی، یان ژ بابی ب تنی... ئەقه دبنه خوشک و براییت دنی، لی ل جه م
مه خوشک و براییت تاخره‌تی ژی هه‌نه و جوره پیروزیه‌ک تیدا هه‌یه، له‌وا د
سه‌به‌قه‌کا دو عایا هیقاری دا ئەقه ب یه‌ک ژ ههر پینج فهرزیت حه‌قیقه‌تی تینه
دانین:

(یا خودی تو مه بده‌یه خاترا شیخ و پیر و هوستا و مهربی، یار و براییت
تاخره‌تی، ئەون ههر پینج فهرزیت حه‌قیقه‌تی، ئیرو ل دنی و سبه‌ی ل بانگی
تاخره‌تی، بومه سونه‌تی فەرن).

له‌و ههر ئیزدییه‌ک هه‌بتن، چی کچ، چی کور... دقیت: یان خوشکا تاخره‌تی،
یان برایی تاخره‌تی هه‌بتن، کور ژ خورا برایی تاخره‌تی دگرت، کچ ژ خورا خوشکا
تاخره‌تی دگرت. جارنا ژی هه‌که کچکی برایی دای و باب نه‌بتن، ژ خورا برایی
تاخره‌تی دگرت و کور ژی جار نه هه‌که خوشکا ژ دای و باب نه‌بتن، ژ خورا
خوشکا تاخره‌تی دگرت.

دقیت خوشک و براییت تاخره‌تی ژ چینا وی، ئانکو هه‌که شیخ بو، دقیت ژ
تایی شیخیت خو‌ییت کو ژن و ژنخوازی د نیقا وان دا هه‌ی نه‌گرت، هه‌روسا
تایی پیرا ژی نابت خوشک و برایا ژ وان بابکا بگرت، ییت کو ژن و ژنخوازی د
نیقا وان دا هه‌ی... قیجا مرید، خوشک و برایا ژ چینا شیخا، یان پیرا دگرن و
شیخ و پیر ژی خالا مه ل سهری باسگری، راجاډ دکه‌ن.. (ناما پیری یا
دریژه)... به‌لی خالا هه‌ره گرنگ ب دیتنا مه ئەو یا کو دبیژیت:

د میپولوجیا ئیزدیا دا، خوشک و براییت تاخره‌تی مینا شیخ و پیریت
کەسی مری ب هانا وی دچن و داخوازیا سقکنا باری مری دکه‌ن، دا خودی

رهحمه کی پی ببهت و زه بیینی گیانی وی نه تازیرن... لهوا یا فهره ههر
ئیزدیه کی خووشک و براییت تاخره تی هه بن.

هه که بهری خو بدینه ناما (پیری) دی کاربن بیژین:

۱- برایی دنی ل نک ئیزدیان وه کو برایی هه می ملله تان، نه وه یی کو خودی
کریه برایی مروقی.

۲- برایی تاخره تی، تانکو برایی روژا قیامه تی.

۳- برایی تاخره تی لنک ئیزدیان، نه وه یی کو مروقب دلی خوژ خو را د
هه لبژیریت، ل دویف دستوری ئیزدیان.

۴- ههر ئیزدیه کی دقیت برایی تاخره تی هه بیت.

۵- نارمانج ژ هه لبژارتنا برایی تاخره تی نه وه، کو روژا قیامه تی هاریکاریا
مروقی بکه ت.

۶- ناچی برایی تاخره تی ب پیروزی دسه به قیت ئیزدیان دا هاتیه...

ب هزرا من (خانی) ئاگه هدری قان زانیاریت ژووری بوویه، ل سهر برایی
تاخره تی، لهوما دهما د مه م و زینی دا بکار تانییه، وی ژی دوو رهنگین برا دیار
کریه، کو برایی تاخره تی و برایی دنی بووینه...

خانی د مه م و زینی دا بو تاژدین برایی تاخره تی دروست کریه، کو (مه م)
بوویه، مه م برایی تاخره تی، لهوما دهما د مه م و زینی دا بکار تانییه، وی ژی
دوو رهنگین برا دیار کریه، کو برایی تاخره تی و برایی دنی بووینه...

خانی د مه م و زینی دا بو تاژدین برایی تاخره تی دروست کریه، کو (مه م) بوویه،
مه م برایی تاخره تی ب تنی نه بوویه، به لکو برایی تاخره تی و دنی بوویه... نه ژ
مالکین ژیری د مه م و زینی دا ب ئاشکه را ئیشاره ت دکنه ئولا ئیزدیان دهما

دبیژیت:

نه ما وی ژ جمله خاص و عامان

ژ نه و چند برا و باب و مامان

لاوهڪ ڪريو ٻرا ٿيو خواه
ني نه ز غم له گم چرا ٿيو خواه

.....

هه چهنده برائي تاخرهت بو
ته دگو کو دني و تاخرهت بو (۳۴).

خاني د قان مالکان دا نه خاليت خواري راجا ڪرينه:

۱- تاژدين برائي تاخرهتي، ب دلي خو هه لبرتيه کو (مهم) بوو.

۲- دوو رهنگيت برا خاني ديار ڪرينه...

۳- مهم کو برائي تاژدين يي تاخرهتي بوويه، ههم غم و ههم شاهيي وي ٿي

بوويه، خاني دبيثيت:

نه نيازي فهرح شريڪي غم بوو

سهر گه شته يي غم بناقي مهم بوو (۳۵)

ب هزارا من هه ڪه خاني ب تني ناقي (برائي تاخرهتي) هينابايه، بهس بوو، بو

هندي کو نه بيٿين خاني د مهم و زيني دا ئيشارهت دا به رهه ڪا گرنگا ٿولا

ٿيڙديان، چونڪي برائي تاخرهتي ٿيڙديه ڪا تايه ته ب ٿولا ٿيڙديانقه، کو دقيت

هه ٿيڙديه ڪ بو خواه برائي تاخرهتي ٿ چينا (شيخان) يان (پيران) هه لبريت،

داکو روڙا قيامه تي وي ٿ عه زابا جههنه مي ب دوور بيٿيت (۳۶).

ميٿوونقيسي هيٿا، صديق الدملوجي دبيثيت:

هه ٿيڙديه ڪي دقيت خوشڪ و براييت تاخرهتي هه بن، بهلي ٿ چينا پياويت

ديني بو خو هه لبريت ... ب ٿه رهي دبيثيت:

(حتمت التقاليد اليزيدية علي كل يزدي ان يتخذ لة اخا من رجال الدين

يكل المرة اليهما و يرجو بهما الشفاعة يوم الاخرة) (۳۷).

هيٿا (پيرخدر) د ناما خو دا دبيثيت:

(روڙا ٿنهيناني رولي خوشڪ و براييت تاخرهتي يي بهرچاهه...).

د مه م و زینى دا ژى رولى (مهم) ی کو برایی تاژدین یی تاخره تی یه، رولى وی
د روژا ژنهینانا تاژدین دا یی بهرچاقه، مهم دبیته برا زاقایی تاژدین، ههشت روژ
و شهقا شیرى وی یی لسهر ملی و زیره قانیا ئودا بووک و زاقا دکهت خانى
دبیتیت:

ناگه سحرى ژ روژى حهشتى
رچوان مه شیا ژ نیف به حهشتى
مهم هیژ وه سال بهر دهري بو
دائم وی سهر ل سهر بهري بو
هیژا تهوی مهسکهن استان بو
روژان و شهقان وه پاسه بان بو^(۳۸)

۴- چل روژى:

د ئولا ئیزدیان دا، پیاویت دینی چل روژیت چلی هاقینی و چل روژیت چلی
زستانی ب روژى دین^(۳۹).

ئه ژ چل روژیت ئولا ئیزدیان، ئه حمه دى خانى بقى رهنگى خواری قه گوهازتیه
د ناڅلا په ربیت مهم و زینى دا، دبیتیت:

چل روژى نه خور، نه خواب زینى
سهر رانه دبوژ بهر کرینى
خونا دلی بو غزا و خوارن
هیستر ب خوه شه ربهت و قه خوارن^(۴۰)

یا ژمن قه ئه قه ژى ئیشارهت بوویه، ئه حمه دى خانى دایه ئولا ئیزدیان، کو
روژى گرتن بوویه.

۵. دوعاچی:

دوعاچی، ئەو کەسی دینییه، یی کو کاری وی داخواز و دوعا بن، بو خو و خەلکی دکەت.

د ئولا ئیزدی دا دوعاچی هەبە، ئەو ژێ (بابا چاویش) و (مجیوره)^(۴۰)، مجیور ل گهوافیت ئیزدی، دەما خەلک ل بەر قوبی کۆم دبن، مجیورهی گوندی ل بەر دەرەجکا قوبی رۆنشتی یە، دەست ب دوعا و درۆزا و قەول و بەیتا دکەت....^(۴۱)

خو (بابا چاویش)، کو پیره که نه کو کوچه که ژنی ناهینیت و هەمی ژیا نا خود خزمەتا شیخادی دا دمه زینیت و کاری وی یی هەرە گرنگ دوعانه، ئەو بخوژی خودانیت (دوعاچی)^(۴۳).

خانی ئەڤ وینی ئولا ئیزدی ان قه گوهازتیه مه م و زینی ده مال سه زاری ستی و زینی دبیزیت:

ئەڤ رەنگە بیژە وان حەبیبان
مه جموعی مه والی و خەگیبان
هەندەک ژ وەرە بن رجاچی
هەندەک ژ مەرە بن دوعاچی
بەلکی کریت خودی موقەددەر
و ه صلا مه و وه بیت مویه سەر^(۴۴)

و ه سا دیاره، کو د ئولا کوردیا کهفن دا ئیزدی دوعاچی هەبوویه، کاری وی ژێ داخواز و دوعا بوینه^(۴۵)

ئەڤ کەسه ژێ دقیت دەهمەن پاک و پاقر بن، خودانیاس بن، ئەگینا داخوازیت وی بجه ناهین...

۶- ڦه خوارن:

خانی د مه م و زینی دا، وینه یه کی ژ کوچکا میری بوتان دگریت، خانی وه سا
قی وینی نیشا مه ددهت، کو ڦه خوارن لوی ده می ل کوچکا میری تشته کی
ناسایی بوویه، ب گوتنه ک دن، خانی وه سا مروقی تی دگه هیئت، کو نه ڦه وینی
کوچکا میره کی بوسلمان نینه، به لکو وینی کوچکا میره کی نئزدیانه!!
نه خو چه وا دبیت ڦه خوارنا ه می رهنگیت شهره بت و شهرابان، ل کوچکی
هه بن و مه لا و شیخ و میر و تاغا... ه می تیدا به شدار بن؟! خانی ل سهر
زاری میری دبیت:

مه جموع مه لا و شیخ و میران
تاغا و نه کابرا و فه قیران
ڦیکرا ب ده ڦی خوه وان په نا کر
تیکدا ب دلی خوه وان دوعا کر
میر گو بقوگن ده ف و ره بابان
بینن ه می شهره بت و شهرابان
دا به زمه که شادمانه دانین
ئیروهه، کو صوبحه هم نزانین
دی شه به ته تی ڦی ده می د خوه شبین
یا دی بمرین و یا نه خوه شبین^(۴۵)

نه ک ههر نه ڦه، به لکو ه می کوچک سکران و شهرخوه ش دبن، خانی
دبیت:

ساقی شهوشین ب تابی نه نگور
مگرب ههرشین و حیته سهن تور
قه وال و مغنی و غزلخوان

مخمور و سیاہ و مہست و سہ کران (۴۶)

نہ کو جارہ کا ب تنی کوچکا میری بوتان ئەڌ رەوشە دیتیہ، بەلکو د ھەمی
ھەلکەفتنان دا، کوچکا میری ئەڌ خەملە دبەر خو کرہ... بو نمونە دەما میر ژ
نیچیری دزقربت و دەھیتە کوچکی، خانی دبیرت:
ساقی و شراب و شمع خوہستن
دیوانەکی حاکیمانە بەستن (۴۷)

فەرہ بیته پسار کرن قی وینی چ پە یوہندی ب ئیزدیانقە ھەیہ؟

ب دیتنا من پە یوہندیہ کا موکم پیقە ھەیہ:

- ۱- قە خوارن د ئالیی جفاکیدا ل نک ئیزدیان، یا حەرام نینە، ل قی کوچکی
ژی یا حەرام نەبوویہ.
- ۲- ئەڌ کوچکە ھەرچەندە، یا میرەکی بوسلمان بوویہ، بەلی وینی کوچکە کا
میرەکی ئیزدیان دەت.
- ۳- خانی دیارکرہ، کو (قەوال) دقئ کوچکی داب رەخ شیخ و مەلا و میرانقە
درونشتی بوون قەوال ژی ئیدیہ مەکا تاییہ تە، ب ئولا ئیزدیانقە، ئەقە ھەمی
نیشانن، کو خانی چەندی ب رەہ و ریشالییت ئولا ئیزدیانقە گریدایی بوو...
ھەرودسا خانی بقیت یان ... ل قیرە وی ہزری پەسەند دکەت، یا کو
دبیرت، میرت جزیرا بوتان د رەگەزدا ئیزدی بووینە و ژ عەشیرەتا خالتیا
بووینە. (۴)

۷- تەوق توک TOK

ل پیشیی فەرہ بزانی TOK چییہ؟

ھیژا (جورج حبیب) دبیرت:

ژ ره‌وشتیت که‌فن و هه‌ره ره‌سه‌ن ل نک ئیزدیان ئه‌وه، کراسیت ب TOK
دکه‌نه به‌رخو، به‌لی دقیت توکا فه‌کری نه‌بیت، ئه‌فه ژی ئیشاره‌ته کو
ئیزدی(مطوقن) ب ته‌وقا خودی - ئیزدی - توک TOK دقیت گه‌له‌کا خر بیت،
به‌لی یا بری نه‌بیت^(۴۸).

میژوونقیس (عبدالرزاق الحسنی) دبیت:

ده‌ما ئیزدی کراسی خو درویت، خووشکا ئاخره‌تی کونا کراسی فه‌دکه‌ت و خر
دکه‌ت، دبیتنه فی کونی ((توکا ئیزید))، ئانکو ئه‌فینا ئیزید توکه ب ستویی وی
فه^(۴۹).

د.خلیل جندی دبیت: توک TOK، کونه‌کا تایبه‌تی یا جلکیت ئیزدیانه،
میر و ژن و زاروک .... یت ئیزدیان دکه‌نه به‌رخو، که‌رکرن و دروینا وی جلکی
دقیت ب ده‌ستی ئیزدیان بیت....

ئه‌فه نیشانین مروقی ئیزدی نه، دبیتنه فی کونا خر و تایبه‌تی، (توکا گاوسی
مه‌له‌ک)، یان(توکا ئیزید)^(۵۰).

ل نک ئیزدیان توک و هه‌ر تشته‌کی دی بی ب توکی بچیت، بی پیروژه،
وه‌کو: توکا ستویی ماری ره‌ش، گیرا ئیزی، خه‌رقا ل ستویی فه‌قیران....
خانی فی وینی پیروژ ژ ئولا ئیزدیان وه‌رگریه و د مه‌م و زینی دا بکار ئانیه،
خانی ل سه‌رزاری میری دبیتته زینی:

جوانیا ته‌بوو، مه‌م کربه‌گرفتار، ئه‌فینا ته‌بوو، مه‌م کربه‌بریندار، ئه‌و کل ته
د چاقان دا کیشا، هه‌تا تو نه‌دیتی وی دل نه‌ئیشا... پاشی دبیتتی ئه‌و (ته‌وق -
توک TOK)، ته‌ل گه‌رده‌نا وی دانی....

ئانکو عه‌شق و ئه‌فینا زینی ب توکه‌کا پیروژ زانیه، کو وه‌کو توکا ئیزدیان یا
پیروژه .... خانی دبیت:

ته‌وقا ته‌ل گه‌رده‌نی وی دانی

داقا ته‌فه‌دا ل قلب و جانی

چاوا ڦه کرن ته ههردوو ٺاهو
بهردانه فهقیری ههردوو جادو^(۵۱)

دوور نینه مهخسه دا خانی ل ڦیره ب پهیڤا ((فقیر)) ب وی رامانا گشتی نه بیت، یا کو ٺم دزانین، به لکو مهخسه دا پی ((فقیری)) ٺولا ٺیزدیان بیت، کو دینداره کی هیژا و بهریزه د کومه لگه ها ٺیزدی دا، ب تایبه تی هه که بزانیان پهیڤا ((جادو)) دژی پهیڤا ((فقیر)) ی یه، یه ک تاگری شه ریبه، کو جادوویه، یا دووی ٺ تاگری خیری یر، کو ((فقیر)) ه.

۸- دهرازینک - عتبه الباب

دهرازینکا خانی، ل نک هه موو کوردان یا پیروزه، لی ل نک کوردیت ٺیزدی پیروزتره، ب تایبه تی دهرازینکا مهرقه دی شیخادی و خاسیت ٺیزدیان ل لالش....

میژوو قانی هیژا ((عبدالرزاق الحسنی)) دبیتیت:

سالا ۱۹۴۷ ٺه ز چوومه سه ره دانا لالش، من دڦیا زیاره تا مهرقه دی شیخادی بکه م.... بابا چاویش گوته من: پیلاڦا خو بیخه بهری بچیه جهی پیروز، ٺو پی خو نه دانه سه ر دهرازینکی....^(۵۲)

هه تا ٺه ڦروکه ژی ده ما ٺیزدی دچنه گه و افا مهرقه دی شیخادی، پیلاڦین خو دیخن و دهرازینکی ماچی دکهن، پاشی د سه رپا ده رباز دبن. نه ک هه ر ده رزینکا مهرقه دی شیخادی، یا پیروزه، به لکو هه موو دهرازینکی خاسیت ٺیزدیان دپیروزن^(۵).

دهرازینک ل نک خانی ژی یا پیروز بوویه، ب تایبه تی دهرازینکا قه صرا میری بوتان، کو هیلینا زینی بوویه، خانی دبیتیته (بایی)، هه که تو گه هشتیه قه صرا ((زین)) تیدا، بهری هه می تشته کی هه ره دهرازینکی ماچی بکه، دبیتیت:

جاره ک هه ره سده السعاده ت

گاڦه ک هه ره سدره النهایه ت

ئەوول توۋبوسە ئاستانى
پاشى ھەرە پىشى دلستانى^(۵۳)

خانى نەھىلايە (با) بگەھىتە زىنى ھەتا ۋەكو دەرازىنكا خانى ماچى نەكەت،
چونكى ماچىكرنا دەرازىنكا خانى ھىما خىرىيە... جارەكا دى خانى دبىژبته
(با)ى گەر توۋژ نك زىنى زقپى، ھندەك ئاخا دەرگەھى خانى يى زىنى ل گەل خو
ژ من را بىنە، چونكى ئەو ئاخ دەرمانى دەردى منە....
ب ھزرا من ئاخا دەرگەھى خانى لقىرە ھەر مەخسەد پى دەرازىنكە، خانى
دبىژبته:

ئەى بادى صەبا، ب ھەق مەعبود
گاڭا ۋەكوتى ژ پىشى مەقصود
زىنھار ھنەك ژ خاكى دەرگەھ
بىنە ژ مەرا دگەل خو ھەمراھ
توزا كو ژ رەنگى توتيانە
بىنە ب خو ھەرا كو كىمىايە^(۵۴)

ژبلى قان وىنىت خانى ژ ئولا ئىزدىان ۋەرگرتىن و د مەم و زىنى دا بكار ئانين،
نمونيىت دن ژى ھەنە، ۋەكو:
مارى، چىنا شىخ و مىر و مرىد و...
شەڭ بەرات - خدر زىندە..... ئەڭ وىنە ھەموو خانى ب جوانى و
ھونەرمەندى د مەم و زىنى دا بكار ئانينە.
ئەنجام:

۱- رەوشت و تىتال و باوهرىت كوردىت بوسلمان و كوردىت ئىزدى گەلەك
جاران يەكن و يەك دگرن.

۲- کوردیت بوسلمان، هندهک ژ فان رهوشت و تیتال و باوه را ژبیر کرینه، لی دناڤ کوردیت ئیزدی دا ماینه.

۳- ههچهنده خانی صوفیهک بوسلمان بوویه، لی باوه ریت ئولا ئیزدی لنک مابوینه.

۴- د ده مه کی دا کوردیت بوسلمان ل سهر ئولا ئیزدی بوینه - دینی ئیزدیاتی
۵- خانی بهرزترین رموزیت ئولا ئیزدی دناڤ مه م و زینی دا ب کار تانینه، وه کو په رستنا روژی، عزازیل، توک، برا و خوشکیت ئاخه تی...
۶- ئەو رهوشت و تیتال و باوه ریت خانی د مه م و زینی دا ب کار تانین، پریا وان هه تا سه رده می خانی ل ناڤ کوردیت بوسلمان مابوینه.

۷- باوه ریت ئولا ئیزدی، د ناڤ ده ماریت خانی دا هه بوینه، له وما نه کاریه خو ژی بیاریزیت.

۸- خانی د مه م و زینی دا، روله کی هه ژی و پر بها دایه باوه ریت ئیزدیان.
۹- خانی ب چاقه کی پیروز به ری خو دایه باوه ریت ئیزدیان.
۱۰- خانی دیارکریه، کو ملله تی کورد ب گشتی و ئیزدی ب تایبه تی هیشتا د گریداینه ب که قنه باوه ریت خوڤه.

۱۱- خانی شه هره زاییه ک باش د ئولا ئیزدیان دا هه بوویه.
۱۲- خانی ئیزدی ب کورد زانینه، له وما باوه ریت وان ب کار تانینه، بی کو ناڤی وان بهینیت.

۱۳- خانی سوود و قازانج ژ چیروک و چیقانوکا کریه ژ بو وه رگرتن و ب کارئینانا باوه ران...

خانی ب کار تانینا فان باوه ران، یه که تیا نه ته وی و ده روونی کوردان پاراستیه.

ژیدەر و پەراویز:

- ۱- الیزیدیه، موصل، ۱۹۴۹، صديق الدموضي، ل ۳۰۳... ئیزدی دبیژن: ئولا مه دزقربته سەردهمی ابراهیم خلیل.
- ۲- گوڤارا لالش، ژماره (۲-۳)، ل ۱۲۹ - سالا ۱۹۹۴، الشمس فی المعتقدات منذ اقدم العصور حتى الان، ب. ش. دلکوقان.
- ۳- گوڤارا لالش، هه مان ژیدەر و لاپەر.....
- ۴- سوره النمل - الايه ۲۴.....
- ۵- قصة الديانات، دار الوطن العربي للطباعة و النشر، سليمان مظهر، ل ۷۱، ۱۷۷.
- ۶- قصة الديانات، هه مان ژیدەر، ل ۲۷۸.
- ۷- ليکۆيلينه وهيه کي زمانه وانى ده باره ی ميژووی و ولاتی کورده واری، بغداد ۱۹۸۸ - د. جمال رشید - ل ۱۸۲.
- ۸- علم الفلكلور، الكزاندر هجرتي طراب، ترجمه رشدي صالح - ل ۳۳۰.
- ۹- نحو معرفة حقيقة الديانة اليزيدية، الحلقة الاولى - اينبيک، المانيا، ۱۹۹۲، د. خليل جندی، ل ۱۱.
- ۱۰- گوڤارا لالش، ژماره (۱)، سالا ۱۹۹۳، دهوک - مقدمة فی تاريخ الديانة الزردشتية - محمد صالح زيبارى، ل ۶۷.
- ۱۱- گوڤارا لالش، ژماره (۱)، هه مان ژیدەر... ل ۷، ادعیه الایزیدییه... د. خليل جندی.
- ۱۲- مه م و زين - هه ولير، ۱۹۶۸، ل ۵۱.
- ۱۳- گوڤارا لالش، ژماره (۱)، هه مان ژیدەر... ل ۶۷.
- ۱۴- مه م و زين، هه ولير... هه مان ژیدەر... ل ۲۱.
- ۱۵- گوڤارا لالش، ژماره (۱) هه مان ژیدەر... ادعیه الایزیدیه، د. خليل جندی.
- ۱۶- مه م و زين هه ولير، هه مان ژیدەر... ل ۹۲.
- ۱۷- نحو معرفه حقیقه الديانه... هه مان ژیدەر... ل ۱۲.
- ۱۸- مه م و زين... هه مان ژیدەر... ل ۱۲۱.
- ۱۹- مه م و زين.. هه مان ژیدەر... ل ۱۲۸.
- ۲۰- نحو معرفه حقیقه... هه مان ژیدەر... ل ۱۶.
- ۲۱- نحو معرفه هه مان ژیدەر... ل ۱۶.

- ٢٠- اليزيدية، جز الاول، بغداد، ١٩٧١، سامى سعيد الاحمد. ل ٢٠.
- ٢١- اليزيديه (هه مان ژيدهر و لاپه ره).
- ٢٢- اليزيدية، هه مان ژيدهر... ل ٢١.
- ٢٣- اليزيدية، هه مان ژيدهر و لاپه ره.
- ٢٤- گوندياتي، بغداد، ١٩٨٦، خدرى پير سليمان، ل ٢٧.
- ٢٥- گوندياتي... هه مان ژيدهر و لاپه ره...
- ٢٦- مهه و زين... هه ولير... ل ٩٠.
- ٢٧- نحو معرفه حقيقه.. هه مان ژيدهر... ل ٢٥.
- ° داب و نهرىتي كورده كان، مهلا محمودى بايزيدى، وهرگيران، د. شكره رسول، بغداد، ١٩٨٢، ل ٣٣.
- ٢٨- احمد خانى (١٦٥٠- ١٧٠٧)، شاعرا و مفكرا... بغداد ٩٧٩، د. عزالدين مستهفا رهسول، ل ٢٩٦.
- ٢٩- مهه و زين، بغداد، ١٩٩٠، ته مينى ئوسمان، ل ٣٢.
- ٣٠- گوندياتي... هه مان ژيدهر... ل ١٩٩.
- لنك ئيزديان پشتى خودى گاوسى مهلهكه. وه كود قى سه به قى دا هاتى:
 كه رمكه ن و دهنگ هليهن
 تهرقينى و ياسينال سهر من بخوينن
 نا قى خودى و گاوسى مهلهك ل سهر من بينن.
- ٣١- مهه و زين... هه ولير... ل ١٢٨.
- ٣٢- سوره الاعراف، الايه ١١.
- ٣٣- اليزيديه... سامى سعيد... ل ٢٢.
- ٣٤- مهه و زين... ته مينى ئوسمان... ل ٨٥.
- ٣٥- مهه و زين... هه ولير... ل ٤٩.
- ٣٦- احمد خانى شاعرا... ل ٤٢٧.
- ٣٧- اليزيديه... صديق الدملوچى... ل ٧.
- ٣٨- مهه و زين... هه ولير... ل ٨٧. ههروهسا بنيره: ((مهه و زين))، رودينكو، موسكو ١٩٦٢، ل ٩٤.

- ٣٩- اليزيديون في حاضرهم و ماضيهم، السيد عبدالرزاق الحسني، ك ٧، بغداد، ١٩٨٠، ل ٨١.
- ٤٠- مهم و زين .... ئەمینی ئوسمان... ل ١٩٦.
- (*) نه بهس بابا چاويش و مجبور دو عاچي دبن، بهلكوهه موو زه لاميت ئولى و شيخ و پير دو عاچي دبن (سه رنقيسه ر).
- ٤١- گوندياتي... هه مان ژيدهر... ل ١٨.
- ٤٢- (بابا چاويش)، ژ چينا پيرانه، نه كويا كوچه كانه، هه ر وه كو ئە ز بخره له تي بو چوويم، د كو قارا لاش دا، ژماره (٥)، ل ٧٣.
- ٤٣- د كو قارا لاش دا، ژماره (٥) ل ١٦٦، (بابا چاويش) په يقه ك بو بنگه هي لاش يي ره وشه نبيري و كومه لايه تي، ل روژا ٣١/١/١٩٩٥، ب ئه رهبى نقيسييه تيدا هاتيه:
(انا بابا چاويش، خادم شيخ عادي، دو عاچي لاهلدين ليل و نه ار)
- ٤٤- مهم و زين.... ئەمینی ئوسمان... ل ١٤٣.
- *- قصه الاديان... هه مان ژيدهر... ل ٢٧٨-٢٧٩.
- ٤٥- مهم و زين... ئەمینی ئوسمان... ل ١٤٦-١٤٧.
- ٤٦- مهم و زين... هه وليرل ٧٧.
- ٤٧- مهم و زين... هه وليرل ١٢٠.
- *- اليزيديه... صديق الدملوچي.. ل ٢٤٨، ٢٥٧.
- شه ره فخاني بتليسي ژي، د شه ره فنا ما خودا، ره و ره وشت و تيتاليت ئيزديان دناڤ بنه مالا ميريت جزيرا بوتان دا دبينيته. لاش ژماره (٢-٣) ل ٩٢.
- ٤٨- اليزيديه بقايا دين قديم، ك ١، بغداد ١٩٧٨، جورج حبيب، ل ٦٠.
- ٤٩- اليزيديون في حاضرهم.... ل ١٠٦.
- ٥٠- نحو معرفه حقيقه.... ل ٢٤.
- ٥١- مهم و زين... ئەمینی ئوسمان... ل ٣٣٥.
- ٥٢- اليزيديون في حاضرهم و.... ل ٣٣.
- ل پيش ئيسلامي ده ما ئه ره ب د چوونه د كه عبي قه، پيلاقيت، خو دئبخستن، بنيره:
محاضرات في تاريخ العرب، موصل، ١٩٨٦، ل ٢٠٨، د. صالح احمد العلي.
- * اليزيديون، ك ١، بغداد، ١٩٦٤، هاشم الب... ل ١٣٥.
- ٥٣- مهم و زين... ئەمینی ئوسمان... ل ٢١٨.

۵۴- مهم و زين ... هه مان ژيدەر... ل ۲۲۲.

(ئەڤ گوتاره، ل گوتارا لالش، ژماره (۸) سالا ۱۹۹۷ هاتييه به لاشكرن)

هه و النامه ي كتيبر

ل ديقچوونهك ل سهر يه كه مين روژناما كوردى

دهمى روژناما (كوردستانى ۱۸۹۸)، ل قاهيره دهر دچوو، روژناما ((البرهان))، ((القاهرة))، ((الإهرام)) ژى ب پشتگيرى يا سولطان عبدالحميد دهر دچوون و بهر ههنگارى يا روژناما ((الوطن))، ((الزمان))، ((مراه الشرق))، ((النيل))، ((المقطم)) دكر، چونكى قى دهسته كا دوماهيبى عهيب و كيماسييت سولطان عهبدوالحميد ديار دكرن، ديسان روژناما ((اجتهاد)) كو ب ناقي ((توركيت لاو)) دهر دچوو دگهل روژنامييت ئهرمنى مل ب ملي قه نابوون دژى سولطان عبدالحميد دهسته كا وى^(۱).

دقى گهرمياتيى دا، روژنامه گهرى يا توركى د دراقه كى تهنگ و ئالوزدا بوو، سولطان عبدالحميد و نوكهرييت خوب هه مى رهنگا دوژمناتي يا روژنامه گهرى يا پاك و پهيقا رهسهن دكر، گه لهك پهيق ل سهر لاپهرييت روژناما هاتنه قه دهغه كرن، وهك پهيقا:

(ديموكراتييهت، ههڤ پشكى، سه ربه ستى.... هتد) گه لهك جاران ژى دهر گه هى هندهك روژناما ل سهر نقيسينه كا چونه يى دهاته گرتن، ژ لايه كى ديغه زولم و زورى يا سولطان عبدالحميد هند دژوار و تيژ بوو كه سى ئه و هيقى نه مابوو داخوازا دهر ئيخستنا روژنامه يه كى بو خو ب كهت^(۲). د دراقه كى هوپى تهنگ و بى سهردوبه ردا، ب زه حمهت روژنامه يه كا كوردى بشييت هيقى و داخوازيت ميلله تى خوب نقيسييت و ب گه هينته خه لكى، لهوما دلسوژييت پهيقا كوردى بيرو هزرييت خو كرن، كو روژنامه يه كا كوردى ژ دهر قه ي وه لاتي دهر بيخن.

دقيا ئه م وى ژى بزانيں كو بهرى روژناما كوردستانى پهيدا بيت، روژنامه گه ربا يا ئهرمه نى و يونانى و توركى هه بوو، هه ر ل سالا (۱۵۴۲) جوھيا

چاپخانه کیشانه د ناڅ ئمبراتوریه تا تورکی دا، پاشی ل سالا (۱۵۶۷) ئهرمه نا دهست ب روژنامه گهری کر، پاشی ل سالا (۱۶۲۷) یونانیا.

یه که مین چاپخانه ب زمانی تورکی هاتیه وه لاتی سالا (۱۷۲۶) ی بو، لی ب راست و دروستی روژنامه گهری یا تورکی ل سالا (۱۸۳۱) دهستپیدکته، ل سهر ده می سولگان مه حمودی دووی (۱۸۰۸)^(۳).

ب راستی ئه څ پینگاڅا روژنامه گهری یا ئهرمنی و یونانی و تورکی هاقیتی، هه تا رادهیه کی کارکر بو سهر بیرو هزریت روشنه بیریت کورد، کو ئه و ژی بیرا هندی بکه ن روژنامه یه کی ب زمانی میلله تی خو ده ریخن، لی ههر وه کی مه بهری نه و گوتی، ده ریخن ستنه روژنامه یه کا کوردی ل کوردستانی تشته ک گران بو، له و ما جووته برایت به درخانی خودی ژ ههر دوان رازی بت، بهری خو دانه وه لاتی میسری چونکی:

۱- میسر نزیکترین وه لاته بو کوردستانی، کو بشیت خزمه ته کی بکه ت، راسته لوینان نزیکتره به لی ئه و سهر و بهری ل میسری ب دهست کوردان دکته، ل لوینان نه بوو.

۲- میسر پیشکه قیترین وه لاته، ل باره ی روشنبیری د ناڅ وه لاتی عه ره ب دا.

۳- ههر ل سهر ده می ناپلیون چاپخانه و شارستانی هه تا ئه وروپی کار ل میسری کر بوو.

۴- خالا ژ هه میا گرنگتر ئه و بوو، کو ده رگه بو هه می ((معارضه)) تورکی قه کری بو دژی سولطان عبدالحمید، وه کو ئهرمه نی یا و پارتا (اتحاد و ته رقی)، کو ههر ئیکی روژنامه خو هه بو دژی سولگانی، له ورا کوردان ژی بهری خو دابو وی ده ری داکو بکارن خزمه تا روژنامه گهری یا کوردی و میلله تی کورد بکه ن^(۴).

ل سالا (۱۸۹۸) روژا (۲۲) ی نیسانی ل باژی ری قاهیره دو برایت دلسوژ خو گوری که ریته په یقا کوردی و زمانی کوردی شیان بو جارا ئیکی د میژوو یا

میلله تی کورددا، ب زمانی کوردی روژنامه یه کی بو کوردان ل بن ناڤ و نیشانییت ((کوردستان)) ب چوار لاپه رال چاپخانا (الهلال) ده ریخن.

ب قی پینگاقی (مقداد مدحت به درخان)

یه که مین نه مره ل بیبلوگرافیا روژنامه گه ری یا کوردی وهرگرت، واتا مقداد مدحت به درخان ب یه که مین روژنامه نقیسی کورد دیته ژمارتن ل دیقرا ناڤی خودی ژی رازی عبدالرحمن پاشا به درخان نه مری دووی وهردگریت^(۵).

روژا ((۲۲)) نیسانی روژه کا گه شه د روژنامه گه ری یا کوردیدا، پینگاقه ک هیژا و سه رکه تییه د بیر و هزریت ره وشه نبیریت کورددا، له و ما ئەڤ روژه بوویه جه ژنا روژنامه گه رییا کوردی و هه ر سال قی ده می روژنامه نقیسیت کورد ب بیره اتنا ژ دایک بوونا قی روژنامی قه له ما تیژ دکهن و دکه قنه قه کولین و بشکینا روژنامه گه ری یا کوردی.

ئهڤ روژنامه یه ب چوار لاپه را ده رده کفت و ب قه واری (۳۲ ÷ ۵۰ فی ۲۵ ÷ ۵۰ سم) ب شیوا کورمانجییت بوتان سه رنقیسه رقانییت قی روژنامی ژی هه ر ژ خه لکی بوتانن و بنه مالا میر به درخانن، ئەڤ بنه ماله ژ عه شیره تا خالتیانن، هه ر ژ که قن دا میراتیا کوردان کریه و قه له م ب ده سته کی و تقه نگ ب ده سته دی گرتیه، ژبو کوردان راست و دروست بووینه، جان و مالی خو گوری کورد و کوردستانی کرینه.

قی بنه مالی به ری سال (۱۵۱۴) هه تا سال (۱۸۴۷) سه روکاتیا ئیماره تا بوتان کریه.

یه که مین میر ناڤی وی (عه لی به گ) بوویه، دو ماهی میر ناڤی وی (به درخان پاشا) بوویه، کو خودانی شورشا (۱۸۴۲، ۱۸۴۷) بوویه و (۹۰) کورو نه قی ل دیق خو هیلا یینه،^(۶) هه می خودان قه له م و روتبه و که نکه نییت ده وله تی بوینه ژ وانا:

ئەمىن عالى بەدرخان، عبدالرزاق بەدرخان، جەلادت بەدرخان، كاميران بەدرخان، مقداد مدحت بەدرخان، عبدالرحمن بەدرخان ... هتد).

ميجر نوئيل دبىژبىت:

(كورەكانى ئەمىن عالى بەدرخان ل ئەستنبول گورەببون و پىداوېستى ژيانيا لە رۆژنامە - نووسى دەست دەهينا^(۷) پاشى دبىژبىت:

(رۆژنامەى سەرپەستى) و چاپەمەنەكانى ترى (يانەى كوردى) لە ئەستنبول ھەر لە لايەن ئەوانەو - بەدرخانپەكان - سەرپەرشتى و ئاراستەى سياسى دەكرىت، ...)^(۸)

يارىدەرى سەرنقىسى قى رۆژنامى خودى ژى رازى جەلادت بەدرخان بوو. ھىژا (پريا بەدرخان) ئى ژى رۆژنامەنقىسى ل مىسرى كرى، بەلى نەھاتىە زانين كوچ رۆژنامە دنقىسى، ژبلى ھندى كو خودى ژى رازى خودانى كتيبا ((القضية الكردية)) ياكوب ناقي دكتور بلەچ شيركوبى دەريئخستى.

پروفيئسور كاميران بەدرخان و جەلادەت بەدرخان ل سالىت چلان گوچارا (روناهى و ھاوارو ستىرو رۆژانو) دەردىخستن.

خو مقداد مدحت بەدرخان و براىى خو عبدالرحمن پاشا سەركيشىت رۆژنامەگەرى يا كوردىنە، چونكى بو جارا ئىكى د ميژوويا ميللەتى كورددا (۲۲)ى نيسانى سالا (۱۸۹۸) رۆژنامەپەكا كوردى ژ دەھمەنا داىكا خو كەفت.

ھىشتا رۆژنامەگەرى يا كوردى رابىە سەر پياو نە رابى كەفتە شەرگەھى شەرەنخى دگەل سولگان عبدالحميد و رژىما وى يا پاشكەفتى.

ھىژا و خودى ژى رازى مقداد مدحت بەدرخان، سەرپەرشتيا ژمارا ئىكى، ھەتا ژمارا پىنجى كرى، پاشى براىى وى ھىژا عبدالرحمن پاشا بەدرخان جەھى وى گرتىە.

قان ھەردوو برا گەلەك سەريئش و نەخوشى ب دىق قى رۆژنامى قە ديتىنە سولگان عبدالحميد و نوکەرىت خو تەخسىرى نەدكر بو گرتن و ئازار دانا قان

ههردو برا، چونکی دوژمنی کورد و په‌یقا کوردی بوویه... گه‌له‌ک جارا داخواز ژ (خدیو) میسری کره کو مقدار مدحت و عبدالرحمن پاشای بگریت و بو وی مقدار مدحت و عبدالرحمن پاشای بگریت و بو وی بنیریتته نه‌ستنبولی...

له‌وما دی بینین ژماره (۱-۵) ل میسری ده‌رچوویه، ژماره (۶-۱۹) ل جنیف، ژماره (۲۰-۲۳) دوباره ل قاهره، ژماره (۲۴) ل لندن، ژماره (۲۵-۲۹) ل فولکستون، ژماره (۳۰-۳۱) دوباره ل جنیف ده‌رچوویه.

ئه‌ڤ گه‌ریان و ڤه‌گوه‌ازتنا هه‌ر ژ سالا ۱۸۹۸-۱۹۰۲ کی‌شا و (۳۱) ژماره ژئی ده‌رئی‌خستن وه‌کو ژ ناڤه‌روکا قئی روژنامی ده‌دکه‌قیت، ئارمانجا ده‌رچوونا وی هوشیارکرنا میلله‌تی کورد بوویه، خزمه‌تکرنا ئه‌ده‌ب و په‌یقا کوردی بوویه.

روشه‌نبیرو بیرون‌اکیت کورد هه‌ست ب هندی کرپوو، کو میلله‌تی بی روژنامه وه‌ک مروقی لاله‌نکاریت هیقی و داخوزیت خوبگه‌هینیت خه‌لکی.

له‌وما چاکترین ری بو هوشیارکرنا میلله‌تیت بن ده‌ست ده‌رئی‌خستنا روژنامایه.

ب راستی روژناما کوردستانی ده‌وروکی مه‌زن و به‌رکه‌تی د مه‌یدانا خه‌بات و بزاقی دا کره ژ بو‌به‌رژه‌وندیا میلله‌تی کورد.

نه‌و مه‌زانی ئارمانج ژ ده‌رئی‌خستنا روژناما کوردستانی چ بوویه و چه‌ند ژماره ژئی ده‌رکه‌قتن و ل کیری، به‌لی یا مه‌ بقیت بزانی کا چه‌وا دگه‌یشته خا‌کا کوردستانی؟! خوبایه کو ده‌رچوونا قئی روژنامی ل قاهره ژ بو کوردیت کوردستانی بوویه له‌وما پی‌تقی یه ئه‌ڤ روژنامه‌یه بگه‌هیتته خا‌کا کوردستانی، ئه‌گینا ده‌رچوونا وی بی قازانج و مفایه، ب راستی ژئی گه‌هاندنا روژنامه‌کا کوردی دژی سولگان عبدالحمید بیت و داخوازکه‌را ماقی کوردان بیت ب ساناهی نینه کو بگه‌هیتته ناڤ ده‌ستیت خوینده‌واری کورد ل کوردستانی، ئه‌ڤه ژ لایه‌کی ڤه، ژ لایه‌کی دیکه‌هاتن و چوون دوی ده‌می دا وه‌کو نه‌و پی‌شکه‌فتی و ساناهی نه‌بوویه له‌وما ب دره‌نگی ئه‌ڤ روژنامه‌یه دگه‌یشته ده‌ستی خوینده‌واری کورد ل

کوردستانی، لی هەر چهوا بیت و ب چی حالی بیت چ زوو چ درهنگ
 ((کوردستان)) دگه یشته کوردستانی، چونکی ژوان نامه و نقیسینا دیار دبیت کو
 ژ دیار به کر و نه دهنه و موسلی و سولیمانی، ژیرا شان دین و وی ژ ی به لاقه کرین.
 بو هندی کو ئەڤ رۆژنامه بگه هته دهستی خوینده واری کورد،
 سه رنقیسه رفانییت وی په نا بریه بهر سه د حیل و حه والا بو نمونه قی رۆژنامی و
 رۆژنامییت تر بییت کو قه دهغه ل ئیمپراتوریه تا تورکی، دا ئیخنه بن هندهک
 گوڤارو رۆژنامییت دی بییت کو نه قه دهغه و وینی سولگانی ل سه ر^(۹)..... ب قی
 حالی ئەڤ رۆژنامه به لاقه بویه ههتا ((۳۱)) ژماره ژ ی دهرچووینه و سالا ۱۹۰۲
 راوه ستایه، ئەما بوچی راوه ستا؟ هندهک دبیتن، ژ بهر دهست تهنگیا عبدالرحمن
 پاشای بویه، هندهک ژ ی دبیتن سولگان عبدالحمید ب سیاستا خو کاری
 عبدالرحمن پاشای بکیشته بن په ری خو،^(۱۰) لی ئەگه را ئیکی راستره ژ یا
 دووی.

بییت کول سه ر قی رۆژنامی ئاخفتی بو جارا ئیکی ژ بیانیان (ئه دموندس، م
 بی لازه یف، مینورسکی، گه ردلیقسکی) بوویه، بگره هندهک ژ ی تیدا هاوبهش
 بوینه وهک زانایی هیژا، (هارتمان)، دبیت پارستنا ژماریت کوردستانی بییت کول
 کتیخانا ماربورگ ل ئەلمانیا هاتینه پارستن و هه لگرتن، هه ر بییت هارتمان بن^(۱۱).

ژ عه ره بان، دکتور عبدالعزیز سلیمان نوار، شاکر خصباک، ل سه ر ئاخفتینه،
 ژ کوردان دکتور بله چ شیرکو، محمد عه لی عونی، جه لادت به درخان، محمد
 ئەمین زهکی، علاء الدین سجادی، دکتور عزالدین مسته فا ره سول، دکتور که مال
 فوئاد، دکتور که مال مه زهه ر، ل سه ر ئاخفتینه.

ئەڤ رۆژنامه ل چاپخانا هیلال و کوردستان و جمعیه تا تفاق و قه نجیا
 موسلمانا هاتییه چاپکرن، له و ما ئەم دکارین بیژن یه که مین چاپخانا کوردی
 چاپخانا (کوردستانی) بوویه، یا کو رۆژناما کوردستانی سالا ۱۸۹۸ لی هاتییه

چاپکرن، نهکو چاپخانا زاری کرمانجیه یاکو میژوو قانی هیژا (حسین حزنی موکریانی) پشتی جهنگا جیهانا ئیکی ژئه لمانیا بو حهلب و راوندوز هینای.
هندهک ژ روشنبیریت کورد دبیرن:

ئهو چاپخانا روژناما کوردستانی لی هاتییه چاپکرن ب ناچی ((کوردستان))
چاپخانهک وههمی بوویه، داکو سه ری میری ب ئالوزینیت!!
ئهز دبیرم نه.... چاپخانهک راسته قینه بوویه چونکی:

۱- ههکه چاپخانا کوردستانی وههمی بیت، دقیا چاپخانا هلال و جقانا
موسلمانا ژی وههمی بیت، ئه و چاپخانیت روژنامیت، ((الوطن))، ((الزمان))،
((مراه الشرق))، ((النیل)) ((المقطم))، ژی وههمی بن چونکی هه می دژی سولگان
عبدالحمید بون، قیجا بوچی ئهقه هه می وههمی نه بن بهس کوردستان وههمی
بیت! یازانا ئه و ژی کو زمانی قان دژی سولگان عبدالحمید دژوارتر و دریزتر بو ژ
روژناما کوردستانی.

۲- ((قانون المطبوعات)) قی ئیکی قهبول ناکهت، کو چاپه مه نیهک ل
چاپخانهکی چاپ بیت ب ناچی ئیکا وههمی، یان خه یالی، چونکی ب ساناهی
ئهو کاره دی ئاشکرا بیت، ل قاهیره هه می بلا ((۱۰)) چاپخانا دوی ده می دا
هه بن، ئایا گه لهک ب زه حمه ته حکومه تا ئوسمانی ب زانیت کا روژناما
کوردستانی ل کیش هه ر ده ها چاپ بوویه؟

۳- ده رچوونا کوردستانی نه هینی نه بوو، هه تا چاپخانا وی نه هینی بیت،
به لکوب ئاشکرا ناڤ و نیشانیته خو نقیسینه.

۴- ده می کوردستان دژی سولگان عبدالحمید، روژنامیت دن ژی هه بوون دژی
سولگان عبدالحمید، کو هیشتا تیزتر و دژوارتر بوون، ئایا ئهڤ روژنامه ژی ل
چاپخانیت وههمی دهاتنه چاپ کرن؟!

۵- هه تا رادهیه کا باش میسری سه ربه خویا خو وه رگرتبوو، دهستی سولگان
عبدالحمید ب زه حمه ت دگه یشتی.

۶- رژیما ئینگلیزی ل وی دەمی ل میسری بو بهرژه وندیا خو، ده رگه بو
 ((معارضنا)) تورکی فه کر بو ب ئاشکرایه هاریکاریا قی معارچی دکر.
 ژ لای زمانی کوردیقه. ئەڤ روژنامه ب زاری مه لایی جزیری ده رچوویه و ب
 زمانه کی پاک و فه شەنگ لاپه ریت کوردستانی نه خشان دینه و ب تیپیت عه ره بی و
 ب ریتقیسا فارسی هاتیه نقیسین.

یه عنی ل شوینا (و، سه، ی) بورو سه رو ژیر بو داناینه بو نمونه:
 ((خودی)) نقیسیه ((خدی)، ((کرین)) نقیسی یه ((کرن)) ((لکورده ری)) نقیسی
 یه ((ل کودری)).

دیسان تیپا همزه ئە بکار نه هینایه، وهک:
 شوینا ((ئاڤا)) نقیسییه ((اڤا))، ((ئه ز)) نقیسی یه ((از))، تیپیت کوردی وهک
 ((پ))، ((ڤا))، ((گ))، ((ژ))، ((چ)) بکارهینایینه بو نمونه:
 ژماره ۱ - ل ۳ ((ژاپونیا))، ((مروڤان))، ((نقنگین))، ((ژمل))، ((باژیر)) لی
 گه له ک جارا تیپا عه ره بی یا ((ڤا)) ل شوینا ((ز)) یا کوردی بکارهینایه، وهک:
 ژماره ۱ - ل ۳ ((قارویین خوه))، ل شوینا ((زارویین خوه)) نقیسییه،
 ((دقانن)) ل شوینا ((دزانن)) نقیسی یه.

دیسان ل شوینا ((ت)) یا کوردی ((گ)) یا عه ره بی بکارهینایه، وهک: ((گوپ))
 ل شوینا ((توپ))، ((بوگان)) ل شوینا ((بوتان)).
 هنده جارا ل شوینا ((ڤا))، ((و)) دانایه، وهک:

ژماره ۱ - ل ۲، ل شوینا ((دوو هه یڤا)) نقیسی یه ((دوو هیوا)). تیپا ((ل))
 جودا نه نه نقیسی یه، بو نمونه:

ژماره ۱ - ل ۳ ((لمصری)) شوینا ((ل مصری))، ((لمصحفا شریفدا)) شوینا ((ل)
 مصحفه فا شریفدا نقیسی یه. ئامرازیت کو ییت کو قی روژنامی بکارهینایین
 ئامرازیت ((ان)) مشه تیدا هاتیه پشتی ((ن)) ژیت فه کری، ((دین ژیت د حاله تی)
 ئیچافی دا بکارهیناینه، وهک:

ژماره - ۱ - ل ۳ ((ده جارا))، ((گوپ و تښنگا))، ((کردا)) بو ((ین))، وهک:
((باژیرین خوه))، ((علمایین کردا))، ئامرازی ((ید)) تیدا نه هاتیه، کول بایزید
و هه کاریا بکار دیت.

ئامرازی پيوندی وهک، ((له، به)) کو نهول کرمانجیا ژیری بکارتین مشه
بکار هاتینه.

وهکی هه نقیسینه کا کلاسیکی لاپهریت قی روژنامی دپرن ژ په یقییت
عه ره بی، بو نمونه:

ژماره - ۱ - ل ۳ ((گهلی عوله ما و میرو ئاغایین کوردا هون هه می ته صل و
فه صلی من دزانن، جدی من چهرهت...)).

ژ لایی میژوویی قه، ل دیف چاخ و ده می خو قی روژنامی ته خسیری نه کریه،
هه تا ئەم دکارین بیژن ژیده ره کا گرنگه بو نقیسه قان و میژوو قانییت کورد.

بابه تییت میژوویی ییت کو د قی روژنامی دا هاتین گه له کن ژ وانا، بابته ک
جوان و دربژ، سی جارا هاتییه ل سهر ((صلاح الدین الایوبی)) و بنه مالا وی.
ديسان گه له ک جاران ل سهر میریت جزیرا بوتان ئاخفتیه و ناقییت وان برینه و
توخمی وان دیار کره، لی به داخه وه گه له ک جارا ئارمانج نه هنگاقتیه بو نمونه
دبیژیت:

(گهلی عولما و میرو ئاغایین کوردا، هون هه می اصل و نه صلی من دزانن،
جدی من حضرت (خالد ابن ولیده؟) عه شیرا مه بوگانن شوهرتا نه سلا مه
عه بزنانن...) (۱۲).

ب راست نهو زانا دیار کره کو خالد کوری ولید چ که سی ب پشت خوڤه
نه هیلایه، واتا ئوجاخ کور بوویه، له و ما میژوو قان دبیژن ته بنه مالا به درخانیان
ناگه هته خالدی کوری وه لید به کو دگه هنه عه شیره تا (خالتیا - خولدیا). (۱۳)
ههروه سا دو جارا ل سهر کوشتنا ئهرمنیا و چه تییت سولگان عبدالحمید ئاخفتیه،
د قان ههردو گوتارادا دیار کره بو هه می جیهانی کو هه رچه نده هنده ک کوردان

دهست دگهل قی کوشتنی دا هه‌بویه، لی کورد چ جارا نه‌بووینه دوژمنیت
ئه‌رمینیا و نابن دوژمنیت وان، له‌وما کورد ب قی کریاری به‌رپرسیار نینن
هه‌روه‌سا هیرشا دبه‌ته سهر سولگان عبدالحمید چه‌تیت وی، ئو گازی کوردان
دکه‌ت کو دهستی هاریکاری ژ ئه‌رمنا را دریژ که‌ن.

هاوسوزیا قی روژنامی گه‌هیشته هندی هه‌تا عبدالرحمن پاشای حاشایی ل
کوری خوبکه‌ت، چونکی پشداری د کوشتنا ئه‌رمنی یادا کربوو.
ل سهر قی کوشتنی میجر نوئیل دبیزت:

(ناتوانین چاو له‌و راستی یه، بپوشین که ژماره‌ک له کورده‌کان به‌شداری یان
له کوشتاری ئه‌رمه‌نیه‌کاندا کردوه، به‌لام (راستی یه‌که رووتی) تریش هه‌یه که
ئه‌و کوردانه که‌من، ئه‌و کردنه‌وانه‌ش له‌واناوه دور نین، به‌لام وه‌رنه ته‌ماشای
ده‌وله‌تیکی گه‌وره بکه‌ن که لیپرساوی ئیش و کاری ولاتیکی بی و ده‌سه‌لاتی دین
و دونیا بی خوی زه‌وت کردبی، شوره‌یی نیه بو ئه‌و ده‌وله‌ته ئوتوکراتی و
سته‌مکاره سهربرین و قه‌ساجخانه‌ی ئه‌رمه‌نیه‌کان بکات به‌شتیکی ئاسایی و
نه‌ک هه‌ر ئه‌مه‌ش به‌لکو به‌ ئه‌رکیکی پیروزی دابنیت!! له کومه‌لگایه‌کی
خیله‌کی دواکه‌توودا که زوره‌ی کوپر و نه‌خوبنده‌وار بیت، فه‌رمانیکی ره‌سمی
وه‌ها چون ئه‌نجام ئه‌دریت و هه‌موو شتیکی چون ئاسایی نابیت^(١٤) پاشی دبیزت
(ئه‌و کوردانه‌ی که به‌شدار بون ل کوشتاری ئه‌رمه‌نیه‌کان له دیر زه‌مانه‌وه
هه‌ست ناکه‌ن که کوردن و ده‌ماری نه‌ته‌وایه‌تیات خه‌ساوه..)^(١٥).

هوسا بو مه‌روون دبیت کو کورد بی گونه‌هن د قی قه‌ساجخانه‌ی دا چونکی:
ا. سولطان عبدالحمید ل پشت قی کوشتاری راوه‌ستا بوو، هه‌ر ئه‌و بوو ئه‌و
قوبحه‌ته راست کری، داکو جهی کورسیکا خو قایم بکه‌ت و بیژته ئه‌ورپا ته‌ماشای
که‌ن، کوردن وه‌کو وه‌حشا ئه‌رمنا دکوژن!!!^(١٦).

ب. کوردیت د قی قه‌سبخانه‌ی دا به‌شدار دبوون، چه‌تیت سولطان عبدالحمید
بوون و ده‌مارا کوردینی ژ وان کیم بو، ژبه‌ر هه‌ر ئه‌گه‌ره‌کی بیت.

ج- کورد هه می ل پشتا ئه رمانا راوهستان و قهحه واندن و مل ب ملی قه شهرد
گهل تورکا دکرن، ههروهسا گهلهک ئازار ب دهستی تورکان دیتن سهخمه راتی
پارستنا ئه رمانا میجرنوئیل دبیت:

(له هه ما دی دا ئه رمه نیه کی قژ خاوی له بله بانى زمان لوسان بینى، کابرا
کهوته ستایش و پیا هه لدانى کوردان. چونکه ئه وان له چنگی تورکه کان رزگاربان
کردبو، نهیان هیشتبو سه ری بېرن، ناوی ((گریگور پار لاکيام)) بوو، له
مه رعه شهوه هاتبووه ئه وی، حه سه ن ئاغای باوکی ((ئاسه ق)) که یه کیک بوه ل
سه روکه گه وره کانی سینا میلی، له کوشتاری سالی ۱۸۹۵ دا رزگار کرد
بوو...)) (۱۷).

ديسان مارک سایکی دبیت:

(تاپو ئاغا به دوور و دریتی بوى باسى کردین که چون هۆزه که ل په نای
ئه رمه نیه کانی داوه و له چنگی مردن رزگاری کر بون... که ئه فسه رو کاربه دهسته
تورکه کان، هه لوئستی خانه دانی و مروقانه ی کوردیان زانی به رامبه ری.
ئه رمه نی یه کان به په له فه رمانیان ده رکرد که ئه رمه نی یه کان و کورده کانیشی
سزا بدرین!!!)) (۱۸).

ديسان له سه ر پیلانه کا دهوله تی نفیسییه دبیت:

(دهوله تین مه زن دقیت کوردستانی بدهن ئه رمه نیا..)

دیاره ئه ژ پیلانه جهی مه ترسیا کوردان بوویه له وما شاعیری کورد حاجی
قادر دهنگی خو بلند کریه و دبیت:

خاکی جزیر و بوتان یه عنی وه لاتی کوردان

سه د حه یف و سه د مخابن ده یه که ن به ئه رمه نستان (۱۹)

بی گو مان کورد دژی هندی نه بوینه کو ئه رمه ن بینه دهوله ت، به لکو دژی
هندی بوینه کو کوردستان بییت پارچه یه ک ژ قی دهوله تی، له وما کوردا ب

هۆشباری و گومان بهری خو دایه ئی دهولهتی چونکی دا ل شه رگه هی
کوردستانی هیته دانن.

میجرنوئیل دبیریت:

(چاقی مه ب ئیکی ئهرمن کهت ئهم دگهل ئاخفتین به توندی نری:
(کورد کییه؟ ئینگلیز کییه؟ تهنها ئهرمه نه و ئهرمن، له دوا روژیکی نزیکدا
دهبیته گهره ی ئهم وولاته!!)(۲۰).

پاشی دبیریت:

(ئهرمنی یه کان زیره کانه بلاویان ده کرده، که پیویسته ههموو پهیمان و
په یوه ندیه کی نیو دهوله تان، له سهر ئهم بناغیه دابنریت که دهوله تیکی ئهرمنی
بنیات بنریت)(۲۱).

ژبلی دهنگ و باسیت کورد و کوردستانی هه وال و دهنگ و باسیت ژ ده رقه ی
کوردستانی ژی به لاقه کرینه، وهک دهنگ و باسیت شه ری سودانی و میسری،
شه ری ئه مریکا و ئه سپانیا، شه ری یونان و تورکان....
ههروه سا گوتارهک ل سهر دهوله تا ئه مهوی ل ئه ندلسی به لاقه کریه گه لهک
تشتیت تر...

ژ لایی ئه ده بی کوردیقه، ههر ژ ژمارا دووی قه دهست هاقیتیه به لاقه کرنا
شاکاری خانی (مه م و زین) ی ههروه سا میژووا مرنا شاعیری مهزن (حاجی
قادری کو بی) ب راستی نقیسییه کو سالا (۱۸۹۷) یه.

به ری سالا ۱۹۷۲، یان به ری دیتنا کوردسانی که سی ژ نقیسه قان و
میژوو قانیت کورد ب دروستی نه دزانی کا (حاجی قادر) کهنگی مریه، هنده کا ب
سالا ۱۸۹۵ - ۱۸۹۴ - ۱۸۹۶ دا قه له م، لی به داخه وه هه تا کونه و ژی هندهک
ب دروستی نانقیسن!!(۲۲).

ده ربارا ئی گوتنی کوردستانی دژمارا (۳) دا نقیسی یه:

(عالمهك ژ سورا هه بی سالآ دی وهفات كر، رهحمهتا خودی لیبه، خودی گونههین وی بغفرینه، ناخی وی (حاجی عبدالقادر) بی، ئەڤ مروقه د ساخیا خوه دا گهلهك خهبتی دهرحهقا عهلماندا عیلم و مهعربفتی را، گهلهك بهیت و ئەشعارین کرمانجی دنقیسی، رپدکر وهلاتی خوه سورا، عهزمانی وی، عهزمانی سورایه، لهوما کورد حهمی قی عهزمانی نزانن، پشتا کتیبا مهه و زینی دا بخهت دهستی خوه هنده بهیت نقیسی نه تبرکا من ئەو ئەبیات لقی جریدهیی دا نقیسین وهکی بدقهت بی خوندن مهعنا وان خوش تیت فههم کرن،

زهمانه رهسمی جارانی نهماهوه
چراغی ناظم و مونشی کوژاوه
ل دهوری ئیمه رومان و جهریده
ئهگهرچی مهقصهده زانین باوه
ئهمان قهدری بزنانن ئەم کتیبه
لهو دونیا ئیستهکی ههمتای نهماوه
ل ئەبیاتی حهیاتی شیخی خانی
له سهر نوسخهی خهتی ئەو نووسراوه
له لای ئەربابی خوئی بوقهدر قیمهت
خهزینهی گوههره کیسهی دراوه
له مهجموعی دووهل سووران و بوتان
له سایهی ئەم کتیبه ناسراوه
له کوردان غهیری حاجی و شیخی خانی
ئهساسی نهقمی کوردی دانهناوه

هۆزانەك دى ل بن ناڤى (لاوى شىخ ا. فتاح) قە هاتىيە بە لاقە كرن، ئەڤ هۆزانە
ژ شامى وەكو پىروژبايەكى بوڤى رۆژنامى شاندىيە، ئەڤ ژى دەقى وى يە:

پىروژ ژ تەرا هزار جارا
ئەڤ دەنگە نەولناڤ يارا
مزگىنيا قى جەريدەيا قەنج
شاباش دبتن چقا هەبت گەنج
ئەڤ شوغلى مەزن تە كرىه بدعەت
جارا عەولى تە كرىه هيمەت
تەڤ رەهبەرا قەنج تە دانى بنىاد
كرمانج حەمى تە كرنە ئىرشاد
قى مەعرفەتى توجا نە هيلە
دائىم ژ تەرا موعىن رەسولە
رۆژا كو جریدە تىتە باژار
هەر دەر دبیتە مپپالى بازار
چقا هەبتن ل شەرى ئەكراد
قەولى خوشيا تە كرنە معتاد
روحانیا باب و كال و ئەجداد
بڤى هندی تە كرنەوشاد
بەیبونا دەولەتا تە گەش بت
قاسى تو هەبى دلى تە خوەش بت

هەر وەسا چەند گوتارىت هبىژا و بەها ل سەر خودى ژى رازى (يوسف ضياء
الدين) و كتيبا وى (الهدية الحميدية فى اللغة الكردية) هاتينه، دبىژىت:

(هن خالدی هه نه ل قدسا شریف، یهک ژ قان خو یی فچل و که ره م (شیخ یوسف ضیا الدین ناشایه) خودی عه مری وی در یژ و عیلمی وی زی ده بکه . بهری شهش سالا کتیبهک چیکریه نا قی قی کتیبی (الهدیه الحمیدیه فی اللغة الكردیه). ئەڤ کتیبه وهک عه ره بی ی به حیا قواعدین عه زمانێ کرمانجی دکه ، الوغاتین کرمانجی حه می گه اندنه ههڤ، دق قی کتیبیده نفیسی یه . مالا وی ئا قئا ئە ساسهک ژ عه زمانێ کرمانجارا دانی، ئەز هه یقی دکه م کو عوله ماو میرو و پاشایین کوردا قازانجی ژ قی کتیبی بکه ن، گه لهک کتیبهک قه نجه، عوله مایین کوردارا لازمه کو ئەو ژ ی عه زمانین خه را تشتکی بنفیسین) (۲۳).

هه رچه نده ئەڤ رۆژنامه، رۆژنامه یه کا رامیاری بویه، لی گه لهک ئایاتین قورئانا پیروژ گو تنی ت پیغه مبه ری ل سه ر خوندن و نفیسینی ل سه ر لاپه ریت قی رۆژنامی هاتینه به لاقه کرن، هند جارا ژ ی بو خو کرینه په رده و لپشت وی په ردی مه به سته کا سیاسی ده ربویه، چونکی مه به ست ژ قان ئایات و هه دیپا هوشیار کرنا میلله تی کورد بویه، ئەڤه ژ ی هندهک ژ وان ئایات و هه دیپا : ((العلماء ورثة الانبياء))، ((العلم علمان علم الابدان و علم الاديان)) والكاسب حبيب الله ((وجاهدوا في سبيل الله))، ((اگلبوا العلم ولو كان في الصين))، ((اطلبوا العلم من المهد الي اللحد))... هتد.

هندهک تیبینی و ره خنه :

۱- هه می گو تار و نفیسینی قی رۆژنامی ژ لایئ مقداد مدحت به درخان و برایی وی عبدالرحمن پاشای هاتینه نفیسین، ژبلی ژماره (۲۱) گو تارهک ب نا قی (عمر خوزی) ب زمانێ تورکی هاتییه، دیسان ژماره (۲۲) گو تارهک دی ب تورکی ل بن نا قی (رووف قوللری) هاتییه دگه ل هندهک ناما و تقریفا ژ ی بو ژ سولیمانیی و موسلی و شامی و دیاربکری و ئەدهنه هاتینه.

- لی چ گو تارو نقیسین ل بن ناخی قوتابیت زانکویان نه هاتینه به لاقه کرن^(۲۴).
- ۲- گه لهک ل سهر بنه مالا میرو به گیت بوتان ئاخفتیه و په سنا وان کره، دیسان ههر گازیهک و هاوارهک ژ وان را شانديه، بهلی ده می گازی میرو به گا دکهت، دقیت ئەم ب زانین بهری ره خنی لی بگرین، کو سه روکییت بزوتنا کوردی بهگ و میر بووینه، خواندن و نقیسین ژی دنا ژ وان دا به لاقه بویه، کارکنا وان ل سهر خه لکی گه لهک بوویه.. لهوما کوردستانی بهری خوه دا بو وان، چونکی خاسیه تیت نیشتمان پهروه ری ددلی وان میرادا هه بو.
- ۳- یه که مین ژماره یا قی روژنامی ل قاهیره ده رچوویه پاشی ل جنیف و لندن و فولکستون و دوباره ل قاهیره و جنیف ده رچوویه قه، لی چ جارا ل ئەستنبول ده رنه چوویه^(۲۵).
- ۴- ژماریت قی روژنامی بیت هه تا نه هاتینه دیتن، ژماره (۱۰-۱۲-۱۷-۱۸-۱۹) بهلی ژماره (۸) و (۹)، هه ر دو دنا ژماریت دن دا هه نه^(۲۶).
- ۵- روژنامه یه کا کوردی ب ناخی کوردستانی سالا ۱۹۱۶-۱۹۱۹ ب سه روکاتیا (محمد شفیق ارواس) ده رچوویه، وه لی وه نه بیت کوردستانا قاهیره بیت^(۲۷).
- ۶- پریا به درخان پاشا چ جارا نه بویه سهر نقیسه ری قی روژنامی^(۲۸).
- ۷- هه رچه نده دکتور که مال فواد دبیریت:
- ((کوردستان یه که مین روژنامه ی کوردی ۱۸۹۸ - ۱۹۰۲)) به دوو هه فته جاریک ل چوار لاپه ری (۵۰، ۵۰- ۳۲ سم) ی دا ده رنه چوو^(۲۹).
- بهلی یا راست ئە ژ روژنامه یه ب هه می ژماریت خوه قه دو هه فتیا جاره کی ده رنه چویه!! به لکو هه ر ژماره (۱) هه تا (۲۴) هه ر پازده روژا جاره کی ده رچوویه، بهلی هه ر ژماره (۲۵ - ۳۱) نقیسی یه:
- (کردستان هه یقی جاره کی ده رده که قه جه ریده یا کوردیه).

۸- د. کامیران به درخان پشداری د ده رئیخستنا قی روژنامی دا نه کریه، (۳۲) چونکی وی ده می هیشتا مندال بو، سالا (۱۸۹۵) ژ دایک بویه ئو روژناما کوردستانی سالا (۱۸۹۸ - ۱۹۰۲) دهر دچو.

۹- ئەق روژنامه سالا ۱۸۹۸ دهر چوو یه، نه کو هنده ک ب خه له تی هه تا نه و بو دچن وه کو هیژا عبدالرحمن زه بیحی کو سالا ۱۹۷۷، د قاموسا زمانی کوردی دا، بهرگی یه که م، لاپه ره (۷) دبیژیت:

(که بو یه که م جار سالی ۱۸۹۷ روژنامه ی (کوردستان) دهر چوو ه).

ژێدەر و پەراویز

- ١- بنیره تیگه‌هشتنی راستی، شوینی له رۆژنامه‌گه‌ری کوردیدا، د. که‌مال مه‌زه‌هر ئه‌حمه‌د، به‌غدا، ١٩٧٨، ل ٥٦-٥٧.
- ٢- هه‌مان ژێدەر.
- ٣- رۆژنامه‌یا عیراقی ژماره (٢٥٠٩) رۆژا ٣٠ نیسانی ١٩٨٤.
- ٤- تیگه‌هشتنی راستی هه‌مان ژێدەر.
- ٥- (کوردستان یه‌که‌مین رۆژنامه‌ی کوردی، ١٨٩٩ - ١٩٠٢) کو‌کردنه‌وه و پیشه‌کی د. که‌مال فواد، به‌غدا، ١٩٧٢.
- ٦- یاداشته‌کانی میجرنوئیل، له کوردستان، وه‌رگیرانی:
- حسین ئه‌حمه‌د جاف و حسین عثمان نی‌رگه‌زه‌جاری، به‌غدا، ١٩٨٤ ل ٨٨ ٨٩.
- ٧- هه‌مان ژێدەر.
- ٨- هه‌مان ژێدەر.
- ٩- تیگه‌هشتنی راستی هه‌مان ژێدەر.
- ١٠- هه‌مان ژێدەر.
- ١١- هه‌مان ژێدەر.
- ١٢- ژماره (١)، کوردستان یه‌که‌مین رۆژنامه‌ی کوردی.
- ١٣- خلاصه تاریخ کرد و کردستان، ل ٣٩٦ قاهیره ١٩٣٩ ترجمه محمد علی عونی، هه‌روه‌سا بنیره یاداشته‌کانی میجرنوئیل، ل ٢١٥، به‌غدا، ١٩٨٤.
- ١٤- یاداشته‌کانی، هه‌مان ژێدەر ل ٨٨.
- ١٥- هه‌مان ژێدەر.
- ١٦- کوردستان خلال الحرب العالمية الاولي، د. که‌مال مه‌زه‌هر، به‌غدا، ١٩٧٧، ل ٢٣٠.
- ٣٠١.
- ١٧- یاداشته‌کانی هه‌مان ژێدەر.
- ١٨- هه‌مان ژێدەر.
- ١٩- دیوانی حاجی قادری کوبی هه‌ولیر، ١٩٦٩، ل ٤٣.
- ٢٠- یاداشته‌کان هه‌مان ژێدەر، ل ١٩.
- ٢١- هه‌مان ژێدەر.

- ۲۲- د پروژنا عیراق دا ژماره (۲۷۲۵) روژا ۱۶/۲/۱۹۸۵، جهلال زنگابادی مرنا حاجی قادر ب ساللا (۱۸۹۲) دایه قهلهم!!
- ۲۳- ههروهکی مقداد مدحت بهردخانی، گوهل ریزمانا عهلی تهرماخی نهبوویه، نهخو دا بهحسی وی کهت.
- چونکی پیش کتیبنا (الهدیه الحمیدیه فی اللغة الكردیه) دال سهر ریزمانا کوردی هاتییه نقیسین، لی (تومابوا) د کتیبنا خودا (د گهل کوردان) دا، ناخی زانایی د لاپهری (۱۴۵) دا بریه، ههروهسا میژوقان محمد ئەمین زهکی د لاپهری (۳۵۳) دا، دیژیت (عهلی تهرموکی) یه کهمین کهسه ریزمانا کوردی نقیسی.
- ۲۴- هندهکا وهسا زانییه کو قوتاییت کورد ل زانکوا (قاهیره) و ئەستهنبولی پشداریا د نقیسینا فی روژنامی دا کری!! بنیره هاوکاری ژماره (۷۳۴) روژا ۱۹/۴/۱۹۸۴، ههروهسا بنیره، روژنامهگهری کوردی، جبار جباری، ۱۹۷۰، ل ۶۴.
- ۲۵- محمد ئەمین زهکی و محمد عهلی عهونی بو هندی چووینه کو ئەڤ روژنامه یا ل ستبولی دهچووی.
- ۲۶- د روژناما عیراقی دا، ژماره (۲۵۰۹) روژا ۳۰/۴/۱۹۸۴ ب زمانی عهرهبی چهند گوتنهک ژ زار دهقی هیژا (عبدالستار گه شریف) دیژیت: دهمی ئەول تورکیا - چاقییت وی ب دو ژماریت نه دیتی کهقتن ژماره (۸) و (۹) بون.
- ۲۷- جریده العراق، (۴) تهموز، ۱۹۸۴، ههروهسا جریده العراق ژماره (۲۵۰۹) ۳ نیسان، ۱۹۸۴.
- ۲۸- محمد ئەمین زهکی، دیژیت، لقی دو ماهیی (کوردستان) ل بن ناخی (پریا بهدرخان) دهردچو، ئەڤه ژی ژ خودی ژی رازی (محمد علی عونی) وهرگریه.
- ۲۹- کوردستان یه کهمین روژنامهی کوردی (۱۸۹۸ - ۱۹۰۲)...
- ۳۰- د گوڤارا کاروان دا ژماره (۱۴) ساللا ۱۹۸۳، پیزانی ئالیخانی گوتارهک ل سهر پرفیسور کامیران بهدرخان نقیسی یه دیژیت:
- (ههروهسا د. کامیران بهدرخان دژیانا خودا گهلهک بزاق و خهباتا کری ژبو روژنامهگهریا کوردی و ساخ کرنا پهیقا رهسهنا کوردی ژماره (۲): یا روژناما کوردستان ۱۸۹۸، مقداد مدحت بهدرخان ههتا ژمارا دویماییکی کو ژماره (۳۰ - ۳۱) بون ل جنیف دهرکهتی، د. کامیران هاریکاری کرو ب ری ئیخست!!)
- (ئەڤ گوتاره، ل گوڤارا روشنبیری نوی دا، ژماره (۱۰۸) ساللا ۱۹۸۵ هاتییه بهلاڤکرن)

کوردین که لهور و بابان د رۆمانا (ل سودان) ی دا

پیشی

رۆمانا (ل سودان) ی^(۱)، رۆمانهکا (کارل مای) یه، یی کو رۆمانا "دکوردستانا کیقی را" نقیسی^(۲).

کارل مای ژوان کت ماتین نقیسهر و میژوقانین ئەوروپی یه. ئەوین کورد و کوردستانی نیاسین و لسهر ژیان و ژینوارا کوردان نقیسی. من هزرکر، کو کارل مایی ب تنی رۆمانا "دکوردستانا کیقی را" لسهر کوردان نقیسییه، بهلی دهما من رۆمانهک دی یا وی خواندی، من دیت کو دقئ رۆمانی ژی دا بهحسی کوردان کربه.

ههرچهنده ناڤ و نیشانین رۆمانا "ل سودان" ی وی ئیشارهتی نادهت، کو بهحسی کوردان دی تیدا ههبيت، بهلی ههکه خویندهقانی رۆمانا ناڤبری قییرا چوخوار، دی بو دیاربیت، کو ژ لاپهري ۲۶۸ لسهر ئیلا که لهور و بابانه، ئانکو ۱۵۱ لاپهر ژبو کوردان تهرخانکرینه، کو ئەو بخو دی هندی رۆمانهکا نقیسهرهکی کورد لی هییت!

نزام چهوا! کوت و پر کارل مای ژ سودانی، ژ ژوریا روباری نیل، خو هاقییتیه کوردستانی و دناڤ ئیلا که لهور، خو دیتی یه نه خاسمه لگوندی (کوی khoi)^(۳).
ل دویش دیتنا کارل مایی، ئیلا که لهور، ئیلهکا پاشکهقتی و دزیکه ره، لگهل ئیلا بابان خوبندارن، سهروکی وان یی بی وژدان و زالمه، بهلی ب هاریکاریا کارا بن نه مزی (کارل مای) ههردوو ئیل پیکدهین و دزییا دهیلن. پشتی من ئەڤ رومانه خواندی، من ب فهرزانی خویندهقانی کورد ژی لسهر ئاگه هدار بکه م.

بابهت:

داکو تشته کی ژ رۆمانا "ل سودانی" ی بو خویده قانان دیار بکهین، مه ب
فهزانی بابته تی خو لسه ر قان پشکین خواری به لاقکهین:
دهما کارل مای (کارا بن نه مزی) ل سودانی:

۱. کارین نهو پیرابی:

- أ. کاری وی رزگار کرنا بهندا بوو.
- ب. نه هیلانا بازرگانیا ب مروقان دهاته کرن.
- ج. سزادان و چاک کرنا مروقین خراب بوو.
- د. به لاق کرنا راستی و دادپه ره وه ری بوو.

۲. که سین چیروکی ته فه بوون:

کارا بن نه مزی، ابن نازل، ئاگید، فواد، مراد ناسر، شهرکه رین بور، رئیس
ئیفیندینیا، بن نیل، یومروک، مارابون، سه لام - سه لیم -، هوبار، عبدالبراک،
موسی، بیر، مقدم، گاوکلر، نازیز، سه روکی ئیلا دشانکا، خه لکی بوروکوک، ابو
الرقیق هتد.

۳. په یقین نه ره بی:

ئیک ژ خاسیه تین کارل مای نه وه، زمانی وی جهی ژبیرناکهت، جهی
چیروک لی هاتیه روویدان، دهما لناڤ نه ره بان، گه لهک په یقین نه ره بی دناڤ
چیروکا خودا ب کاردهینیت، دهما ل ناڤ کوردان بیت، په یقین کوردی ب
کاردهینیت، دهما ل ناڤ تورکان په یقین تورکی و هوسا...

دقی رومانی دا، کارل مایی ل سودانی ل ناڤ ئه ره بان، گه له ک په یقین ئه ره بی
یین ب زه حمه ت ب کار دهینیت، مروڤ وه سا هزر دکه ت، کو ئه و زمانی ئه ره بی
دزانی ت و یی د دینی ئیسلامی دا شه هره زایه!

بو نمونه: بانگ دان بدروستی وهرگیرایه سهر زمانی ئه لمانی^(۴)، ههروه سا ب
دروستی گوتنن ل گه ل شوبشتنی دهینه گوتن، ب دروستی وهرگیراینه. په یقین
وه کو (التیمم)، (اژان) ب دروستی راقه کرینه و نقیسینه^(۵). ههروه سا په یقا
(مغرب) ب دروستی راقه کرینه^(۶). ههروه سا په یقین خواری ژی ب دروستی و
دجهی خودا بکار تانینه: ماشا لله، الحمد لله، فقیر الفقرا عیب علیه، فیل،
کةرکة دان، سیف، الهوا، صباح، مع، السلامة، الله اکبر، السلام عليك،
عليك السلام و رحمة و برکاته، سمکة، مشوري، ابو الخنازیر، وسخ، سکران،
صحيح و... ههروه سا په یقا (شهادت) گوتیه مفردا وی (شهید)ه. ههروه سا په یقا
(سیراط المستقیم) راقه دکه ت.

و په یقین دن. کارل مایی وه سا خو دده ته نیاسی، ههروه کو کوردی و ئه ره بی و
تورکیی دزانی ت، ده ما دبیرتیت، کراسه ک ل بهر ئه وی کورد بوو، کو ب تورکی
دبیرتی کومله ک و ئه ره بی دبیرتی قمیص^(۷)...

ده ما کارل مایی (کارا بن نه مزی) ل کوردستانی:

۱. کارین ئه و پیرابی:

أ. هاریکاریا هه ژارا دکر.

ب. به لاکرنا عه داله تی و راستیی.

ج. نه هیلانا خویندارییا دناقبه را که له ور و بابان.

د. زقراندنا هه قی بو خودانا.

ه. سزادان و چاکرنا مروقین خراب.

۲. که سین چیروکی ته فه بون:

کارا بن نه مزی، حاجی خهلف، عهلیی خانچی، ژنا عهلیی خانچی. مالخویی گوند، صالح بن ئاقل، ئاقل شیر زامورک، خه لکی گوندی کوی، ده رمانگه ر... ژقان که سان، من بفه رازانی، کو پیچه کی لسهر که سه کی چیروکی باخقین، کو ناخی وی (سالح بن ئاقل) ه. صالح بن ئاقل کی یه؟

سالح بن ئاقل کورده کی بابانه، ل ته هران و ته سفهان و ستنبول خواندیه، پاشی چوبه (مه که هی)، پاش ل مسری خوندا خو بدای هی نایه؟^(۸).

ل گوندی کوی ب دزیقه ههول ددهت، کو کارا بن نه مزی و خولامی وی بکوژیت، لی دهه ولدانا خودا ب سه رناکه قیت، کارا بن نه مزی پی دحه سییت و نه وی دگریت، پاشی بهر ددهت^(۹).

پشتی هنگی صالح بن ئاقل دکه فته دده ستیت خویندارین خودا، کو ئیلا که لهوره، ب فه رمانا سه روکی ئیلا که لهور، نه وی و بابی وی ب هنگقینی دهونین، داکو هرچ لدویف بیهنا هنگقینی بهین و نه وان بخون. به لی بده ستی کارا بن نه مزی دهیته رزگار کرن^(۱۰)، پشتی صالح بن ئاقل ره وشت تیتالین کارا بن نه مزی دبینیت، کو ژبلی نه قینی پیته چ ددلی دا نینه، ژکاری خویی بهری سست دبیت، کو نه وژی گه ریانه ل (امامی مه دی)^(۱۱). پشتی کارا بن نه مزی دزقریته نه فریقیا - سودان. صالح بن ئاقل ژی ددویقرا دهیته سودان. لویری ل ژووریا روباری نیل، ب دهستی ئیکی کو ناخی (مارابون) بو، دهیته گرتن پاشی بهاریکاریا کارا بن نه مزی دهیته رزگار کرن^(۱۲). دهما ماربون پساری ژی دکهت... نهو بهر سقی ددهت و دبیزیت: نهز قیجا ل مه دی ناگه ریم، نهزی ل

نه قینی دگه ریم^(۱۳)... نه ژ بهر سقه گه لهک ب دلی کارا بن نه مزی بو، یی کو لوی دیوانی حازر، به لی نه پهنی بو، لهوما بونه هه قالین ئیک، پشتی هنگی لگه ل کارا بن نه مزی دچیته نه سکه نده ریین ژویری دچنه قودسی، پاشی خاترا خو ژئیک تر دخوازن، صالح بن ئاقل بری یا شامی دهیته کوردستانی، کارا بن

نهمزی ژى دچيته ستنبولى، ل وئىرى برى يا وهلاتين دانوب دهيته وهلاتى خو(ئلمانيا)، بهلى پهيوهنديين وان ههر بهردهوام دبن^(۱۴). دياره صالح بن ئاقل، ژ باوهريا خو وهرگهريا بوو و چوو بو سهر باوهريا كارا بن نهمزی، لهوما كارا بن نهمزی دبئژيت، كو صالح بن ئاقل گهلهك ئاريشه و نهخوشى ژ دهستين كهس و كارين خو ديتن، ژبهرفى باوهريا نو^(۱۵).

۳- پهيقين كوردى:

مه گوت، كو كارل ماى زمانى وى جهى ژبيرناكهت، جهى چيروك لى روى ددهت، چهوا (ل كوردستانا كيشى را) گهلهك پهيقين كوردى ب كارئانينه^(۱۶)، ههروهسا دقى رومانى دا ژى، (ل سودانى)، پهيقين كوردى ب كاردهينيت، بهلى وهكو كوردهكى بكاردهينيت، براست و دروستى دجهى خودا بكار دهينيت، بو نمونه:

سهرى من، مالخوبى گوند، ئەز خولامى ته، كورد، كوردستان، بو خلمهتا ته چ تهخسير ناكم، خانچى، هاريكه، كهماچه، تهنبور، مازى چن، خاترا خودى، شوكور خودى...، ههروهسا كارل ماى رامانا گهلهك پهيقان دهمهنيين رومانانا خودا نقشى نه، بو نمونه، بو پهيقا (گوران) گوتيه: (گوران) ئەو ئيلا كوردا جوتيارا شهرنهكه ره... ههتا نهوژى گهلهك ژ نقشهريين كورد رامانا پهيقا (گوران) نزانن، لى كارل ماى دزانيت، تو بيژى ئەوى د زمانى كوردى دا شههرهزابويه!؟

دوو پهنديين كوردى:

كارل ماى ب هندى ناراستيت، كو ب تنى هندهك پهيقين كوردى بكارى بهينيت، بهلكو بزمانى كوردى دوو پهنديين كوردى ژى دقى رومانى دا بكار هينايينه، پاشى راقهكرينه و وهرگيرايينه سهر زمانى ئەلمانى، ئەڤ ههردو گوتنه ژى ئەڤه نه:

۱- سه درهویت، کارقان دبوهره.

۲- یی کو تف بکه بهربای، تف دکه روی خو.

کار مای، قان ههردوو گوتنین مهزنان بو کوردهکی بابان ل گوندی کوی
دبیژیت.

یا فهره بیژم، کو کارل مای ل سوران و بادینان ب کرمانجی دئاخیت، وهکو
لسهری دیاره، ههروهسا فهره بیژم، کوردهما کارا بن نه مزی قان گوتنا بو کوردهکی
کهلهور و بابان دبیژیت، نهو تی دگهن^(۱۷).

دو پیکه نوک:

۱- دهما پارین خانچی و ههسپی وی دهینه دزین، خانچی دبیژیته (کارا بن
نه مزی)، کو وی چهقویهک لجهی پاره لی هاتییه دزین دیتییه، کارا بن نه مزی
دبیژیتی، لهزکه دا بچین بینین. نهو دبیژیت نه نهزب تنی دی چم هینم، داکو
کهس ب وی جهی نه که قیتن نهو جهی پارین من لی!!

کارا بن نه مزی دبیژیت: عهلیی خانچی لی داو چوو چهقوکی بینیت، بیکو
هزر بکهت، کو نهو جهی پارین وی لی بو، نهو بها نه مایه پشتی پاره لی
نه ماین^(۱۸).

۲- ههر وی وهختی دزیکه را ههسپ و پارین عهلیی خانچی دزین، خه لک
دبیژیت دزیکه ر بو ره خی روژئاقا چوون، لهوما هندهک سوار بو وی ره خیشه دچن،
(کارا بن نه مزی) ژی دثییا هاریکاریا خانچی بکهت، بهلی خولامی وی (حه جی
خه لهف) کو نه ره ب بو، گوته وی: سهیدا ما تو نابیژیه من، کو دونیا یا خره و
لدور خو دزقریت، قیجا هه ما خو بگره، نه م دی لقییره بین، ههتا دنیا جاره کا دی
لیک دزقریت، دزیکه ر بخو دی گه هنه نک مه^(۱۹).

تولفه کرن :

کارل مای چيروکه کا غه ريب لکوردستاني دگيريت، کاني چهوا ئيلا کهلهور و بابان توليت خو ژئیک ترقه دکرن. ب هزرا من چ راستی ژبو گوتنا وی نینه، ب تنی ژ خه یالا خو دروستکریه، نهوی دقییا درندایه تیا ههردوو ئیلا دیار بکته.

دبیژیت: ده ما کهلهوریا ههردوو خویندارین خو گرتین، کو ژ ئیلا بابان بوون، وان نهو ههردوو گریدان، پاشی ب هنگقینی هونین، پاشی شانین هنگقینی ژنک وان ههردوو وان ههتا نیژیکی بهردهری کونا هرچا ریزکرن، داکو هرچ لدویف هنگقینی بین و ههردوو ان بخون^(۲۰). ههروهسا ده ما بابانیا کهلهور گرتی، دچاله کی دا گریدا، هیلا برسی، ههتا ژ برسا مری^(۲۱).

کارا بن نه مزی، گه لهک باشی ل کوردان کرن بو نمونه:

۱- هاریکاریا عهلیی خانچی کرو پارین وی ژ دزیکه را ستاندن و لی زقراندن.

۲- ههردوو ئیلین کهلهور و بابان پیک هینان، کوبه ری هنگی خوینداربوون.

۳- صالح بن ئاقل و بابی وی ژ دهقی هرچا رزگار کرن.

۴- مالخویی گوندی و ههقالین وی ژ گرتنی رزگار کرن.

۵- خه لک ژ خرابیا و دزیبا ب دوور ئیخستن.

و گه لهک باشین دن ژی کرن، بهلی ههر ژ شهقا بوبه میقان، ئیک ب ناخی (سالح بن ئاقل) کو خه لکی ئیلا بابان بو، هان دا وی و ههقالی وی ب غه در بکوژیت^(۲۲)!!

ههروهسا ههردوی شهقی دا، ب فندو حيله، خه لکی کهلهور ههسپین وی و خولامی وی دزن^(۲۳).

هندهک پارچه و گوتنن کارل مای ب کارهینان:

کارل مای، گهلهک گوتن و تیرهاقیژی د روماننا خودا بکار تانینه، من ب فەر زانی بو خوبندهقانان هندهکان بنقیسم، داکو لسەر بیروهزرین کارل مای ناگههدار بین، ژوان هندهکان:

۱- ئەم فەلەه ب ساناھی دکارین هزرین ههوه بوسلمانان بخوینین، چونکی لسەر ئەنیا ههوه نقیسینه^(۲۴).

۲- ئەز فەلەمه، ئەز تولقه کرنی نزام^(۲۵).

۳- تو وهکو بوسلمانهکی دئاخچین ئەوین ئەقینی نزانن، بەلی ئەم فەلەه دزانین و پی دکهین^(۲۶).

۴- لدویف رهوشتین بوسلمانان، دقیت یی سوار سلاقی ل یی پیاده بکهت^(۲۷).

۵- ل سەر ئارهق قه خوارنی کارا بن نه مزی، شیره تال کوردهکی کهلهور دکهت، کو ئارهقی قه دخوت دبیت:

ئەز شیره تالته دکهم، عهلیی خانچی، ژ ئەقرو پیقه قی ئارهقی نیزیکی خو نه کهی، چونکی هەر کهسهکی ئارهقی قه دخوت، دی پویچ بیت... محمد یی گوتی: کل مسکر حرام^(۲۸).

۶- بابان ژ کهلهورین دوژمنین خوباشتر نینین، وان ژی دزیین مه کرن و دقیا مه بکوژن^(۲۹).

۷- ما تونانیاسی ئەو کییه؟

🕌، ئەز نانیاسم، ئەو کییه؟

- ئەو میرهکی ب ناڤودهنگه، کارا بن نه مزی یه، خه لکی ئەلمانیا یه.

- ئەز وی نانیاسم، بەلی تو کی؟

- ئەز حاجی خه ل ه ف ابو العباسی ... م.

- ئەز ژی عه لیمه ئەز نه ژ گورانین شهرنه کهرم، ئەز ئە شیره تم، یی هه ردهم

تقهنگ ب ملی قه^(۳۰).

۸- پشتی کارا بن نه مزی ژ دارستانین ئەفریقیا گهشتیه کوردستانی ب تایبتهتی ل گوندی کوی، لقیره کارا بن نه مزی و خولامی خو دقییان بو چهند روژه کا بیهنا خو و ده وارین خو لناڤه دزیکه رترین ئیلا کوردا قه دهن - وه کو ئەو دبیزیت - کو که لهورن، دبیزیت: ده ما ئەم چووینه بهردهری خانی، خانچی پیش مه قه هات و گه لهک کیفا خوب مه هینا و بخیرهاتنه کا گهرم ل مه کر و گوت: ئەزی به رهه قه م هه می په زی خو بو هه وه سه ر ژیکه م^(۳۱).

۹- ئەز وی ژ ی ناکه م، خودی دی حه قی من ستینیت^(۳۲). (کارا بن نه مزی دقیت جامیرییا خودیارکتهت. وه رگیر)

۱۰- لسه زاری ژنا خانچی کارا بن نه مزی دبیزیت:

هه که که لهور دزیکه رین، مه زنی وان پیسترین دزیکه ره^(۳۳).

۱۱- خولامی کارا بن نه مزی، پسپار ژ کارا بن نه مزی، لسه ر ژنا خانچی دکتهت، دبیزیت: ئاقلی ته چ ژقی ژنکی دبیرت؟ ئەو به رسقی ددهت و دبیزیت: ئەو ژنه کا گه له کا ب ئاقله^(۳۴).

گوتو بیژهک دناقبه را کارا بن نه مزی، په هله وانی رومانئ ئو سالح بن ئاقل، کو کورده کی بابانه:

- سالح بن ئاقل: ئەسلی من ژ دمیاگه / مصر، به لی ئەز جاره کی بی لکوردستانی ژ ی گه ریایم، به لی ئەز وه کو ته بی لقی وه لاتی شه هره زانیئم....
- کارا بن نه مزی: براستا! بوچی؟
- چونکی سه ریپهاتیین ته دبیزن...
- کیشک؟

- هه می. ب تایبتهتی ئەو شه ری ته لگه ل ئیلا بابان کری.

- ئەقه بابانه مه زنتین و نه خوشترین مروفن. (گوتنه کا پیستر گوتیه. لی من نه قیسی. وه رگیر).

- ته مهزنى وان ژى دنياسى؟

- مه خسه دا ته، (گازال گابوگا) يه؟

- بهلى.

- من باش دنياسى، تهو ژ هه ميا نه خوش مروڤ تر بو.

- ما تو تهو نينى، تهو ته (گازال گابوگا) كوشتى؟

- تهز نه بوم، بهلى تهو دا من كوژيت، ئينا هه قاله كى من تهو كوشت، هه ره

بيژه وان، كانى تهو چهند ژ من ترسن..

- بى دهنگ ببه، بابا ميژن ژ كهسى ناترسن^(۳۵).

كورته وه كهه ڦيه كا سه رپى دناڦه را رومانانا (د كوردستانا كيڤى را) لگهل

رومانانا (ل سودانى)^(۴):

۱- كارل مايى (كارا بن نه مزى)، ل ڦيره و ل ويږى په هله وانى چيرو كييه.

۲- د هه رودوو رومانانا ناڤى وى (كارا بن نه مزى) يه.

۳- ل ڦيره و ل ويږى يى ميږخوازه.

۴- ل ڦيره و ل ويږى خو گوريكه ره.

۵- ل ڦيره و ل ويږى كرن و گوتنين وى ئيكن.

۶- ل ڦيره و ل ويږى هاريكارييا هه ژارا دكه ت.

۷- د هه رودوو رومانانا سه ركه ڦتن بارا وييه.

۸- ل ڦيره و ل ويږى تايى خيږى بسه ر دكه ڦييت.

۹- ل ڦيره و ل ويږى پالپشتى خيږى يه / دژى شهري.

۱۰- د هه رودوو رومانانا خودان هه قاله و خه لك هه ژى دكه ت.

۱۱- ل ڦيره و ل ويږى يى سواره و باشتين هه سپ يى وييه. كو هه مان

هه سپه، تهو مى محمد ته مين هه ديدى بو كويه ديارى.

۱۲- ل ڦيره و ل ويږى ناڤى خولامى وى (حاجى خه له ف...ه)، كو هه مان

خولامه.

- ۱۳- ل قییره و ل وییری گه لهک زمانان دزانیت.
- ۱۴- ل قییره و ل وییری مروقه کی دادپهروه ره.
- ۱۵- ل قییره و ل وییری مروقه کی حه رام نه خوره.
- ۱۶- ل قییره و ل وییری په سنا دینی خو دکهت و دهاقیته ئیسلامی.
- ۱۷- لقیره و لویری شیواز و ناقه روک و په یف و بوچون و ته کنیکا چیروکی وه کهه فه.
- ۱۸- ل قییره و ل وییری مروقه کی بناڤ و دهنگه، ناڤ و دهنگی وی بهری وی دکه قیت.
- ۱۹- پاری لکوردستانی و سودانی هه مان پارهیه، کو دگوتی (قرش - Pioster).
- ۲۰- ل قییره و ل وییری هه سپین خو دبنه وی ژوورا ئه و لی دنقن.
- ۲۱- ل قییره و ل وییری باوهری ب چیقانوکا / خرافات نینه.
- ۲۲- ل قییره و ل وییری کارا بن نه مزنی نیچیرا هرچا دکهت.
- ۲۳- د کوردستانا کیشی را روویدانی چیروکی یین ل بادینان، د رۆمانا (ل سودانی) یی ل سوران ل گوندی کو بی.

ئه نجاما خواندنا ئی رۆمانی:

- ۱- فه ره نقیسه ری کورد د ناڤ لاپه رین فه شارتنی دا خو ببینیت.
- ۲- فه ره مروقه هه رده م بهرگریی ژ رهش و رووتا بکهت.
- ۳- فه ره مروقه هه میگاڤا پالپشتی خیری بیت دژی شهری.
- ۴- فه ره مروقه زمان خولی و متملق نه بیت ژبو بهرژه وندیین خو.
- ۵- فه ره کاری مروقی هه میگاڤا به لاکرنا ئاشتی و برایه تی بیت.
- ۶- فه ره مروقه جیاوازیی د ناقبه را مروقاندا نه کهت.
- ۷- دقیت مروقی باوهری ب خودی هه بیت.

- ۸- دقیت ههمی دهما مروقی هشیار بیت.
- ۹- دقیت مروقی ژ مرنی نه ترسیت، چونکی مرن ب دهستی خودی یه.
- ۱۰- دقیت مروقی هزارا خوبکته، پاشی ب کاری خو رابیت.
- ۱۱- لی بورین بو ههمی دهما و ههمی مروقان یا فهره.
- ۱۲- دقیت مروقی باوه ری هه بیت، کوزولم و زوری داویا خواهه یه.
- ۱۳- دقیت مروقی باوه ری هه بیت، کو خیرب هیتره ژ شهری..
- ۱۴- دقیت مروقی خوبن ریژ نه بیت.
- ۱۵- دقیت مروقی تولقه کرنی نه گهریت.

پهراویز و ژیدهر

- ۱- لبا من خاندی ساللا ۱۹۶۲ی، ل ئەلمانیا ل باژیروی بامبرگ هاتییه چاپکرن.
- ۲- بنیره سالمی جاسم، کارل مای د ناڤ کوردستانا هوڤ را. راستی و فانتازی... گوڤارا هاقیبون، ژماره ۹، ۱۰، ۱۱.
- ۳- دوور نینه باژیروی کوی بیت، چونکی بهحسی دهروبهرین وی دکه و ناڤی کهرکوک و ل سهر دهشتی دهینیت.
- ۴- بنیره لاپه ری ۲۸۰.
- ۵- بنیره لاپه ری ۲۷۹- ۲۸۰.
- ۶- بنیره لاپه ری ۲۹۰.
- ۷- بنیره لاپه ری ۱۲۰.
- ۸- بنیره لاپه ری ۱۴۰- ۱۴۱.
- ۹- بنیره لاپه ری ۱۵۳، ۱۵۲، ۱۵۱...
- ۱۰- بنیره لاپه ری ۲۲۶- ۲۲۷.
- ۱۱- بنیره لاپه ری ۲۳۸.
- ۱۲- بنیره لاپه ری ۳۶۵- ۳۷۴....

هه و الزامه ی کتێب

- ١٣- بنییره لاپه‌ری ٣٦٥.
- ١٤- بنییره لاپه‌ری ٤٠٠.
- ١٥- بنییره لاپه‌ری ٤٠٠.
- ١٦- بنییره کوفارا هاقیبون، ژماره ٩، ١٠، ژێده‌ری به‌ری
- ١٧- بو قان هه‌ردو بنییره لاپه‌ری ١٤٥.
- ١٨- بنییره لاپه‌ری ١٣٠.
- ١٩- بنییره لاپه‌ری ١٣١.
- ٢٠- بنییره لاپه‌ری ١٩٧.
- ٢١- بنییره لاپه‌ری ٢٢٦.
- ٢٢- بنییره لاپه‌ری ١٥١.
- ٢٣- بنییره لاپه‌ری ١٦٥.
- ٢٤- بنییره لاپه‌ری ٣١٥.
- ٢٥- بنییره لاپه‌ری ١٥٤.
- ٢٠١١- من ته‌ هه‌ردوو رو‌مانه وه‌رگیرانه سه‌ر زمانێ کوردی، ئیک ل سالا ٢٠١٠ یادێ ل سالا
- ٢٦- بنییره لاپه‌ری ١٥٤.
- ٢٧- بنییره لاپه‌ری ٣٥٦.
- ٢٨- بنییره لاپه‌ری ٢٠١.
- ٢٩- بنییره لاپه‌ری ٢٢٣.
- ٣٠- بنییره لاپه‌ری ٢٢٢.
- ٣١- بنییره لاپه‌ری ١١٩.
- ٣٢- بنییره لاپه‌ری ١٥٤.
- ٣٣- بنییره لاپه‌ری ١٦٧.
- ٣٤- بنییره لاپه‌ری ١٧٤.
- ٣٥- بنییره لاپه‌ری ١٤٢-١٤٦.
- (ته‌ گوتاره، د کوفارا (هاقیبون) دال به‌رلینی، ژماره (١٥)، سالا ٢٠٠٤ هاتییه
به‌لا فکرن)

((سلطان مراد)) ژى هوزانقانهكى نه نياسه!

ههتا نهو گهلهك ژ نه دهبي كوردى و كهله پورى كوردى ل بن مژو مورانى قه مایه، گهلهك ژى سووتییه و نه مایه، گهلهك ژى بنیف ته مامی هاتییه نقیسین و بلاقه کرن ژ بهر وان كاروبارین نه ئاسایی یین كو نه ق میلله ته تیدا پهری، دی بینین نه دهب و روشنبیریا وی ژى كه قتییه دهه مان تهنگا قیاندا، گه بك ل بهر قه داینه سووتییه، ووندا بوویه، درانديیه، پیتته پی نه كریه ب غم قه نه گرتیه، له و ما گه ریان و قه كۆلین و لدویف چوون ب كاره كی ئیجگار پیروژ دیتته ژمارتن، ژبو دیتتا هوزانه كی، یان میژووییه كی، یان نا قی هوزانقانیکی . . . . د نا قه لاپه رین قی دست خه تی دا و دقولیچكین وی مزگه قتا هه دا خوینده قانی هیژا، ل قی دیماهی دا دست خه تهك هیژا كه قته د دهستی مه دا نه ق دهست خه ته سال (۱۳۵۵) ك ب دهستی (مه لا ابویه كر كوری عه لی الارواسی) ل زاخو هاتییه نقیسین، پیکه اتبوو ژ دیوانا مه لایی جزیری، لی د نا قی دیوانی دا چهند هوزان و هوزانقانی كوردی و فارسی ژى تیدا هه بوون، ژقان هوزانقانی كورد، سی هوزانین (ره مه زان ئاغایی جزیری) دگه ل پینج مالکیه كا (مه لا عبدالسلام ناجی) یا كول سه ر غه زاله كا جزیری قه هاندى، دگه ل دوو هوزانین نه به لا قكرین مه لا حسینی با ته یی دگه ل هوزانه كا هوزانقانیکی كه قن و نه نياس كول بن نا قی (سلگان مراد) هاتبوو نقیسین، نه قی شاعیری (سلگان مراد) قه صیدا خوه ب چوار زمانا قه هانديیه، ب عه ره بی، كوردی، تورکی، فارسی.

سه ری قه سیدی بارا پتر ب عه ره بی نقیسی یه، پاشی لدیماهی قه صیدی بارا پتر بها دایه زمانی كوردی دگه ل تورکی و فارسی. دبیت نه ق پرسیاره بیتته کرن:

چەوا مەزانی کو ئەڤ هۆزانقانه کورده؟ راسته ژیهک هۆزانا ب تنی زیاتر ب لهپ مه نه که قتییه،

ئەو ژی ب چوار زمانا هاتییه قه هاندن، لی به رسقا قی پرسیارى ئە قه یه؟
۱- ئەڤ هۆزانقانه کورده چونکی، ئەڤ ریبازه، یا هۆزانقانی کورد ب تنی بوبه واتا هۆزانقانی کورد ب دوو یان ب سی یان ب چوار زمانا هۆزان قه هاندینه...
وهک ئەحمەدی خانی چوارینیت خوه (رباعیات) ب چوار زمانا قه هاندینه ب کوردی، ب عەرهبی، فارسی، تورکی^(۱).
مهولانا خالد نه قشبهندی و شیخ نورالدین بریفکی ب کوردی و فارسی و عەرهبی هۆزان قه هاندینه.

۲- ئەڤ ریبازه هۆزانقانی، عەرهب یان فارس یان تورک نه گرتیه ب تورکی و عەرهبی، یان ب فارسی و عەرهبی قاهاندینه، لی رپسی زمانی کوردی د ناڤ قی ته قنی دا رانه چاندیه. باشه، ههکه ئەڤه هۆزانقانه کوردیت بی گومان کورده - دی کی بت؟

د کتیباً (مخطوطات فريدة و مطبوعات نادرة) دا یا کو سالا ۱۹۷۸ ز ل به غدا، ل بن ناڤ قی هۆزانقانی (سلگان مراد)، یان (مراد خان) ل بن زنجیرا ههشتیدا هاتییه پشتی:

(عهلی حەریری ۴۰۰ک - ۴۷۱ک، مه لایی جزیری ۵۴۰ک - ۵۵۶ک، فه قی تهیران ۷۰۲ک - ۷۷۷ک، مه لایی باتهیی ۸۲۰ - ۹۰۰ک، ئەحمەدی خانی (۱۰۰۰ک - ۱۰۶۳ک)، (أسماعیل ۱۰۶۵ک - ۱۱۲۱ک، شرف خان ۱۱۰۱ک - ۱۱۶۱ک، مراد خان ۱۱۵۰ - ۱۱۹۹ک) دبیزیت:^(۲) * (... لقد اثرنا فی هذا المجال ترجمة الاخبار والمعلومات التي دونها ذابا فی كتابه عن الشعراء الكرد الثمانية و هي فی الحقيقة من أقدم الاخبار المكتوبة فی القرن الماضي عن الشراء الكرد الذين عاشوا فی كردستان الشمالية... فالمعلومات التي اوردها ذابا هي من المصادر الاساسية لتدوين تاريخ الادب...)^(۳)

ئەوا ھەژى گوتنىيە كو ئەلىكسەندەر ژابايى، ئەڭ كتيبە ب زمانى فەرەنسى و كوردى بە لاقە كرىه، ئول سەر ھەشت شاعيرىن ژوورى ب كورتى نقيسى يە، چوار لاپەر ب تنى قى نقيسىنى ب زمانى كوردى گرتيىه، ھەرودسا ھەمان نقيسىن ب زمانى فرنسى دناڭ چوارلاپەرىن دى دا نقيسىيە^(۴).

ل سەر مراد خانى ئەڭ گوتنە ب تنى ھاتىه: (مراد خان سالا ۱۱۵۰ ك - ۱۷۳۸ زل بايزيد ژدايكبوويه، سالا ۱۱۹۹ ك - ۱۷۸۴ - ۱۷۸۵ ز ھەرل بايزيد چوبە بەر دلوقانیا خودى و ل ويىرى قەشارتيىه. پشتى قى ھوزانقانى چ ھوزانقانىت دى پەيدا نەبووينە^(۵)، ل ھيىرە ھەمى گوتنا ئەلىكسەندەر ژابايى ب دىماھى ديت لى دكتور معروف خەزنەدار پەراويىزەكى بو قى گوتنا ئەلىكسەندەر ژابايى دنقيسىت دىيىت: (ناقى قى شاعيرى د چ ژىدەرادا نەھاتىيە، ژبلى دوو پارچە ھوزانىن وى كو د دەست خەتەكا پاراستى دا ((لينيگراد)) ھەيە^(۶). ئەقە ھەمى ئەو زانىنە، ياكول سەر سلگان مراد - خانى ھاتىيە نقيسىن. ھەكە ئەم لاپەرىن ميژووا كوردى تىك قەدەين دى ناقى دوو (مراد خان)ىن دى ژى كەقتە بەرچاقىن مە، كو ھەردوو ژبنەمالا پاشايىن ئامىدپنە ىن كو پىنج چەرخا حوكم ل ئىمارەتا بەھدينان كرىن. ھەردوو روشنبىرو زانا بووينە، ھەژ زانىنى و زانا كرىنە، مرادخانى ئىكى كورى يوسف خان بەگە. سالا ۱۶۵۰ ز حوكم ل ئامىدىي كرىه، مراد خانى دووى كورى اسماعيل پاشاى ئامىدىي كو سالا ۱۷۶۸ ز ھاتىه سەر تەخيتى ئامىدىي كورى وى (مراد خان) سالا ۱۸۰۳ ز پشتى وى ھاتىيە^(۷).

يا ژ من قە ئەڭ مراد خانى كو ناقى وى ب شاعيرى د كتيبا ئەلكسەندەر ژابادا ھاتى ھەر(مرادخانى)ى دوويىه كو كورى اسماعيل پاشايە ژبەر:

۱- بنه مالا ئامییدی، ژبلی کو هه ميا چه ژانا و زانی و ئه ده بی کرینه، هنده ک بخوه بخوه هوزانقان بووینه وهک، توره قان و هوزانقانی هیژا (محمد گیار پاشای) کو ئه و ژی کوری اسماعیل پاشایی و برایی (مراد خان) ی دووییه^(۸).

۲- ئه ژ میژووا بو چه رخ و ده می (مراد خان) ی د کتیبیا ئه لکسه ندهر ژابادا هاتی چ فه رق نینه ژ وی میژووا بو (مراد خان) ی دووی د کتیبیا (الاکراد فی بهدینان) دا هاتی، ئه لکسه ندهر ژابا دبیت: سالا ۱۷۳۷-۱۷۳۸ ز هه تا سالا ۱۷۸۴ - ۱۷۸۵ ز مراد خان ژیا یه، سهیدا ئه نوهر دبیت سالا ((۱۸۰۳)) ز (مراد خان) ی دووی هاتی هه رته ختی ئامیدی. هه که ئه م ویژی بزانی کو میژووا ئه لیکسه ندهر ژابای دوور نینه وهکی میژووا بو خانی دانایی چهوت بت !! دی پتر نزیکی راستیی بین^(۹).

۳- ده ربارا جهی کو یه ک ل ئامیدی بوو یه، یه ک بایزید، ئه ژ ئالوزیا هه بو هه موو هوزانقانا پهیدا بوو یه!.

۴- په یقه کا غه رب د قی هوزانی دا هاتییه، کو قه د مه عقول نینه، هوزانقانه ک ل بایزید ب کار بهینیت، ئه ژ په یف ژی په یقا (قلتلو) یه، یان (قولتلو) یه یا کو خه لکی موسلی ب تنی ب کاردینن، لی گه له ک (مه عقول) ه هوزانقانه ک ل ئامیدی قی په یقی ب کار بهینیت چونکی، هه ر ژ پهیدا بوونا ئیماره تا بهدینان و هه تا ده می (مراد خان) ی دووی کو هوزانقانه ک مه یه پیوهندی ل نیف ئیماره تا بهدینان و موسلیا نه هاتییه برین نه ک هه ر ئه قه، به لکو گه له ک جار ان موسل بخوه که قتییه بن دهستی ئیماره تا بهدینان هنده جار ان ژی هنده ک مال، وه کو بنه مالا (عومری) مشه خت بووینه ئامیدی^(۱۰) له وما دوور نینه ئه ژ په یقا (قلتلو)، (قولتلو)، ب قان ریکیت سه ری دا چوو بیته دنا ژ هوزانی هوزانقانا دا به لی چ پیوهندی هه تا نه و دیار نه بوو یه د نا ژ بهینا ویلایه تا موسل و بایزید د وی وه ختی

دا... لهوما (مراد خان) د کتیباً ته لیکسه ندهر ژاها هاتی و (مراد خان) د
کتیباً ((الاکراد فی بهدینان)) دا هاتی هه ریه ک مراد خان نه کو دوونه!!

ته فه ژی دهقی هوزانا سلگان مراده.

گفته سلطان مراد

فوضت الی ربی هو الحق جلیل

فردا احدا قادرا الله جمیل

حالی مه نه حاجهت که بهیان ایده زیانم

الدمع من العین الی الخد دلیل

عاشق ینجه صاغ اوله کرسندن اوله ایرو

العاشق عن هجرک فان وعلیل

حاشا که (مراد) ئیرو یه میل ایلیه سندن

قلبی لک من مهد الی اللحد یمیل

****

صالدی عه شقهک تهی پهری ئاخر نبی سود الیه

دوشمشم مجنون صفت شیدا اولوب صهر الیه

صانحه کیم جان تنده ایکن دامنک الدن قویام

حق بیلورکیم ویر مزم سلگانی دنیا الیه

کتبتک یا کتابی بالانامل

فبعد الموت من یقرأک غافل

عدوی ام رفیقی ام صدیقی

فسبحان الژی بالموت فاصل

خاوهر میسالا سهر پهرین سینگ صه دهفا مخمور لباس

روژهک فه خوندم بهر دهری قالو تعالو کل من بناس

(قل تولو) اکرم‌هاهم شهوی دا ئیّمه نکته کیجدن
قالوولک لا تعجلون زو زو قهنج خو بناس
خو قهنج بناس نه فغان حزن چوق سم سکا ههر کونده‌باز
گفتم باوه‌کی نه‌نجومه‌ن بلسن منم نه‌ختر شناس
ستیرا سعاده‌ت من کودی، مه‌علوم شد ما فی الچمیر
پاشی فه‌خو محبوب ددی خژها بگير مملویه گاس

(نه‌ژگوتاره، دکوتارا کاروان دا، ژماره، (۳۰) سالا ۱۹۸۵، هاتییه به‌لاڤکرن)

چەند گوتنیت وەكەهەڤ كو كورد و ئەمان ب كاردەهین

پیشی:

بەری چەند سالەكا، دوور نینە دوو هزارى بیت، من بابەتەك ب قى رەنگى دابوو گوڤارا دھوك - ب هزرا من - لى ھندى ئەز مامەل ھىقىيى، چ ديار نەبوو، من ژى پسيارا بابەتى ناڤبرى نەكر، من ددلى خودا گوت، وە ديارە بكير بەلاڤكرنى ناھيت، لى ل قى دوماھيى، من د گوڤارا (نوسەرى نوى) دا، يا كو ئىكەتيا نڤيسەرېت كورد - تايى ھەڤليير - دەردئىخيت:

ژمارە (۲۹)، سالە ۲۰۰۵، بابەتەك ب ناڤى (ووشەى ھاوبەش، لە نيوان زمانى سوبدى و كوردى) دا، ب قەلەمى دكتور (كەمال مەعروف) ديت. قى بابەتى ئەز زفراندمە بەرى پينج سالان و بيرا بابەتى منى ناڤبرى ھينا هزرا من، لەوما من پسيارا نڤيسينا خوژ گوڤارا دھوك كر، لى سەيدا (مصدق توفى) سەر نڤيسەرى گوڤارى، گوت، چ نڤيسينيت ھوسا نەگەھشتينە گوڤارا مە. ھەر چەوا بيت، جارەكا دى من دەست دا قەلەمى، داکووى بابەتى بنڤيسمەڤە، لى مخابن پەيڤيت وى بابەتى ھەمى، لېيرا من نەمابوون، لەوما ئەڤ نڤيسينە دى قەرېزا نڤيسينا بەرزەبووى بيت.

بابەت:

د ھەمى زمانان دا پەيڤيت ھەڤشك ھەنە، ھندەك ژ وان پەيڤا دكەڤن ھندەك ژى د نوى نە، ئەوېت كەڤن د ناڤ ھەمى چينان دا دبەلاڤن و بكار دەين، لى ئەوېت نوى، بتنى د ناڤ چينا خوېندەڤان دا بكار دەين. ژ وان پەيڤا، كو

گەلەک ژ وان پەیقین نوینە و د جیەننە یان د ناڤ گەلەک گەلیت جیەننیدا
 دەینە بکار ئانین. ئەوێت مە هەلبژارتین ئەقەنە:

لبلیل

ئەمانی	کوردی	ئەمانی	کوردی
Satt (١)	تیر	Ach	ئاخ
Lch bin satt	ئەزی تیرم	Aha	ئەها
Mord	مرد - مر	Amin	ئامین
Mein	یی من	Antik	ئەنتیکە
Nein – nie	نە - نه	Bruder	برادەر
Name	ناڤ	Band	بەند
Neu	نوی	Baby	بیبیک
Scham	شەرم	Balkon	بالکۆن
Stern	ستیرن	Scheek	شیک
Sehr	زۆر	Do	تۆ
Kuppe	کۆپک	Honig	هنگفین
Bahn (٣)	بان - ری و بان	Kortz	کورت
Strassebahn	ری یا شەمەندەفرا کۆلانان	Karawane	کاروان
s.bahn	ری یا بلەز	Lampe (٢)	لەمپە
Eeism bahn	ری یا شەمەندەفرا	Lippe	لیف
u.bahn	ری یا بن ئەردی	Passeport	پاسەپۆرت
Auto bahn	ری یا ترومبیل	Pyjama	بیجاما
Abonement	ئابوونە	Sakko	ساکو
Studio	ستودیو	Salat	زەلەتە
Congress	کونگرەس	Mond	مانگ
Kabine	کابینە	Passend	پەسەند

(۴)Tasse	تاس	Zensur	سانسور
Symbol	سمپول - رمز	Garage	کراج
System	سیستم	Gas	غاز
Sozial	سوسیال	Gazelle	غزال
Kupon	کومبون - قسیمه	Burokratie	بروکراتیه
Kurs	کورس - بوخواندنی	Modell	مودیل
(۵)Kredit	کری	Mobel	موبیلیات
Kasse	قاسه	Gymnastik	جمبلاستیک
Salon	صالون	Tomate	تہ ماتہ
Leiche	لہش	Kabel	کیبل
Voll	فول - تژی	Kakao	کاکاو
Kommunist	کومونیست	Karikator	کاریکاتیر
Komodie	کومیدی - روایہ ہزلیہ	Kasino	کازینو
Kompanie	کومپانی	Karton	کارتون
Geographie	جوغرافیہ	Kassette	کاسیت
(۹)See	زی	Katalog	کہ تہ لوک
Musik	موسیقی	Khaki	خاکی
Physic	فیزیا	Klischee	کہ لیشہ
(۱۰)Ja	یا	Dialekt	دیالیک - زاراڈ
Telefon	تہ لفون	Komplett	کومپلیت
Salve	صلی - بو تفہنگی	Hallo	ہہ لو - بو تلفونی
Sandalle	صندل - بو پیلاقی	Gruppe	گروپ - مجموعہ
Sohle	سول - بو پیلاقی	Rolle	رول - دور
Sandwich	سندویچ	Rast	راست - استراحہ
Salami	زہلابی	Taut	دہ توتہ وہ
Kilo	کیلو	(۶)Wand	قاند - دیوار

Kilogram	کیلو گرام	Koloni	کولانی
Kilometer	کیلو متر	Koloni	ره‌قەند - جالیه
Million	میلیون	(۷)Hure	هوری - حوری
Milliarde	میلیارد دیر	Demokratie	دیموکراتی
Melodie	میلودی	Dialog	دیالوگ
Maske	ماسکه - قناع	(۸)Kartoffel	کورتوپه
Malaria	مه‌لاریا	Kanal	که‌نال
Fax	فاکس	Kamera	کامیرا
Bank rott	بانک رووت - مفلس	Kader	کادر
Automat	ئوتوماتیکی	Makkaroni	معکرونه
Autonomie	ئوتونومی	Meter	میتر
Kontrolle	کوئترول	Lemonade	له‌یون
Klinik	کیلینیک	Gitarre	گیتار
Hotel	هوتیل	Gips	گیچ
Code	کود	Reform	ریفورم
Computer	کومپیوتر	Program	پروگرام
Basar	بازار	Polizei	پولیس
Diktator	دکتاتور	Roman	رومان - روایه
Ballon	بالون	Kultur	که‌لتور
Bank	بانک	Negative	نیگه‌تیف
Kontakt	کوئتاک	Aktiv	ئه‌کتیف
Dynamo	دینامو	Factor	فاکتور
Dynamit	دینامیت	Praktiker	پراکتیک - عمل
Borse	بورسه	Terror	تیروور
(۱۱)Schal	شال	Therie	تیور - نظریه
(۱۲) Schaf	شاف	Document	دکیومننت - وپپقه
Plastik	پلاستیک	Doctor	دکتور

Platin	پلاتين	Atom	ئەتوم - زرە
Glas	گلاس	Bombe	بومبە
Benzin	بازىن	Archive	ئەرشىف
Film	فيلم	Adresse	ئەدرىس
Park	پارک	Billard	بليارد
Parlament	پەرلەمان	Box	بوكس
Partie	پارت	Bire	بىرە
Partei	پارتى	Romantic	رومانىك
Labor	لابور	Roll	رول
Alphabet	ئەلىف بېتتەك	Radar	رادار
Derama	دراما	Zickzack	زىزاك
Konzer	كونسېرت	Paket	پاكىت
Loge	لوج	Post	پوست
Text	تېكىست	Kotelett	كوتېلك
Mikrofon	مىكروفون	Sekretar	سېكرتېر
Faul	فاول	Note	نوتە - بو موسىقى
Karte	كارت	Neon	نيون
Tennis	تېننىس	Henkel	ھنگل
Ticket	تېكىت - تىكىت	Institute	ئىنستىتوت

پهراویز و ژیدهر

- ۱- ل نک مه (زاد خورانه، ب ئەلمانی یی ژ خوارنی تییره).
- ۲- ئەڤ په یقیټ ژووری، ب زمانی سویدی ژی ههر هوسایه، بنیره نووسه ری نوی کو سال و ژمارا ناڤیری.
- ۳- کورد دبیژن ری و بان، ئەلمان بتنی دبیژن (Bahn- بان) ئانکوری.
- ۴- کورد دبیژن، ب قی تاس و چه مامی، ئەز لگهل ته ناڤه تینم. ئەلمان قی په یقی برامانا (فنجان) ب کار دهینن، ئەم برامانا (ترار) بکار دهینن.
- ۵- ئەلمان بو دهینی - قه ری - بکار دهینن.
- ۶- ئەلمان بو له شی مری بکار دهینن - تهرم.
- ۷- کورد دبیژن سیقانده، ئانکو سیها دیواری، ئەو دبیژن، قاند Wand، ئانکو دیوار.
- ۸- ئەلمان بو ژنکا دههمه ن پیس بکار دهینن.
- ۹- ل ئاکری دبیژنه بطاطا کورتوپه.
- ۱۰- ئەلمان بو به حرکا - ده ریا چکه - بکارهینن.
- ۱۱- کورد بو سه رسورمانی ب کار دهینن.
- ۱۲- ئەلمان بو ده رسوکا سه ری ب کار دهینن.
- ۱۳- کورد قی په یقی لگهل پاشگری (قان) بکار دهینن، قیجا شاقان یا بویه شقان.

(ئەڤ گوتاره د کوڤارا دهوک دا ژماره (۳۱) سال ۲۰۰۶ هاتییه به لاکرن)

بابه تەك وهكههڤ و نه وهكههڤ د ناڤهرا كوردان و ئەلمانان دا

د گوڤارا (دهوك) دا، ژماره ۱۰، سالا ۲۰۰۰، من گوټارهك ب ناڤونيشانين
وكههڤيا بهنديت كوردى و ئەلمانى به لاقكروو، پاشى د ژماره ۳۱ دا، سالا
۲۰۰۶ گوټارهك دن ل بن ناڤى (چهند گوټنيت وهكههڤ، كو كورد و ئەلمان ب
كاردئينن به لاقكرا). هەر لسەر قى ريبازى دڤى گوټارا خواری دا، ئەزى هندهك
گوټن و بىر و هزرين كونه وهكههڤ به لاق بكهم، ئانكو ئەلمان برهنگهكى ناڤان ددانه
سەر و ئەم كورد برهنگهكى دى، ئەڤه ژى ژ سروشتي جودا جودا پهيدا دىت، بو
نمونه:

۱- ئەلمان دبیژن ریا شیری

Milch strasse

كورد دبیژن: ریا كادزا

ب هزرا كوردا، كو هندهك دزان كا دزى بو، ڤیجا ئەڤ كایه یا ژ خرايیت
دهواریت وان رڤتى. ئەلمانا شیر ههلبژارتیه، چونكى شیر ژى وهكو كایى یى سپى
یه، بهلى نزا ژ چ هزر هاتیه. ریا كادزا: كومه لهیه كا ستیرین بوئن وكو ریکه كا
سپى ل ئەسمانى دروست دكهن.

۲- ئەلمان دبیژن: پرچا خولیکى بووی

Grau haar

كورد دبیژن: پرچا سپى بووی

بوچی نابیژن یا سپى بووی؟ چونكى پرچا وان وهكو پرچا ملله تیت روزهه لات
سپى نابیت، بهلكو خولیکى دىت، ئانكو رهنگى خولییى دگربت.

۳- ئەلمان دبیژن: خەلەکا گوھی، خەلەکا تبلی

Finger ring, ohren ring

کورد دبیژن: گوهار، گوستیر

دیاره هەردوو ئیدیومیۆت کوردی باشتەر هاتینه گوتن و نقیسین، چونکه ئیدیومیۆت ئیکگریته.

۴- ئەلمان دبیژن: هئاروکا دەستی

Hand grente

کورد دبیژن: نارنجوک

هەردوو ئیدیومیۆت ئیک ریمان و پەیشن، چونکی پەیشا (نار) ب فارسی هەر هئاره، دیاره زمانی کورد و فارسان ژێ ژئیک مالباتن.

۵- ئەلمان دبیژن: پیلایا دەستی

Hand schuh

کورد دبیژن: دەستگۆرک

ئیدیومیۆما کوردی باشتەر هاتییه چیکن، چونکی بوچی پیلایا چیگریه و بو دەستا ئیدیومیۆما کا دی. سەرەراییی هندی کو ئیدیومیۆما کا ئیکگریته.

۶- ئەلمان دبیژن: کەفیکا بەریکی

Taschen tuch

کورد دبیژن: دەستمال - دەسمال

ئیدیومیۆما ئەلمانی کەفیک بو بەریکی هەلبژارتیه، چونکی کەفیک دچیتە د بەریکی دا، ئیدیومیۆما کوردی دەست هەلبژارتیه، چونکی کەفیک دەستا پاقر دکهت، یان ژێ هەر تشتهکی بچویک دچیتە دەستی دا.

۷- ئەلمان دبیژن: دەمی پر بها - دەمی بلند

Hochzeit (بو ژنەینانی و دیلان - زفاف - زواج)

کورد دبیژن: دیلان - دەوات. ئاهەنگ. دی بیژن دیلانا فلان کەسی یە.

۸- ئەلمان دبیژن: ئەلمانیا بلند فصیحی

hochdeutsch

کورد دبیژن: کوردیا پەتی

۹- ئەلمان دبیژن: گوندوری ئاخی

Wasser melone

کورد دبیژن: شتی - زەبەش

دیاره ئیدیوما کوردی خورستی ترە، چونکی دوو ناڤ بو دوو تشتا

هەلبژارتینە.

۱۰- ئەلمان دبیژن: لەش خوش بیت - هەکە ئیک بیهنژی

Gesund heit

ئەم دبیژن: تیڕبژی

هەردوو ئیدیوم گەلەک نیژیکی هەقن، لی ئەو زور بکار دەینن، ئەم کیم.

۱۱- ئەلمان دبیژن: گوندوری هنگینی

Honigmeline

کورد دبیژن: گوندوری سالی

دیاره وان تام وەرگریه، مەژی دەم، چونکی ئەم قان گوندورا سال بو سالی

دەهەگرین.

١٢- ئەلمان دبێژن: وەلاتیٔ سپێدەهیان

Morgenland

کورد دبێژن: وەلاتیٔ روژەهلەلات

١٣- ئەلمان دبێژن: وەلاتیٔ ئیشار

Abendland

کورد دبێژن: وەلاتیٔ روژئاڤا - غەرب-

مە روژەهلەلات و روژئاڤا وەرگرتینە، وان سپێدەهە و ئیشار.

١٤- ئەلمان دبێژن: ژنکا مالی

Hausfrau

کورد دبێژن: کابانی یا مالی - کەبانی.

جارجار دبێژن ژنکا مالی

هەردوو ئیدیوم نیزیکی ئیکن.

١٥- ئەلمان دبێژن: زەلامی مالی

Haus man

کورد دبێژن: مالخویی مالی

هەردوو ئیدیوم پیچەکی ژ ئیک جودانە، چونکی زەلامی مالی، وەسا دیار

دکەت، کو کاروبارین ناڤ مالی وەکو ژنکا دکەت، لی مالخویی مالی، خودانی

مالی یە شەرت نینە کاروبارین نافمالی بکەت.

١٦- ئەلمان دبێژن: خویشکا نەساخان

krank schwester

کورد دبیزن: سستر - کو په یقه کا ئینگلیزی پرانیا ملله تا قی ئیدیومی
(خویشکا نه ساخان) ب کار دهینن، نزا بوچی ئەم ب کارناهیینن!؟

۱۷- ئەلمان دبیزن: ری یا خاچ - مفترق الگرق.

Kreuz weg

کورد دبیزن: چوار رییان
دیاره ئەڤ ئیدیوما ئەلمانی: یا ژ هزره کا دینی هاتی، خاچ ژی دبیته چوار
سەر.

۱۸- ئەلمان دبیزن: سهفرا - وهغەرا - دەمی بلند - بها - شهر العسل

Hochreise

کورد دبیزن: هه یقا هنگقینی.
د ئیدیوما ئەلمانی دا، هه یف و هنگقین نینن، لی سهفرا کا هه ژی هه یه. دیاره
ئەڤه ژی ژ هندی هاتییه دەمی ئەو ژنا دهینن، سهفرا دکهن یان ژی دهسپیکا
قوناغه کا نوییه.

۱۹- ئەلمان دبیزن: هه یقا شالوک، یان نیف هه یف - هلال

Mondsichel - halbmond

کورد دبیزن: هه یقا ئیک شهقی - دوو شهقی - سی شهقی...
ب هزرا من ئیدیوما (هه یقا شالوک) جوانتر هاتییه چی کرن، چونکی (هلال)
وه کو شالوکی یه

۲۰- ئەلمان دبیزن: هه یقا تژی - پر-

کورد دبیزن: هه یقا چوارده شهقی

د ئیدیوما کوردی دا ژماره هاتییه هه لبارتن، دیا ئەلمانی دا قه باره (حجم)

۲۱- ئەلمان دبیژن: بانى بارانى، يان که پرا بارانى

Regen schirm

کورد دبیژن: سه یوانه - شمسی.

دیاره ل قیره جودابوونه ک د رامانى دا ههیه، ئەلمانا باران ههلبژارتیه، چونکی ل ویری گهلهک باران دهیت، ئانکو بو بارانى بکار هاتیه. کوردان بو سیهی بکار ئینایه، لی بو بارانى ژى بکار دهیت. عه رهبا بو روژی بکار ئینایه ئانکو بو گهرما روژی

۲۲- ئەلمان دبیژن: کفانى بارانى - قوزقزح

Regen bogen

کورد دبیژن: کهسک و سور

دیاره کوردا رهنگ وهرگرینه، چونکی کورد ههژ رهنگا دکهن، ئەلمانا کفان وهرگرینه، کوب ههژرا من ئیدیومهکا، جوانتره.

۲۳- ئەلمان دبیژن بهقا بزری - درع

Schild krote

کورد دبیژن کوبسهله

ئیدیومهکا کوردی ریک و پیک تره، چونکی ئیدیومهکا ئیکگرته.

۲۴- ئەلمان دبیژن: روژین سا - ایام الحر الشدید -

کورد دبیژن: روژین گهرم - چلی هاقینی.

دیاره ل ئەلمانیا روژین گهرم دکیمن، لهوما سهییت وان وهکووان ههژ گهرمی دکهن.

۲۵- ئەلمان دبیژن: بیهنقه دایی - متقاعد

Ruhestand

کورد دبیژن : خانه نشین.

بہزرا من ئیدیوما ئەلمانی خورترہ ژیا کوردی، چونکی مروقی (متقاعد) شہرت نینہ ہەر دخانیقہ بیت، لەوما بیہنقہ دایی پتر ل جہی خوبہ، چونکی بیہنقہ دایی، پشتی بیہنقہ دانی دشیئت کارہکی دی بکەت.

۲۶- ئەلمان دبیژن: پاریی سپیدی، یان نانی سپیدی

Fruhstuck

کورد دبیژن: تیشت. ہندەک دبیژن، نانی سپیدی

۲۷- ئەلمان دبیژن: خوارنا نیثرو.

Mittagessen

کورد دبیژن: فراقین

۲۸- ئەلمان دبیژن: خوارنا ئیقاری

Abendessen

کورد دبیژن: شیف

ل سەردەمیئت خوارنی، ژمارە (۲۶-۲۷-۲۸) ئیدیومیئت کوردی ریکخستی ترن، چونکی ئیدیومیئت ئیکگرتی نہ.

۲۹- ئەلمان دبیژن: زیرەقانیئت ئاگری

Feuerwehrman

کورد دبیژن: قەمراندنا ئاگری - بەرگری شارستانی

۳۰- ئەلمان دبیژن دوور دیتنوگ

Fernschen

کورد دبیژن: تلڤیڤیون

یا دیاره کو ئیدیوما کوردی، ئیدیومه کا بیانییه، لی یا ئەلمانی یا خومالی یه.

۳۱- ئەلمان دبیژن: مشکێ ب پەر

Fleder mause

کورد دبیژن: چه کچه کیله

دیاره چه کچه کیله وه کو مشکایه، لهوما ئەلمانا ئەڤ ناڤه دانایه سەر، لی چونکی دڤریت، لهوما گوتیه مشکێ ب پەر. ب هزرا من ئیدیوما کورد پتر جهی خو دڤریت.

۳۲- ئەلمان دبیژن: پیناڤا مال

Haus schuh

کورد دبیژن: نه عال و شمک

دیار ب مه به ست ژێ پیناڤن، ئەوین ل مال مروڤ دکه ته پیت خو. هندهک دبیژنی سول، sohle کوبو مروڤ و ده وارا دهیت

۳۳- ئەلمان دبیژن: سه ری سالی

Jahres anfang

کورد دبیژن: سه ری سالی

ههردوو ئیدیوم وهک ههڤن - ئیک شوینا ئیکی دڤریت.

۳۴- ئەلمان دبیژن: په رتووکا په یقان - قاموس

Worter buch

کورد دبیژن: فه رههنگ

ئیدیوما کوردی ریکوپیکتیره، چونکی ئیدیومه کا ئیکگرتییه

۳۵- ئەلمان دبیزن: گوشتکار-قصاب

Fleischer

کورد دبیزن: گوشت فروش - سه ربر

ئیدیوما گوشتکار گهلهک ل جهی خو تره، ژیا کوردی، لهوما ئەگەر ئەم
گوشتکار ب کاربینن باشته

۳۶- ئەلمان دبیزن: بهری

Fussnote- هاش

کورد دبیزن: دههمه

ئەلمان پی ههلبژارتییه، کوردان دههمه، ههردوو نیژیکی ههفن، چونکی
ههردوو ئیدیوم بو (هاش) دجهی خودانه.

۳۷- ئەلمان دبیزن: نیف برا، نیف خویشک، نیف هیتیم. (ههکه دایک، یان

باب مریت)

Halb bruder, halb

schwester, halb waise

کورد دبیزن: زبر برا - براماک، زر خویشک، بی دهیک یان بی باب.

دیاره ئیدیومی، کوردی خورستی ترن.

۳۸- ئەلمان دبیزن: هیکه قودیک - نهینیک

Spiegeleier

کورد دبیزن: هیکه روین

دور نینه ئیدیوما کوردی ژی (هیکه روون) بیت، لی ئەلمانا قودیک
ههلبژارتی یه، کوردان روین، یان روون.

۳۹- ئەلمان دبێژن: دفنا وی - وی - یا دهه می ئەردارا

Seine nase in

etwa stecken

کورد دبێژن: تبلا وی - وی - یا دهه می ئەردارا.

۴۰- ئەلمان دبێژن:

ein und zwanzig
zwei und zwanzig
drei und zwanzig
vier und zwanzig

۲۱. ئیک و بیست

۲۲. دوو و بیست

۲۳. سی و بیست

۲۴. چوار و بیست

(ئانکو وه کو زمانی ئەره بی)

کورد دبێژن:

۲۱. بیست و ئیک

۲۲. بیست و دوو

۲۳. بیست و سی

۲۴. بیست و چوار

(ئانکو وه کو زمانی ئینگلیزی - E.)

ئەلمان بخو دبێژن: یا کوردان جوانترو راستره!

۴۱- ئەلمان دبێژن: مالا میقانان - فندق - میقانخانه

Gast haus - Gasthof

کورد دبێژن: هوتیل، یان ئوتیل - E.

یا ژمن ڤه، ههکه کورد ژى په یقا (میخانخانه) بکار بیینن گهلهک باستره،
چونکی هوتیل په یقه کا بیانی یه.

۴۲. ئەلمان دبیزن: ترومبیلخانه - مالا ترومبیل

Autohaus

کورد دبیزن: پیشانگهه - معروچا ترومبیل.
دیاره په یقا (معرج) عه ره بی یه له و ما د قییت ئەم بیژن ترومبیلخانه راستره،

۴۳. ئەلمان دبیزن: نانی مالی

brothaus

کورد دبیزن نانی سیلی یان تهنگ، یان سه وهک... نانی ته نوری
دیاره کورد پتر ژ رهنگه کی نانی ل مال دروست دکهن....

۴۴. ئەلمان دبیزن: دیکلی دسه لکی دا

Hahn im korbe

کورد دبیزن: دیکلی لئاڤ مریشکا
بو روونکرنا رامانا دیکلی دسه لکی دا، ماموستا مه یا زمانی، سه لکه ک ل
سه ر ته ختی رهش دروستکر و ره سمی دیکله کی و تژی دورا مریشک دسه لکی دا
چی دکرن.

۴۵. ئەلمان دبیزن: گهلهک ری دچنه روما.

Viele weg fuhren

nach rom

کورد دبیزن: هه می ری دچنه ئاشی.

دیاره ل ویری خه لک گه لک بو روما دچوون و لنک مه بو ئاشی، ئانکو ژ هه می ره خا دچنه ئاشی و روما.

٤٦- ئەلمان دبیتن: گوشتی دیکلکا

Hahnchen fleisch

کورد دبیتن: گوشتی مریشکا

لنک وان مریشک مه غدوره، لنک مه دیکل.

دیاره لویری چه ژ دیکلکا دکهن، ل قیره چه ژ مریشکا دکهن!

٤٧- ئەلمان دبیتن: ری یا شه مه نده فری - ری یا ئاسنی

Eisen bahn

کورد دبیتن: هیلا ئاسنی، هیلا شه مه نده فری دیاره ئیدیوما کوردی یا

عه ره بی هاتییه وهرگیان، باشتر ئه وه ئه م ژ بیژن ری یا ئاسنی، ری یا

ترومیلا، ری یا لهن ئه ردی....

هوسا وه کو زمانی ئەلمانی. په یقا (بان) Bahn د کوردی و ئەلمانی دا ئیک

رامان هه یه، کوری یه، کورد ژی دبیتن: ری و بان.

٤٨- ئەلمان دبیتن خوینا وی - وی - یا هه ژاره.

کورد دبیتن: خوینا وی - وی - یا کیمه

٤٩- ئەلمان دبیتن: کیقژاله - سرگان.

Krebs

کورد دبیتن: په نجه شیر

ئه ز نزام بوچی کوردا په نجه شیر هه لبرارتی یه و ئەلمانا کیقژاله!

٥٠. ئەلمان دبیژن: پەیفایا ب بەر گوتنی دکه قیت - الامپال -

Sprich wort

کورد دبیژن: گوتنی ت مەزنان - پەند - گوتنی ت پیشیان
دیاره د هەردوو ئیدیومان دا، (گوتن) د گەله هەروەسا ئەو گوتن ژى یا
هەژبیه و پربه‌ایه

٥١. ئەلمان دبیژن: ژ پیشی کره فیل.

Aus der muck, einem elef anten machen

کورد دبیژن: ژ پیشی کره گامیش.
رامانا هەردوو رستا وه کههقه، لی وان پیشی و فیل وەرگرتینه مه میش و
گامیش.

٥٢. ئەلمان دبیژن: زهلامی ئاقی - برج الدلو

Wasser mann

کورد دبیژن: سه‌تل
دیاره کوردان ژ عەری وەرگیرایه

٥٣. ئەلمان دبیژن: قه‌لونا ئاقی - سه‌بیلا ئاقی

Wasser pfeife

کورد دبیژن: نارگیله

٥٤. ئەلمان دبیژن: پارى قه‌خوارنى

Trink geld

کورد دبیژن: به‌خشیش

یا ژمن قه ئیدیوما کوردی، یا ژ بهخش + شیشه هاتی، پاشی یابویه
بهخشیش ئانکو پاری شیشهی یان دانا شیشهی.

۵۵- ئەلمان دبێژن: شیری ترش

Sauer Milch

کورد دبێژن: ماست

دیاره ئیدیوما کوردی ریک و پیک تره، چونکو ژ ئیک پهیف دروست
بوویه....

۵۶- ئەلمان دبێژن: دوو شه مبی - سی شه مبی....

کورد دبێژن: شه مبی - ئیک شه مبی....

ئانکو ئەو ژ دوو شه مبی دەست پی دکهن، و ئەم ژ شه مبی، چونکی لنک
وان شه مبی و ئیک شه مبی بهینقه دانه، لنک مه ههینی.

۵۷- ئەلمان دبێژن: تبلا ئیشاره تی

Zeige finger

کورد دبێژن: تبلا شه هدی یان شکهف ئالیس دیاره بهری ئیسلامی کوردان
گوتیه تبلا شه هدی شکهفت ئالیس - چونکی بووی تبلی مروفت تام دکه ته تشتا.

۵۸- ئەلمان دبێژن: تبلا بچوویک

Klein finger

کورد دبێژن: تبلا قلیچی.

۵۹- ئەلمان دبێژن: تبلا گوستیرکی

Ring finger

کورد دبیژن: تبلا بابلیچی
نزام قلیچ و بابله یچ ژ کیشه هاتینه، لی راما نا ئەلما نا یا دیاره....

۶۰. ئەلمان دبیژن: تبلا مهزن

Gross finger

کورد دبیژن تبلا به رانی

۶۱. ئەلمان دبیژن: نیف هفتی

Mittwoch

کورد دبیژن: چوار شەمب

چوار شەمب دکە قیتە نیقا هفتی دا، دوو روژل پاشن، دوو ل پیشن

۶۲. ئەلمان دبیژن: ساعەت ۱۳-۱۴-...-۲۳- صفر

Dreizehn vierzehn ..... drei and zwn zig

null

کورد دبیژن: سەعەت ۱ ی نیقرو، ۲ ی نیقرو، یانزدهی شەق و دوانزدهی

شەق....

۶۳. ئەلمان دبیژن: هەیشی جوان

Dermond (ئانکو نیڕ دکەن)

کورد دبیژن: هەیشا جوان (ئانکو می دکەن)

۶۴. ئەلمان دبیژنک کانونا مهزن، شوات، ئادار، نیسان... و هوسا.

Januar, februar, martz, april

کورد دبیژن: هەیشا ئیک، هەیشا دوو، هەیشا سی... وەسا

٦٥- ئەلمان دبێژن: خواندنگه‌ها شوفییری - هاژووتنی

Fahr schulle

كورد دبێژن، نقیسینگه‌ها شوفییری

٦٦- ئەلمان دبێژن: له‌شی ماران یی لی

Schlangen mensch

بو له‌شی نه‌رم و سقك

كورد دبێژن: هه‌ستی ده‌شی دا نینه

٦٧- ئەلمان دبێژن: هه‌رییا دارئ

Baum wolle

كورد دبێژن: په‌مبی - په‌مبو

٦٨- ئەلمان دبێژن: دوێجله‌ند

Deutschland

كورد دبێژن: ئەلمانیا

په‌یقا ئەلمان یا ژ allemann هاتی، ئانكو هه‌می زه‌لام. ئەو دزانن كو

هنده‌ك دبێژن ئەلمان، ئەلمانیا .... به‌لی ب تنی زانا و ره‌وشه‌نبیرین وان دزانن.

٦٩- ئەلمان دبێژن: ئەگیپتن

Agypten

كورد دبێژن: مصر - مسر-

٧٠- ئەلمان په‌یقا (عیراق) نیڤر ده‌كهن، دبێژن:

Der irak

كورد پەيشا ((عیراق)) می دكەن، دبیزن عیراقا خوشتقی.

(ئەڤگوتارە، ل كوتقارا دھوكا نۆی دا، ژمارە (۱) سالا ۲۰۰۷ ھاتیە بەلاڤكرن)

هه و النامه ی کتیب

جه‌گه‌رخوین و هنده‌ك پیروزیین کوردی

پیشی:

ئه‌قه ده‌مه‌ك بوو، من دڤیا، ل سهر پیروزیین کوردی وه‌كو باب‌ه‌ته‌كی سهر‌بخو
بنقیسم . پاشی من هزارا خو‌گوری و گوت، ئه‌زی قی باب‌ه‌تی بیخمه د ناڤ مه‌م و
زینا خانی دا و لی‌قه‌كولم، به‌لی ده‌ما من (مه‌م و زین) خواندی، من دیت جهی
قی باب‌ه‌تی تی‌دا نینه، هه‌كو ئه‌م ب زوری ژی تی‌دا بکه‌ین، دی جه‌ه‌کی ته‌سک و
به‌رت‌ه‌نگ ژی ده‌رکه‌قیت، له‌وما من ده‌ست ژ قی هزری کیشا
هه‌تا کو روژه‌کی من هوزانیین جه‌گه‌ر خوین خواندین، ده‌ما من ئه‌ڤ هوزانه د
خواندن یه‌کسه‌ر باب‌ه‌تی جاران هاته‌ بیره‌ من، چونکی من گه‌له‌ک پیروزیین
کوردی د ناڤ هوزانیین وی دا دیتن، قیجا چهند من پتر هوزانیین جه‌گه‌ر خوین
خواندبانه، پتر پیروزی ل نک من په‌یدادبوون له‌و من ب فه‌ر زانی قی باب‌ه‌تی
ب هوزانیین جه‌گه‌رخوین قه‌گریده‌م و ل سهر باخقم و لی‌کولینه‌کی ل سهر بکه‌م
هیچی دارم خوینده‌قانی هیژ قازانجی ژی بکه‌ت.

باب‌ه‌ت:

چ ملله‌ت نینن ل سهر رووی ئه‌ردی بژین و چ پیروزیین خو‌نه‌بن، هه‌ر کومه‌له
مروڤان، ل هه‌ر جهی بژین، چ کیم، چ زیده، هنده‌ک پیروزی هه‌نه... ئه‌ڤ
پیروزییه هنده‌ک گه‌له‌ک د که‌قنن، هنده‌ک ژی دنونه، هنده‌ک ئایینی و دینی نه،
هنده‌ک دن نیشتمانینه، هنده‌ک پیروزیین جه‌پینه، هنده‌ک دن ده‌مینه هه‌موو
ژی د پیروزن و نابیت یاری پی‌بینه‌ کرن، و هه‌ر که‌سی ریز و بها بوڤان پیروزییا
نه‌گرت، دی هیته‌ سزادان و ریسوا کرن، کورد ژی وه‌كو هه‌ر کومه‌له‌کا مروڤان،

یاکول سەر قی ئەردی دژین، پیروزیین خو یین دەمی و جەمی هەنە، هەندەک تاییبەتی نە ب کوردان ب تتی قە، هەندەک ژێ هەقپشکن ل گەل مللەتین دن.

هۆزانقانی کورد، چ دوور، چ نیزیکی، جار جار خو نیزیکی قان پیروزییا کرێه و د هۆزانی خۆدا ب کارئیناینه... لەوما نکارم بیژم جەگەر خوین یەکەم هۆزانقانه و دوماهی هۆزانقانه، کوبیریا پیروزیین کوردی کریت و د هۆزانی خۆدا ب کارئانی بیت، بەلی ئەز دکارم بیژم، (ل دوو ق زانینا من) چ هۆزانقانا وهکو جەگەر خوین و هندی جەگەر خوین خۆ د قی بابەتی قە نەدایه... هەر ئەقە بوو بوویە ئەگەر هندی، کوبوقی بابەتی هۆزانی جەگەر خوین هەلبیژیرین.

دەما ئەم ل پیروزیین کوردی، دناق هۆزانی جەگەر خوین دا بگەریین، دی بینین جەگەر خوین گەلەک پیروزیین کوردی ب کارئانینه و بیریا گەلەکان کرێه، ژوان پیروزییا:

وهلات:

وهلات دایکە و دایک وهلاته، وهلاتی کوردان ژێ کوردستانه کوردستان ژێ دایکا کوردانه، لەوما پیروزیترین تشت ل نک خەلکی و کوردان هەر وهلاته.

سەخمەراتی وهلاتی و پاراستنا وی، مللەتان هەزارهها، بگره ملیونها شههید داینه...

جەگەر خوین ئەقینداری وهلاتی خو بوویه، هەموو داروبەر، هەمی پارچەیهکا ئەردی وهلاتی ل نک جەگەر خوین یا پیروزی بوویه....

ئوسمان صەبری خودی ژێ رازی بیت دبیژیت:

ئەقە بوونه (۲۳) بیست و سی سالی، بتین ئەز سەیدا جەگەر خوین دنیا سم،

دقی نیاسینی دا، دوو تشتین مەزن و بەرکەفتی من ل نک دیتن:

۱- جەگەر خوین باش ب دەردی مللەتی خو کەتیه و دەرمان ژیرا دیتییه.

۲- جه گه رخوین د کوردینیا خوه دا، سینگا خوه ژ زیقار و به لنگازی را قه کریه
 و ئەقینا وی بو وه لاتی وی، یا راست و دروست بوویه^(۱).
 له و ما وی ژی گه له ک نه خووشی ژ گرتیخانین سوربایی دیتییه^(۲)... به لی،
 ئەقین و پیروزییا وه لاتی، هه میگا قا وهل جه گه رخوین کریه، کوچ جار پوشمان
 نه بیت و خو ژ ری یا تیکوشه را و پیشکەفتن خوازا لانه ددهت^(۳).
 فره کا ئا قا وه لاتی خو، ناده م ب ئا قا زمزم و کهوسه را، ئەز به ره کی وه لاتی خو،
 ناده م ب ئەماس و یاقووت و گه وهه را... که چ و بووک و ژنن کوردستانی، ناده م
 ب حوری و غولمانن به هه شتی....
 ب هوزان دبیژه:

جامه ک ژ چراقایین وه لاتی خوه
 ناده م ب ئا قا زمزم و کهوسه ر
 هیمه ک ژ که قرین زنا ر و لاتین خوه
 ناده م ب ئەماس و یاقووت و زیرو گه وهه ر
 که چ و بووک و ژن و پیرین کوردستان
 ناده م ب هورو سروشتین به هه شتی یه کسه ر^(۴)

ئەقین و پیروزییا وه لاتی وهل جه گه رخوین دکهت کوچ وه لاتی ژ وه لاتی خو
 جوانتر و ب خه ملتر نه بینیت، دبیژیت:

وه لاتی من، توی بووکا جیهانی
 هه می باغ و به هشت و میژگ و کانی
 شه پال و شهنگ و شوخ و ناز و گه وری
 گه له ک شرین و رند و پر جوانی^(۵)

چونکی جه گهر خوین هوزانقانه کی ریالیزی بویه، لهوما پیچهک ژ گوتنا خو
 دهیته خواری، بهلی ژ پیروزی و نه قینا
 وهلاتی ناهیته خواری دهما دبیتیت:
 وهلاتی مهیه خوهشه کوردستان
 زوزان و دهشته، ته ژ باغ و بیستان
 قه نجه، خرابه، وهلاتی مهیه
 ب من پر خوهشه وهک باغی ئیره م^(۶)

هه که جه گهر خوین وهلات نهبت، وی دهمی بوونا وی ژی تونهیه، لهوما
 دبیتیت، ئەم هه نه، هه که وهلات ههبت، بوونا مه تونهیه، هه که مه وهلات نهبت.
 دبیتیه:

بی وهلات، بی خهلات، ئەم چنه کوردینو
 بی جقات، بی خهبات، ئەم چنه کوردینو
 بی خلیج، بی فرات
 بی جزیر و بی خهلات
 بی سهرا و بی کهلات
 ئەم چنه ... کوردینو^(۷)

سنورین وهلاتی لنک جه گهر خوین دپیروزن، ههر وهکولنک هه موو ملله تان د
 پیروز، لهوما داخوازا لهشکهری و چهکی دکهت، داکو سنورین پیروز پی
 بیاریتیت دبیتیت:

لهشکه ر ئەم ساز بکن لهک
تیر پهره و هه می چهک
پی بیاریزین سینور
چ ئی ژیر و چی ئی ژور^(۸)

ئالا ل نک جه گهرخوین، وهکو وهلات و سنورین وی پیروژه، لهوما گه لهک
جاران داخوازا ئالایه کی ژ کوردان دکهت، هنده جاران ژی مروقی وهسا تی
دگه هینیت کو کوردان ئالا ههیه و کورد خودان ئالانه، دبیزه:

ئالا رهنگین پیروزی، خواهش هه لدگرم دچم ب مهش
تول سه رملین خورتین جوان، دناڤ... پوژا گهش
ئالا سی رهنگی تو
بناڤ و دهنگی تو
نیشانا ههنگی تو
ئه ی خورتین کوردان سلاقی لی بکن^(۹)

جه گهرخوین ئالایی کوردستانی و ئالایی کاوهی، ب یهک هیتم - رهمز - دزانیت
و ههردوو ژی وهک ههڤ دیروژن، چونکی ئالا کوردستانی هیما ملله تی یه، ئالا
کاوهی ژی هیما شوره شگیریا ملله تییه - جه گهرخوین دبیزه:

دوتاما ته مه، من چاڤ کلدایه
د رهخشا کاوه بو ته ملدایه^(۱۰)

جه گهر خوبن يهك ئالا بو كوردان دقيت، نهكوسى چوار... چونكى پريا ئالا
نیشانا يهك نهگرتنييه، دبيژه:

تا ئال و وهلات و سهروك مهبن يهك كوردل ئاشى فهلهكى ههرتم بى دووره^(۱۱)

تشتى دى، بى ل نك جهگهرخوبن پيروژ - دوژا كوردى يه، بهلى دوژا
كورده... گهر هات و وهلات و مللهت ژيردهست بوو، و هاته داگيركرن، وى
دهمى دى بو دوژهك پهيدا بيت، و دوژا رزگار بوون و سهرخوهبوونييه.
ئهف دوژه روژ بو رژى، دى ههر مهزن بيت و جهى خو ددلى خهلكى داكهت،
ههتا وهلى بيت، خهلك ب چاقهكى پيروژ و ريزدار بهرى خوبدهتى.
دوژا كوردى ژقان نهگهرين مه گوئين پهيدا بوويه و پيروژ بوويه..
جهگهرخوبن كو هوزانقانهك نيشتمان پهروهه. وهكو كوردهكى دلسوز و
ئهقيندارى وهلاتى خو، تهماشهى قى دوزى كربه، دبيژه:

دوژا ته بلند. وهك رما دريژ ناييت فهشارتن رم قهت دچوال^(۱۲)

چهوا رم د تورى دا ناهيئه فهشارتن، ههر وهسان دوژا كوردى ژى ل جيهانى
ناهيئه وونداكرن و فهشارتن، بهلكو روژ بو روژى ههر گهش دبیت و مهزن دبیت
لهوما دوژمن تهخسير ناكهت ژبو بن ئاخكرنا قى دوزى، جهگهر خوبن دبيژه:

ژ كوله دار بيسترن
دوژا مه وندا كرن

نه‌كو دسه‌رمه رابن
دخوازن ئەم تونه‌بن^(١٣)

چه‌وا وه‌لات و سنۆر و ئالا و دوژا كوردی لنگ جه‌گه‌رخوین دپیروژن،
هه‌روه‌سا نفش و تخمی كوردان ژى ل نك جه‌گه‌رخوین یی پیروژه، جه‌گه‌رخوین ب
چاڤه‌كى پری ریز و بها به‌ری خو دده‌ت تخمی كوران و به‌رسقا وان كه‌سان ژى
دده‌ت یین كو كوردان دكه‌نه‌ ترك و فارس و ئه‌ره‌ب دبێژه:

هن مه‌ دكن ئه‌ره‌ب، هن مه‌ دكن ترك و فارس
لی نه‌راسته، ئەم ملله‌ته‌كى خورت و ئەكرادن^(١٤)

هه‌ر بقی رامانی ل جه‌ه‌ك دن دبێژیت:

ئەم نابن ترك و ئه‌ره‌ب
چرا بمرن بی سه‌به‌ب
ئەم ئاری نه، نه‌ فارس
ما گه‌نم دبی گارس؟^(١٥)

نه‌ك هه‌ر ئه‌فه، به‌لكو جه‌گه‌رخوین هه‌میشه‌ شانازیی بخۆ دكه‌ت - كو كورده -

دبێژه:

ئەم كوردن، كوردن، كوردن
وه‌لاتی مه‌ كوردستان
میرو گه‌رناس و مه‌ردن

تهڙ ته گيد و په هله وان^(۱۶)

ل گهل هندي کو وهلات بگشتي لنک جه گهرخوين يي پيروزه، لي هندهک شوين و جها دهستنيشان دکهت، کول نک کوردان زيده دپيروزن. تهڙ جهه ژي لنک جه گهرخوين دوو پشکن:

۱- جهين نيشتماني

۲- جهين ديني و تاييني

۱- جهين نيشتماني:

تهڙ جهه لنک جه گهرخوين پر دپيروزن، چونکي ب ته گهرهکا تاييه تي، خاسيه تهکا نيشتماني وه رگرتيه، وهکو چيائي تارارات - تاگري لنک کوردان پيروز بوويه، چونکي جهي سهرهلدانا (احسان نوري پاشا) ي بوويه، جه گهرخوين ژي دهما قان ناڅا دهوزانين خودا دهينيت، ب ريز و پيروزي دهينيت، دبيژه:

لي مه ترسه، تهڙ فهلهکا خوار و تم خون

گهه دکي پاييز و گهه دکي زځستان

نه تني دل کولي، نه تني تهز

څه گهره تارارات و ساسون - ناڅ کوردان^(۱۷)

ژبلي قي پيروزيا نيشتماني، چيائي تارارات پيروزيهک دن ژي وه رگرتيه، تهوژي تهوه دبيژن، پاپورا نوحی (ع) ل سهرقي چيائي راوه ستايه^(۱۸)

۲- جهين ديني و تاييني:

ژ که قن دا هندهک جه لنک کوردان دپيروزن، چونکي خاسيه تين ديني هه نه، جه گهرخوين ژي، ب پيروزي بهري خودايه قان جهين لنک کوردان دپيروز، وهکو چيائي جوودي و گهليي لالش.

ا. چيایی جوودی:

ئەڤ چيایە ل نک کوردان یی پیروژه، هەتا نھۆژی خەلەک دچیتە پیروزییا قی
چيایی، چونکی وەسا ھزر دکەن، کو پاپۆرا نوحی(ع) ی ل سەر قی چيایی یا
راوەستایی... قورتانا پیروژی دبیتیت: بسم اللہ الرحمن الرحیم (وقیل یا
ارض ابلعی ما ک و یا سما اقلعی و غیض الما و قضی الامر و استوت علی
الجودی، و قیل بعدا للقوم الظالمین)^(۱۹).

جەگەر خوین ناقی چيایی جوودی ب پیروزی د ھۆزانی خۆدا دەینیت دەما
دبیتتە وەلاتی خو:

دولیتین تە کتیا ھاجی قادر
زمانی تە ژبەندا شیخی خانی
چەنا تە کوهی جود و شاخ و ھەبلیر
قەرک ئەیوان و تاقا کیسەرەوانی^(۲۰)

ب. گەلیی لالش:

گەلیی لالش ل نک کوردین ئیزدی ژبەرغان ئەگەر یی پیروژه:

۱- ئاڤا کانیا سپی لی یە...

۲- ئاڤا کانیا زمزم لی یە...

۳- ھەجا وانە...

۴- گاوسییت وان ل و ربوون...

۵- مەزاری شیخادی و خاسییت ئیزدیان لیئە..

۶- ئادەم ژ ئاخ و ئاقییت گەلیی لالش دروستکریە...^(۲۱)

جەگەر خوین ژ ی ب پیروزی دەیتتە گەلیی لالش و ب پیروزی ناقی وی دناڤ

ھۆزانی خۆدا دەینیت دبیتتە:

دو دهستين ته توخيبيڼ ترک و ئيران
 ههرو جهنگه ب تيرين زهرفه شاني
 ژ سينگا ته ب ژيردا گه ليي لالهش
 زياره تگهه بو مه هه ر زه ماني (۲۲)

هه که که سهک ئولا جه گه رخوين نه زانيت و قان هوژانا بخوونيت، دي هزر
 کهت، کو ئولا جه گه رخوين ئولا ئيزديانه د هوژانهک دن دا سوندي ب لالش دخوت
 و دبيژه:

سوړو رابو وه که شير
 گوته فاتي ئافهرم
 نه ژ گو تنين ته راستن
 ب لالهش و ب ئيلم
 هه تا نه هيڼه کوشتن
 نه م ژي نابن خوه دي گوند (۲۳)

چه وا جه گه رخوين جهين نيشتماني و ديني دهستنيشان کرين و پيروژ کرينه -
 ههروه سا ده مين ديني و نيشتماني ژي دهستنيشان کرينه و ب پيروژي داينه
 قه له م. نه قه ژي ل نک جه گه رخوين دبنه دوو پشک

- ۱- ده مين نيشتماني
- ۲- ده مين ديني

۱- ده مين نيشتماني:

مه به ستا مه ب ده مين نيشتماني نهو جه ژن و هه لکه قتنن - يين کو کراسه کي
 پيروژي نيشتماني کرينه به رخو، نه ق جه ژن و هه لکه قتنه ژي دکه قن بن - يان

دنوبن... ژوان دەمپن نیشتمانی یین هه‌ره پیروژ و گرنگ و بناڤ و دهنگ - جه‌ژنا (نه‌روژی)یه، یا‌کو هه‌رسال ل (۲۱) ئاداری کورد جه‌ژن و ئاهه‌نگا تیدا دگیرن... جه‌گه‌رخوبن، وه‌کو هه‌وزانقانه‌کی ئه‌قینداری قی روژی، ده‌پته دناڤ شاهی و ئاهه‌نگین نه‌روژی دا و هه‌وزانا پی قه‌دهینیت و دبیره:

ئاداره ئاداره
 نه‌روژه بوهاره
 ئادارا ره‌نگینه
 ده‌م و جه‌نگا ژینه
 زڤستان وه‌ک دۆزه
 ئاداره نه‌روژه
 دۆژمنا ده‌ردایه
 سه‌رسالا کوردایه (۲۴)

۲- ده‌میّت دینی:

قه‌سدا مه‌ پی ئه‌و جه‌ژن و هه‌لکه‌قتن یین کراسه‌کی پیروژی دینی کرینه به‌رخو، قیجا ئه‌ڤ جه‌ژن و هه‌لکه‌فتنه چ دنوبن، چ دکه‌قن بن. ژوان دەمپن دینی یین هه‌ره پیروژ و گرنگ ل نک کوردان و جه‌گه‌رخوبن د هه‌وزانیڤن خودا بکار تانی بیت، مه‌ها نیسانییه. مه‌ها نیسانی ل نک کوردان بووکا سالییه، یا پر پیروژه، نابیت دقئ مه‌هی دا بووکا قه‌گوه‌یزن، چونکی نیسان بخو بووکه... هه‌روه‌سا دقئ مه‌هی دا، مه‌لایکه‌ت ژ ئاسمانا ده‌ینه ئه‌ردی... کوردین ئیزدی، مه‌زنتربن جه‌ژنا خو ل

قى مههئ دكهن، كو جهژنا سهري سالييه، دكهفته چوار شه ميبيا يهكى ژ هه يقا
نيسان شه رقى (٢٥).

جه گه رخوين ژى قى مههئ پيئكه دكه ته جهژن و سه رسالا كوردان ده ما
دبيژيت:

ئه م ده ركه تن ده شتى

بيئا گولا خواهش تى

سهيدا خواهش ريزانه

كه يو تو بزانه

ئه فه مه ها نيسانى

جهژنا كوردستانى

خه مل و خيزا وه لات

سه رسه را، سه ر چا قا

ديسان فه هات نيسان (٢٦)

ئاگر:

ئاگر ل نك كوردان پيروژيا خو هه يه، چونكى هيئا روژييه ل ئهردى، روژ ژى
په رستنا كوردان بوويه، هه تا نهو ژى ده ما كوردين ئيزدى داخوازا و دوعا دكهن،
بهري خو ددهنه روژى، (الهة الشمس)، كو مهزنترين خوداوهندى وان بوويه،
ههروه سا كوردين ئيزدى، ب تايبه تى پياوين دينى، روژين چوار شه ميبى و هه ينى
ئاگرى ل جهين دينى و مالا هه ل دكهن (٢٧)

جه گه رخوين ژى پيروژيا ئاگرى زانیه ب تايبه تى ئاگرى زه رده شت و
مه زده ك، كو دهينه په رستن، دبيژه:

دوبرهین ته که قانی روسته می زال
دو زولفین ته ژتیرین قههره مانی
رووی ته ناگری زه ردهشت و مه زدهک
ژته هیستر، شهرابا کامیرانی^(۲۸)

هنده جاران ناگر لن ک جه گهرخوین، ژ قالبی خوئی دینی دهر دکه قیت و
دبیته چه کهک پیروز و شهری پی دکهت دبیژه:

ئه و ناگر، ناگری دلی جه گهرخوین ئی پر گهش
پوژهک ههیه پاچیژی رووی دوژمن... ناچاره^(۲۹)

جه گهرخوین هند ناگری پیروز دکهت، ههتا دکهته (په رستنا کوردان)، دبیژه:

ناگر، ناگری خورت، ناگری گور، ناگری سور
په رسی کورد و عه جهم، هاسن فراندنه ژور^(۳۰)

هو سال هه ردهم و جهین جه گهرخوین ناچی ناگری هینابیت، ب پیروزی دایه
قه له م.

خوین:

تشتی دی، یی پیروز و جه گهرخوین ژبیر نه کری خوینه... به لی خوینه.
هه ر ژ که قن دا خوینی هندهک خاسیه تین پیروز و تایبه تی لنک ملله تان
هه بووینه.

دچهرخین کهفن دا، خه لکی هزر دکر، کو هندهک ئیش و نه ساخی ب خوینا مروقان ساخ دبن، یان ژیی وان ب خوینا زاروکان درېژ دبیت... لهوما وان له شی خو ب خوینا مروقان دشوبشتن، ب تایبه تی ب خوینا زاوکان!
 ههروهسا د بهری دا دوژمنا خوینا دوژمنا قه دخوار ب وی هزری داکو زیرهک
 ببن (۳۱).

ديسان د بهری دا هه ر په یمانهک دناقبه را دوو لایان داهاتبا بهستن دا هندهک خوینی ژ ئه رده کی خو به رده نه دناقبه را خو دا، داکو په یمانا خو نه شکینن (۳۲).
 ههروهسا خه لکی قوربانین مروقان بو خوداوه ندین خو ددان پاشی بوونه حیوان، پاشی بوو سونه تکر (۳۳). نهو ژی خوین ل نک ملله تان یا پیروژه، ب تایبه تی خوینا شه هیدان، جه گه رخوین ژی خوینا شه هیدان ب پیروزی زانینه دهما
 گو تی:

دقی راستی دا چ مهردم
 دل ب کول و دهردم
 خوینا شه هیدین کوردم
 نه زانم چ بیژم (۳۴)

هه که د بهری دا خه لکی قوربانین مروقان بو خوداوه ندین خو دابن، نهو بو وه لاتی خو ددهن، جه گه رخوین دبیزه:

قه لهن خوینا منه چ بکه م
 دخی کو نه ز بدم جارهک
 مه گه ر جان و جه گه ر دهینم

دڻي ري دا چ ئه رزانه (۳۵)

کريقاتي:

کريقاتي لنک کوردان گه له کا پيروزه، ده ما دوو کهس دبن کربقين ههڻ، ل وي ده مي خوشي و ئه قيني و براييني و ... دناقبه را هه ردوو لادا پهيدا دبیت. کريقاتي دناقبه را ئيزديان و ئيزديان دبیت، دناقبه را بوسلمان و ئيزديان ژي دبیت، سونه تکران ژي مهرجه کي سه ره کي يه ژبو سازکونا سيسته مي کريقاتي^(۳۶) ئه قه ژي دزقريته سه رده مي په يمانا بخوين - العهد بالدم - جه گه رخوين وه کو سسياسه تمه ندهک شه هرهزا، دقيت قی پيروزي بکار بينيت ژبو سازکونا هه قالبه نديي د ناقبه را کوردان و خه لکي دن دا، ب تايبه تي وان ملله تين کو ههڻ دهر دن ل گه ل کوردان... له وما جه گه رخوين داخوازا کريقاتي ژ (پول روبسون) دکهت، کو ره شه کي ئه مريکي يه دبیشه:

ئهي هه قال روبسون

فه رموو ئه م هه رين

بخوين، بنيرن، بينن، بپرسن

زوو کهس نه مایه ژکي پرسن؟

سور نه مانه، چ بکهن پاسه پورت

دلخو ههش و روگهش، هه مي که چ و خوړت

لقر هوتي بخون هنگقيني

ل موسکو تاشتي، ل چيني فراقيني

ل نيوريوک شيف، ل لندن پاشيف

چ رهش، چ سپي بين کريف

فرهک بدن خوه هه رن مه ريخ^(۳۷)

ل دو ماهیکی من دقیت بیژم، وه نه بیت جه گه رخوین هه می گاڤا وه کو خه لکی
 کوردستانی بهری خو دابیتته پیروزیین ملله تی. گه لهک جار ان جه گه رخوین ب تیر
 و که قانیین خوفه هیرش بیرینه سهر هندهک پیروزیین خه لکی، ب تایبه تی
 پیروزیین دینی، وه کو دیرو مزگه فتان، روژی و نقیژان، به هشتی، شیخ و
 مه لان... بو نمونه دبیره:

من دیرو مزگه فت ناڤین من نه فی که نشت
 من حورو په ری ناڤین و من نه فی به هشت
 ل سهر پرا سراتی ناچم، ما قه ی نه ز دینم!!
 نه ده رویش و شیخم ل خوه ناخم مشت^(۳۸)

ل جههک دن تیرا خو راست دکهت مه لا و دبیره:

کتیب دخوینی خهت بخهت "وجاهدوا" ناخوینی قهت
 ژ دهستی خوه بهردان قاز و بهت... مادی چ بقرینی مه لا؟!^(۳۹)
 پاشی ل شیخان دزقریت و دبیره:
 شیخ و ارسی پیغه مبهرو و رپبه ری دینن
 فاتحا به لاش ل سهر مریا ناخوینن^(۴۰)

نه نجام:

- ۱- جه گه رخوین پیروزیین جهی و ده می د هوزانیین خودا بکار تانیینه.
- ۲- جه گه رخوین هندهک پیروزیین هه قپشک لنک کوردان و خه لکی دن ب کار تانیینه.

- ۳- جه‌گه‌رخوین بارا پتر پیروزیین که‌فن ب کارئانینه.
- ۴- جه‌گه‌رخوین پیروزیین دینی و نیشتمان ب کارئانینه.
- ۵- جه‌گه‌رخوین هه‌میگا‌قال‌گه‌ل پیروزیین ملله‌تی خو‌نه‌بوویه.
- ۶- جه‌گه‌رخوین پیروزیین کوردان ژبو هه‌قالبه‌ندی ل‌گه‌ل ملله‌تین دن ب کارئانینه.
- ۷- جه‌گه‌رخوین د پیروزیین ره‌سه‌نین کوردی دا شه‌هره‌زا بوویه.
- ۸- هوزانی جه‌گه‌رخوین ب پیروزیین کوردی هاتینه خه‌ملاندن.
- ۹- ئەڤ پیروزیه ل‌نک جه‌گه‌رخوین، پارچه‌یه‌ک بووینه، ژ له‌شی وی، ژ هزرا وی.
- ۱۰- جه‌گه‌رخوین پیروزیین ب ناڤوده‌نگ ب کارئانینه و خو ژ پیروزیین ناوچه‌یی ب دوور ئیخستینه.
- ۱۱- ئەڤ پیروزیه یه‌که‌تیا ملله‌تی کورد، ژ ئالیی ده‌روونی و نیشتمانی و دینی موکم دکه‌ت.
- ۱۲- جه‌گه‌رخوین هنده‌ک پیروزی ب نیشانا پاشکه‌فتنی داینه قه‌له‌م، له‌وما هیرش برینه سه‌ر.

ژیدەر و په‌راویز

- ۱- سه‌ورا ئازادی، دیوانا جه‌گه‌رخوین، ۱۹۵۴/۲، دمشق ل‌۴.
- ۲- مع‌الاکراد، توما بوا، ترجمه‌ ئاواز‌زنگه‌نه، بغداد، ۱۹۷۵، ل‌۱۶۱.
- ۳- هاوکاری، ژماره (۷۱۱)، ۱۹۹۳/۱۱/۲۰، د. عزالدین مسته‌فا ره‌سول.
- ۴- بریسک و پیتی، دیوانا جه‌گه‌رخوین، ۱۹۴۵/۱، دمشق.
- ۵- جه‌گه‌رخوین، هه‌لبه‌ستین بژارتی، وه‌شانین پوتاهی، ل‌۶۸.
- ۶- بریسک و پیتی، هه‌مان ژیدەر.

- ٧- بریسک و پیٹی، ھمان ژیدەر.
- ٨- جھگھر خوین، رووناک، دیوانا ٤، استوکھولم، ١٩٨٠.
- ٩- بریسک و پیٹی، ھمان ژیدەر.
- ١٠- بریسک و پیٹی، ھمان ژیدەر.
- ١١- بریسک و پیٹی، ھمان ژیدەر.
- ١٢- بریسک و پیٹی، ھمان ژیدەر.
- ١٣- رووناک، ھمان ژیدەر.
- ١٤- بریسک و پیٹی، ھمان ژیدەر.
- ١٥- رووناک، ھمان ژیدەر.
- ١٦- بریسک و پیٹی، ھمان ژیدەر.
- ١٧- بریسک و پیٹی، ھمان ژیدەر.
- ١٨- سفر التکوین - الکتاب المقدس، الفصل الپامن، الایه (٥).
- ١٩- القرآن الکریم، سورہ ھود، الایه (٤٤).
- ٢٠- ھلبہستین بژارتی، ھمان ژیدەر.
- ٢١- گوٹارا لالش، ژماره (١) سال ١٩٩٣، خدری پیر سلیمان.
- ٢٢- ھلبہستین بژارتین ھمان ژیدەر.
- ٢٣- بریسک و پیٹی، ھمان ژیدەر.
- ٢٤- بریسک و پیٹی، ھمان ژیدەر.
- ٢٥- گوندیاتی، بغداد، ١٩٩٥، خدری پیر سلیمان، ١٨.
- ٢٦- بریسک و پیٹی، ھمان ژیدەر.
- ٢٧- نحوه معرفة حقيقة الديانة اليزيدية، الحلقة الاولى، انیبیک، ١٩٩٢، ل ١١ - ١٢.
- د. خلیل جندی.
- ٢٨- ھلبہستین بژارتی، ھمان ژیدەر.
- ٢٩- بریسک و پیٹی، ھمان ژیدەر.
- ٣٠- بریسک و پیٹی، ھمان ژیدەر.
- ٣١- الاناسة، دیانة البدائین فی نظر الاناسیین، تالیف: ایفتر برتشارد، ترجمه. حسن قبیر، بیروت ١٩٨٦، ل ١٦٠.
- ٣٢- الیزیدیه، سامی سعید الاحمد، جز الثانی، بغداد، ١٩٧١، ل ١٠٥.

- ٣٣- مضمون الاسطورة في الفكر العربي، بيروت ١٩٨٠، ل ٢٤. د. خليل احمد خليل.
- ٣٤- پرووناك، هه مان ژيڊهر.
- ٣٥- پرووناك، هه مان ژيڊهر.
- ٣٦- گوندياتي، هه مان ژيڊهر.
- ٣٧- بريسك و پيٽي، هه مان ژيڊهر.
- ٣٨- بريسك و پيٽي، هه مان ژيڊهر.
- ٣٩- بريسك و پيٽي، هه مان ژيڊهر.
- ٤٠- بريسك و پيٽي، هه مان ژيڊهر.

(نهؤ گوتاره، ل گوڦارا پديش، ژماره (٤٨)، سالا ٢٠٠٩ هاتييه به لافكرن)

جه گه رخوين و هوزانهك

سالا هزار و نه هسه د و سي نه ز هاتمه دونيايي
بناقي سولتان شيخ موبس نه ز چووم ژ دايب^(۱)

جه گه رخوين وه كو نه و بخو دبيژيت، (شيخ موبسه كوري حه سه ن ه، ناقي ده يكا
وي (عه يشانه)، ل سالا ۱۹۰۳، ل گوندي (حه ساري) ژ ده يك بوويه^(۲). پشتي
ژيب وي بوويه (۱۳) سال ژده ست كورتيا خو بابي وي مالا خو ژ گوندي حه ساري
باركربه و چوويه (عاموده)، ل عاموده بابي وي چوويه بهر دلوقانيا خودي^(۳). ژبي
چاري و هه ژاري، دببته شقان، پاشي ل بهرده ستيت مه لا دخوينيت و دببته
فهقه، پشتي باوه رنما خاندني و هر دگريت، مه لاتيبي ل گونديت كوردان دكه ت^(۴).
هيشا موي ل سمببلا نه هاتين، ده ماري ت كوردينيبي ل نك لقينه و سينگي خو
ژ خه مارا قه كربه و باري خو ژ خه بات و بزاقني داگرتيه و تراري خو ل كانيك
مي رينيبي و گه رناسيبي و شه ره فيبي دايبه^(۵).

جه گه رخوين كوردهك دلسوژ و نه ترس بوويه، شه هر ه زايبي ده ردي ملله تي خو
بوويه، هيژا (ئوسمان صبري)، ل پيشه كيا ديوانا (سه ورا ئازادي) دبيژيت:
(نه قه بوونه (۲۳) بيست و سي سالي ت بتين، نه ز سه يدا جه گه رخوين دنيا سم،
دقي نياسيني دا، دوو تشتيت مه زن و بهر كه تي من ل نك ديتن:

۱- جه گه رخوين باش ب ده ردي ملله تي كورد كه تيه و زاني يه لاوازي و لهنگي
ل كي شه يه.

۲- جه گه رخوين د كوردينيا خوه دا سينگا خوه ژ زبقار و به لهنگا زيارا قه كربه و
كوردهك راست و دروست بوويه.

جه‌گه‌رخوبن د قه‌هاندنا هوزانا دا و به‌ره‌قاژی کرنا کاودانیت کوردی
هوزانقانهک بی به‌قل بوویه، ددهمی خودا سه‌رکیشی هوزانا کوردی بوویه. هیژا
توما بوا دبیریت:

جه‌گه‌رخوبن، کوناقی وی (شیخ مويس حسن)ه، ل سال ۱۹۰۳ ژ دهیک بویه،
نهو سه‌رکیشی دهسته‌که‌کا هوزانقانیت کرمانجیا ژوورییه، ب هه‌می باوه‌ربیا
خوڤه د دیوانا (سه‌ورا ئازادی) دا دکه‌ته‌گازی، کو بایی رزگاربوونی ژ لایی
ژووری قه‌تیت، وی ژی تاما نه‌خوشی یا ژ گرتیخانیت سوریايي دیتییه^(۶).
هه‌رچه‌نده جه‌گه‌رخوبن تاما گرتیخانا دیتییه، لی چ جارا ژی نه‌ترسی یایه،
ئوردیخانی جه‌لیل دبیریت:

(راسته جه‌گه‌رخوبن گه‌له‌ک جارا دزبندانادا هاتییه هه‌لاویستن، به‌لی چ جارا
په‌شیمان نه‌بوویه و چ جارا ژی شهرم نه‌کریه، کو تیکوشه‌رو پیشکه‌فتن خوازه)^(۷).
هه‌تا ژیی جه‌گه‌رخوبن گه‌هشتیه (۸۰) سال، هیشتا ده‌به‌ده‌رو دووری
نیشتمان دژی و ژ نقیسینا هوزانی ب دوور نه‌که‌قتیه، ده‌نگی وی بنقیسین و
تومارکرن و ب ستران و سروود دگه‌هته دوورترین قولاچکا وه‌لاتی^(۸).

ئه‌قا مه‌گوتی، ری خوشکرنه‌ک بوو، داکو پیئقیسی مه‌چهند گوتنا، ل سه‌ر
هوزانا (سه‌رهاتیا جوان ده‌وله‌ت) بکه‌ت.

سه‌رهاتیا جوان ده‌وله‌ت، هوزانه‌کا پر خواهش و ژیهاتیه، که‌قتیه ددیوانا
ئیکی دا، یا‌کو سال (۱۹۴۵)، ل دیمه‌شقی هاتییه چاپکرن، ئه‌ڤ هوزانه ژ (۱۸۱)
مالکا پیکه‌هاته. ب شیوی چیروکی قه‌هاندیه، کو ب په‌هله‌وانه‌کی کورد
ده‌ستپیدکه‌ت.

می‌ره‌کی چاک و ژیهاتیه، که‌سی به‌رامبه‌ری خو‌نابینیت، خه‌لک هه‌می هزرا
ژی دکهن دبیریت:

ل شه‌ری ژینی خورت و جوان بوم

چه لهنګ و سوار بوم، خوښ په هله هوان بوم
کي نه ز دديتم ژ من دترسين
ناڅ و نيشانم ژ هه څ دپرسين

قي ميرچاكيي و سوار چاكيي (غرور) بو چيكر بوو، گوه نه دا ده ور و بهریت
خو، هه تا هه می تشتهک ژ دهستا دچیت، دبيژت:

نه څ ئیل و کوچهر ته څ من ب دهردان
خوورتي و دهلهت هه می مه بهردان

ل ده مه کی په هله هوان خوب تنی دبینیت، دبيژت:

هه می پهریشان، مروڅ و پسمام
نه ئیل و دهولهت، بهس نه ز تنی مام

ده می په هله هوان دزانیت، کویي بتنی مایی، ژ خه و هشیار دبیت و دزانیت،
کو کرباریت بهری نه دباش بوون دبيژت:

هنګی جوان بوم، نه کر مه یا باش
دژوار و خوبن خوار، ميرکوژ و قه لاش
تنی دلی من، دلی وه کی سهنگ
تشتهک نه دی بو، بهس کوشتن و جهنگ

په هله وانی چیروکا جه گهرخوینی، په شیمانی ژینا بووری دبیت، بهری خو
دده تی چ باشی بو وهلاتی خو د گهنجی دا نه کربه، مللهت ژبیر کربو، ناگه ژ
کسی نه بو، ده می خو هوسا دیتی، ل هه سپی خو سوار دبیت و ب تنی بی هه قال
دکه فته ری. کیتفه؟ نزانیت.

جارهک بتهنها تهزی سوار بوم
تقهنگ و شاش، ب کار و بار بوم
جهله و ب دهست من، ل هه سپی سهرگهرم
داژوم ل ههر دهری، بی ترس و بی شهرم

نه خوشترین دهم ته و دهمه، ده می مروقی ب تنی بیت و سهرگردان بیت، ده می
دهرگه هیئت ژینی، ل بهر مروقی دگرتی بن، ده می بی هه قال و هوگر بدهته ریکی،
بی هیقی و داخواز، بی نارمانج و دوز بژیت:

چهلهنگ و چالاک، گهرناس و سهریاز
نه راڅ و نه نیچیر، نه دوز و نه داخواز

هوسا بی دوزو داخواز، ل دویف سهری خو دچیت، هه تا هند خو دبینیت، کو
بی دنیقه کا دهریا یه کی دا، دهریا ژئیک
قه دبیت، قه سرهک سپی دناڅ دا خویا دبیت:

من دی ژ نشکاڅه قه سرهک خویا بو
دهریا بیگومان ژ هه څ به لا بو
بلند و هاویر، رهز و باخ

د بهردا رویبار، د سهردا شاخ
دناڅ رهزاند، گولیلک و سور گول
ل سهر چیان تی خوہش دهنگی بولبول

په هله وانې مه ب دلې خو، ل ناڅ باغ و بیستانیت قهسری تیت و دچیت،
ژنویکا تیته بیرې، کا بوچی کهسهک دناڅ قی قهسری دا نینه؟!
بوچی هو بی دهنکه؟! تیا بی خودانه(?!)
دبیژیت:

ته څ باخ و ته څ رهز قه ی بی خوهدی نه
ته څ خان و ته یوان هی من نه دینه
دقی کو ته ز خوہش باخان ببینم
ل روپه لی ژینی هویر بخوینم
به لکی ل قه سرا به لهک پهری زاد
نیچیر بکه م ته ز وهک مہم و فہرہاد

لہر ہش و بیریت ژینی پتر دکہت، پتر خو دا دھیلتہ دہریا نہہینیا
دبیژیت:

هیڈی ژہسپی ته ز داکہ تم خوار
بلند ل بهر من دہرگاہ و دیوار
هاویر گری بہند، ته څ بهستہ و زنجیر
ته دگو کہسی لی نہ کر به نیچیر

هه کو ژ ههسپی تیتته خوار، دقیت پتر دنههینیت قهسری دا شههرهزا بیت،
بهره و دهرگههی قهسری دچیت، دهنگی خو بلند دکهت و دبیت:

دهنگی خوه ههلدان، ب قیر و هالان
قهی بی خوهدی نه، نه ژ خان و نهیوان؟

دگهل گازی کرنی دا، دهرگه بو قه دبیت، دبیت:

من دی ل بهر من دهریک قه بوزوی
تیردان ل من رهش چاژ و نه بروی

وهسا دیاره ژقی مالکا ژووری، کویا دهرگه قه کری می یه، نانکو کچکه که
نه ژ کچکه تیتته بهرسقا گازی و دبیت:

شکر ژ لیقان باری ب نازی
گو، هی!! توچ دکی؟ چ ژ من دخوازی؟
نه ژ باخ و نه ژ خان نه بی خوه دینه
هی کهسی د خهونا خوه نه دینه

کچک هندی هندای تینییه بو شهربه تا نازادی و سهر بهستی ناهیلیت کورک
بهرسقا وی بدهت، بهردهوام دبیت و نههینیت خو و قهسری ئیک ئیک بو
قه دهینیت دبیت:

دیوی سپی هی دووه چوویه نیچیر
ل بهر مه دادان دهرگه و زنجیر

پوژی ته مانه هیژی دژینی
کوئو ته نهگری ل شانہ شینی
ژکو تو هاتی؟ ژته دپرسم

کورک بهرسقا کچکی ددهت و دبیزیت:

من، گوت شیرین ژمن نه پرسه
دهردی خو بیژه ژمن نه ترسه
ئه ژ رهنگی ب کهنی و جوانی
چما بته نه ل ژر خویانی
ناقئ خو بیژه، جارهک ژبو من
بابی ته کی بی، چ دوست و چ دوژمن
سوندا مه ههردوو چاقین بهلهک رهش
ئه ز په هله وانم، نه دین و نه سه رخو هس
هه تا دبیزیت:

شه کری ژ ههردوو لیقان بریژه
چ هات سه ری ته ژمن را بیژه
ئه بروی شکانندن شیرین شه کر کهن
گهش بون ل بهر من، ئه و دیم و ئه و چهن

پاش قان پرس و پسپارا، کچک دهستی کورکی دگریت و دبه ته دقه سری قه و
ژیهل دچنه سه ربانی، ل جهم یهک دروینن و دلی خو بو یهک قه دکهن.

دلی کورکی پری ئەقین بو، ب دیتنا وی پرتەر لی هات، دقیا دەست ل ستوی
وی وەرینیت و راموسانەکی ژێ بستینیت، بەلی هە ی هات، (هەتا نەچینی
ناهەلینی!) کچکی گوتی:

تا کو دیوی سپی نە کی مەند
نابی بنووشی لیقا شە کر خەند

.....

گو، بەس خو بەگرە، تو ئە ی دلوقان
کە چی وە کو من ناکری تو ئەرزان
ژ گوشتی من بلندە ئە ژ شاخ
ب هیستری من شین بونە ئە ژ باخ

.....

ژ سەد هەزار سەرا چی بویە ئە ژ خان
هی نوی تو ئیرو لی بویە میقان
جارەک خو بەگرە دیوی سپی بی
گەر ئەز نە شاشم ئی سی سەری بی
ئاشان بگیری، سەران بەیری
جە نینە جارەک خو لی قە شیری
جەیی سەری تە مایە دخانی
راست هاتنە، قە ی تو ژیرا ئانی
ل من وەکی تە پر بونە میقان
هی کە سی نەنووشی یە شەر بەت ژ لیقان
تو من دخوازی، گران بەامە
مە گەر شەر بچم، ئەز ئە ژ دە هامە

.....
هنگی کو دیوی سپی و ہسا ساخ
ژبو تہ نابن نہ تہز، نہ تہڈ باخ

پاش فان گوتنا، کچک تیتہ سہر ہندی، کا بوچی بتنی یہ!! دبیزیت:

دی بام رویمہت بلند و سہریہست
برا مہ چار بون، ہەر چار ژی بن دەست
دەرویش و بایلوژ، گہرد و رەنجبەر
خوہزی نہبونا ہەر چار خوہلی سہر
پسمامی من ہہبو (جوان میڤ)
بچویکی سیوی، چہلہنگ بو، وەک شیر

.....

برایی دەرویش رما خوہ بەردا
تور دا ملی خوہ، پارسەک ل گوندا
گو، من نہقییت تہڈ، تاج و دەولەت
نہ ئیل، نہ پسمام، نہ ناڈ، نہ رویمہت
بارا خوہ وی تہڈ فروتہ دوژمن
دوژمن ژ نیقہ چاخی خوہ دا من

تہقہ سہروہری برایی (دەرویش) بو، کو دبیزیت، من چ نہقییت و بن دەستی
خوشرہ، لی دا بەری خو بدہینہ برایی ((بایلوژ)) کا بووی چ دبیزیت:

برایی ((بایلوژ)) ب توللہ و بازی

رومیت ناڤی وی پهران دخوازی
خوه دایه دوژمن، ب کوله داری
ل وی ههرو سه دتف دباری

برایی ((بایلوز)) خو فروتیه، بهلی کا برایی ((گهردو)) چهوانه و چی دکهت:

برایی گهردو بی بهخت و میړکوژ
تالان کهرو پی خواس و خوین مژ
ته ژ دانه دوژمن ته ژ گوند و باژار
هیژی وهکو کوند و قیر و هاوار

برایی ((گهردو)) ژبلی میړکوشتن و بی بهختی پیته، چیتر نزانیت، بهلی دا
بچینه جهم برایی ((رهنچبه))، کال سه روی چ دبیت:

برایی رهنچبه، بچویک و بی زار
خه بات ل سه روی کار کهرو جوتکار
سه دان، هزاران سال مایه بن دهست
گهردهن شکهستی و وندا و سه رمهست
ههرسی بران ژی دهست دانه دوژمن
د بهرپیا چوو تهو هاته کوشتن
پسمامی سیوی، نزانم کو چوو کو؟
کهس مه نینه کی دی ههری دو؟
ههرسی برایی بی بهخت و بی کیژ
تهز دامه دوژمن بو هنک زیژ

دوژمن ب خورتی ئەز بوّ خوہ ئانیم
دیوی سپی ئەز دقردا دانیم

کچکی ئەڤ چیرۆکه هەمی بو کورکی قەهاندا و نەدزانی، کو کورک کییه و کی
نینه؟! هەتا کورکی خوپی دا نیاسین و گوتی:

من گو، نەترسه، ئەز (جوان میرم)
نە هرچ و هوڤم، بەلی ئەز شیرم
سەد سویندو پەیمان، ب هەردوو چاقان
نیچیر بکم ئەز لقان گراڤان
هەتا کو دیوی سپی ببینم
سەری وی ژیکەم بو ته بینم
سەری وی بیخەم دیواری خانی
ئیدی ته بگرم ب سەرگرانی

دەمی کچکی گوہ ل گوتنیّت جوامیری بووی و زانی پسمامی وییه،
تیگەهشت، کو هیشتا گەنج و خوین گەرمە، لەوما گوتی:

سەری خوہ راکروی شەنگەداری
هیستر ژ چاقان زوی هاته خواری
گو، ئا نەراسته تنی هەری وی
ترسم بمینم بی ئاه و سیون
ئا قەنج ئەڤه کو دیسان هەری مال
هشیار بکی وان پسمامی مردال
دگەل خوہ راکە ی پر کۆم و لەشکەر

ب توپ و تانگ، فروک و خه نچهر
ئیرش بکی سهر ا فی دیوی دوژمن
سهری وی ژیکهن، پاشی وهرن من

(جوان میر) بهرسقا دوتمامی ددهت و دبیرتی:

سهری خوه راکر، من گوتی دوتمام
دژوار هشیار بن، نه قهلسه پسمام

دگهل هندی، کو جوامیری باوه ریه کا موکم ههیه، ب بی زاخیا پسمامیت
خو، کو دهاوار و گازیت (جوان دهوله تی) ناهین، بهلی ل سهر خاترا دوتمامی،
دزقریته وهلاتی خو لنک پسمامان جارا ئیکی دچیتته نک (دهرویش) و دبیرتی:

هاتم ژ ریقه، من گوته دهرویش
رابه تو پسمام، دا نه م ههرن پیش
گو، مه ناقتن، نه قه باخ و دهولهت
ژبل خودی قهت، مه ناقتی رومیهت
نی نه زنه کوردم تنی مسلمان
ناپم هه قالی شقان و گاغان

دهرویش، ژگوتنا خو ناهیتته خوار و ناهیتته گوهورین، سهری وی رهقه، وه کو
کولوخی کهری، (جوان دهوله تی)، چ ل سهر گوتبو، هه می راست بون، (جوان میر)
ژ دهرویش بی هیشی دبیت، دچیتته نک ((بایلوز)) دبیرت:

رابوم ژ جهم وی گهامه بایلوز
 پسمام توچ دکى؟ روژا ته پیروژ
 پشتا خوه دا من سهرى وی بهر ژیر
 کهنى و گو، نهز بوم خوه دى ژیر
 گهر هه بزم ژیر، چ بکم ب خونکار
 ناڅى مه تاجا شاهى سته مبار
 ب دهستى دوژمن گرتن مه ته ژیر
 دهولت مه ناڅى هه ره جوان میر

نهڅى ژى ژبه ر پارا ټاگه ژ بايى فهله کى نينه، خانىي مه زن، ل چه رڅى
 هه قدى دهستى خو دانايه سهر څى دهر دى گران ده مى دبیت:

یه عنى ژ گهمع دراڅو دینار
 هه ریه ک ژ مه را وه بونه دلدار (۱۰)

جوان میر ژڅى ژى بى هیشى دبیت، رابو چوو نک ((گهر دو))، دبیت:

رابوم ژ جهم وی گهامه گهر دو
 من ل وی کر، چ دکى تو کوردو
 گو، نهز خوه دى گوند، نهز خوه دى ته راکتور
 گرت مه ته ژ نه ژ ب کوهک و زور
 من گو، وه لاتی ته څى سته مبار
 ئیرو ب جار هک بن دهستى نه یار
 دهستى خوه پاڅین دارى تهنه گى

بکهن ب وی را دووباره جهنگی

گو:

گوندی ل بهر من بی چهک، پهریشان
همی ل جهم من شقان و گاغان
کی بی و بگری خاکی سته مبار
کولا من نه ژ گوند و دینار

گهردو ژی ژبه ر پارا و گونداو گهمه عیی نه هاته سهر ریکا سهر بلندی، وی
ژی چ زاخ نه بو، لهوما جوان می ره هاته نک برایی بچوک، دبیریت:

ژ جهم وی رابوم گها مه رهنچهر
هوژ و نه زانه، سهری وی وهک بهر
چ قاس مه گوتی، نه دهنگ، نه گوتن
جهرگ و دل و ناژ، ل من سوتن

رهنچهر دکهفته بن کارتیکرنا ئاخفتنا جوامیری، نه چار دبیت دئاخفت
دبیریت،

ههر سی برایین بی بهخت و خوین خوار
وان نه ز فروتم، ب زیر و دولار
بی ئا قلم نه زد من نه مایه تین
بن دهستی دوژمن نه ز مامه وهک دین

سوژا مه ئەڤ بی، ب ههڤ را رابن
 لی ئەم نه یاری ههرسی برا بن
 وان فروتن دهولت خوها مه
 بین ژ دهست فان جارەک گهامه
 دهولت ژبو ته، رومیته ژبو من
 رابه ب ههڤ را، ئەم هه پرن دوژمن
 دهستی خوه دا من، ئەم تهڤ را رابون
 مزگین ل وه دهولت و رهنچهر شیار بون

هوسا جه گهرخوین هوزانا خوه ب دوماهی تینیت، رهنچهر و جوان میرو
 دهولت بوونه ئیک و ژ خهوا گران هشیار بون و کهتنه سهر ریکا نازادی و
 خهباتی، هه که جارەکا دی، ل قی هوزانی بزقرین و بهری خو بدهینی، دی بینین
 هوزانه کا چیروکیه، ئانکو شیوی چیقانوکی وه رگریه ژ لایی روخساری قه،
 جه گهرخوین، قالبه کی دروستی چیقانوکا کوردی ئینایه و بیروباوه ریت خو
 دارشتینی ئانکو بیروباوه رەک پیشکهفتی ئیخستیه قالبی چیقانوکا کوردی،
 بقی چهندی هوزانا خو ئیخستیه بن په ری هوزانا رومانتیکی، چونکی خه یال ل
 سهر هوزانی زال بوویه و خو کریه که قلوژانک بو گوتنیت رومانتیکی ب قی هزری
 چی هوزانا دکراسی خه یالی دا بنقیت، دی چیه ریزا هوزانا رومانتیکی،
 شاعیری ئینگلیزی شیلی ۱۷۹۲ - ۱۸۲۲ دبیریت:

(خه یال شهنگهستی رومانسیه تییه)^(۱) ژبه رهندی کو خه یال دقی هوزانی دا
 زال بویه، ئەم دکارین بیژین هوزانه ک رومانتیکی یه، ئەڤ رهنگی هوزانی
 دناقبهینا جهنگا جیهانا ئیکی و دوویی دا دئه ده بی کوردی دا پهیدا بوویه^(۲)....
 هه رچهنده ئەڤ رهنگی هوزانی رهقینه ژ راستیی، لی شیعرا رومانتیکیا
 کوردی، وه کو یا فرنسی، کراسه ک دی ل بهرخو کریه، ئەو ژی کراسی نیشتمان

پهروه‌ریی یه و هه‌قرکیا حوکمی زالم و بی بهخت کریه و ب رهخ جوتیارا
راوه‌ستایه (۱۳)

زمانی قی هوزانی، په‌یقیت ساده و پر مه‌عنانه، هه‌ر ئیک که‌قتیه د جهی
خودا.

ئه‌ڤ په‌یقیت جه‌گه‌رخوین ب کارئیناین، وه‌سا ب کارئیناینه، کو هه‌می
خاسیته‌یی و ی تشتی دیاربکه‌ت یی کو وی بقیت. ل سهر باخیت. گه‌له‌ک
جارا په‌یقیت وی بخو دئاخفن، وه‌کو دبیریت، (پشتا خوه دا من، سهری وی به‌ر
ژیر) ئه‌ڤ رسته وه‌سا دیاردکه‌ت، کو مروقه‌ک هه‌ژی و ژیهاتی نینه....

ئانکو ئه‌ڤ رسته (ره‌مزه) بو مروقه‌کی ترسینوک و نه‌باش. یان بکارئینانا ناچی
(دیوی سپی)، ب تنی (ره‌مز) نینه بو دیوی سپی، کو بنیاسین، به‌لکو قی ناچی
ره‌هین سحری هه‌نه، ره‌نگی وی، زولما وی، کریتیا وی... هه‌می تینه پیش
چاقیت خوینده‌قانا. هوسا جه‌گه‌رخوین معاملا رامانی دگه‌ل زمانی دکه‌ت.
(جه‌گه‌رخوین) خوژ ئیدیوم و تشبیهاتیت کلاسیکی رزگار کریه، بو نمونه:

لیقیت یارا خو ب شکوژا گولی تشبیه نه‌کریه، وه‌کو شاعریت کلاسیکی،
به‌لکو جوانیا لیقیت وی دیاردبن، ده‌می دکه‌ته که‌نی، جوانیا برویت وی ب
جوانیا هه‌یقا ئیک شه‌قی ناچیت، به‌لکو جوانیا وان دیار دبیت، ده‌می دلشینیت
و سهر ئه‌قراز و سهر نشیف دکه‌ت.... هه‌می گاڤا جه‌گه‌رخوین بزاقی دکه‌ت، کو
خو نیژیکی فولکلوری بکه‌ت، په‌ژن و گوتن و چیقانوکا بکار بینیت. ب
ئیسلوبه‌کی روژنامه‌گه‌ری، بیرو هزریت خو دگه‌هینیتته خوینده‌قانی. هه‌روه‌سا ب
ئیسلوبی گفتوگوبا، بگره و ڤه‌کیشی د هوزانا خودا بکار ئینایه...

وینیت جه‌گه‌رخوین بکار ئیناین، د ساخ و پر بزاقن، بو نمونه، وینی بو
کوله‌دارا کیشایی د قالبی (دیوی سپی) دا، جوانترین وینه‌یه بو زولم و زوری،
چونکی ئه‌ڤ وینه (ره‌مزه‌که) بو هه‌می ره‌نگیت زوری. ئه‌ڤ هوزانه ب ئاوازی

فولکلوری هاتییه دارشتن، ئانکول سهر (ده) کهرتیی چوویه، کو کیشه کا رهسه نه د
فولکلوری کوردی دا (۱۴)

بو سهر واهوژانا خو، (جووته قافیه) ب کارئینایه، وه کو مهم و زینا خانی،
چونکی هوژانا جه گهرخوین ب چیروکا شعری قه دچیت. بتنی جارەکی ژ قی
ریبازی لادایه، بو مه خسه ده کا خو... ب گشتی ئەم دکارین بیژین:

۱- هه رچه نده جه گهرخوین، خو ژ سهر واه کلاسیکی رزگار نه کریه، لی
شورشه ک ئیخستیه دناڤ هوژانا خودا، ئانکو تازه کره ک ب سهر دا ئینایه، ژ
لایی ناڤه روک و رووخساری قه...

۲- جه گهرخوین، دگهل هندی دا نه بویه، کو باوه رییت موسلمانه تی، دی کارن
خزمه تا بزاڤا رزگاری خوازا کوردی که ت.

۳- جه گهرخوین، ل سهر زمانی په هله وانیت شعرا خو، شیایه مه خسه دا خو بو
خه لکی دیار بکه ت، ئانکو هوژانا وی ئارمانج هنگاقتیه.

۴- جه گهرخوین شیایه، هه می په هله وانیت هوژانا خو، هه ر ئیکی ب ریکه کی
قه پاژوت و بلقینیت، ئەڤه ژی ب هاریکاریا فولکلوری قه بویه.

۵- جه گهرخوین دقئ هوژانی دا، هیقی و داخوایت خه لکی ده ربرینه، شایه،
بچیته دناڤ خه لکی دا و ل دویش زهوقی وانا بچیت.

۶- وینه ک راست و دروست ژ ژيانا ملله تی کورد گرتیه، زال بوویه ل سهر
عاگفی - سوز -

۷- وینیت لاواز و دمری، دناڤ هوژانی دا ناهیته دیتن...
۸- هندی شیایه (توظیف) چیقانوکا کوردی کریه.

۹- چاره سهریا (جه گهرخوین) بو دهردی ملله تی خو دیتی، بتنی ئیکگرتنه،
ئیکگرتن کلیلا هه می سهرکه قتنانه.

۱۰- عنصری مفاجاتا هیزه ک دی ل هوژانی زیده کریه.

هندەك تیبینی و ڤه‌خنه

- ۱- خوبشك كریه (ره‌مز) بو وه‌لاتی، ئەڤ بوچوونه، یا راست نه‌بوویه، چونکی دایک وه‌لاته، دناڤه‌می خه‌لكی دا، عه‌ردی پیروزه و عه‌ردی دایکه و هه‌می خاسیه‌تیته ژینی د عه‌ردی دانه (۱۵)
- ۲- په‌هله‌وانیته (سلبی) ژییته (ئیجایی) پتر بووینه، ئەڤه ژی ڤینکا رزگار کرنی پتر ئاسی دکه‌ت و خه‌لكی بیزار دکه‌ت.
- ۳- ((جوان میتر)) هه‌ریی ساخ بووه، لی نزا چه‌وا جاره‌کی ب زارده‌قی (جوان ده‌وله‌تی) دابوو كوشتن.
- ۴- شعرا خو به‌له‌زب دو ماهی ئینایه، ئانكو ب ره‌نگه‌کی (منگقی) ب دو ماهی نه‌ئینایه.
- ۵- دروستکرنا چیاپی ب گوشتی (جوان ده‌وله‌تی)... یا ژمن قه‌ وینه‌ک ب هیژ نینه، چونکی گوشت زویکا درزیت و ته‌یر و درنده‌دخون، هه‌که ب هه‌ستیكا دروستکریا به‌ دا ب هیژتر بیته، چونکی هه‌ستی دبیته ئاخ، ئاخ ژی پیروزه..

ژیده‌ر و په‌راویژ

- ۱- دیوانا ئیکی، تییکستا (بونا من)، ۱۹۴۵، چاپخانا ته‌ره‌قی دیمه‌شق.
- ۲- پییشه‌کیا دیوانا (سه‌ورا ئازادی)، ژنقیسینا هیژا، (ئوسمان صبری).
- ۳- دیوانا ئیکی، هه‌مان ژیده‌ر..
- ۴- هاوکاری ژماره (۷۱۰)، ۱۹۸۲/۱۱/۳، د. عزالدین مسته‌فا ره‌سول.
- ۵- هاوکاری هه‌مان ژیده‌ر..
- ۶- مع‌الاکراد، توما بوا، ترجمه ئاواز زه‌نگه‌نه...
- ۷- هاوکاری ژماره (۷۱۱)، ۱۹۸۳/۱۱/۲۰، د. عزالدین

- ٨- هاوکاری ژماره (٧٠٦) ٦/١٠/١٩٨٣. د. عزالدين
- ٩- ديوانا ئيكي، هه مان ژيڊهر... .
- ١٠- مهم و زين، هه وليير، ١٩٦٨، ل ٣٧.
- ١١- البحث عن معنى، دراسات نقدية، دكتور عبدالواحد لؤلؤة، ط ٢/١/١٩٨٣، ل ٣٥...
- ١٢- گوڤاري کوليڃي ئه دهبيات، زانستگا به غدا، ژماره (١٥)، سالا ١٩٧١-١٩٧٢، د. معروف خزنده دار.
- ١٣- الخلاصة في مذاهب الادب الغربي، تاليف د. علي جواد الطاهر، موسوعة صغيرة، ژماره (١٢١) ن ل ٢٢.
- ١٤- کيش و قافيه، له شيعري کوردي دا، لينينگراد، ١٩٦٣، ل ٢٢. د. معروف خزنده دار.
- ١٥- الصورة في الشعر العربي، دراسات في اصولها و تگورها، د. علي البگل، گ ٣، ل ٤٣ بيروت، ١٩٨١.
- تیبيني: سالا (١٩٨٦) چهند قه کولين، ژ لايي ئيکه يتا نقيسه ريت دهوکی، ل سه ر (جه گه رخوين) هاتبوون پيشکيش کرن. ئه ق نقيسينه ژي ژوان بوو.
- (ئه قوتاره ل گوڤارا کاروان/ خولي راپه رپين/ ژماره (٣) سالا ١٩٩٣ هاتيه به لاقکرن)

جگه‌رخوین و پهند

سیویی باب نه‌دیتی،، شقانی بلویل خواهش، هوگری ره‌شویی داری، غه‌م
هه‌لگری ژار و جوتیارا، ناقوسا سه‌رخوه‌بوونی، ناگری کوردستانی، ده‌نگ فه‌دانا
ئه‌حمه‌دی خانی، هه‌لگری مه‌شخه‌لا نازادی، هه‌فه‌ده‌ردی روبنسونی، دوژمنی
کوله‌دارا، ئه‌قینداری پیشقه‌چوونی سوتیی ئولو به‌ختا، غه‌م خوری تاج و ته‌ختا،
داخوازکهری دوزا خوه، جگه‌رخوینی تیرا چه‌رخا فه‌له‌کی ئاخ و ئه‌مان!

جگه‌رخوین، سال ۱۹۰۳ ز بناقی ((شیخ مووس)) ل گوندی هه‌ساری..
ژدایک‌بوویه، ناقی بابی وی ((حه‌سه‌ن)) بوو و ناقی دایکا وی عه‌یشان بوو... ژ
ده‌ست به‌له‌نگازی و ته‌نگ بوونی هه‌رجاری ب ره‌خه‌کی فه‌چوویه، ب هیشیا
ژینه‌کا پاکتر ددان واره‌کی دن..

جگه‌رخوین ژ هوزانقانی بیر روناک و ژ شورشقانی میلله‌تی خوه دیته
ژماردن، هوزانقانه‌کی هه‌ره‌گه‌وره‌ی کوردستانی کورمانجی ژووریه، به‌لی
هوزانی و ئه‌فه‌سنوره‌شکاندیه و ژقی چوار چیوه‌ی ده‌رکه‌قتیه...
لی هوزانی جگه‌رخوین ژناقه‌نقیسه‌قان و خه‌لکی رو‌شه‌نبیر ده‌رکه‌قتینه‌نا
خه‌لکی جوتیار و ره‌ش و رووت...

ئه‌می قی ده‌رگه‌هی بگرین و ب تنی په‌نجه‌ره‌کی ژ شه‌هره‌زا بوونا جگه‌رخوین
فه‌که‌ین و تیرا به‌ری خوه بده‌ینه باخچی (بکاره‌ینانا گوتنیت مه‌زنا د هوزانا
جگه‌رخوین دا، نه‌مازه ددیوانا ئیکی دا یا کوسالا ۱۹۴۵ ل دیمه‌شقی چاپ کری.
ب کاره‌ینانا په‌ندیت کوردی و تی هه‌لکیشانا وان و فه‌هاندنا وان، ده‌وزانا
کوردیدا، دزقربت بو سه‌رده‌می مه‌لایی جزیری ل چه‌رخ (۱۶ - ۱۷) ز به‌لی،
نیشانی (مه‌لایی جزیری) خوه ژ باخچی فولکلوری ب دوور نه‌ئیکه‌ستیه، گه‌له‌ک

جارا بو دهرپرنا بير و هزرهكا، فلهسهفهكى، پهنا بريه، بهر پهندكا كوردى و ب
هوستايى و شههرهزايى، د ناڅ تهقنى خوهدا راجاندييه، بو نمونه، دبيژيت:

كوړه خوه ناسپيريت، جارهك ب دهست دهليان
تهبلهه چ كهت گهوافى نابينيتن بهرى رهش

تهڅ ديره هوژانه خوه نزيكى وى گوتنا مهزنا دكهت يا كو دبيژيت:
(چرا لبر كوړايه!)
يان، ده مى دبيژيت:

دهست و پايان ژ بهرى زنده بكى دى ته بكم
ميپلى حممادى عه رب ههرو هكى شيخ ثانى ب سهر

نيقه ديړا ئيكى ژ قى هوژانى خوه نزيكى وى گوتنى دكهت، ياكو دبيژيت:-

(پيت خوه لديف بهر كا خوه دريژكه)

ل ديف جزيرى، نه حمم دى خانى و نالبهند دقى هوتهرى دا شههرهزا بووينه، وه
نه بيت هوژانقانيت ههڅ چهرخ، وه كو:

(فيصل مصگفى، صبرى بوتانى، عبدالرحمن مزيرى، بدرخان سندی، خالد
حسين...) خوه ژ قى هوتهرى بى باركرين،

تهقانه هه ميان ب زيرهكى و شههرهزايى تهڅ هوتهره ب كارهينايه. وهلى
جگه رخيونى ميلله تى خوه كو كا قى هوتهرى دايه بهر كاشوى خوه و راره قاندييه.

ھوزانقانی ئینگلیزی ب ناڤودھنگ: ئیلیوت T.S.ELIOT (۱۸۸۸ - ۱۹۶۴)، دبیریت:- (ھوزانقانی رھسەن، یان، رھسەنیا ھوزانقانی یا دھندی دا، کاھتا چ رادھیک مفا و قازانج ژ فولکلوری میللہتی خوە وەرگریہ).
 بەلی، رھسەنیا ھوزانقانی دھندی دایہ کو خوە نزیککی فلکلوری خوە بکەت و ژ کەلھپووری میللہتی خوە کیشی نہبیت و دوور نہکەڤیت، چونکی فولکلور شەنگەستی ئەدەبی نقیسییہ، لەو رھسەنی و شییان و ھیزیت ھوزانقانہکی ھنگی د دیار دبیت، دەمی دکەڤتہ باسک و مەلەقانی ددھریا فولکلوری خوەدا، ھوزانقان چەند مەلەقان و زیرەک و شەھرەزا بیت، دڤی دھریایی دا، ھند بەرھەمەکی ب تام و پیژدی پەیداکەت.
 نھو ئەمی خوە بەردەینە ناڤباخچی (بریسک و پیتی) یی، داکوبزانین کا چەوا ئاوازین گوتنیت مەزنا د ناڤدھنگی خوەدا تەقل ھەڤ کرینە.
 دەمی ئەم ھیرک ھیرک دیوانا ئیککی بخوبین دی ژ مەرا خوبا بیت، کو جگەرخبین ھوزانقانەک بی بەقل و شەھرەزایە د ئەدەبی خەلکی دا.
 فلیقانەک (مبدع) شەھرەزایە بکار ئینانا پەندین کوردی و راچاندنا وان دناڤ ھوزانادا.
 ب رھنگەکی وەسا ئەڤ گوتنن مەزنا راچاندینە دناڤ تەڤنی خوەدا، مروڤی شارەزا و زیرەک نہبت نکاربت قان گوتنا ژ ھوزانین وی جودا بکەت، وەسا ھەلانینە دناڤ ھوزانین خوەدا و کرینە دیەک قالبیدا، توڤدی سەد سویندا خووی و بیژی.

(سیټه که یا دوو که کړی).

راسته جگه رځوبن ئیکه مین شاعر نینه و نه بوویه، کوئه ډرېکه گرتی بهرځوه!
وهلی جگه رځوبن د قی ریکی دا گه هشتی یه قوناغی و ئالا ځوه لسهر کومتی
قه دایه.

ژبه رهندي کو جگه رځوبن گه له ک نيزبکی ژيانا خه لکی بوویه، ئیش و ژانین
وی ههر بیت خه لکی بوینه - دی بینین د باش و خرابیین ملله تی ځوه دا شه هره زا
بویه، گوتنن وان بشانازی قه ئیخستینه د ناڅ هوزانین ځوه دا.
د قان په نادا قول و کویر هزرین ځوه کرینه و پاشی راجاندینه ناڅ هوزانین،
ځوه ته ماشا بکه چند جوان و رند ئه څ گوتنن ژیری د ناڅ هوزانین ځوه دا
قه هاندینه، ده می دبیریت :-

هه چی مالدارن، ژ ځوه ب خالتیک و خالن
لی هه رچی بی مالن، ژ ځوه بی خالتیک و خالن

کی هر دکه ت نه قی دیره هو تراوا ژووری ئه څ گوتنا ژیری و هر گرتیبه :-

هه چی بماله، بمام و خاله

یان: رویتو ځه بر پیتو

کوردا راست گوتیبه، پهره ی ده وره کی باش د ژیانیدا هه یه، هه تا وی رادی
هنده جارا زال بوویه ل سهر روهشت و کریارین باش... هه تا نهوژی ئه څ په نده د
جهی ځوه دا تی گوتن، چونکی ژ کار نه که تیه!!

جگه رخوبن خودان هزر و بېر بوبه، باوهرېه کا موکم بڅه بات و بزاقا ملله تا
هه يه، له و ما خوه دقې دېره هوتراوا ژېړی وهرکړيه ته و پهنه د ناڅ دا قه هاندي يه
دهمې دبېژت :-

دقې ههنگ دژواری دقې پږده بېينن
پانې ته م چ بچينن، ته مې وې زوی هه لېينن

ته قه ژي ژوی گوتنی هاتيه يا کو دبېژت:

تو چي بچيني، دي وې هه لېيني

هوژانقانی گه نج (عبدالرحمن مزيری) ژي ته قه پهنه د ناڅ هوژانين خوه دا
راچاندي يه ده مې دبېژت :-

خو هولقین و وهراری

باوهرېه کا موکم وه کی،

قورمې داری

بکهنه کواری

دا مزگینیا روژه کا نوی

بېته خواری.

جگه رخوبن هه ميگاڅا خوه ئيخستيه ژېړ سيبه را گوتنېن مه زنا چونکی باش
تيگه هشتيه، هه که ب زمانې وان باخقیت و ئيش و ژانين وان ب زمانې وان

دهرپریت، دی دوو کیلا ب بهرہکی ئیخیت ییک دی دھوزانین خودا سہرکہقتی
بت.

دوو دی کاریت کار بکہتہ دل و دہرونین خہلکی.
جگہرخوین باش تیگہہشتیہ کو سہرہرستی بی حبس و زبندان نابیت، بی
برسی و تینی ب دەست ناکہقتی، دزانی بہایی سہرہرستی گرانہ لہوما جارہکا
دی خوہ ہاقتیہ د ناڈ باخچی فولکلوری دا و گولہک ژی ئانیہ و ئیخستیہ د
ناڈ باخچی خوہدا:-

بہری لی دان و زبندان و کوشتن
پاشی خوہیندن و خوہشی و کہمال

- ئەقہ ژی ژوی گوتنی ہاتیہ یا کو دبیریت:

ہہتا نیقا دەستی رہش نہبیت
تاما دەقی خوہش نابیت

یان:-

حولی گوت، گولی، ہہکہ ئەم ملی خوہ نہدہین لہر شولی، کولکی مہ نابت
عولی

ہوسا جگہرخوین ئەق پەندہ تیگدا دناڈ ہوزانین خوہدا ہلانڈینہ. شاعیری
ہیژا ماموستا بیکہس ژی ہہست ب قی چارہسہری کرہ دەمی دبیریت:-

داری نازادی به خوین، ئاونه دری قهده بهر ناگری سه ربه خوینی بی فیداکاری ته بهد سه ر ناگری

جگه رخوین پتر بیروباوهر ب کرنی هه بویه ژ گوتن و شیره تان، لهوما هه می
دهمال پیشیا جوتیارو رهش و رووتا چویه زیندانا، ئەقه ژی دناڤهوزانین وی دا
وهگوروژا نیقرو خویا دبیت.

بهلی!! جگه رخوین دزانیت کوب گوتنا ناگه هنه دوزا خوه لهوما زوی ب زوی
خوه بقی دیرا ژیری را گه هاندی یه و ئه و په ندا خاری دناڤه چینه:

جگه رخوین تم دبیزی ب قیر و دهنگ و هالان ماکس دبی جوان می، بگوتن و ب شیرهت

ئەقه ژی ژوی پهندی هاتیه یاکو دبیت:

سه د گوتن به رهه مبهری کریاره کی یه
یان:

سه د گوتن گوری کریاره کی بن

جگه رخوین بیرو باوهر ب ئیکه تیا ملله تی خوه هه یه بی ئیکه تی سه رکه قتن
(مه حاله).

ئەقه ژی ژ سه ر بورین باب و باپیرا وهرگرتی یه ده می قی پهندی دحه لینه دناڤه
هوزانا خوه دا:-

جگه رخوین چ بکی سه د سال بییژه

وهلاتی مه گوله کی ناکي بوهاره

ب راستی هوستایه دقئ کاری دا!! ههر وهکی (موی ژ ماسی دئینته دهر)!
ئهفه ژی ژوی گوتنی هاتیه یا کو دبیتیت.

بهار ب گوله کی چینابیت

جگه رخوبن دوزا خوه ب راست و دروستی زانییه، بی گومانه لی، دقیا ئالا
قئ دوزی ههر بلند ببیت وهکو ستیرا گهش ل ئهسمانی ئهردی بچرسکییت. لهو
ئهفه دیرا ژیری لسه رقی پهندی دانایه:

رم ل تویری دا، نایی فهشارتن

جگه رخوبن ژی دبیتیت:

دوزا ته بلند، وهک رما دریژ

ناییت فهشارتن رم قهت د چوال

جگه رخوبن ب زمانی خه لکی دئاخقییت، چ ئاستهنگ و گری یا ناییخیته
دناقبهرا خوه و خه لکی دا، ههمی کهسهک خوینده واربیت، نه خوینده واربیت
وهکی یهک د هوزانییت وی دگه هییت.

جگه رخوبن جارهکا دی دزقربته سهر مللهتی خوه پال قه ددهت و ب زمانی
وان، بیروباوه رین وان دگهل دپه قییت لهوما هوزانین خوه لسه ر گوتنییت وان ئاقا
کرینه.

لسەر قان پەندىت ژىرى ئەڭ دېرە ھوتراوہ قەھاندى يە:

كەرى كورتان ژى دىمىنىت و زەلامى ناڭ ژى دىمىنىت

يان:

گا دمەرت چەرم دىمىنىت، مېر دمەرت، ناڭ دىمىنىت

جگەرخوبىن ژى دىبىژىت:-

ئەم تەڭ برانە، ژ يەك دى و يەك باڭ

ژ مريان راج ماىە، ژبلى ناڭ

پاشى جارەكا دى خوە د پەندەكا دى وەردكەت و دكەتە ھېقى، بو ھوزانا خوە و ھەست و نەستىن خەلكى پى دەر دېرىت، ل سەر قى پەندا ژىرى ژى، دېرە ھوتراوہ يەك ئاڭا كرىە:-

جوتيار و ئەو چى يە تو دچىنى؟

گوت: دەما شىن بو دى بىنى

يان:

تو چى بچىنى،

دى وى ھەلىنى

جگەرخوبىن ژى دىبىژىت:-

ئەم شوفا خوہ پاژون و توڤ بچینن
دی زو شین بی، ئەمی وی زو ببینن

جگہرخوین دمالکەکا دی دا گوماننا ژ دەوروبەریت خوہ دبەت، لەوما دبیتبەتە
(پیرا گوری).

بەلکی بەندا رەزب گوہبت، دەنگی خوہ پڕهەل مەکە
پر دترسم ئەز، ژ دەری سنگوویی روما تەرەز

جزیری ژێ هەر بقی مەعنی دبیتبەت:-

بەلکو دیوار ب گوہبن ب خودی کی ب خودی
ب تورەنگی نەکری ئەشکەرا ئەسراری حدووپ

ل سەر پەند ((گیایی حەوشی تالە))، جگەخوین گوتیبە:-

راستە دبیتن گیایی حەوشی تالە
لی نزانن کوشەکری دوژمنا شورە

ئەڤ سوارچاکی هە، ل وەلاتی غەریب و غوربەتا، رۆژا ۱۹۸۴/۱۰/۲۲
کەفت و قەزەلیا، دەنگی وی یی زەلال دگەریی دا خەندقی و نەما قەگەریا،
چرایەک دی ژ چراییت کوردستانی قەمریا، قەلەمەکی خورت و چەلەنگ
شکەست و بژیا.

هەزار هەزار سلاڤ بو گیانی ویی پاقر و بەهشتی

ژیدەر

- ۱- دیوانا ئیکی ساللا ۱۹۴۵، دیمه شق، چاپخانا تهرهقی.
- ۲- مشتاخا چیا ژ گوتنن پیشیا ((مهلا - مهحمودی دیره شهوی، بهغدا، ۱۹۸۰.
- ۳- دیوانا مه لایی جزیری، صادق بها الدین ئامیدی.
- ۴- رباعیات حکیم عمر خیام، با ترجمه بشعر عربی، از سید احمد صافی.
- ۵- ئهدهبی کوردی و لیکولینه وه ل ئهدهدهبی کوردی علا الدین سجادی، ۱۹۶۸.
- ۶- ههلبهستین ههلبژارتی.

تیبینی:

ئهؤ نقیسینه د کورهکی ئهدهبی دال روژا ۱۲/۱/۱۹۸۵ ل هولا ریشه بهریا جه ماوری ل دهوکی هاتییه خواندن.

ئهؤ گوتاره، د کوئارا بهیان دا، ژماره (۱۱۰) ساللا ۱۹۸۵ هاتییه به لاقه کرن..

ژن و بزاقا ژنی، د هوزانیت جه گهرخوین دا

پیدقی ناکهت ل سهر ژبان و نیگارا خودی ژی رازی (جه گهرخوین) باخقین، چونکی مشه گوتار و نقیسین ل سهر قی بابه تی هاتینه نقیسین و وه شانندن، ههر کهسه کی بقییت (جه گهرخوین) بنیاسیت، کا چاوا ژیاپه و هوزانیت وی د چه وانن؟.

بلا بزقریته دیوان و فهرههنگ و چیروک و گوئن و ریژمانا ... وی.

نقیسینا من یا قی جاری ب تنی دی ل سهر رولی ژنکی بیت د هوزانیت قی شاعری دا. کانی ژنکی چ بزاق و خهبات د هوزانیت وی دا ههپه؟

جه گهرخوین چهوا بهری خو دایه ژنی؟

چ شیان و هیزیت خو بو وی مهزاختینه؟

بهرسقا فان پرسیارا و هندهکیت دی، دی ژ نقیسینا قی گوتارا خواری دیار و روئن بن. وه کو هاتییه زانین و خوبا کرن، یان بیژن وه کو ژ هوزانیت (جه گهرخوین) دیار دبیت، (جه گهرخوین) هوزانقانه کی شورشگیر و نه ترس بوویه، خودان بیرو باوهرهکیت موکم بوویه. پریا هوزانیت وی ل سهر کوردستانی و شورهشییت کوردینه، ل سهر پاله و جوتیارانه، ل سهر زولما ئاغا و بهگ و شیخ و مهلانه، ههردهم د بزاق و خهباته کا دژوار و بهردهوام دا بوویه دژی دهره بهگ و شیخ و ئاغا... ژ لایه کی دیشه دژی داگیرکه ر و کوته پهرستا هیژ ددا خهباتا خو. (جه گهرخوین)، ل سی چوار بهرا شهرکریه، ل بهری ناخخوبی دقییا گوهورینه کی بیخیته دناڅ کومه لا کوردی دا، کوردان ژ بیر و هزریت کهفن و چهوت رزگار بکهت، جوتیارا ژبن دهستی ئاغا و دهره بهگا بینته دهری، خوینندن و نقیسینی دناڅ کوردان دا به لاقکهت، کارگه ها فه کهت، نامیریت نوی و تازه بینته د ناڅ کوردستانی دا... ژ لایه کی دیشه دقییا گنج و تولازیت کوردان ب چهک بیخیت و لهشکه ره کی شوره شگیر دروست بکهت، چونکی دزانی بی چهک و توپ و تقهنگ

وهلات ناهيٽه رزگارڪرن گهلهڪ جاران بيرو هزريت وي بو دروستڪرنا دهولهتا
ڪوردي دچوون.

ل رهخهڪ دي هيرشيت توندوتيتڙ دبرنه سهر دوژمني و زولم و زورداريا وي
خوبا دڪرو دوژمن دناڻه خهلكي دا رپسوا دڪرو وي رهش دڪر.
ل بهرهڪي دي داخووا مافيت ڪوردان ژ ڪوما مللهتان دخوازت و گازن و
گلهيي ژ ڪوما مللهتان دڪر، دگوته وان هوونن بهرامبهري دوزا ڪوردي
راوهستايين، هوون بهرپسيارن، هوونن تهگهرا پارچه پارچه ڪرنا ڪوردستاني... ب
راستي (جهگه رخوين) روڻشبيرهڪ تهواو بوويه، گهلهڪ ژ قولچڪيت تاري و
سوحبهتيت ل پشت پهردا دزاني، ميڙي تڦهنگي و قهلهمي بوويه، نه ب گوتن
بهلڪوب گوتن و ب ڪرن.

ئهز دڪارم بيڙم (جهگه رخوين) بو دهمي خو ئيزگهڪا شورهشا ڪوردي بوويه،
دهنگي وي يي رهسهن و ئازا چوبه د پريا مالاهه، ل ههمي ڪوردستاني بهلاڻ
بوويه، دوزا ڪوردي ب ئاشڪرا و ب ساناهي ئيخستيه بهرچاڻيت خهلكي.
(جهگه رخوين) روڻنامهيهڪ سهريهست و روڻانه بوويه، ئورگاني مللهتي ڪورد
بوويه، ههموو ڙان و ئيشيت مللهتي خو، ههمي ڪيم و ڪاسيت وي، ههمي
تهگهريت پيشڪهفتن و پاشڪهفتي... ل سهر لاپهريت دلي هوڙانيت خو تومار
ڪرينه.

(جهگه رخوين) قوتابخانهڪ شورهشگيري بوويه، يي ل ڦي قوتابخاني خواندبا،
بي گومان دا بيته ڪوردهڪ دلسوڙ و ملههت پهروههه.

هندي دلي (جهگه رخوين) ههلهگرتيه ژ تهڦينا وهلاتي و مللهتي بارڪرينه، پري
هيشي و داخوازيت مهزن و پاڻڙو راست و دروست ڪريه.

دهما مروڦ هوڙانيت (جهگه رخوين) دخونيت، ڪيم جار نهبن، ههڪه مروڦ
نڪاريت بيڙيت ڪو (جهگه رخوين) تهڦ هوڙانه، يا بو ڙنڪي، يان ميڙڪي نڦيسي،
چونڪي دهما دنڦيسي بو ههردووان د نڦيسي، دهما دگوت (ڪيمه ئهز) بو

ههردوووان بوو، دهما دگوت،(ههړنه پيش) بو ههردوووان بوو، لی ل گه ل قی
چهندي ژي مروځ ژمارهكا هوژانیت وی دبینیت، كو ب ئاشكرا بیت بو ژنكي
قه هاندین.

چهوا (جه گه رخوبن)، بهرگری ژ جوتیاری و پالهی کربه، ژ رهش و رویتا کربه،
وهسا ژ مافیت ژنان ژي کربه و نه هیلایه باغچی وی ژقی گولی بی بار بیت.
(تانللی) كو نقیسه رهك توركه دبیریت:

(د هه لبه ستیت (جه گه رخوبن) دا ژن و مافیت ژنان ژي جهك گرنګ و
بهركه فتی دگره... دهما (جه گه رخوبن) ی بهری خودایه كومه لا كوردی، دیت كو ژن
ژي وهكو مروځهك یا چهوسانديه و كهفتیه دبن نیری زولما پاشكهفتنی دا، یا
مایه نه خویندهقان، یا مایه دكراسیت كهفن دا وهرار و پیشكهفتن ژیرا نینه،
لهوما د هه لبه ستیت خودا کربه هاوار و گازی، كو ژن پاشكهفتی نه مینیت و
بچیته قوتابخانا بخونیت و بنقیسیت، داکو سه ربه ست بژیت و بچیته
پیشقه (جه گه رخوبن) بو قی خالی دبیره:

ئهی كه چی رابه بخوبنه، دا تو سه ربه ست هه ر بژی

زوو ژ خه و تو سه ر هه لینه، بهس بمینه بی مه ژي

ره نجه به را هوندر تو ی، تم رند و ژیر و زانابه

بو ته پتر دقیتن، خوینده واری و پاقری

خواندن و زانین و تیگه هشتن، ل نك (جه گه رخوبن) دی بیته ئه گه را
پیشكهفتن و سه ربه ستیا ژنكي، لهوما هزر کربه، بی خواندن و زانین، ژن ناچیته
پیشقه و ژيانا وی خوش نابیت. ملله ت ب خواندن و زانینا كورا ب تنی
پیشناكه قیت، دقیت كچ ژي یا زانا و خوانده واری بیت، داکو كومه ل بیت گوهورین
و پیشقه بچیت، چونكي (دهستی ب تنی دهنگ ژي ناهیت)، ژیان و وهلات، ب
كورا ب تنی خوش نابیت، (تهیر ب چهنگه كي نافریت)، دقیت ژن رولی خود

هه می هیرو میریت ژیانێ دا ببینیت، (جه گه رخوین) بیژته که چکا کورد هه قالیت ته، تو هیلایی رابه بگه هی، توژی سهر بلند بژی و بمره، نه زژی هه ژان و هه ژ خه م و هه فده می ته مه، داکو کوردستان پاشکه فتی نه مینیت دبیره:

وا هه قالین ته ل هه رچی سهر بلند و پیشقه دچن
رابه سهر خوه نهی که چا کورد، سهر بلند بمره توژی

.....
.....

وا (جه گه رخوین) خواهش دنالی، داکو ژن پیشقه هه پری
دا بیژن هه ر بژی کورد، هه ر بژی کورد، هه ر بژی

هوسا (جه گه رخوین) ژنکی پالقه دهت و دبیته پالپشت بو وی، داکو بچیته قوتا بخانا و بخوینیت و بنقیسیت، پاشکه فتی نه مینیت و ب هه قالیت خورا بگه هیت، ژ چوار دیوارا ده رکه قیت و پشکداریی د کاروباریت وه لاتی دا بکهت. ل نک (جه گه رخوین) ژن ژیده را ژینییه، بی ژنک ژیان ده شته کا بی نان و ئاقه باغچه ک سیس و چرمسییه، گه ر ژن نه بیت ژیان پاییزه کا ب خه م و ژانه، دبیره:

تو مه نه مه هان، چهوا هه ل دگری
کی دروست کریه، ژبو مه ژیان؟
ته ژ سینگا خوه نه مه نه فراندن
نه می بی ته ئیرو چی دکین ئینسان؟

(جه گه رخوین) پاش ب ئیش و ژانیت ژنکی که قتییه باش تیگه هشتییه، کو ژنکا بن دهسته و هاتییه دهسته سهر کرن، نه ک نه قروکه، به لکول سهر ده می

پینگه مبه‌ران هه‌تا نه‌و، مافی وی یی خواریه، یا د کاودانه‌کیٔ ئالوژدا دژیت، ده‌ست و پیٔ وی دزنجیر کرینه و په‌ریشان مایه، تیٔته کرین و فروتن، بی کو گوتنا وی هه‌بیت، تیٔته مارکرن و به‌ردان، بی کو ده‌نگی خو هه‌بیت، تیٔنه قوتان و لیٔدان، بی کو به‌ره‌قان هه‌بیت، ژ مال ده‌ردیخن، بی کو بارا وی هه‌بیت... (جه‌گه‌رخوبن) پشتا وی دگریت و ژفی خه‌وا گران هشیار دکه‌ت، دبیته تیره‌ک ده‌ستی وی دا، دبیته مه‌تالی به‌رسینگی وی، دبیتتی رابه زنجیرا بشکینه تو نیقه‌کا کومه‌لیی تو ژیده‌را ژینی تو ره‌خه‌کی پیشکه‌فتنیی تو نه‌بی زانا و توره‌قان و فه‌یله‌سوف نابن، تو ده‌یکا هه‌میانی دبیته:

بی به‌ند و زنجیر، تو تی گریٔدان
 ب هه‌رسی پرسان، تو تی یه به‌ردان
 زه‌را ده‌شت و موسی و ته‌ها و عیسا
 تو بن ده‌ست هشتن کرن په‌ریشان
 منی دوژا ته ژوان بگرتا
 لی ته‌ژ و ندانه، بن نه‌رد و نه‌سمان

ل فیٔره (جه‌گه‌رخوبن) دقیت ژن نه‌هیٔته کرین و فروتن، دقیت ژنکی گوتنا خود شوبکرنا خودا و د به‌ردانا خودا هه‌بیت، ب ساناهی نه‌ده‌نه شوی و ب ساناهی نه‌هیٔته به‌ردان.

ژنکا کورد دجه‌ه‌کی تایبه‌تی د دلی (جه‌گه‌رخوبن) دا هه‌بوویه، به‌ایه‌کی هیٔژا و به‌رکه‌فتی دایه بزاق و خه‌باتیٔ وی. ل نک (جه‌گه‌رخوبن) ژنکا کورد، ب ئاقل و تیٔگه‌هشتی یه، باش و خرابیی دزانیت، پیره‌کا وه‌کو (پیرا تؤری) ب دویش که‌ره‌کی فه، دزانیت دوژمنی کوردان کی یه؟ دزانیت کی وه‌لات داگیرکریه، دزانیت کی گوند و باژیر ویرانکرینه، دزانیت نه‌گه‌ری پاشکه‌فتنا ملله‌تی کورد،

ئاغا و بەگ و مير و شيخ و مه لانه، دزانيت بهرژه و نديا قان كه سا، ل گه ل يا
ملله تي رهش و رووت ناگونجيت، چونكي نه وي ل خه ياله كي دژين و نه قي ل
ئيكا دن. ل سه رقي گوتني (جه گه رخوين) دبيژيت:

هه لكشيمه چوومه ژووري، هه ردوو رهخ من بهند و رهز
من دي پيرهك تي ژ توري، كه رد بهردا تي ب لهز

.....

.....

من ژ پيرا خوه دپرسی، نه مي مه تي توژ كوڤه تي؟
گوژ سيړتي دچمه بيړتي، خوتيا پومي مه نهز
خان و نه يوان كرنه ويران، مير و ژن سه رژيكرن
من گو پيري، قه ي تو كوردي؟ چوويه تليين خوه بگهز
بهلكي بهندا رهز بگه هبت، دهنگي خوه پر هه لمه كه
پر دترسم نه ز ژ دهربي سنگوبي پوما ته رهز
من دگوت، ئاغا و بهگ، وي گو كوري من گوه مه دي
نهو شقانن، سه رميانن، دانه گوروان گول و پهز
من كورهك ته نها هه يه نهو شاندي باژير مه دره سي
وي دوو سي پرس بومه گوتن، پي هه لاندن جهرگ و بهز
گوتي دا يي نه م دخوينن، وهك (جه گه رخوين) گوتيه
زوو بخوينن، هه څ ببينن، بچنه كوردستاني ب لهز

ل مالكا دوماه يي كوركي بهايي خواندني زانويه، هه روه سا زانويه پر شهرمه
مروڅ دووري وهلاتي خو بژيت، ل جههك دن ژي، (جه گه رخوين) نه څ ئيشه
دهستنيشاكريه ده ما لگه ل قولنگي دئاخفيت دبيژه:

قولنگو ما ئەز چ بیژم، ژ مەرا پر شەرمە
کو ئەم بره‌قین ژ وه‌لاتی خوئی کوردستان
تو دلبرین و ئەز (جەگەر خوین)، ئەم چ بکین
نەژادی کوردان، نەزان و رەبەن و خەزان

وه‌لات دایکە دایک و وه‌لاتە، وه‌لات نەبیت، دایک نینە، (جەگەر خوین)
کوردستانی دکەتە دەیک هەر وه‌سا دەیک دکەتە
کوردستان... ما ژقی مەزنتەر هەیه بو ژنکی، کو ببیتە کوردستان؟ مللەت
ژی تیکدا کور و کچیت وی نە، (جەگەر خوین) ل سەر زاری وی دبیزه:

ببیزه ئەز کەچک بووم، تا کو بووم پیر
نە دی من خوە، وه‌کی قی سالی ئیسیر

دیاره دقی سالی دا، کوردستانا پەریشان وی بی سەر وه‌ر بوویه، له‌وما
(جەگەر خوین) ولو گوئیە:

ل جەهک دن، (جەگەر خوین) هەندەک پارچیت کوردستانی، ب کەچکیت
کوردان دزانیت، له‌وما کوردستان دبیزیتە کوربت خو. پیدقییه نەک هەر
کوردستانی پاریزن، بەلکو پاراستنا کەچیت وی ژی فەرە، ئەڤ ئەرکە ژی دکەفتە
سەر ملیت کوربت وی، (جەگەر خوین) ل سەر زاری دەیک (کوردستان) دبیزیت:

ژ تە هیقی دکم ئەی خوړتی کوردی
تو فان خوشکین جوان و هیژا نە بەردی

(جه‌گه‌رخوین) په‌یسکه‌کا بلند و هه‌ژی دایه ژنکی، له‌وما هه‌ر ئه‌و بوویه
کوردستان دبیره:

که‌چه‌ک من دی جوان و فاما، به‌دبه‌خت
ل وی چوونه‌گه‌له‌ک چاخ و دهم و وه‌خت
من ژئی پرسى ژ کوئی؟ ئه‌ی که‌چا پند
که‌نی و گو: ژ لوران تا بچی به‌خت
من گو: ئه‌ی که‌چ، تو کوردستانی، ئه‌ز کورد
که‌نی و گو: نه‌ کوردی، کا برنو و په‌خت

ل هه‌موو دهم و جها، (جه‌گه‌رخوین) وه‌سا خویا دکه‌ت، کو کوردستان بن ده‌سته
و پیدقی رزگارکرنیه، بی چه‌ک و سیلاح ژى رزگار نابیت.
جارب جار، (جه‌گه‌رخوین) وه‌سا خویا دکه‌ت، کو کوردستانا بن ده‌سته و
پیدقی رزگارکرنی یه، بی چه‌ک و سیلاح ژى رزگارکرن نابیت.
جارب جار، (جه‌گه‌رخوین) رولی ژنکی ژیی میری مه‌زنتر لی دکه‌ت، ژنکی
مه‌زنتر و ب جهرگ تر دبینیت، ب ئاقلتر و هوشتیارتر دده‌ته قه‌له‌می... ده‌ما
ئاغا داخوازی ژ گوندییا دکه‌ت، کو مالیت خو ژ گوندی بارکه‌ن، گوندی لیک خر
دبن و بریاری دده‌ن، کو بارکه‌ن، چونکی نه‌شین به‌ره‌نگاری ئاغای بن، دقان
دان و ستاندا ده‌نگی ژنکه‌کی دناڤ وان دا ب دژواری بلند دبیت و دبیره‌ت، ئه‌م
بارناکه‌ین، دقیت ببینه یه‌ک و ئاغایی ژ گوندی بکه‌ینه ده‌ر، (جه‌گه‌رخوین)
دبیره‌ت:

کاله‌ک رابو‌گوته‌ وان
رابن بارکن هه‌می زو

(فاتى) گو: بهسه كالى دين
 ئەمى باركن بهرهو كو؟!
 ل ههردەرى ولۆبه
 خوهديى هاسن، خوهديى گوند
 ئەرد نه ما بدن مه
 ژڤر ههتا بچن هند
 ئەڤ زاروكين پز و هور
 هه مى تازى و برچى
 ئەگه ر نه بن خوهديى گوند
 هه مى دمىنن بى جى

ل قيره (جهگه رخوين) ژنكا كورد، ب ئاقلتر و دووربين تر ژ ميىرى دايه قه له م،
 راي ا وى و ديتنا وى ب راستى زانيه. (فاتى) ژنكهك خودان را و دوربينه،
 له و ما گوندى ل دويڤ گوتنا وى چووينه و ب سه ر كه قتيينه.
 دهنگى په ريشانى، دهنگى كه چا كورده، دهنگى شيرانه. دهنگى ((گوزا)) دهيكه
 عه موبه، ده ما گوتيه كورى خو:

عه مو داوو، ده ليخه، سه د جارا ده ليخه
 ناڤى رهڤينا ميىران بناڤ ئيل و عه شيره تيى كوردا
 ناڤه كى پيس و گرانه، ل دويڤ بنه مالا دايكه خو نه ئيخه

كه چا كورد ژى ل نك (جهگه رخوين) هه ر ئەڤ دهنگه يه، ده ما دييژته پسما مى
 خو، له شكه رى دوژمنى به لاقه كه و ژى نه ترسه، تو خوش ميىرى و نابيت ب
 رهڤى، دقيت ئالا كوردى ب دهستى ته بلند بيت، دييژه:

لوئو پسمامو چما دهیناکی
سهری خوه جارهک بلند راناکی
لهشکهری دوژمن، ل چیاپی ژوورین
وهکو خوش میړان ژ هه ژ به لا ناکی

****

لوئو پسمامو، دزائم خوش میړی
پسمامی پوستهم، یان یزدان شیړی
پوژا ههلانی، پوژالی دانی
میړو گهرناسی، دوتمام بگوری

****

لوئو پسمامو، هایه ته ژ ته بی
چاروکا منا رهس، ل سهر سهری ته بی
پوژالی دانی میړ به ل مهیدانی
کوشتن تم هه بی، رهقا ته نه بی

هوسا ئە ژ دهنگه دبیته گولله و ب سینگی دوژمنی دکه قیت، دبیته چه پهر و
پسمام ل پشت شهری دکهت، دبیته نارنجوک و ب سینگی دوژمنی قه دپه قیت.
بهری نقیسینا خو ب دوماهی بینم، من دقیت بیژم، هه رچه نده (جه گهرخوین)
شوره شگیر و شوره شقان بوویه، پریا هوزانیت قه هاندین نیشتمانیه، لی خو ژ
ئه قینی بی بار نه کریه، ئەقین ره خه کی ژیان یه و بی ئەقین ژیا نا ته حله، له و ما
(جه گهرخوین) نه قییا یه قی لایی پشت گوھی خو قه پاقیت و ژنکی ژقی ره خیشه

بی بار بکەت. (جەگەر خوین) ژمارەکا باشا ھۆزانا بو ئەقینا خو قەھاندینە و ژنک
ژی کرپە ھەقپشکی خو، چونکی ئەقین ب دوو دلا تەواو دبیت، بو نمونە دبیت:

**گەر دخوازی تو (جەگەر خوین) بکوژی لی نەب شوور
ب دوو لیقین شەکری بیژە بمرە، ئەز دمرم**

(جەگەر خوین) ب شوور و تیرا ناھیتە کوشتن، بەلی ب دوو لیقین شەکری
دمریت، یارا وی بیژیتی بمرە، دی مریت!!
ھوسا (جەگەر خوین) خو مریی دوو لیقا دبیت، ژنکی ژی وەکوژن دبیت.

ئە نجام

- ۱- (جەگەر خوین)، ھۆزانقانەک خەم خۆر و ھەلگری ژنکا کورد بوویە.
- ۲- (جەگەر خوین)، جەھک ھەژی بو ژنی دەوزانیت خودا قە کرپە.
- ۳- ب ھزرا (جەگەر خوین)، ژنک پیشناکەقیت، گەر بمینیت نەزان و
نەخویندەوار.
- ۴- ب ھزرا (جەگەر خوین)، مللەت و وەلات ژی بی ژنک پیشناکەقن، لەوما
پشکداربوونا ژنکی ل گەل میری دەھمی مەیدانادا پیدقی یە.
- ۵- ب ھزرا (جەگەر خوین)، ژنک دکاربت دوی مەیدانی دا خەباتی بکەت،
یاکو میر دچیتی.
- ۶- (جەگەر خوین) بو ھندی دچیت، کوبی چەک و سیلاح و شەر، کورد ناگەھنە
ماقیت خو.
- ۷- (جەگەر خوین) بو ھندی دچیت، کو دقیت شورەشەکا کومەلایەتی و تابووری
دناژ کومەلگەھا کوردی دا بیتکرن.

۸- ل نک (جه گه رخوین)، ژنکا کورد دوو جارا چهوسانديه، جارهک وهکو کورد، جارهک دن وهکوژن.

۹- نایین و ئولا، گهلهک بوژنکی نهکریه و هیلايه پاش ئیخستی.

۱۰- لایه نهک ژکه سایه تیا ژنکی میینی و ئەقینه، (جه گه رخوین) ئەق لایه نه

ژی ژبیر نهکریه

ژیدەر

۱- ههلبهستین ههلبژارتی، (جه گه رخوین)، وهشاندين پوتاهی.

۲- دیوانا ئیکی (جه گه رخوین)، چاپخانا تهرهقی، دیمه شق، ۱۹۴۵.

(ئەق گوتهاره د گوتهارا په یف دا، ژماره (۳۴)، سالا ۲۰۰۵ هاتییه به لاقکرن)

هۆزانە کا نە بە لاقە کری

پیش ئەم دەست ب نقیسینا هوزانا خوه بکهین، پیتقی یه بزانی، کا هۆزانقان
کی یه و چ ل سەر هاتی یه نقیسین؟

ناقی خودانی قی هۆزانان ژیری ((مهلا عبدالسلام ناجی)) یه سالا (۱۸۷۸) زل
جزیرا بوتان ژدایک بویه، شههره زایه کی باش و بسپور بویه دزمانی کوردی دا، کو
زمانی زگ ماکی یه، دگهل زمانی تورکی و فارسی و عهره بی^(۱)
هۆزانقان مهلا عبدالسلام ناجی هه قال و هه ژ گوری سهیدا ((مهلا ئەحمەدی
زقنگی)) بویه، یی کو دیوانا ((مهلا یی جزیری)) ب زمانی عهره بی شروقه کری.
ههروه سا هاریکاری و دهستهک باش دگهل ((مهلا ئەحمەدی زقنگی)) د
شروقه کرنا دیوانا ((مهلا یی جزیری)) دا هه بوویه^(۲).
سالا ((۱۹۳۳)) دگهل هه قالی خوه ((دکتور. ئەحمەد نافر ژازا)) ژ جزیری
چوویه سوریا یی، سالا ۱۹۲۵ چویه بهر دلوقانیا
خودی^(۴). هۆزانقانی نهمر گهلهک هۆزان قه هاندینه، بو وه لاتپاریزی و
خباتی، یت گرنک ئەقنه^(۵).

۱- نالین گولی

۲- خهونا راست

۳- فهلهک زالم

ئەقه و ژبلی نیف کهری (مالکی) ئو پینچ مالکی یت کول سەر هۆزانین
مهلا یی جزیری قه هاندین، کو د به بیسکا و اندیه^(۶). ههتا نهو ژبلی هۆزانه کی و
گوتاره کی زیده تر ل سەر قی هۆزانقانی نه هاتیه نقیسین^(۷)!!
ئەقه ژ ی هه هۆزانه یا کو من ژ دیوانه کا دهست خهتا ((مهلا یی جزیری))
وه رگرتی، یا کو سالا ((۱۳۵۵)) ک ب دهستی (مهلات گهیی کوری سید ابوبکر

کورئ مهلا علی) ل باژیبری زاخو. هاتیه نقیسین. ل بن قئ هوزانی نقیسییه:
(راقم الحروف (گه ملا محمد) رقمها لاستاژه (ملا عبدالرحمن) صدقه.) ل
سهری هوزانی نقیسییه: (تخمیس ملا عبدالسلام ناجی جزیری بر غزل شیخ أحمد
جزیری).

ئهوا ههژی گوتنییه ل هییره، دهما سهیدا (صادق بها° الدین) یئ کو دیوانا
(مهلائی جزیری) توپژاندی سالا (۱۹۷۷) ل بهغدا، ئیشارهت کریه قئ
دهستخهتی، و گهلهک مفا و قازانج ژئ کریه - ههروه کو ئه و بخو دبیژیت - بهلی!!
ئهوا سهرهنجئ رادکیشیت، ل هییره ئهوه کو د پهراویزا لاپهری (۵۹۵) ژ قئ دیوانا
توپژاندی ئیشارهت کریه هوزانهکا جزیری دبیژیت:

ئهق ههلبهسته د بهر پهریت (۸۸۸-۸۸۶) دا ژ دیوانا ((العقد الجوهري فی شرح
دیوان الشیخ الجزري)) ... دایه و دچو دیوانیت دی بیت ب دهست من کهقتین نه
ژی دگوقارا، روژنامه، یان کتیباً دا نینه.

لی، ئهق هوزانا مهبهستا سهیدایی، یا دقئ دهستخهتی دا، ئهقه ژئ چهند
مالکن ژ وی هوزانی، ههروهکی ددهست خهتی دا هاتی و سهیدا(صادق) ژئ د
لاپهری (۵۹۵) دا ل دیوانا (مهلائی جزیری) نقیسییه یا کو سالا (۱۹۷۷) ل بهغدا
چاپ کری:

دل ژمن بر دلبرک زیبا قبا
چهف غزال و پر شبال و مهلقا
نازداره لتختی دلبری
دلربایه جانقرايه روح شفا

پرسیار ئهوه، ههکه سهیدا(صادق) ئهق دهست خهته دیت بت، پا بوچی ئهق
هوزانا ژووری پیش چاقا نه کهقتییه؟ یا ژمن قه سهیدا ((صادق)) خودی ژئ رازی
بت، ئهق دهستخهتا ل نک من نه دیتییه!! ژبهر-

۱- وی گوتنا وی بخوه ل ژووری کری و د لاپه ری (۵۹۵) دا دناڅ دیوانا (مه لایی جزیری) دا هاتی... .

د ویری دا نه هاتیه!!

۲- چ به حسی پینج خشته کیا (مه لا عبدالسلام ناجی) نه کریه یا کول سهر هوزانه کا جزیری قه هاندی به لی، شهش مالکی یا ((رمضان بوتی)) یا کول سهر غه زه لا مه لایی جزیری قه هاندی دقئ دیوانی دا هات یه. ههروه سا پینج مالکی یا (شیخ نورالدین بریفکانی) یا کول سهر غه زه لا جزیری قه هاندی نه و ژی نقیسیه.

لی پینج مالکی یا (مه لا عبدالسلام ناجی) یا کول سهر غه زه له کا جزیری قه هاندی نه نقیسیه!!

۳- هندهک هوزانین (مه لایی باته یی) دقئ دهستخه تی دا هه نه، نه د دیوانا کرمانجی و نه دکتیبا (هوزانقانی کورد ۹ دا هاتییه. نه قه ژی نه و پینج مالکی یه یا کو هوزانقان (عبدالسلام ناجی) ل سهر غه زه له کا مه لایی جزیری قه هاندی ل بن ناقی -

(تخمیس عبدالسلام ناجی جزیری بر غزل شیخ نه حمد جزیری).

هوزان

دل و میلاک ب (فنا) چون، مه ژ ئیش و نه له می
جسم و جان ههردوو پژاندن ل مه عه شق و هیه می
مه نه ما صبر و قه رارهک ژ جه فا و سته می
هیچی و ته و قه دکم نه ز ژ خوه دانا حه شه می
وی نیگار و صه نه م و پادشه و مه حته شه می

*****

نه ز بریندار و عه لیلیم وه کو مجروح ژ شیر
جاره کی جاما و یصالی ب مورادا مه بگیر

بهس ل من جهور و جهفایان ژ فیراقی تو بدیر
جارنان بهنده دل صوهتی مه هجوری قه نییر
ب له بی له علی شه کرباری ژ عهینی که رمی

*****

روژ ب روژ زیده دکهت ره جز و جهفا و نه له ما من
یهک سهر ب فیراقی، ته ل من سوّت گه زهبا من
یهک موژده ویصالا خوه ته جارهک ته نه دا من
پرسیاری ل من جارهک بکه شیرین دههنا من
کو پر بهتینه فیراقا ته، ل سهر دهر د و غه می

*****

ژ فیراقا ته (جسد) من شه وگی، بویه ههبا
فی فوادی النار من هجر کم التهبأ
له و ب ته شیرینی بوصلک فاگیر گریا
دی کو ههر دی بگهیت دهستی قه پیکی حهره می

*****

ژ فیراقی غه م و تازار حه می من بون نه صیب
چه بکم ژار و عه لیلیم مه نه دهرمان نه گیب
جهرگ و میلاک هه رشاندن ل مه مه لعونی ره قیب
پرسیاری ل مه بت وهرنه مه هجوری غه ریب^(۸)

*****

دی ل کی عه رچه بکه م قی غه م و دهر د و نه له می
من ازا ندم که شدم عاشق رخساری چو وردان
مه ژ عیشقا ته حه بیبی دل و جان ههر د و بدهردان
ژ دوو چه شمان ل دلی من ته دوو سه د تیر و ته بهردان

حاشالله کو بکهم ئاشکه را قان (غصه) ئو دهردان^(۹)
وهر بسوژم ژ غه می عیشقی ته، سهرتا قه ده می

*****

ژ فیرا قاتا ته چوبوبینه (محل) ئهم ژ غه میرا
مه تژی دل غه می عیشقا ته یه تی یهک ب یه کی را
ژ ته دهرمانی دخوازم ژ برینا جه گهری را
مه ب صه حرایبی ویصالا خوه دهرین توژ خوه دیرا
وهرنه وهفته کو بین غه رقه ئی به حرا عه ده می

*****

قه د و قامهت چه شه پالن برو و گهردهن ژ به لوووری
دیم جه بهت وه کو مه هری دهر شوعله و نوری
ههر دوو زولفین ته یین چین بوژ میسکی ژ بخوری
ژ گولستانا جه مالا ته گولهک بیته قه هری
ژ دنی دی بچتن ناخی بهه شتا ئیره می

*****

دیدنی وهک ته شه پالی وه هه یه ئهم بهه یسین
یا (مدح) ی جه مالا ته ب سه د جلده کتیبان بنقیسین
ژ هه وایه ته چه بیبی نه مرینه نه ره ئه یین
شهرح و حالی غه می عیشقا ته ژ کو تیته نقیسین
(مدح) ی ئه وصافی جه مالا ته (کچا) تی ره قمی

*****

مه ژ هجرا ته چه بیبی دل و جان بونه کهری
توب حوسنا خوه ژ ده سه د په ریان زیده تری
توبه ژنا خوه چو سه رویر و ب دیم وهک قه مه ری

وی مه جالی کو جه مالا ته خوه ته جه لا دکه ری
لازمه سه جده ببین بهر ته دوی گاڤ و ده می

*****

تویی شافی مه جانا، بو هه می دهر د و برینا
ژته راجیمه بدی موژدهئی وه صلا خوه جه زینا
دا ببهم بو ته سجودی تویر سالا ژ شیرینا
سه جده بن بهر ته ره وایه دحه می مه زهه ب و دینا
کی دبت موشرک و کافر ژ وی شیرین فه می

*****

ژ فیرا قا ته دنالم شهب و روژ هه ر وه کی عودی
ژ ته غافل قه د دبم دقیام و دقعودی
چو ته جه لا کی ل دل دی ببهم بو ته سجودی
گهر ببهم بو ته سجودی دده ما که شف و شهودی
مه ل دل دی بدهرت په رته وی نورا قیده می

*****

ژقت، من حبک وجداً و عناء و اسا
شیب (الناجی) هواک الاس منه اندرسا
عنک قلب (الناجی) لایضرب خلی نفسا
قبلتی و جهک فی کل صباح و مسا
ب دوو ته برویی ته جانا دخورم ته ز قه سه می

*****

دخورم ته ز ب دوو چه شمین ته هه زار سوند و یه مینان
ب قه د و رویی ته، ته ی پادشهی جومله زه مینان
ب دوو له علین ته کو شافینه ژبو چه شمی نه بینان

موويه کي ته ز ته نادهم ب دوو سه د زين و شرينان
چه دبت ته گهر تو حسيب کي مه ب فههاد و مه مي

*****

ته ته ساسين دلي عالم ب دوو چه شمان هه رقاندن
ته ب ميحرابا دوو نونان جه گهرين، وان هه رشاندن
عه سکه ر و له شکه ري عالم ته شکاندن ته ره قاندن
ته فرهنگ و عه ربستان و مه جهر تیک ستاندن
جه له وي خو هه شه گهرين هاتيه نوبا عه جه مي

*****

ژته راجيمه حه بييم تو بکي عه فو خه گائي
ژ فيراقا ته کو چو روح و جه سه د من ب فه نائي
ژ وي خو هه شتر مه نه هات ته ز دکرم که يف و سه فائي
مه ژ ديواني سه عاده ت سهه کري شوبهي مه لائي
تو بناقي مه گه دائي بکيشيني قه له مي

کينيز

ژیدەر و پەراویز

- ۱- نوسەری کورد، ژمارە (۷)، ۱۹۷۳
  - ۲- هەمان ژیدەر.
  - ۳- روژی کوردستان ژمارە (۵۴) ئادار ۱۹۷۹
  - ۴- نوسەری کورد، ژمارە (۷) ۱۹۷۳
  - ۵- هەمان ژیدەر (۱۲)
  - ۶- هەمان ژیدەر
  - ۷- هەمان ژیدەر
  - ۸- هەردقی دەست خەتی دا هاتیە (پرسیار دی ژتە...)
  - ۹- د جەهەکی دی دا دقی دەست خەتی دا هاتیە (قان غەم و دەردان)
- (ئەڤ هۆزانە، د گوڤارا روژی کوردستان، ژمارە (۶۸) سالا ۱۹۸۴ دا هاتیە بە لافکرن)

دوو هوزانين نه به لاقه كريين

((مه لايي باته يي))

باتي فرمايد

(۱)

**

قسمهت ژ ديوانا ازل، مه ي دا مه ساقی يهک عه ده د
تاسهک ژ خه مرا بي خه ل، نه ز کر مه مه خموري نه به د

****

تاسهک ژ خه مرا موحبه تي، دا من دکوشا صوحبه تي
ئينا مه چه رخا داوتی، عه شقی ل من سوتن که به د

****

عه شقی ل من سوتی جه گهر، قه د که س نزانيتن ژ به ر
من تينه سينه سه د ته قر، خون وی ل جرحان بو جه مه د

****

سوتدی دخوم نه ز قی ده می، بايات و حه رفیت قه د سه می
تيلهک ژ گائی په رچه می، ناده م ببابی نه ز وه لد

****

زولفا کو تيته سه ر ملان، چه نگاله تاقيژی دلان
قرکر ته نه هلی به رچه لان، داد و مه ده د داد و مه ده د

****

داده ژ ده ردی عه شقی، چبکه م بو وی سیف و به ی
ناداته که سی گاغا سه ی، من بانگ به ر شاهی نه حه د

****

هون بيژنه* (منزيران)، نهى مه جلسا يار و بران
باته يي كوسا چيت له شكه ران، فى جيدي حبل من مه سه د

(۲)

من كلام ملا حسين الباتى

مه ست شه پالى قيش كر ژ مه گودى بزبان
سه د (مپل) تايينه پيش، سو هتمه گو الامان

****

گوته مه يا خوب رو، تشتكى من (مپل) مو
چاپوك و چست هه مچو دوو، نهو چيه چى دى بزبان؟
من گوته يا ديم مه لاک، قيكه تم نه ز بي فه لاک
قامه ت به ژنا چه لاک، سو تمه نه ز الامان

****

گوته مه شاه چکل، تشتكى من سه ر مل
پيشه کرن دوو سه د دل، نهو چيه چى دى بزبان؟
من گوتى باور بکه، فکرى ژى (داور) بکه
زولفا تو ساتر بکه، سو تمه نه ز الامان

****

گوته مه يا ديم (نجوم)، لوحكى من بى رقوم
لى هه يه دوازده علوم، نهو چيه چى دى بزبان؟
صه دهق ژوى کاغه تى، تيدا عيلمى وه حده تى
داغ و ((کوان)) جه به تى، سو تمه نه ز الامان

****

بشکفت همچو فرده وس، گو تشتک هه يه سه وس

پيڻڪه چوڪان و قهوس، ٽه و چيه چي دي بزان؟
من گوته يا پر (اڙعان)، ٽه برو و (انف) چوڪان
(انف) ي پاڻي ما ڪٿان، سوٽمه ٽه ز الامان

****

گوته مه يا سه رخوده شه، تشتكي من مه هوده شه
لهش سڀي و دل ره شه، ٽه و چيه چي دي بزان
من گوته يا همچو مهه، ڦيڪه تم ٽه ز بي گونهه
نيرگز و چاڻيٽ سيهه سوٽمه ٽه ز الامان

****

گوته مه يا (تجمل) باغه کي من ٿاڻه مل
هه ر چار فه صلان تڙي گول، ٽه و چيه چي دي بزان؟
من گوبه لي، گول گهشن، هه ر چار فه صلان بهن خوهشن
هه ردوو رويت (اتشن)، سوٽمه ٽه ز الامان

****

گو تشتكي من هه يه هه ر، غونچيه ناڻيان شه ڪه ر
گهيره کي زيرين ل سه ر، ٽه و چيه چي دي بزان؟
من گوته يا زه نخ سيٺ، مه هر و وه فا هاتيه نيٺ
شيرينه ٽه و ده ڦ و ليٺ، سوٽمه ٽه ز الامان

****

ڪهني و گوت، با ته يو، جامڪي من تڙي مه يو
مه ي نه خوهشان دڪت هه يو، ٽه و چيه چي دي بزان؟
من گو گوگي ل ٽه ردان، ده رمان جومله ده ردان
له عمل و (وجه) ز نخدان، سوٽمه ٽه ز الامان

**

د لاپهري (۲۸۷) دا ژ کتيا (هوزانيقانيت كورد) هوزانه كا باته يي هاتيه،
سهيدا (صادق بها الدين ناميدي) دبيژيت، نه هوزانه من ژ كه شكولي سهيدايي
دكتور (مسعود حاجي مصگفي) ناميدي نقيسي.

لي ده مي من دگهل قئ ده ست خه تا ل نك خوه تويزاندي نه ه مالكين ژيري
ژي دكيم بوون، له وما من ب پيدقي زاني قان ژي بلاقه بكم داکو وندا نه بن...

ژ ديمي زولف سهركيشن، جگه ربي حه د ژبه ر تيشن

قول و خادم سهيي و پيش، شه مالا تازه مه نزل هات

شه مالا من شه فق سه عدي، شيرين ليث و شه كر وه عدي

دنالم شوبه تي ره عدي، سه را مه ستاني ژ من سپل هات

سه را مه حبوب و سه رمه ستان، جه لا دا ئينان ژ هندستان

روحا من وي روحى بستان، جه لا دي رهش موعه جل هات

موعه جل هات پهري خاله، ب شمشير و شهر و قاله

نه پرسى نه ه چ عه بداله، ل ده رگه هي مه سائل هات

نه ز سائل ده رگه هي، نه گوت: عه بدال چه (ميخواهي)

ژ من قه د نينه ناگه هي، فيغان و ناهي بولبول هات

چه گول بوو نه و چه بولبول بوو!! موراد و مه گله با دل بوو

نه گه ر چه نه و ژ من سل بوو، ژيو باته يي حه مائل هات

تیبینی :-

نه ه هرسى هوزانيت نه بلاقه كرى هه تا نه و!! من ژ ده ست خه تا ديوانا (مه لايي)

جزيري) وه رگرتيه يا كو سالا ۱۳۵۵ ك به رامبهري ۱۹۳۷ ز ب ده ستى (مه لا گه

ابوبكر ملا احمد) ل زاخو هاتيه نقيسين دقي ده ستخه تي دا شهش مالکيا

(ره مه زان ناغايي جزيري) دگهل دوو هوزانين دي ييت دي تيدا هه بوون. ديسان

پینج مالکیا (عبدالسلام ناجی) یا کول سەر غەزەلەکا (مەلایێ جزیری) قەھاندی
 تیدا ھەییە دوو ھوزانییت (مەلا حوسیینی باتەیی) ژێ مە دقێ دەست خەتی دا
 دیتن، د گەل ھوزانییت: (سەعدی، جامی، سلتان مراد کوب فارسی و کوردی و
 عەرەبی و تورکی ھوزانەکا خوە قەھاندیە. کورد دەلیقەکا دی دا دی ل سەر ئاخقین
 - دیسان ھندەک ناقت ھوزانقانیین دی ھاتینە وەکو: - نەسیمی، حەقیری، قاسم)
 پانی و درێژیا قی دەست خەتی (۲۰ ÷ ۱۶ سم).

* ((منزیران)) ئەڤ پەیقە یا نەخوش خوین بو، جا نزام راستە یان نە.

* کوان = کوکان.

(ئەڤ دوو ھوزانە، د گوڤارا روژی کوردستان، ژمارە (۶۷) سالا ۱۹۸۴ ھاتیپە بەلاڤکرن)

ھوزانقانەک ملی

دوور نینە ئەڤ رەنگی ھوزانقانا پترین، ژ ھوزانقانییت دی، لی دەمی لاپەریت
 میژوو یا ئەدەبی کوردی تیکقەد دەین، ژمارا ھوزانقانییت ملی ھندی تیلیت
 دەستانە!!

یا ژمن قە ئەگەرا قی ھندی نازقەریتە وی چەندی، کورد ئەصل و بنیات دا،
 ژمارا قان ھوزانقانا دکیمن، بەلکو دزقەریتە وی ھندی، کورد دەمەکی درێژدا،
 کەسی گوە نەدایە نقیسینا ھوزان و ھوزانقانییت ملی، ب تنی وەکو فۆلکلور ژ
 دەڤ بو دەقی ھاتینە وەرگرتن، ژ لایەکی دیقە، ھەتا ھوزانقانییت ملی بخو گوە
 نەدایە خو و ھوزانییت خو!! ئەگەرا قی چەندی ژێ، یان خو ب ھوزانقان نە
 داناینە. یان ھەست ب کیماسیی کرینە، بەرامبەر ھوزانقانییت دی، یان ژێ
 ھوزانییت خو ھیلاینە ل خەما خەلکی، یان ژێ نەزانیه بخوینیت و بنقیسیت،
 داگو ھوزانییت خو بیاریزیت... ھەر چەوا بیت ژمارەکا گەلەک ژقان ھوزانقانا،

بیټ کهڅتینه بهر حنکا فهله کی و هوڙانیت وان ژی کهڅتینه بن توز و ته مارا قی مرنی.

گهلهک ره وایه ل هیږه پسیارهک بیته کرن و بیټیت: ههکه نهڅ گوتنا ژووری راست بیت، کو گهلهک هوڙانقانیټ مللی، ل مه ووندا بوینه. پا بوچی بیټ مایین دی بهرزه کهین؟

نهز دبیټم، بیټ مایین نه گهلهکن، کت کت و جووت جووت، ل قیږه ویراهه مایینه، بهلی تهڅه ژی دی ریکا بیټ بهری خو گرن، نانکو تهڅ چهندکیټ مایین ژی، دی ل مه غهواره بن، چونکی لی گه ریانا مهو ل دویف چوونا مه، بو قان هوڙانقانا گهلهکا سست و پسته، کوسی کاری خو نه کریه لیگه ریانا هوڙانقانیټ مللی، ههروه کو مه هه میا نهڅ لایی گرنګ و پیډقی ژبیرکری، یان نه ژی وه کو بیټ بهری خوینه؟!.

یان خو مهزن دکهین، خو مهزن دبیین!! هوڙانقانیټ مللی ب بهر هندي ناکهڅن مروڅ خو ب دویفه ماندوو بکهت ... هتد.

نهز دبیټم ههکه چهند نقیسه قان و هوڙانقانیټ گنج و خوبن گهرم، دلسوژ و کوردپهروه، خو بو قی لایی ته رخان بکهن، یان دهمه کی باش ژ وهختی خو بو قان هوڙانقانیټ مللی ته رخان بکهن، دی خزمه ته کا باش گه هینه زمان و نه ده بی کوردی... بلا نهڅ سوحبهت و گوتنه بو دهمه کی دی بیت، نهو مه ژقانه دگهل هوڙانقانه کی مللی، ناقی وی، (مه لا عبدالکریم ابراهیم)ه، سالا (۱۸۷۴ ز)، ل گوندي مایی، ل دهڅه را بهرواری ژووریا هاتییه سهر دنیا پروون.

ههر ژ کهڅن دا، نهڅ گونده جهی مه لا و هوڙانقان و رهوشنبیرا بوویه، نهڅه هوڙانقانیټ ب ناقودهنگ، (مه لا گههایی مایی) یه، یی کو قهله می وی د هه می تاک و چقیټ نه ده بی و میژوویی دا کارکری، نهک ههر نهڅنه، بهلکو هندي دی نه، قیجا نه غه ریه، ههکه هوڙانقانه کی مللی وه کو (مه لا عبدالکریم)، ناقی ژ کانیکا گوندي (مایی) قه خوت.

(مهلا عبدالکریم) خواندنا خو، ل باژیری زاخو و دهوکی، ل نک سهیداییت وی دهمی، ب دوماهی ئینایه، پاشی زقربه دهقرا بهرواری ژووریا و ب دهست مهلاتیی کره.

دهمی لهشکهری ئینگلیزی گههشتیه دهقرا بهرواریا و دهست ب کوشتن و تالانکرنا خه لکی کری، گهلهک گوند سوتن و گهلهک خه لک مشهخت بوونه رهخی دیی کوردستانی، (مهلا عبدالکریم) نهچاربوو، دگهل ههقالی خو (ئهحمه دی نالبه ند) واری خو بهیلین و بچنه کوردستانا تورکیا، ل ویی چوونه (چهلئ)، بو دهمهکی ل ور ئاکنجی بوون، پشتی سی سالان، ماینه مشهخت وکوره وار، جارهکا دی زقربه بهرواری ژووریا، (بهرواری بالا) - لی قی جاری ل گوندی (تویله رای ئاکنجی بوو).

ل قی گوندی جارهکا دی دهست ب مهلاتیا خوکر، بهلی ل قیره ژی ههسپی وی تیر ئاڤ نه بوو. لهو وهکو ههمی مهلا ییت کورد، ژ گوندهکی دچوو گوندهک دی ل دویف زانینی و مهلاتیی دگه ریا، ل گوندی گرکا، قومریی خشخاشا، مهلاتی کره، بو دهمهکی باش نهو و (ئهحمه دی نالبه ند)، ل گوندی (خشخاشا) بووینه، (دوو سه ر دکومه کی دا).

گاڤا (مهلا عبدالکریم)، ب کوشتنا نالبه ندی زانی - ۱۹۶۴ - گهلهک غه مگیر و بارگران بوو، چونکی ههردوو روح ژئیک جودابوون.

ههقالینییهکا خوش و روح ب روح دگهل ئیک بوراندبوو، لهو قی مرنی کارتیکرو هوزانهک ب کوشتنا وی گوت. دهمی ئەم ل سال ۱۹۸۲ چووینه گوندی ((گرکا)) چاقییت (مهلا عبدالکریم) تاری ببوون و دونیا روون لی ببوو تارستان.

(مهلا عبدالکریم)، دگه ریا نا خودا، دخواندنا خودا، فییری زمانی عه ره بی و فارسی ژی ببوو، هوزانییت، (سعدی شیرازی و حافظ شیرازی) ژبه رکیبوون، (مهلا عبدالکریم) ههتا سال ۱۹۸۹، ل گوندی (گرکا) دژیا، هه ر دقئ سالی دا (۱۹۸۹)، مالا خو بارکرو دانا سه ر مالا نالبه ندی و بونه ئیک مال و حال.

خودی ژ وی کهسی رازی بیت، یی کو هندی سهری دهرزیکي ژي قهنجی و
 باشی گه هاندیه زمان و ئه دهبی خو، خودی هوژانقان و نقیسه ریت مه ل وی
 دونیای ژي ب گه هینته ئیک خودی جهی (مه لا عبدالکریم) خوشکته و ژ
 بهه شتی بی بار نه کته، ئه قه ژي ئه و هوژانه، یا کو ب کوشتنا هه قالی خو
 (ئه حمه دی نالبند) ی گوتی:

ئهی ئه حمه دی (ابن الامین)
 ئهی ناسحی دنیا و دین
 هندی من دیتین، ههرسی دین
 مه قتل وهکی ته کهس نینه
 مه قتل وهکی ته کهس نه بو
 شهقی و روژی له بهرزه بو
 ته عقیب گه له ک ل دویت ته هه بو
 هه تا زاقایی ئه و دیتییه
 وهختی زاقایی ئه و دیتبو
 ترسهک مه زن بو چیببو
 ژبرینا وی وههمی ببو
 نه زانی چ ب سهری هاتییه
 نه زانی چ ب سهری هاتبو
 (تفکر) تیدا کریبو..
 برین لی کهشف کریبو
 دیتی چه قوک ددهستی وییه
 دیتی چه قوک ددهستی وی بو
 دهقی وی رويس کریبو

دهڻی خوین ل سهر هه بو
 نه و نیشانا قه تلی وی بو
 دهڻی کیږیڼه کریبو
 ب دوو تیلان زه بکریبو
 نه که څتو سهر عه ردییه
 وهختی زاقای هو دیتبو
 سڅک ژویږی زڅږیبو
 قهستا واری وی کریبو
 جاب بر، بو ته هلی خوییه
 ده ما جاب وان زانینه
 هه می پیکه ییت رابینه
 لی بون گری و شینینه
 قهستا مه لایی وان کرییه
 قهستا مه لایی وان کریون
 هه می ل دوران جه معه بوون
 گه لهک ته کبیر وان کریون
 چ ری قهت ژی نه برییه
 مروڅییت ئاقل ل ناڅ هه بون
 گوتن (مه لایی) دوژمن نه بون
 نه څ هه ر شولی وی بخوییه
 نیشان نه څه، کیږکا وییه
 نه ی سهدایی (مه لا نه حمه د)
 نه ی شاعری هه می لوغه د
 ژمه (قه دعه بون) هه می سوحبه ت

خصوصینی دینی مهییہ
رہبی (مہلا) عہدی تہبو
شولی وی ہہر زکری تہبو
بہری وی ل (غفرانا) تہبو
چاٹی مہ وی، ل (رہحما) تہییہ

* مہخسہد پی میری کچا وی یہ.
* مہخسہد پی نالبہندہ

(تہڈ گوتارہ، ل روژناما (هاوکاری)، ژمارہ (۱۱۹۱) روژا ۱۹۹۰/۷/۲۰ ہاتییہ بہ لاکرن)

کاروانه کی بی نارمانج

بهری جهنگا جیهانا یا ئیکی (۱۹۱۴)، بنگه هی (ئه پوریا)، یی دروستی دهقرا، (ئورمی و هه کاریا) بوو، ئانکو بارا پتر ژ فلهیت ئاپوری، ئاکنجیت ههردوو دهقهریت ناقبری بوون. ئاپوریت سهر ب دهقرا (ئورمی) ل ژیر دهسه لاتیا فارسا بوون، لی ئاپوریت سهر ب دهقرا هه کاریا، ل ژیر دهسه لاتیا تورکاقه بوون، (نهو ئاپوری ل قی دهقهری نه ماینه، لی ل دهقرا ئورمی ماینه).

هه رچهنده ئه ههردوو دهقهره (ئورمی و هه کاری) ل ژیر دهسه لاتیا فارس و تورکان بوون، لی ب تنی ب ناقی لبن حوکی وان بوون، ئه گینا دسه ربه خوون، ب تنی حوکم، حوکی وان بخو بخو بوو... پشتی جهنگا جیهانی دهسپیکری ب ساله کی (۱۹۱۵)، لهشکهری روسی هاته قان ههردوو دهقرا و پاقرن ژ تورک و فارسا، ئاپوریت قان ههردوو دهقرا که قتنه بن سیبه را روسیا. روسیا ههول دا قازانجی ژ ئاپوریا بکهت، لهو سی که تیبه ژوان دروستکرن دژی دهوله تا ئوسمانی، ب راستی ئاپوریا پی خوشبوو، دژی دهوله تا ئوسمانی بجهنگن، چونکی دقیان تولا خو ژی قه کهن، لهو ب ساناهی چوونه بن په ری روسیا، ههتا سال (۱۹۱۷) ئاپوریت ههردوو دهقرا، (ئورمی و هه کاری) مانه لبن په ری روسیا، لی ل سال ۱۹۱۷ روسی لهشکهری خو، ژقان ههردوو دهقرا کیشاو حوکی روسی خاق بوو. کیشانا لهشکهری روسی، ل قان ههردوو دهقرا، فارسا ب دهلیقه زانی، کو دربه کی مهزن، ل ئاپوریا بدهت، لهو هه می هیزییت خو کومکرن بو قی نارمانجی، به لی ئاپوری وهکو شیریت چیا، ل بهر سینگی وان راهستان و دهست ژ پیا دریزتر زقراندن، ئه قه ژ لایه کیشه، ژ لایی دووی قه بو ئوسمانیا ژی دهلیقه بوو، کو بینا خو ب ئاپوریا بینن، لهو لهشکهره کی مهزن، ب سهروکاتیا (علی احسان پاشا)ی دروستکرو بهری وی دا دهقرا هه کاریا و ئورمی، ههتا سال ۱۹۱۸ ئاپوری، ل بهر سینگی لهشکهری تورکان و فارسا

راوهستان، بهلی چونکی (مارشمعون) هاته کوشتن، زه خیری روسیا، ل دویف خو هیلایی کیم بوو. (مارشمعونی بچووک، کو بولص بوو، وه کو مارشمعون بنیامین، یی زبرهک و شههرهزا نه بوو، که وپرکانی کهفته ناڤ لهشکه ری ئاپوری، ب تایبه تی ئینگلیزی ژی ژفانییت خو ییت دره و بجه نه ئینان بهرامبه ری ئاپوریا، کو هنارتنا لهشکه ری ئینگلیزی بوو، داکو پشتا ئاپوریا بگریت، ئاپوری نه چار بوون، سهنگه رییت خو بهردهن و بهری خو بدهنه لهشکه ری ئینگلیزی، ل ههمه دان، ب راستی ئەڤ کاروانی ئاپوریا، یی کو ژ ئورمی و هه کاریا دهست پیگری و بهری خو دایه ناڤ لهشکه ری ئینگلیزی، ل ههمه دان، هندی بیژی، یی ب زهحمهت و ئالوزی بو، کاروانه کی بی سهرو بی ئارمانج بوو.

ههتا گه هشتنه ههمه دان، (۱۰) هزار کهس، ژقی کاروانی قهقه تیان و عهردی داعویران، (۱۷) هزار کهس، ب نه ساخیاوه ژبرسا، ب ریقه مرن، ییت گه هشتینه ههمه دان ژی، نه مری، نه مایی بوون، خه لکی ههمه دان دقان سالییت شهردا، برسی و تینی ببون لهو نه شیان دهستی هاریکاری بو ئاپوریا دریزکه ن. ئاپووری ب زهلام و ب ژن ب بچووکقه، کو ژماره وان نیژیکی (۶۰) هزار کهسا بوون، مانه ل ههمه دان ههتا شه ری جهنگا جیهانی ب دو ماهی هاتی. لقیره ئاپوریا بیهنا خو ئینا و بر، چریسکه کا هیقییا ل بهر چاقی وان دیار بوو. ئەو ژی ئەو بوو، ل هیقیی بوون. بزقرنه وه لاتی خو، ب تایبه تی دهوله تا ئوسمانی پیس د جهنگا ئیکی دا شکه ستبوو، فارس دلاوازو بی هیز بوون پشتقانی وان، کو ئینگلیز بوو. یی گهرم و سهرکه قتی بوو... لی ئەوا وان ژی هزردهکر، بجه نه هات، ئەو چریسکا رونا هیی ژی، ئینگلیزی قهمراند!!! بو ئارمانجییت کوته په رستی، ئینگلیزی به ری قان ئاپورییت برسی و پیخاس دا عیراقی و دگهل خو ئینانه د ئاخا عیراقی دا و ل باژی ری (بعقوبه) ئاکنجی کرن، نیژیکی (۳) هزار خیقته تا بو قه دان، ههر خیقته ته کی (۸-۹) کهسا دبنقه بون، ههر چهنده حکومه تا ئینگلیزی بو ههر نه فهرکی چند پاره ته رخانکرن، لی حالی وان روژ بو روژی

خراپتر بو، چونکی ئەو پاره دکیم بون و تیرا وان نه دکر، گه لهک نه ساخی دناڅ دا پهیدا بوون، ههروژ نیزیکی (٦٠) کهسان ژێ دمرن! ههتا (مارشمعون) بخوژی، ب خوریکا مر. لی ئەقه ههمی ل نک ئینگلیزی چ نه بوو. یا گرنگ ل سالا (١٩٢١)، ل قاهیره، ئینگلیزی بریاردا، کو لهشکه رهکی داردهست ژ ئاپوریا دروستکەت و ل بزوتنا کورد و عه رهبا بدهت، ئاپوری ژێ، دهر به دهر ببون، که قهت بوونه دهستی بی بهخت و بی ویزدانا، لهو چیا ئینگلیزی پیکریا به درازی بوون، ئینگلیزی ژقان دا ئاپوریا، کو دی لهشکه رهکی دهوارا وان هنیريت دژی فارس و تورکان، بهلی وهنه کر، ژقان دا، کو داخوایت وان ل کونگرا ناشتی بجه بینیت، بهلی وهنه کر، ژقان دا حکومه ته کا ئاپوری، ل ئورمی و هه کاریا دروستبکەت، بهلی وهنه کر، ژقان دا، کو حکمی ئوتوتومی بدهته وان، دیسان وهنه کر، ژقان دا هه میا کومکەت ل موصل و ل ویری بو حوکومه ته کی دروستبکەت، دیسان وهنه کر... هزارگوتن و ژقان دانه قان ئیخسیرا، ههروه کو داینه کوردا، بهلی ژ هزار ژقان و گوتنا، کرباره ک نه بوو، چونکی ئەقه ههمی دهره بوون، ئینگلیزی ل وان دکر، ئینگلیزی ژ به ره ژه وهندیا خو پیتقه چی تر ل بهر نه بوو، ئاپووری کورد چ نه!! هزار کورد و ئاپووری ب بهرمیله کا گازی!! داکو ژ رپکا کاروانی ئاپووریا دهر نه که قین، ئەو رپکا دوور و درپژ، یا کو ژ هه کاریا و ئورمی دهستپیکری و ل هه مه دان و بعقوبا نه راستیای دی بیژین پشتی ب ناشکه رای، ژقان و گوتنی ئینگلیزی بو هنده ک ئاپووریا دیار بین و زانین، کو ئینگلیز بو چ ناکهت، بریاردان، کو ئەو بخو بخو تشته کی، چاریه کی بو خو بینن، ئەگینا ب قی رهنگی دی تیچن، لی حکومه تا ئینگلیزی هه ز نه دکر، کو ئاپووری ژ له پی وان دهر که قن، ئینا گوتی، چیکا قا ئالوزیا (موصل) نه ما، ئەم دئامادهینه، بو هه وه حکومه ته کا ئاشووری ل موصل دروستبکەین!! بقی حیلی، بقی دهره وی... ئاپووری ل موصل کومکرن (ئهقه سالا ١٩٢٠ - ١٩٢١) بو، بهلی چونکی ل نک ئاپووریا مسوکه ربوو، کو ئینگلیز دهره وا دگهل وان دکهت، ئو

بیټ بووینه داردهستیت ئینگیزی، وان بخو بریاردا، کو بزقرنه جهیت خو بیټ بهری، (ئورمی و ههکاری یا)، ئەو بو (ئاغای بگرس) ب (٦) شەش هزار کهسیټ چه کدارقه، بهری خو دانه وهلاتی ههکاریا و ئورمی، بهلی دیسان ئەفسه ریټ ئینگیزی، بیټ کو دگهل وان چووین، دووبه رهکی ئیخسته ناڤ وان و جاره کا دی زقرینه موصل – مهندان.

چ پی نه چوو، ئاپووریټ ئورمی بی شهرو شور زقرینه جهی خو، (ههتا نهو ژی ماینه)، وهکو بهری دهست ب ژیاننا خوکر، کهسی ژی ریکا وان نه گرت، چونکی هند هیز دلەشکه ری فارسی نه مابو، جاره کا دی قوینه شه رهکی، دگهل ئاپووریا بکهت... ئاپووریټ ههکاریا ژی سالا ١٩٢٢، کاروانی خو ژ موصل بارکو گه هشتنه وهلاتی خو (ههکاریا)، ئەقه ژی بی شهرو شور گه هشتنه جهیت خو، وان ژی دهست ب ئاڤا کرنا گوند و جهیت خو کرن...

بهلی حکومه تا تورکی هه ژوان ئیمن نه دبو، جهی مه ترسیی بوون. ههتا سالا ١٩٢٤، ئاپووریټ ههکاریا ب ژاری و ژینا خوڤه بوون، دقئ سالی دا، قائم مقامی جولە میرگی، ب چند جهندرماقه، چوو ناڤه لا (تیاریا، جیلو، بازی، توخوما)، داخوازا باج و دراقی ژی کر، وان ژی نه دایی، کوشتن د ناقبه را جهندرما و ئاپووریا چیبوو... ئەقه خوش دهلیقه بوو، کو حکومه تا تورکی دهقه را ههکاریا ژه لا (ئاپووریا) پاڤژکهت، ب تایبه تی، وهکو مه گوتی جهی مه ترسیی بون، چونکی تورک ترسیان، کو دهوله ته کا فه لا، ب هاریکاریا ئینگیزی، ل سهر سنوری وان بیته چیکن.. لهو لهشکه رهک پیکه پینا و بی ره حم هیرش برنه سهر فهلیت ههکاری، مالی وان ئینا، گوندیت وان سوتن، یا نه هاتییه کرن، وان کر، فه لا ژی جاره کادی بهری خو دا ئینگیزی ل عیراقی ئینگیزی ژی ل سهر گوندیت کوردان به لاڤکرن، ل بهرواریا، ل نیروه و ریکان، ل دهوک، ل شیخان، ل حریر، ل بیټاس... هندی ئاپووریا هه وهل دا، کو جاره کا دی بزقرنه قه، ویقه ژکیقه!!

ژێدهرو پهراويز

- ١- مهدي البشريه، الحياه في شرق كوردستان، تأليف:
د. بيلو. اي. ويگرام
١ دگار. تي. اي. ويگرام
ترجمه جرجيس فتح الله، بغداد، ١٩٧١.
- ٢- العراق في سنوات الانتداب البريگاني، ترجمه: الدكتور هاشم صالح التكريتي، بغداد، ١٩٧٨.
- ٣- العراق الحديپ، من سنه ١٩٠٠-١٩٥٠، جز الاول و الثاني، تأليف ستيفن همسلي لونگريگ، ترجمه، سليم گه التكريتي، بغداد، ١٩٨٨.
- ٤- العراق في الوبائق البريگانيه ١٩٠٥-١٩٣٠، ترجمه و تحرير، فواد قزانجي، بغداد، ١٩٨٩.

* ئاپووري، پيگهاتينه ژ چهند عهشيرهتا، وهكو:

(تياري، جيلو، بازي، توخوما...)

* ههكاري: دهقهرهكه ژ كوردستانا توركييا، پيگهاتيهه ژ چهند ناحيا و قهزاو گوندا... بارا پتري فهليت ئاپووري، لقيره ئاكنجي ببوون.

* مارشمعون: سهروكي هه مي فهليت ئاپووريه، دهسه لاتيا ديني و دونيايي

گرتيهه. يا ژمن قه دهرهجه هوسا تيته خوار:

دنيا	دين
مارشمعون	مارشمعون
ملك	مگران
شيخ	اساقفه
	قهشه - قسس

مگران، مارشمعون، هلدبژیریت، کو (ویراپیه)، اسقافه، مگرانی،
هلدبژیرن.

قه شه، ئەساقفا هلدبژیرن، کوهه می د خزمه تا دینی دانه، ژ لایی دیقە، کو
لایی دنیا یه، مارشمعون، سهروکی ههمیانه، ههمیا بریقە دبهت، باج و دراقی
وهردگریت، سهروکاتیا لهشکهری دکهت، ئاشتی دکهت...
ملک، نوینه ری (مارشمعون)ه. چند گونده کی لبن دهستی و ههمی گوندیت
خو بریقە دبهت...

شیخ: وهکو مختاری گوندیه، بهرپسیاری گوندی خو به رامبهری (ملک)ی
بو قان زانیاریا بنیره ژیده را، ۱-۲-۳ ییت کومه بکارئانین.

(ئەڤ گوتاره دروژناما هاوکاری دا ژماره (۱۲۰۰) ، ل سالا ۱۹۹۰/۸/۶) هاتییه
به لاکرن)

ئایا مه لایى جزیری هوزانا سوفیالیزم ب تنی قه هاندیه؟

ههتا نهو گهلهک ژ رۆشهنبیر و ئەقینداریت ئەدەبی کوردی و جزیری وهسا تیگه‌یشتینه، یان وهسا خوه تیدگه‌هینن، کو جزیری ب تنی سوفی بویه، لهوما ژ هوزانا سوفیاتیی پیقه چ تر نه قه هاندیه!!!

راسته، مه لایى جزیری سوفی بوویه و دقئ ریبازی دا گه‌هشتیه پلا بالا، لی ئەقه نابیته ئەگه‌را هندی کو جزیری هوزانا ئەقین و ئەقینداری ئەقه‌هاندبیت یا ژمن قه جزیری ئەقیندار بوویه و ئەقین ژى کریه، لهوما هوئی شاره‌زا و هوستا بوویه د قی هونه‌ری دا، چونکی وهکو د ژیده‌رین که‌قن دا هاتی ئەو که‌سی ئەقینداریا دونیایی نه‌کربیت، نه‌شیت ئەقینداریا خودی بکه‌ت. رۆژه‌کی یه‌ک هاته‌نک مروقه‌کی خودی گوئی:

من دقیت ئەزل نک ته بيمه سوفی و ریکا خودی بگرم و بيمه ئەقینداری وی و ئەو ببیته ئەقینداری من، ئینا وی چاکی گوته وی که‌سی، ئەری ته ئەقینداری کریه؟ یه‌عنی ته دل دایه کچه‌کی و وی دل دایه ته؟ ئەوی ژى گوئی:

نه‌خیر... ئینا چاکی خودی گوئی، هه‌ره ئەقینه‌کی دگهل کچه‌کی بکه، پاشی وه‌ره ئەقینیا خودی بکه و ببه سوفی خودی...

له‌ورا ئەز دبیزم هه‌که جزیری ژى مه‌له‌قانی د ده‌ریا ئەقینی دا نه‌کربایه، چتو‌ق دا شیت هوزانا سوفیاتیی قه‌هینیت!!

ئەو هیژاییت دبیزن مه‌لایى جزیری ب تنی سوفی بوویه و دیوانا وی هه‌می پیکه‌ ژ هوزانین سوفیاتیی ناچیته ده‌ر!!!

یا ژ من قه نه‌وهیه و ریکا لی به‌رزه بووی، پسپۆر و شه‌هره‌زایین جزیری و هوزانا وی، هه‌تا نه‌و پیناسا (هویه) ئەقینی ژ جزیری وه‌رنه‌گرتیه، هه‌روه‌سا نیقه‌کا دیوانا وی ب هوزانین ئەقینا دنیا یی داینه قه‌له‌م قیجا چه‌وا و ب چ

مروهت ئەم دى بېژىن جزىرى سوڧى بوويه و بهس، ژ ھوزانىن سوڧياتىي پيڤه
نهڤهھاندينه!!

ژبلى، كو د ناڤ ديوانا جزىرى دا، مشه ھوزانىين ئەڤىنى ھەنە، ھوزانىين
وھسڧى، پەسنى، نىشتمان پەروھرىي، ھىجايي ژى ھەنە. ب راستى ديوانا
جزىرى وھكو رەزەكى تريبه، د ناڤ ڤى رەزى دا، چەند بنين سىڤا، ھورمىكا،
ھولىكا... ژى ھەنە، ھوسا ديوانا جزىرى ((تصوفه)). ئەڤىنە، وھسڤه، نىشتمان
پەروھرىيه، پەسنە، ھىجايه، نھو ژى ژ ھەر بابەتەكى دى چەند مالكا ژوھرا
كەينە ديارى، داكو(غەرەچ) ين شيعرا جزىرى ل جەم خویندەڤانى ھيژا خوبا بيت:

۱- ھوزانىن سوڧياتىي و ئولى:

بارا پتر ژ ھوزانىن جزىرى ڤەھاندين ل سەر (تصوف) و ئولى ئىسلامىيه،
جزىرى دڤى بابەتى دا ھوستا بوويه و گەشتبوو پلەكا بلند و بەرز، دڤيا دڤى
رېدا ب ھەلىت، وھكو چەوا بەفرال سەرى چيا ژ بەر روژا بەھارى دھەلىت و
دبىتە ناڤ.

پيدڤى ناکەت گەلەك ل سەر ڤى بابەتى بچم، يان ژى گەلەك نمونا بينين،
چونكى ھوزانىن سوڧىاليزمى ل نك جزىرى ژ ھەمى ھوزانىن ددن پترن و دكەڤنە
ژىر سىبەرا ڤى بابەتى ڤە، لەوما دى ب ڤان چەند نمونين خارى رازى بين:

((اللہ)) سەھەر طاھا ئەزەل

يەلمومى عشقى شوعلەدا

نورا جەمالا (لم يزل)

ژاتى تەجەللایا خوھدا

ژاتى تەجەللا بول (ذات)

بى ئىسم و (اثر) و (صفات)

..... هتد.....

يان

ئيئسمي تهيه مهكتوب د ديواني قيدهم دا
 حدر فهك قهله مي عيلم بته قويم ره قهه م دا
 نه شكال و خه گين دائره يي نوقگه يي عيلم
 نه نه قش و ميپالين دخه يالاتي عهدهم دا
 ميم مه گلعهي شه مسا نه حه د ئاينه صيفه ت كر
 لاميع ژ عه ره ب بهرق ل فه خاري عه جه م دا
 ..... هتد .....

۲- نه قين و دلداري:

نه م نابيين ديوانه كا كوردي يا بي بار بيت ژ نه قيني هه ر ژ جزيري بگره هه تا
 گه ر دگه هته هوزانقاني هه قچه رخ. د نا ق رهزي جزيري دا، مشه هوزانين نه قيني
 دكه قنه بهر چا ق، هه تا كو نه م دكارين بيژين، جزيري هوزانقاني عه شق و نه قيني
 يه، ديوانا جزيري يا پره ژ هوزانين عه شق و عه شقبازيي، نه ژ بهر هندي كو نا ق
 (سلمي) يان (سلوي) ي مشه دقي ديواني دا هاتيه، بهلكو قه صيدين غه زه لي
 خورستي هه نه، كو چ گومان تي دا نينه، نه ق هوزانه نه قين و عه شقا دونيايه و نه
 (تصوف).. دي چهند مالكا ژ ق ي بابه تي ژ وه را نقيسين:

ژ ره عنا ني رگزين ته ي مه ست و خون ريز
 زه مان بو عه هدي جه نگ نه نگيزي چه نگيز
 ته جاني من دقيت نه ي جاني عالم

ژمن بستین ب له‌علین خوئی شه‌که‌ر ریز

.....

تنی فەرهاد دزانت له‌ژژه‌تی عیشق

کوو وی جان دایه شیرینی، نه‌په‌رویز

.....

الهی نی‌رگزا مه‌ی مه‌ست و نازک

ژ ده‌ستی خوار و به‌د خواهان بی‌پاریز

کولی تیت ته‌و قه‌بایی ئاسمانی

له‌کیفا شه‌نگ و نازک وه‌ک به‌لازیز

((مه‌لا)) جانی ته‌ چاوان په‌هله‌وان کر

لتایی خه‌مری یان زولفا دل ئاویز

یان ده‌می دبیزیت:

(مویه‌کی ته‌ژ ته‌ ناده‌م ب دوو سه‌د زین و شیرینان

چ دبت گه‌ر تو حسیب کی مه‌ ب فەرهاد و مه‌می)

۳- وه‌سف:

مه‌لی د وه‌سفی دا بی به‌قل بوویه، ب تایبه‌تی د وه‌سفا به‌ژن و بالایین شل و

نازک. چاقین شین و کویر، زه‌ندو باسکییت سپی و نه‌رم، پرچا شل و ملا

ئارمیشی، ریقه‌ چوونا قاز و کوتر، تیرین تیژ و دژوار، خالین ره‌ش و ته‌یرگر..

فه‌رمون به‌ری خو‌بده‌نه قی هوزانا ژیری، داکو بزانی جزیری چ گوڤ فیهرس و

پاله‌وانه دقی بابه‌تی دا:

نی‌رگزین شه‌نگ دمه‌ستن چه‌پ و راست

ساقیان جام ددهستن چهپ و راست
 راست و چهپ تین جگهر و سینه گولاب
 عه رعه رین شهنگ دلهستن چهپ و راست
 توخ و عالا کوخویا بون ژعه جهم
 عه ره بان تیپ شکهستن چهپ و راست
 بهرقه شهرقی د سه حر وهستاین
 هندویین روژ په رستن چهپ و راست
 قه یسه ری رومی ل سهر حه ددی فرهنگ
 توق و زنجیر فه بهستن چهپ و راست
 .....

قه ((مهلی)) سوژ په ری یا حوری سروشت
 سه د مهلهک دهست ب دهستن چهپ و راست

۴- نیشتمان پهروه ری:

پیدقی ناکه ت ل سهر قی بابه تی باخقین چونکی مه گوتارهک د روژناما
 هاوکاری دا، ل سهر قی بابه تی بلاق کربوو، نه قه یهک، یا دوویی، دانانا دیوانا
 جزیری ب زمانی کوردی بو یه که مین جار به لکهک ب هیژ و قوه ته کو جزیری
 ههستی نیشتمان پهروه ری هه بوویه لهوما دی ب چند نمونا رازیبین کو چ
 گومان تیدا نینه کو مه لا نقیسه قانی هوزانا نیشتمانییه:

(گولی باغی ئیره می بوتانم
 شهپ چراغی شه بی کوردستانم)

یان:

(نه تنی ته بربیز و کوردستان ل بهر حوكمی ته بن
سه د وهکی شاهی خوراسانی دفرواری ته بی)

یان:

(بسور و هه یبهت و سه همی خوه پهری
بته شیت لبوتان سولگانی
بگهبل و خانهی شاهی وهره تهخت
کو تو ئیرو شههی کوردستانی)

یان:

(دل گه شته مه ژ دیری، ناچم که نشته یی قهگ
میحرابی وی بمن را وهر دا بچینه ((لالش))

۵- مدح:

هوزانا په سنی (مدح) مشه ددیوانا جزیری دا هاتییه، ئەڤ غرچا شیعی
خاسیه ته کا شیعی کلاسیکییه وهلی وه نه بیت مهلی جزیری په سنا میره کی کر
بیت بو پاره.....

نە بیر و هزرین مهلی بو هندی نه چووینه، چونکی ده می په سنا فهقی تهیران
دکته، بیهنا پاقر و پاکیی ژی دیت، ههروه سا ده ما په سنا میر عمادین، یان میر
شرف یان سولگانی بوتان دکته، مه خسه دا جزیری پاره نه بوویه، بهلکو
ئارمانجه کا مهزنتر ل بهر بوویه، کو دقیا ئەڤ پادشاه و سولگانیت هه بینه
پیشره و بو روژه کا رو ناک....

گولی باخی ئیره می بوتانم
شهب چراغی شبی کوردستانم

یان:

نهتنی تهبریز و کوردستان لبر حوکی تهبن
سه د وهک شاهی خورهسانی د فرهواری تهبن

یان:

ما جزیری شبه دار و تهختی هفت نهقلیم بت
هم ب حکم و سهلتهنت نهسکه ندهر و فهغفور بی

(پاشکویی بزاژ ژماره (۵۴) شویات ۱۹۸۵)

هه و النامه ی کتیب

په‌یقا ((گاڤا)) و نه‌حمه‌دی‌خانی

ټه‌ری برا تو دزانی کو نه‌حمه‌دی‌خانی (۱۶۵۰-۱۷۰۷ز) (۵۳) پینجی و سی
جارا په‌یقا (گاڤا) وه‌کو ته‌فشیه‌کی تیژ دمهم و زینا خودا ب کارئانییه و چ چاره ل
مه نه‌کرینه!

هه‌که تو باوهر ناکی که ره‌مکه دا ژ ته و خوبنده‌فانارا بنقیسم:

۱- ټه و پنجه‌ره‌یا جه‌مالی باری،

شمسا فه‌له‌کا دلی گاری

((گاڤا)) که‌ته صوره‌تی جیهانی

پیغه‌مبه‌ری ئاخر الزمانی

۲- ((گاڤا)) ټه‌وی دین کر ئاشکه‌را

دادوهری و سگی و نصارا

۳- ((گاڤا)) دم‌شین په‌ری دگهل وان

واله‌دکرن په‌ری دخه‌لوان

۴- ((گاڤه‌ک)) سه‌یرین ل به‌ژن و بالان

پیله‌ک چه‌یرین ل زولف و خالان

۵- ((گاڤا)) کو مه‌ دیتن ټه و په‌یزاد

ټه‌قه‌ ژی گه‌ریان ژ عقل و ئازاد

۶- ((گاڤا)) وه‌کو پیټکه‌ بون مقابل

مصباح و زجاج بون معادل

۷- ((گاڤا)) وه‌کو وه‌رگه‌ دیتنه‌ جوشی

وه‌ختی کو دکه‌ت، بکه‌ت خروشی

۸. ((گافا)) کو ته دیتن تهو ملک وار
 کشفه ژ قماشى ژى خربدار
۹. ((گافا)) قه ددهت وهكى بروسکه
 بى شوعله و پیت، بى جروسکه
۱۰. ((گافا)) تو دچی قه تهى وهفادار
 نه قرهنگه ژمن بیژره دلدار
۱۱. ((گافا)) کو تهوان بهیست مزگین
 هایدان ب تهبایی خهلق خوازگین
۱۲. ((گافا)) کو دبینی وهقتی عیشرهت
 داقوت نهکهی زمانى فرصهت
۱۳. ((گافا)) فکرین دقهوسى تهبرو
 بون شوپهتی وهسمه ژى سیهرو
۱۴. ((گافا)) وهکو مهم ب دل دنالی
 تاجدین دبویه حکیم ل نالی
۱۵. ((گافا)) کو دچوو ب پیشی تاجدین
 نهو ژار دگهل دلی بنالین
۱۶. ((گافا)) کو قه خوار مهمی و زینی
 ناخفت ل من جهی برینی
۱۷. ((گافا)) کو تو هاتی نیهان بو
 هندی تو نه هاتی تهو عهیان بو
۱۸. ((گافا)) کو ژمکمنی خلوص
 بنمیت ل تهختی دل جلوس
۱۹. ((گافا)) کو نهوی دکهی تو مقلوب
 بى راست بى کبهته مگلوب

۲۰. ((گافا)) وهکو مه م گه هشته چالی
 ئومید نه ما ژبو و صالی
۲۱. ((گافا)) کونفر بکته ل زینی
 تحقیق کوناکه تن چو ژینی
۲۲. ((گافا)) وکوجان ژتهن ره وان بو
 جانان تهوی دیت و جان بجان بو
۲۳. ((گافهک)) سه کنین و مگمئن بون
 ههتا کوب یه کفه موتمن بون
۲۴. ((گافا)) کودچینه نیف مه زاری
 دا خهلق نه بیژیتن ب زاری
۲۵. ((گافا)) کوهانه خلوه خانی
 ده رگه هه که کرن ل هه بس خانی
۲۶. ((گافا)) وهکو پیکفه مقتبس بون
 نه وهه ردوول ضوء منعکس بون
۲۷. ((گافا)) وهکی په رل وی دسوتن
 وان چهند کلام پیکفه گوتن
۲۸. ((گافا)) تهوی کرتمنی اخر
 ده رگاه هه بول به روی حاضر
۲۹. ((گافا)) کوهه هشته سه ربرایی
 نورهک وی نه دی دوی چرایی
۳۰. ((گافا)) کوجه نازهی وان هه لانین
 شاهد کوز مشهدی ده رانین
۳۱. ((گافا)) کودچینه نیف سه عدی
 که لیبی بیتن ل بهر وه سهیدی

۳۲. ((گافا)) کول من بکهی عیتابی
 زانیم کونه شیم بدهم جوابی
۳۳. ((گافا)) بژیا گهها که مالی
 وهختا رژیا ژ سهر نهالی
۳۴. ((گافا)) کو دویقه کل ب سهرکات
 وهقتی ژخه می مهزن ب دهرکات
۳۵. ((گافا)) کو ژرهنگی مهشق پریو
 پاشبهتی نسخُ ثلث کریو
۳۶. ((گافا)) کو ته ته زبرم ژ سازی
 نه دهنگ دمن هه بونه گازی
۳۷. ((گافا)) کول وی ته سهرقه لهم کر
 ههرچی ته ئیراده کر رهقم کر
۳۸. دهرحقی من مه می نه کهی کار
 ((گافا)) دمریت مه می بریندار
۳۹. وه بهخته کی روسیاهی مه لعون
 ((گافا)) ته وی دی نه میری مه حزون
۴۰. کوزین و مه می دناز پهروهر
 ((گافا)) وه دهرقه دبون ل وان دهر
۴۱. میر ته خه به را خلافی هه بیبهت
 ((گافا)) کو بهیست هاته غیرهت
۴۲. تهی بادی صه با ب حهقی مه عبود
 ((گافا)) وه کوتی ی ژ پیش مقصود
۴۳. زینهار دبانه کهی نقابی
 ((گافا)) کو دخوینن کتابی

٤٤- جارهك هه ره سدره السعادت

((گافا)) هك هه ره سدره النهایت

٤٥- روژا فه دخون شرابی بلوا

((گافا)) كو دخون كه باب و سلوا

٤٦- زين و ستیان نه ما ددل هوش

((گافا)) كو نه وان كر نه قخبه گوش

٤٧- نه واری علمی دانیالی

((گافا)) فكري دشکلی فالی

٤٨- بی هوش دکه قن گه لهك دمینن

((گافا)) وه كو رادین دبینن

٤٩- یه عنی كو نه وان کوری دخونخوار

((گافا)) وه دیتن نه بریندار

٥٠- تجدید دکه ن ژبو مه سالی

((گافا)) وه كو تینه اعتدالی

٥١- نه قه هه ردوو وه کی دوو شه و چراغان

((گافا)) دمه شینه باغ و راغان

٥٢- چه زکر مه ببینه کیمیا کهر

((گافا)) كو مه دی نه بو میسر

٥٣- تشریفی خلافتی ته دامه

((گافا)) ته نه مانه تی خوه دامه

ژبدهر:

١- مه م و زين، هه ولیر، کیو موکریانی...

(بزاڤ، ژماره (٤٨) سالا ١٩٩٠ / ٦ / ٢٦)

ژنکا دهقرا سلیمانی ل سال ۱۸۹۲ ی

ئەدوهرد نۆلده، گەرۆکی ئورۆپییه، ل پرانیا جیهانی گه‌ریایه، یی چوویه روسیا، ئەمریکا، ئەفریقا، تورکیا، کوردستانی، ئەره‌بستانی، ئەرمه‌نستانی،... هتد. ئەقی گەرۆکی د‌گه‌ریانین خوداچ دیتبوو نقیسییه.

ئەدوهرد نۆلده، ل سال ۱۸۹۲ ی ب ریا مارسیلیا دیمه‌شق، به‌یروت، هاتییه ئەره‌بستانی، کوردستانی، پاشی ئەرمه‌نستانی هه‌تا گه‌هشتیه ترابزون ل سهر ده‌ریا ره‌ش.

کاروانی وی یی مه‌زن پیکه‌تابوو ژ: ۳۶ زه‌لاما، ۴۰ حیشترا، ۶ هه‌سپا، هه‌روه‌سا ژ گه‌له‌ک که‌ر و هیشترا و هه‌می جورین خوارن و قه‌خوارنی ژ ی ل گه‌ل کاروانی خو ئینابوون، ۲۶ پاسه‌وانیت چه‌کدار ل گه‌ل هه‌بوون، گا‌قا عوربانی خو ددانا، ئانکو بیه‌نا خو قه‌ددان، ۱۴ ره‌شمال ل ئەردی قه‌ددان.

گا‌قا گه‌هشتینه کوردستانی، ب تایبه‌تی ده‌قرا سلیمانی، نقیسییه: ژنکین قی ده‌قهری، ب سی خاسیه‌تا ب نا‌قوده‌نگن، کو جودانه ژ ژنکی، روژه‌ه‌لاتی، ئەو هه‌رسی خاسیه‌ت ژ ی ئەقنه:

- ۱- ب گشتی ژنکین قی ده‌قهری گه‌له‌ک د‌جوانن
- ۲- ژنکین قی ده‌قهری بی پیچه د‌گه‌ریین.
- ۳- ب سه‌ریه‌ستی ل گه‌ل می‌قانان دروینن و دان و ستاندنا د‌که‌ن، هه‌روه‌سا ب دلی خو شوو د‌که‌ن.

ژێدەر:

گه‌رپانه‌ک د ناڤ ئه‌ره‌بستان و کوردستان و ئه‌رمه‌نستانى دال سالانى ١٨٩٢ى،
ئه‌دوهر د نوڵده، ده‌زگه‌هى گيورک ئولبس يا چاپ و وه‌شانى، ل سالانى ٢٠٠٤ى، ل
زوربخ، نيويورک، هيلدشتايم چاپ و به‌لاڤکريه، بپ ١٧٤ى.

وه‌رگيران ژ ئه‌لمانى : حجى جعفر

(ئه‌ڤ نڤيسينه د رۆژناما (به‌هدينان) دا، ژماره (٨٢) سالانى ٢٠٠٩ هاتيبه به‌لاڤکرن)

بەرھەمی دیرین مەلایى جزیری نقیسەقانى ھۆزانا نیشتمانییە

مەلایى جزیری گەوھەرەکا ئیجگار ب نرڤ و بەھایە ب چورەنگان ب چو بەھان ناھیتە کرین، ھەر وەسا ژى چرایە کى چەند بیژى کرېسکدار و بچرېسکە تو دبیژى خەتیرەییە دروھنى ئو روشەنیا خودا وەکی ستیرا گەلاقىژى بلقە بلقا روناھیا وى یە لسەر ریزە چیا ییت بلند و ھەلکەقتى ییت جھى بوتان، ئەو جە و ئەو واریت چار کنار ژى روھن، روشەنکرینە^(۱).

خویندەقانى ھیژا و بەرکەقتى:

رەنگە ل نک تە سەیر بیت ئەقناڤ و نیشانیٹ ژوورى و بیژى پا بوچى ھەتا نھو کەسى ئەقناختنە نە کرېه؟!

بەلى، وەییە ھەتا نھو میژوووقان و نقیسەقان و شاھرەزایت ئەدەب و زمانى کوردی بو ھندی چووینە کو ھۆزانا نیشتمان پەرودى ل نک فەیلسوف و نیشتمان پەرورى کورد ئەحمەدی خانى دەستپیکرېه و حاجى قادرى کویى ئاوینا چەرخى نوزدى یە و دەنگ قەدانا ھۆزانا خانى یە ل وى دەمی^(۲). بەلى، راستى ھەستى نیشتمان پەرودى ل جەم خانى و مەم و زینا وى دگەھیتە کومتى، بەلى، ئەق کومتە ل سەر چیا یى جزیری راوہستایە سەر ھوستایى قەھەندنا ھۆزانا سوقیەتى و ئەقینى^(۳)...

دبیژن مەلایى جزیری ھۆزانا نیشتمانى نینە!!

نەخیر، مەلایى جزیری ھۆزانا (تصوف) و ئەقینى ب تنى نەقەھاندیە!
بەلکى یە کەمین نقیسەقانى ھۆزانا نیشتمان پەرودرییە:

بهلی، جزیری نیشتمان پهروهړیکي گه وره یه ل ديف چهرخی تیدا ژيایی
ههست ب وی (صراع) ی یا کو د چهرخی (۱۳-۱۵) دا بهرده وام لی ل سهر خاکی
کوردستانی کره نه و هه ژاری و دهرده سهری و نه خوشی تام کره و دیتییه...
یا کو هه می کوردهک ل وی ده می توشی بیی... .

بهلی نه ژ هه ژاری و دهرده سهری و چه و دهربریه؟! ب ههستیکی نیشتمان
په وهرانه ب شیوه یه کی هونه ری نه ژ ههست و نه خوشییه و قالبه کی که سیکي دا
دهربریه یه عنی نیشتمان په وهری ل نک جزیری ههستیکی کویری نه قینا میللهت
و وهلاتییه. له و ما خوه ب هه می پارچه یه کا. وهلاتی خوه قه گریدایه، خوه ب
شاعیری هه می کوردستانی زانی یه لده می دبیژیت:

(گولی باخی ئیره می بوتانم)

شهب چراغی شهبی کوردستانم^(۴)

یا ژمن قه نه ژ تا که شیعره ب تنی بهسه، بو سه لماندنا گوتنا مه یا سهری...
چونکی نه ژ ههست و بیر و هزره ژ دهر و هناقیت جزیری هاتینه دهر، دزانیت
کو کوردستانهک هه یه و پیدقی هوزانقانیته وه کی جزیری یه.
له و ما جزیری خوه ژ وی بازنی ته سک و تنگ هینایه دهری و خوه دانایه
هوزانقانی هه می کوردستانی...
نه ز دبییم نه ژ دیره هوزانه بو وی ده می نه پیچه که، ههروه سا قه د باوهر نه که کو
نه ژ گوتنه ژ چونه یی هاتیت.
نه کو هزر بکه یین کو جزیری دقیا شانازی و په سنا خوه بکهت!! نه... بهلکو
دنا ههستی نیشتمانیدا نه ژ خاسیه ته دهرکه قتی یه.
هه که نه ژ دیرا ژووری بهس نه بیت کو بیته بهلگه بو نیشتمان په وهری یا
جزیری فهرمون دگهل قی دیرا ژیری :

(گەر لولوتی منپور ژ نهزمی تو دخوازی

وهر شیعرى مهلى بین ته بشیرازی چه حاجت) (۵)

ل هیره ژى هوزانقانیکی وهک جزیری پیدقی ناکهت په سنا خوه بکتهت چونکی
پیدقی قى په سنى نینه و ناکهت نهو بخوه زیړهک و دهسته له !!
یا ژمن قه مه به ستا وی نینه بیژت وهری شیعرا من بخوبنن، یان شیعرا من
ژیا شیرازی ب تام ترو خوشتره !!
نه خیر، مه به ستا وی نهو بیژت، زمانی کوردی چ ژ زمانی فارسی کهم تر
نینه، بو قه هاندنا هوزانا، زمانی کوردی ژى دهسته له و سقکه بو قه هاندنا
هوزانا، نه قجا بوچی ب زمانی فارسی نه هوزانا قه هینین ???
دقیما هه موو هوزانقان و نقیسه قانییت کورد ب زمانی خوه بنقیسن بنیره خانى،
دلسوزی میلله تی خوه به رسقا جزیری دهت و داخازا وی بجه دینیت ده ما دکه قته
نقیسینا مه م و زینا خوه ب زمانی کوردی داکو خه لک نه بیژیت کو کورد بی کتیب
و بی نه ده بن وه کو دبیژیت:

داکونه بیژن کو نه کراد

دبی مه عریفتن بی نه صل و بنیاد

هوسا پشتی جزیری دیوانا خوه ب زمانی کوردی نقیسی و داخازکری هه می
نقیسه قانهک و هوزانقانهک ب زمانی زگماکی بنقیسیت دهنگه دا و بوو نه گه را
هه ندی کو کاروانی ل دیف را هاتی (خانى - گرکاشى - باته یی - په رتوو...)
هوزانییت خوه ب زمانی کوردی بنقیسین ل شوینا زمانی فارسی یی کو بوویه
زمانی روشنبیرین وی ده می.

ههکه ئەڤ ههردوو دیره ژى نهبنه بهلگه بو ههستی نیشتمان پهروهى دهوژانا
جزیریدا فهرمون وهرن جههکی تر کو ئەڤ ههستی نیشتمانپهوهرى خوبا تر و
ئاشکهرا تر د قالبهکی کلاسیکیدا خوه دیار دکهت دهمی دبیت:

نهتنی تهبیریز و کوردستان لبهر حوکمی تهبن
سه د وهک شاهى خورهسانی د فهرواری تهبن^(۶)

یان دبیت:-

ما جزیری شبهدار و تهختی ههقت ئەقلیم بت
هه ب حکم و سهلتنهت ئەسکهندهر و فهغفوربی^(۷)

ههچهنده پهسنا (میرشرف) میری جزیری ۱۰۰۵ ه دقان مالکادا ههیه، لی
پر ههستی نیشتمانییه و یا ژمن فه ئەڤ ههستی نیشتمانی ل سهر پهسنا میر
شرف زال دبیت چونکی:

۱- ئەڤ پهسنه (مدح) ب خاکی کوردستانی فهگریدایه.

۲- بوچی دقیت بوتان پایتهختی ههقت ئەقلیم بیت؟

ئهری ئەفه ناگههینیت کویهگرتهک دقیت؟

۳- بوچی دقیت ئەڤ یهکگرته ل ژیر فهرمانا سهروکهکی ب تنی بیت؟

۴- بوچی ئەڤ سهروکه تقیا ژرهنگی ئەسکهندهر و فهغفوربی؟

جزیری باش د وهزعی وهلاتی خوه کوردستانی گهیشتییه، و ئەو شهر و
ئالوزیا ل چهرخى (۱۲- ۱۵) دال کوردستانی پهیدا بووی ههست و بیر و هزرین
جزیری هژانديه، پاشی ئەڤ بیر و هزره د قالبهکی کلاسیکی دا درهبرینه.

ژێدەر و پەرۆايز:

- ١- بنییره: هۆزانقانییت کورد، دانان و تووژاندنا صادق بهالدين ئامییدی، بهغدا، ١٩٨٠.
- ٢- بنییره وان ژێدەرین ل سهر جزیری و خانی هاتینه نقیسین.
- ٣- هه مان ژێدەر.
- ٤- زمانی ئه ده بی ی یگرتوی کوردی، بهغدا (١٩٧١)، چاپخانه ی سلمان الاعظمی، د. عزالدين مسته فا ره سول.
- ٥- بنییره: هۆزانقانییت کورد، دانان و تووژاندنا، صادق بهالدين ئامییدی، بهغدا، ١٩٨٠، چاپخانه ی کۆری زانیاری عیراق.
- ٦- هه مان ژێدەر.
- ٧- هه مان ژێدەر.

(هاوکاری، ژماره (٧٣٠) سالا ٢١/٣/١٩٨٤)

(هاوکاری، ژماره (٧٣١) سالا ٢٩/٣/١٩٨٤)

فهره نگا بچووکان پشکا ئیکی

دیاره بچووکان پیخوشه، ب زمانه کی تایبه تی دگهل باخفن، له و دهیکا وی زمانه کی خوش سشک بو دروست کریه، هه رچه نده فهره نگا قی زمانی دهوله مند نینه، لی ل دوڤ پیدقییت بچووکی به رفره ده دبیت.

ئه ڤ زمانه ژ سالا ئیکی، هه تا سالا سی یی، ژ ژیی بچووکی به رده وام دبیت، ژ ویربوتقه بچووک پیچ پیچه خو ژقی زمانی ب دوور تیخیت و نیژیکی زمانی مهزنا دبیت.

ئه ڤه ژی هنده ک په یف و رامان وان، ژقی فهره نگا بچووک:

په یفا فهره نگا بچووکان	رامانا وی	رسته
چه چ	ده ست	چه چو قوته بابو هات
په پ	پی	په پی خو راکه
په پا	ب ربقه هه ره	په پا، په پا، په پا
قچی کر	شکاند	
کخه تخه	پیسه	کخه پا قیی
عیعه	پیسه	عیعه نه خو
پدو	دوبلکی بچووکی	پدوکی وی بپرن
تووتیکه	روونه	تول سه ربانا تووتیکه
قاقا	میومیژ	قاقا بکه کوشی
مه م	مه مک	وه ره مه می عه میکه
عه م - عه میکه	بخو	وه ره مه می عه میکه

ششیکه	بشو	وه ره په پي ته ششیکه م
بقه یه	ئاگره خگره	دهستی خون نه کی بقه یه
په پی	نان	وه ره بو ته په پی
وهستی	راوستی	وهستی وهستی، ئاڅ براستی
عتیکه	بقوته	بچووکان نه عتیکه
کاکو	هه قال	کاکوبه، بلا بیت
مه مک مه کی	ئاڅ	ها بو ته مه کی
لالی که	بنقه	وه ره لالی که
عهوو	سه	هشبه، عهوو هات
بقه	خگر (ع)	بقه یه چه چی، خون نه کی
ژژه ژژی	گوشت	ها بو ته ژژه ی - رژی
به عهک	کارک به رخک	به عهک هات
ئوشو	که ر	ئوشو هات
ئوڅ	گرار	ئوڅی عه مکه
للی	هیک	کا للی بو بینن
گیگی	ترومبیل	ئهڅه گیگی هات

دوور نینه، هه رده قه ره کا کوردستانی، ب زمانه کی جودا، دگهل بچووکیت خو
 باخفن، هه که هه ر ئیکی، بیت ده قه را خو نقیسابان، دا کومه له کا په یقیت
 بچووکان کوم بن.

نه ژبو صاحب ره وajan
 به لکو ژبو بچوکید کرمانجان

(پاشکوی عیراق ژماره ۱۹۸۹/۲/۲۲۷۵)

فهرنگوڪا بچووكان پشڪا دوويي

بهري هه يامه ڪي، چند گوتنيٽ زاروڪا ل ڙير ناقونيشانيت ڙووري مه ل
پاشڪو عيراقا خوشتقي به لاقربوون... پشتي چند گوتنيٽ دي يٽ بچووكان
ب له پ من كه قتين، من پيدقي زاني قان ڙي بيخمه سهر يٽ دي و ههر
دپاشڪوي عيراق دا، به لاقكه م دياره مه خسه دا مه ب فهرنگوڪا بچووكان، نه و
گوتن، يٽ ڪو بو بچووكان تينه گوتن، چ نه م بخو بخو بيژن، چ دهيڪا وان بو
بيژن، چ ئيڪ دي بو بيژن.

نه ڦ فهرنگوڪه، دگهل هندي، ڪو يا پري پهيف و گوتن نينه، به لي پيتقيت
زاروڪي پي دقه تين، ههروهسا جيهانه ڪا تايه تيه، ڙبلي بچووكان، ڪه س دي
قي فهرنگوڪي بڪار ناهينيت هه ڪه بڪار هينا دقيا ههر بو بچووكان بيت وه ڪو
چيروڪ و سترانيت وان گوتن و سوحبه تيت وان ياريت وان رابوون و رونيشتنا
وان... هه موو جيهانان وان ب تنيه... ده مي دچنه دنا ڦ ئيڪ دا دبيژنه ئيڪ:

سه فا ئيڪي، هيڪا دخون
سه فا دوويي، دوني دخون
سه فا سيي، سيڦا دخون
سه فا چاري، چايي دخون
سه فا پينجي، پينگي دخون
سه فا شهشي، شيري دخون

هنده جارا ژى بتنى دبېژنه سه فا ئيكي:

سه فا نهولى
تېشكا كولى
بهردا جولى
جولى نهبوو
كره گرى

هه كه هه قاله كي وان، يي خافل بيت، ئيك دي ب دهنگه كي بلند و چرېسه ت
دبېژيت و تبلا خو دريژكه ته وي جهي دقيت:

سه ي سه ي!!

هه قاله كي وي، دي هشيار بيت و هيته سه رخو، بهلي هه قالي دي دي ياريا
پي كه ت و بيژيت:

(سنده ويچ)!!! بغي رهنگي دبېژن:

مشكي مشكي - مشكيله!!

بهقي بهقي - بهقلاوه!!

هنده جارا ژ ئيك و دوو سل دبن، پاشي ئيكي دقيت ناشت ببیت، دي ههر
خو نيزبكي هه قالي خو كه ت، داکول گهل باخفيت بهلي نهقي دي خو گران كه ت و
بيژيت: (خه ما من، بنی پيلاقا من).

هه كه سل بونا وان، يا تيژو دژوار بيت، ههر ئيك دي بهزېته دوو بهرا هينيت
تفكه ته ب ئيكي قهو دانته سه ر ئيك و ليك ده ت و هينت و بهت و بيژيت:

(سه ر ته ختي، بن ته ختي، ئيكي... ژبي به ختي)

هه كه تشته كي بچوبكه كي بهرزه بو، ههر دي لي گه رييت، هه كه نه ديت،
هه قاله كي وي، يان چند هه قالي ت وي، ب راستا يان ژ قه ستا دي بيژني:

(ئەز دېنىم بچاقەكى، دەر قوبنا قەسابەكى)

ئەو ژى ھەر دى لى گەرىت، ھەقالىت وى ژى ھەر دى قى گوتنى
دووبارەكەن، ھەتا دېنىت يان نە...

ھند جارا بچويكەك ئىكى دى ژ قەستا گونەھبار دكەت قىجا ھەقالى وى
دى بېژىت(كەنگى)؟ يى دى دى بەرسقا وى دەت و بېژىتى:
(روژا بەنگى، ھەكوتە خواری ب چەنگى)

ھند جارا بچويك لىك دكەقن و خەبەرا دېژنە ئىك و دوو، لى خەبەرا
نابېژن چ ژ ترسى چ ژ ئەدەبى ب تنى دېژن:
(خەبەر دچنە عەسمانا، تىنە كوشىت خودانا)

ھندەك بو يارىيا، يان لەوچەبىيا دېژنە ھەقالى خو:

چەوانى؟

باشى؟

مەعملە كاشى

سوباھى وەرە معاشى!!

ھندە جارا خودانى (شەعربا) ن تىتە كولانا (شەعربا) دفروشىت گازی دكەن.
(يا اللہ، شەعربە)، بچويك بەرسقا وى ددەن دېژن، (باراپتر پەمبى يە)!!
ھەر وەسا دەمى خودانى گازی، يان غازى، گازی دكەت (غاز غاز، يان گاز
گاز) بچويك بەرسقا وى ددەن و دېژن: (پارىت تە خلاس). ديسان دەمى خودانى
قەيسيا گازی دكەت (قەيسى قەيسى) بچويك بەرسقا وى ددەن و دېژن(سەرى)
بابى تە تەيسى)

هه که بچوبکهک چاڏ نه شویشتی بیته دناڏ هه قالیت خودا یاریا بکهت،
 هه قالیت وی دبیزنی (چاڏ نه شویشتی، میشا کوشتی). فیچا دی زویکا هیته
 مال چاقیت خو شوت و زقریته ناڏ هه قالیت خو.
 هه که بچوبکهک رويس هاته ناڏ بچوبکا، هه قالیت وی دی بیژنی، (پویسو،
 رپسو، حلپسو) فیچا زویکا دی چیت جلکیت خو که ته بهرخو، خو هه که یی بی
 ده رپی بیت دی بیژنی (بی ده رپی عه ربهک تی)
 هه که گه لهک بچوبیک لیک خرپون و چوونه دناڏ ئیک دا و ئالوزبوون، دی
 بیژن، (پاش پاش کیری بابی ته لاش ته لاش)

دهمی بقین که رپن و کهس نه ناخفیت دی بیژن:

مشک و مار

سه ر دیوار

قگم قگم

هه چیی باخفیت

هه که ناخفتن و قه ره بالغ، یازیده بیت دی بیژن:

که ره بوم، که ره بوم

سور سورکی قاسم

تیرا بیته ئاسن

(پاشی دی تبلا خو که ته دهقی خودا و زمانی خو هینت و بهت و دهنگه کی زی

دهرئیخت و دهستی خو که ته دفنا خو، پاشی پانکا خو و بیژیت:

دقنا من کلمیش

پاتکا من قاهیش

ڦيڄا هم دي بيدهنگ بن و كهس نااخييت. هندهك بچويكيٽ لهوچه و
تامسار، ده مي پيره مي ره كي دبيين گزي دكه ني:

باپير باپير....

كيسكي ته كهت تويا خودي

ب دلي ته كهت

(پاشكوي عيراق، ژماره (١٠٧) سالا ١٨/١٠/١٩٨٩)

ژبچووکان را

شیر پلنگ ته ژده چوون
راستی سهرهک په نیر بوون
قی ژی خوارو وی ژی خوار
ههردووال هه ژدانه دار
ئیکی ژئیدی را گوت
ههردوو رابوون بوونه جووت
گوئهم هه رن جهم روئی
سهیدایی هوژ و کوئی
ئهوی مه ل هه ژدوو بیینی
چاقی میرک دهرینی
ههردوو چوونه جهم روئی
بوونه دهرویش و سوئی
دوژا خوه ژیرا گوتن
دل و جهرگی وی سوتن
روئی گو... دهرابن زوو
ژمرا بینن تهرازوو
وان تهرازوو تانی بهر
روئی په نیر دانی سهر
تالهک پرو یهک هندک
یهک ما گران یهک سشک
ل کمهک ژئا گران بر

ئەو ژ ئادی بوو سقک تر
گهه ئەڤ خوارو گهه ئەو خوار
ههتا کوما بهن و دار

(هۆزانا: شیخ موسی
حجی جعفر ژ لاتینی وهرگیرایه
جریده العراق عدد ۲۶۳۴
۲ ت الاول ۱۹۸۴)

((کرمانج)) و ((کرمانجی))

قەكۆلینهك د ناڤ لاپه ریت مه م و زینی و فۆلكلۆری دال سەر په یقا کرمانج و

کرمانجی

په یقا ((کوردمانج - کورمانج - کرمانج)) هه رسی بۆیه ک پامان ب کارهاتییه .
ل سەر ده ستورا زمانی ، دهه می زمانیت جیهانی دا ، زمان به ره و سقک
بوون دچیت ، په یق به ره و داتاشین و سقک بوون ده روات ، لهوما ئەم دکارین
بیژین ئەڤ په یقه ژی - ل سەر ده ستورا زمانی - به ره و سقک بوون دزمانی کوردیدا
چویه ، ((کوردمانج)) بویه ((کورمانج)) ، نهۆژی بوویه ((کرمانج))^(۱) .

چهوا ئەڤ په یقه به ره و سقک بوون چویه و هندهک گوهورینیت فۆنه تیکی ب
سهردا هاتینه ، ههروه سا پامانا خوژی گوهارتیه ، لهوما دی بینین ل هیره -
به هدینان - ئەڤ په یقه پامانا وی جوتیاری ددهت ، یی کو ملکی ئیکی ، یان کاری
ئیکی بکەت ، دی بیژن :

((ئەڤه کرمانجی فلان شیخیه ، یان پیتان ئاغایه)) واته ، ئەڤه خزمه تکار و
جوتیاریت وانن و ل سەر عه ردی وان کار دکهن^(۲) .
ههروه سا یا به لاقه ل به هدینان ده می دبیزن :

((ئەز نه کرمانجی ته مه)) ، واته ئەزل سەر ملک و ئەملاکیت ته نینم ، هه تا
تۆزۆرداریی ، یان گه فال من بکه ی . د فۆلكۆری کوردیدا ژی - ره سه نترین ژیده ره
- قی په یقی ده وری خو دیتیه ، ئەڤه ژی بۆ مه خویا دکەت ، کو ئەڤ په یقه یا که قنه
و ژ میژه وه ره بکارهاتییه .

گوتنه کا مه زنا دبیزیت : ((قه نجی ل کرمانجی ناهیت)) یان ((هه که میری
کرمانج تییر خوار ، یان دی ژنه کی ره قینیت ، یان دی میره کی کوژیت)) . ل سەر قی
گوتنی ئەم دکارین بیژین :

۱- ههکه ئەڤ پهنده ژناڤ چينا دهره بهگي پەشی بیت، داکو پتر جوتیاری ژیر دەست بکەت - ئەڤه رامانا جوتیاری و رهش و رویتیت ل سەر عەردی بهگی، یان ئاغای، یان شیخی ددهت.

۲- ههکه ژناڤ خەلکی کورد بخوه هات بیت، بی گومان ئەڤه دی رامانا پهیقا ((کورد)) ددهت. د پهنده کا دی بقی رهنگی هاتییه:

((ههڤرکیت میرا میرن، هه مزکیت ماقویلا کرمانجیت تیرن))..

ل هیره پهیقا ((کرمانج)) رامانا ((کورد)) نادهت، بهلکو وی رامانی ددهت، یی کو ژ ئاغا و ماقولا کیم تر بیت، رامانا تهخه کا کومه لا کوردی دبهت، ئەو خوبا دکەت کو ئەڤ تهخه ژی دوو رهنگن:

أ- کرمانجیت تیرن.

ب- کرمانجیت برسینه.

سترانا کوردی کو ژیده ره کا ب ئاڤ و پر بهایه بوڤه کۆلینیت ئەدهبی و زمانی و میژوئی و سایکولوجی ... ئەڤه پهیقه ل فه رههنگا خو بقی رهنگی نقیسیه:

نیریت مه می پینجن مه ما

کیڤیت مه می پینجن گیانا

ل دهر دؤلا درینجن مه ما

نیچیرقان ((کرمانجن)) گیانا^(۳)

یا ژمنقه پهیقا ((کرمانج)) ل هیره رامانا پهیقا ((کورد)) ددهت. هه رب قی رامانی پهیقا ((کرمانج)) دقی سترانا دی دا ژی هاتییه:

های بهری بهری بهری بهری

دونیا بو ئاڤ و ههری

پسمامۆ بچینه شهری

کچ خه زاله ل به پیری

***

ئه زل قی به پیری ناچم

ئه زل قی حه رامی ناچم

نه ی تورکم، نه ی ((کرمانج)) م

سه ر به ختی ته ی موحتاجم^(۴)

***

هه که ژ ئه ده بی فلکلوری ده رکه قین و بیینه سه ر که قنه ژیده ریت نقیسینا کوردی، دی بینین، ئه حمه دی خانی گه له ک جارا خو نیژیکی قی په یقی کره^(۵). له و ما پیدقییه هنگه کا دی ل خو بده یین و خو پا قیژینه بابلیسکا هه قدی (۱۶۵۰ - ۱۷۰۷) ده رگه هی باخچی ((خانی)) قه که یین و پیچه ک ل جه م روینین، داکو مه ست و سه رخوش بین ب بیه نا گول و گولزاریت خانان دا. وه کی ئه حمه دی خانی گه له ک گری ژ مه را قه کرین، ئه ژ گریه ژ ی بو مه قه کره و نه هیلا یه ئه م ب ددانا قی گری قه که یین!

شیخی خانی ئه ژ په یقه ((کرمانج)) ب قان راماتا بکاره یینا یه:

ئه ژ قه لزه می روم و به حری تاجیک

هندی کوبکه ن خروج و ته حریک

((کرمانج)) دبن ب خون موله له گه خ

وان ژ یه ک قه دکه ن میپالی به رزه خ^(۶)

یان دقان مالکییت دن دا:

دا خه لق نه بیژیتن کو ئه کراد

بی معرفتن بی ئه صل و بنیاد

ئەنواعى ملل خودان كتيبن
(كرمانج) تنى دىيى حسين
هەم ئەهلى نەقرا نە بين كو (كرمانج)
عشقى نە كرن ژبو خوە ئامانج^(۷)

يان:

(كرمانج) نە پر دىيى كە مالن
ئەمما ديتيم و بى مەجالن^(۸)

هۆسا بو مە دقان نمونيت ژوورى دا خوبا بوو، كو ئەحمەدى خانى پەيشا
(كرمانج) زياتر ژ چوار جارا ب پامانا پەيشا ((كورد))، كە قەوم، ميللەت ب
كارهينايە.

لى دا پتر دناڤ لاپەريت مەم و زينا خانى دا بگەريين، داکو بزانيں کا ب
پامانە کا دى ژى، ئەڤ پەيشە ب كارهينايە؟

بەلى، خانى پەيشا ((كرمانجى)) ژى ب پامانا ((زمانى كوردى)) بكارهينايە و
ئەڤ گريه ژى قەكره. تىپا ((ى)) كو چۆبە سەر پەيشا ((كرمانج)) و كرىه
(كرمانجى)). قى (ى) دەورەكى باش د زمانى كوردیدا ديتيه، دقان خالىت ژيرى
دا ديار دبیت:

أ- دبیتە ئامرازى پيوەندى، وهكو:

((كوپ + ى = كوپى من))

د كرماني دا، دى نيشانا نير وەرگريت، دگەل هندی كو ئامرازى (مچاف و
مچاف اليه).

((كوپ + ى = كوپى من)).

ب- دبیتە ((يا)) النسب وهك:

((دهوک + ی = دهوکی...))

هه‌قلیر + ی = هه‌قلیری)).

ج - ناڤه‌کی مه‌عنه‌وی ژ ناڤه‌کی یان ژ ئاوه‌لناوه‌کی دروست دکه‌ت، وه‌ک:

((هه‌ژار + ی = هه‌ژاری)).

((نیشان + ی = نیشانی)).

((جوان + ی = جوانی)).

د - ل هیره و یاکو مه‌دقیّت و پیوه‌ندی ب بابه‌تی ڤه هه‌بیت، ئەڤ تپه ((ی)) چوو‌یه سه‌ر په‌یڤا ((کرمانج)) و کریه ((کرمانجی))، ده‌وری تپا ((ی)) رامانا په‌یڤی گوه‌ارتیه و ((زمانی کوردی)) وه‌ک ((به‌ار)) ناڤه، به‌لی هه‌که ((ی)) چوو سه‌ر دی بیته ((به‌اری))، واته ژ قالبی رامانا ئەصلی ده‌رئێخست و رامانه‌کا دی دایی، کو به‌ره‌می به‌اری یه. دگه‌ل ڤی چهن‌دی دا ژی، ئەڤ گوتنه ده‌رگه‌هی ل وی رامانی ژی ناگریت، کو ((ی)) ده‌وری ((یا)) النسب نه‌بینیت، ل سه‌ر په‌یڤا ((کرمانج))، وه‌ک:

((په‌زی کرمانجی))، واته په‌زی کرمانجان، یان کوردان، یان په‌زی کوردی. دا بنی‌رینه مه‌م و زینا خانی، کا چه‌وا رامانا ڤی په‌یڤی ب هاریکاریا تپا ((ی)) راکیشایه و ژ قالبی وی ده‌رئێخستیه:

ئەڤ پوول ئەگه‌رچی بی به‌انه

یه‌کرونه و ساف و بی به‌انه

بی حيله و خورده و ته‌مامن

مه‌قبولی مو‌عاملا عه‌وامن

((کرمانجی)) صرفه بی گومانه

زیر نینه بی‌یتن سپیده‌مانه^(۹)

((ب هه لکه قتنا بۆرینا ساله کی ب سهر مرنا جه گهر خوین قه))

جه گهر خوینی ژبیر نه کهن

۱۹۰۳ - ۱۹۸۴

هۆزانیته جه گهر خوین پرپ تام و له زتن، ل ریزا هۆزانیته خانی و جزیری نه،
قه دری جان دبیت:

((من باوهری هه یه)) کو دیوانا جه گهر خوین - مه خسه د پی دیوانا ئیکیه - دی
وی بوشایی پرکهت، یا کو مهم و زین و دیوانا جزیری هیلایه قالا. خوینده قانی
هیژا، کیانی مهم و زینا خانی و ئاوازیت هۆزانیته جزیری دی د قی دیوانی دا
بینیت^(۱)

جه گهر خوین شاعیره کی نه ترس بوو، هه می شیان و هیزیت خو ژبو خه لکی
وه لاتی خو ته رخان کرینه، دکتور ئوردیخانی جه لیل دبیت:
((جه گهر خوین شاعیره کی نه ترسه، هه می گاڤا دگهل خه باتکه ر و جوتکارا د
خهنده کا ئیکی دایه^(۲))).

جه گهر خوین ئه قینداری وه لاتی خو بویه گه له ک هه ژ میلله تی خو کره،
ئوسمان صه بری دبیت:

((کاریت ناپاک ژ لایی دهره به گاڤه، گیانه کی نیشتمان پهروه رانه کره بهر
جه گهر خوین، ئه قینا کورد و کوردستانی کره
دلی^(۳))).

جه گهر خوین، زانی بوویه، کو ئه گه را پاشکه قتنا وه لاتی میر و ئاغا و
دهره به گن، له وما دژی وان شیری میرانیی هه لگرت، جه لادت به درخان که ره م
دکهت:

((جهگه رخوینی ههمی شیانا خو دژی ئاغا و شیخ و دهره بهگا بکار هینایه، لهو دوژمنیت دژوار بو پهدابووینه، بهلی سهدایی بی پهرده شیرئ خو بهرامبهری وان ههلگریه و دبیت، دی بقی شیرئ سهری وه فرینم^(۴))).

ژیدهر و پهراویز

- بنیره، هاوکاری ژماره (۷۱۱) رۆژا، ۱۰-۱۱-۱۹۸۳ شیعرا جهگه رخوین و شارستانیه تی، دکتور عزالدین مسته فارهسول.

۲- ههر ئه و ژیدهر.

۳- ههر ئه و ژیدهر (۷۱۰).

۴- ههر ئه و ژیدهر.

(هاوکاری، ژماره ( ) سالا ۱۸/۱۰/۱۹۸۵)

ههروانامه‌ی کتێب

(محسن فوزی) ژى هوزانقانه؟

ناقى قى هوزانقانى و هوزانا وى ددهستخه تهكى دا هاتينه قهواره
(۲۰ ÷ ۱۶) سم، نهؤ دهستخه ته ل سالا (۱۳۷۷) ك ب دهستى، (عبداللّه رمچان)،
ل گوندى (پيرچاويش)، ل ناؤ گورانا - نينوى - هاتيهه نقيسىن (محسن فوزى) كييه
و سالا چهندي ژ داىك بوويه چ بوويه چ نه بوويه، چ هه بوويه و چ نه بوويه... ل
كيقه ژيايه و ژيانا وى چهوا بوويه...؟ ل كيقه ژيايه و ژيانا وى چهوا بوويه؟ نهقه
ههمى پسياريت بى به رسقن (ل نك من)، چونكى چ ئيشارهت دقى دهستخه تى دا
نين، كو به رسقه كا پسيارهكى ژقان بدهت، ب تنى نقيسىه (گفتار محسن فوزى)
و نهؤ هوزانا ژيرى ب ناقى وى نقيسىه:

شه و دى له عومرم كه م ده بى
رؤژ دى له عومرم كه م ده بى
نه ز خه وفا (افاتحه)
جا چون دله كه م غه مگير نه بى
* * *

چه ندم ديتن، سلگان شاه
مردن له تهختى، بون جودا
باقى ده مينى هه ر خودا
جا چون دله كه م غه مگير نه بى
* * *

نوئژى ناكهين، رؤژى ناگرين
به كارى دنيا حاچرين..
ليمان وايه قهت نامرين

جا چۆن دلەكەم غەمگىر نەبى

***

لۆقەبرى تارىك و قۇل

تىدا بنشەن مات و مەلۇل

عيلاج ناكرى بە پارە و پۇل

جا چۆن دلەكەم غەمگىر نەبى

***

لۆقەبرى (واتنەها نفس)

هېچ بوى ناكرى، فەريادى رەس

چاكە بكەين، تەركى ھەوەس

جا چۆن دلەكەم غەمگىر نەبى

***

عاقىبەتەمان، ھەر مردنە

قەبرى تارىك، مالى منە

ئەويش لوبى، عەقلى منە

جا چۆن دلەكەم غەمگىر نەبى

***

لە گەل تۆمە، عەبدى فەقىر

يادى خودا، مەكەل بىر

رۆژەك دەبى، بكەويە بىر

جا چۆن دلەكەم غەمگىر نەبى

(ھاوکارى، ژمارە (۱۱۷۲) سالا ۳۰/۴/۱۹۹۰)

هۆزانە کا بی خودان!

ئەقە ژى هۆزانە کا ديبه، ياکومە ژ دەستخەتا، (المولود الشريف) هينايه دەر،
ئەق دەستخەتە قەوارە (۱۶ ÷ ۲۰) سم. هەکە هۆزانا بەرى قى، ناقى، (محسن
فوزى) ل سەر بوبیت، ناقى کەسى ل سەر قى هۆزانى نینه ب تنى ل سەر نقيسيه
(کلامى عاجز = الحسين) قيجا نزام کا ئەق ناقونيشانه چ دگه هينيت ئەقە ژى
دەقى هۆزانيه:

ئەى سەيدى سەردارى من
ئەى مەحرەمى ئەسرارى من
ئەى ئەحمەدى مختارى من
صلات ل سەرتۆياري من
* * *

مودەيه کە هجرو ماتەمه
تاکەى بيمينم لەم غەمه
هەر وه کو جار ان کوله مه
با بەس بى انتقارى من
* * *

لگفى بفرمو سەرورەرم
شافعى رۆژى مەحشەرم
هەر ئەتۆى لە گەرما سيبەرەرم
شاه عەرەب سوارى من

***

معلومه قه درى تو عقيم
عیسایى روح، موسا که لیم
روتبهى ره سولانى که ریم
سه بهب ته توى نیگارى من

***

مه لائیکه تی موقه ره بین
عالمى علوى، سه رزه مین
هه تا بهر پوژی ئاخرین
خودارم تاجى داری من

***

له فهرقى ته و خودایه بهس
ناکاته جیی ته و شایه کهس
له عالمى جودایه بهس
لؤ .. داری من

***

نائبى وی بون مورسه لین
هه ریه ک ل قه ومى داورین
ئه مئا ئاوی بو عالمین
به عام هه نارد غه فاری من

***

نور بناغهی عالمه
بوئه نبیایان خاتمه
ئاده م ل بهر وی ئاده مه

تحقیق بکه گفتاری من

***

.. له ئادهم پشت ب پشت
هه تا به عبدالله گه پشت
هه م ئامینه حوری سروشت
محفوژ بو گورهداری من

***

که هاته روی دونیا و وهلات
عالم له شه و نه جات
پر نورکرد هه رچار جیهات
ئه و سه ییدت ئه خباری من

***

مزگینی بو حه لیمه بی
شیرخوری ئه و یتیمه بی
هه ر پابی لو ئقلیمه بی
هه م شیریی زور بی جاری من

***

چهند مشرکان دیتبان به چاو
بوی شهق دبون به دلی ته و او
له مشرکی (...)

گویان نه دا نازداری من

تییینی:

ئەڤ ھۆزانە، ژوی دەستخەتی ھاتییە وەرگرتن، یا کو من دگوتارا بوری دا ژی خەبەردای. ئەڤ دەستخەتە، قەوارە (۱۶ ÷ ۲۰) سم. (۹۰) لاپەرەییە، ب دەستی (عبداللہ رمچان) ھاتیە نقیسین. دەستخەت یا، (محمد طاھری شیخ محمد علی) یە، خەلکی گوندی (پیرچاویش)، ل ناحیا (بەردەرەش) - نینوی - ل سالا ۱۳۷۷ ک ھاتییە نقیسین..

(ھاوکاری ژمارە (۱۱۸۵)، ۱۱/۶/۱۹۹۰)

ھەواینامە کتێب

(سهلما) کچا محمەدی جزیری

هۆزانقانه کا کورد بوویه

د میژووا ئه ره بی و ئیسلامی دا، ب دهها نقیسه ر و زمانزان و میژوووقان و په هله وانیت کورد، خزمه تا زمان و ئه ده ب و میژووا ئه ره بی و ئیسلامی کریه ژ وانا (ابن خلکان، عباس محمود العقاد، میری هۆزانقانا ئه حمەد شوقی، محمد سعید ره مه زان البوتی، په هله وانیت کورد و رزگار که ری قدسی صلاح الدین الایوبی... یی کو مفتیی قدسی ل روژا ههینی ئەڤ دیره شیعره پیگوتی:

الحمد لله الذي ازل دوله الصليبي

و عزبالكورد دين مصغفي العربي

ئهوا من دقيت ل قييره بيژم ئه وه كول سالا ٨١٣ ك ئانكوبهري ٦١٨ سالان هۆزانقانه کا کورد ب ناقي (سلمی کچا محمدي جزیری) هه بوو، نازناقي وي (دهيكا خيركه ر) بوو، ئه وي ب بچووويکاتی دهست ب خواندنا قورئانی کرو د ژيي ههفت سالی دا، قورئان ژبه رکر، ههروه سا ئه وي پيشيا ته جویدی و پيشيا ريزماني ژبه رکر، هه رب زاروکيني ئه لفيا کورپ مالکی ژبه رکر بوو، وه سا دقي زانيني دا بلند بوو، کوکەس د وهختی دا نه گه هشتيي.

خو فيري سه روا قافيا زماني ئه ره بي کر بوو دهستخه ته کی جوان هه بوو، ئه وي فه رمووديت پيخه مبه ري (س) باش خواندبوون و ژبه رکر بوون، گه له ک زانين و پيزانين ژ بابي خو (محمد جزيري) وه رگرتبوون، کو ئه و ژي زانايه کی ب ناڤ و دهنگي وهختي خو بوو، پاشي هۆزان ب زماني ئه ره بي و فارسي قه هاندينه!

پسياره ک ل قييره هه يه:

هه که وي ب زماني ئه ره بي و فارسي هۆزان قه هاندين، تو بيژي وي هۆزان ب

زماني دهيكا خو نه قه هاندين!

ئەز باوهر دكهم كو وى ب زمانى كوردى ژى هۆزان هههه، بهلى كانينه؟ ل
كيقههه؟ ماينه، بهرزهبووينه؟
مخابن د بى بهرسقن!!

ژيدير

عظماء الاطفال، دار طيبة الخضراء مكة المكرمة، ضااا ئيكي سالا ٢٠٠٣، جمال
عبدالرحمن، ل ٢٢.

تييني:

ئهقى دانهرى (جمال عبدالرحمن) ئهق پييزانينه بين ژ پهرتووكا (غاية النهاية فى طبقات
القراءة) يا (ابن الجزرى) وهرگرتينه.

(پوژناما بههدينان، ژماره (١٠٢) سالا ٢٥/١/٢٠١٠)

مه لا خه لیل کییه؟

دهمی لئاڤ چهند پهرتووکیئن کهفن گه ریایم، دهستنقیسهک کهفته دهستی من لایهکی وی باوه ریناما (عقیده الیمان) نه حمه دی خانی بوو، لایی دی نهج الاناما (مه لا خلیل) بوو.

ئهڤ دهستنقیسه ب دهستی مصگفی کوری حلیمی ژ شاگریدن میر حهقی ل دهست خوشین چاپخانا نه وقافا ئیسلامی سالا ۱۳۳۷ ک دمها صه فهری دا نقیسییه و فوتوکویی وی هاتییه گرتن.

خودی ژی رازی (صادق بها الدین) دهمی (عهقیدا ئیمانی) یا نه حمه دی خانی خر قه کری و توپژانندی ئیشارهت کره قی دهست خهتی و کره بنگه ههک بو توپژاندنا خوه، لی تشتی سهره نجراکیش، نهوه ل چ رهخ و روویا ئیشارهت ناکهت قی (نهج الاناما مه لا خلیل)!!

ئایا سهیدا صادق ئهڤ نهج الاناما نه دیتییه!! یان ژی ههکه دیت بت بوچی ئیشارهت نه کری؟! باشه بوچی ل دیمایا (مولویدا مه لایی باتهیی) وهکو پاشکویهکی (عهقیدا ئیمان) نه حمه دی خانی نقیسییه و دهست درپژ نه کریه قی نهج الاناما مه لا خلیل!! نهوا ههژی گوتنییه، نهوه ئهڤ نهج الاناما مه لا خلیل چ که یمتر نینه ژ عهقیدا نه حمه دی خانی!!

نوکه صادق دیت بت، یان نه... ئیکی ل سهر قی نهج الانامی نقیسیبت، یان نه... نه نزانین!! بهلی یا نه نزانین نهوه کو نهڤ مه لا (خلیل) هوزانقانیکی کلاسیکی مهزن بویه، هوزانین وی یی ل نهج الاناما خوه دا نقیسین ل پهیسکا هوزانین نه حمه دی خانینه یت کو د عهقیدا ئیمانی دا نقیسی.

وهسا دیاره ژ هوزانیت وی یت کول (نهج الانامی دا) هاتین کو پیش قان هوزانا دهستی قه هاندنی هه بوویه!! چونکی قهت (ممکن) نینه، شاعیرهک بو جارا ئیکی بقی رهنگی ب هیزو جوان هوزانا دارپژیت.

باشه هۆزانقانیکی هوۆ یی چهلەنگ د قههاندنا هۆزانادا، چما جهی خوه
دکتیبا (هۆزانقانی کورد) دا نهکریه، یاکو هندهک شاعیر تیدا هاتین، کوب چ
رهخاقه نابن شاعیریت کورد، وهک عبدالصمد بابهکی!!

ديسان ناقي قی شاعیری دکتیبا (چهند هۆزانقانهک د ههریما بهدینان) دا،
یاکو دکتور نافع ئاکرهیی، نههاتییه!!...

بهلی ناقي قی شاعیری یی کو خودانی (۲۳۷) مالکین هۆزانی، دکتیبا
(دیوانا کرمانجی) دا هاتییه!! لی چ هۆزانی وی تیدا نههاتییه! ب تنی کورتیهکا
کورت ل سهر بهرهه می وی نقیسییه ههروهسا د لاپهری (۱۴۷) دا، ژکتیبا (مع
الاکراد) ناقي مهلا خهلیل دگهل ناقي معروف نودهی و نورالدین بریفکی هاتییه
پیتهقی بوو ملی وی ژی دابا باتهیی و منصورى گرگاشی و فهقی تهیران....

لقیره پرسیارهک خوه دهه لا قیت دبیریت:

بوچی ئەڤ هۆزانقانه پشتگوه قه هاقیتیه؟!

ههکه ژبهه هندی بت، کو هۆزانی وی ههم ئول پهستییه، ئەڤ ریبارا ههمی
هۆزانقانا بوویه، باشه ههکه مه (نوبهارا خانى و مههم زینا) وی نه دیتبان، ئەم دا
عهقیدا ئیمانا وی پشتگوه قه هاقین!!
بی گومان نه...

ههکه ئەقا مه گوتی راست بت، پا بوچی (۲۳۷) مالکین هۆزانا مهلا خلیل
مه پشتگوه قه هاقیتیه!! باشه ئەو (احتمال) ژى نینه کو کەسى نه دیت بت!!
وهکو، سهیدا صادق و عبدالرقيب يوسف و نافع ئاکرهیی ین کو خوه ب هۆزانقانی
کرمانجیا ژووری قه مژیل کرین.

ههکه دیت بن چما وهکو هۆزانقانهکی ژيانا وی و هۆزانی وی دکتیبین خوه دا
نههینایه! ژبلی کورتیا وی ژيانا عبدالرقيب بو نقیسی!

داخازا من ئەو بەرسقا ئان پرسیارا بیته دان ژ لای نقیسه قاناغه، نه خاسمه
ین کو پیوهندی ب قی بابه تی قه ههبت. ژ (۲۳۷) مالکین نهج الاناما (مه لا
خلیل) ئەز دی چەند مالکا ژ وەرا شینم، ل دەرگه هی (مبحث اداب الاکل)

خودی ئەڤ گعامید خوش دانه ته
دگهل ئاڤ و فیکی، لباسی لته
توبی شوکری مانندی، حیوان مهخوه
بی مولا حهقا وی تو تشتک مهخوه
بخۆ توژ بو قوه تا گاعه تی
نه بۆ لهزهت و کهیف و شه هوه تی
دبەر زادی پاشی ژی دهستا بشۆ
وهکی کو بکه چک بخوی قهت مهشو
ل سەر زادی رۆنه ب تهرزهک ئەدهب
پیی راستی راکه برازینه چهب
نه رازی، نه پالده، دهما خوارنی
هندهک خویی دبەر زادی پاشی بخوه
حه رامیوو تشتی بشبههت مهخوه
کو گوشتگرتنا ته ژ حه رامی بتن
دوعایی ته ئیدی قه بول نابتن
ههچی هاته بهر ته تو پی رازی به
گه لهک گالبی تشتی خوشتر مه به
تو ناخی خودی بینه دهست پی بکه
وهکی کو ره ابویی حه مدی بکه
تو الحمد و ئیلاف و ئیخلاص بخون

دوعایی دمهروی ژی بی حەد بخۆن
ژ اول قە سارکە کەلە کەل مەخوہ
ژناڤ هەند ژووری فراغ مەخوہ
سەری خوہ مەبە سەر فیراغی توجار
تۆبی تەرزیی قەت مەینیە دیار
هەچی کول بەر تە هەی وی بخوہ
لبەر هەمنشینیی خوہ زادی مەخوہ
بچوک چیکە لوقمان قەنج حەل بکە
نەڤرا ب ئالی لوقما هەڤالان مەکە
ب نانی تۆ دەستی خو پاکژ مەکە
ب کیری و دەستەک تنی کەر مەکە
هەتا کو تۆ لوقما دویی چی بکی
هەلینە هەچی هۆربویی بەرپییان
ئەو مەهر بی شک ژبو حوریان
ژ میهقاناران ئاداب پر ترن
ژ بو تە چە بیژم ژ حەدی درن
تۆرۆنە بەران پاشی ئاقی قەخوہ
سی جاران بەن دە ب مەتن قەخوہ
بناقی وی هەر جار دەست پی بکە
لنک ئاخروان تۆ حەمدی بکە
ژ فیگی تۆ بەرھی بەدی شیرین
ژبو تە دەوایین وەکی هنگقین

(هاوکاری ژمارە (۷۹۷) سالا ۱۱/۷/۱۹۸۵)

ستیرهکا دی ل نه سماني رهوشه نيريا كوردی رژيا!

بهلی، سوارهکی دی د مهیدانا نه ده بیاتید کوردیدا کهفت و قه زهلیا، گولهکا زهرو گهش ژ باغچی نه ده بی کوردی وهریا، کانیهکا روون و زهلال ژ کانید نه ده بیاتید کوردی چک بوو، چرایهکی روون، گر ژ چراید کوردستانی قه مری، قه له مهکی خورت و چه له نگ شکه ست و بژیا، دهنگهکی شیرین و خواهش د دهریا نه ده بی کوردیدا خه ندقی، بولبولهکی دی ژ بولبولید کوردستانی بی دهنگ بوو، بهلی، سواری کهفتی و گولا وهریایی و کانیا هسک بوی و چراییی قه مریایی و خامی شکهستی و دهنگی خه ندقی و بولبولی بی دهنگ بوی، هیژا و قه درگران و پایه بلندو خودی ژی رازی جگه رخوین بوو، مالا خوه ژ ناڤه مه بارکر و خواترا خوه ژ مه نه خواست!

ژ دوور وهلات و میللهت، ل وهلاتی غه ریب و غوربه تا، پشتا خوه دا مه ئیدی ل مه نه زقری قه ههر کهسی پیچهک شاره زایی و پیوهندی ب نه ده بی کوردی قه ههبت، دزانیت جگه رخوین کییه و ناڤی وی چیه؟

جگه رخوین، سالا ۱۹۰۳ ز ب ناڤی شیخ مووس ل گوندی حه ساری... ژدایک بویه، ناڤی بابی وی (حه سهن) بو و ناڤی دایکا وی عه یشان بو... ژدهست به له نگازی و تهنگ بوونی ههر جاری ب ره خه کی قه چووینه، ب هیشی یا ژینه کا پاکتر ددان واره کی دن..

ل سالا نه ۲۲-۱۰-۱۹۸۴ ز ل وهلاتی سویدی خودی خه لاتی خوه ژی وهرگرت. جگه رخوین ژ هوزانقانی بیر روناک و ژ شورشگیرید میلله تی خوه دیته ژمارتن، شاعیره کی گه وره ی کوردستانی کرمانجی ژووریه، بهلی هوزانیت وی نه ۲ سنوره شکاندیه و ژقی چارچیوهی ده رکهفتیه.. لی هوزانیت جگه رخوین ژناڤه نقیسه قان و خه لکی رۆشنبیر ده رکهفتیه ناڤه خه لکی جوتیارو رهش و رووت.

هەر ژ میژقه، جگهرخوین جهی خوہ د ناڅ دلی خه لکی دا کره، هیشتا
سه ری خوہ ژ که قلوژانکی خوہ نه هینایه ده ری، ملی خوہ دا بهر باری خه مید
خه لکی، هەر ژ پینگاڅا ئیکی و هیرقه جگهرخوین خوہ ب شاعیری میلله تی
خوہ دانی.

له و ما بهری (۶۰) سالایه، جگهرخوین دگهل خه لکی کوردستانی دا دهنگی
خوہ بلند کره و کره گازی:

هه ریهک ب هزار پهنگی دخوت فی میلله تی دیل

لی تهو بخوه ده ربورجین به لهک خان و سه رانه

زانانه ل سه ری هه ریهکی سه د خاب و دوو سه د فه ن

کورمانجی ره بهن هوڅ و ده وارو دیل به لانه

ما ته ز نه ژ بهر ته وان بومه جگهرخوین

ته څ ده رده ل ناڅ کورده وه کی ژانه دجانه

ئوسمان سه بری د پیشه کیا سه ورا ئازادی دا دیپژیت:

(جگهرخوین د کوردی تیا خوهدا ئی راست و دروسته، تهو چهند راست و

دروست کو دری یا وه لات و وه لاتی ین خوهدا سینگاڅا خوہ ژ زیقارو به له نگازی را
قه کره).

جگهرخوین گه لهک غه مخوری زمانی خوہ بویه، هه ول و بزاڅ دکر کو زمانی

کوردی بیته خویندن و نقیسین، کو زمانه کی خوهدش و سڅکه، دیپژیت:

ته گهر کوردی بخوینی ب پهنج و گرانی

بی قه یدو شهرح و حاشی جاهل بخوه دزانن

دینی مه تیته زانین ب هه ر زمان و هه ر خه ت

ب کوردی، یان فرنکی، یا خود بخه تی لاتین

چەوا جگەرخوین شانازی ب زمانی خوہ دکەت، ھەر وەسا ب جوانیا وەلات
و کەنکەن و فیہرس و پالەوانیەد میلیەتی خوہ ژێ دکەت، دبیژیت:

وەلاتی من توی بووکا جیہانی
ھەمی باغ و بہہہشت و میڤرگ و کانی
شەپال و شەنگ و شوخ و نازو گەوری
گەلەک شیرین و ڤندو ڤر جوانی
سەری تاجا (صلاح دینی) کوردی
ئەنی ڤۆژە، د بورجا ئاسمانی

دیسان جگەرخوین روندک بو (شیخ سەعیدی ڤیران و قازی محمد)ی
باراندینە - لی ھەمی کوڤو کچید کوردستانی، ھەمی ڤیرەمیڤو ڤیرەژنید
کوردستانی، روندکا بو جگەرخوین دبارینن - د ھۆزانەکا خوہدا دبیژیت:

خاکی کوردستان ب قوریان ڤر جوان ڤاقری
خوین ڤژاندن ڤر، کورین تە، وال ھەر ئالی ڤژی
میللەتی کورد تاکو ساخە ئەو ژفی ڤی ناگەری
ئافەری، ئافەری
قازی محمد، ئافەری

جگەرخوین ھەقالی جوتکارو ھەژارید وەلاتی خوہ بوو، ل ھەمی دەم و جہا د
گەل ئیش و ژانید واندە بوویە، دەستی وان گرتییە، فەلسەفا ژیانە جگەرخوین
ئەو نەبوویە ژ دورقە تەماشە رەنجبەر و جوتکارا بکەت، بەلکو یەکیک ژ
خەبات کەر و بزاڤ کەرید زبەرک دیتە ژمارتن، ئیش و ئازارو ھەبس و زبندان،
دگەل رەوش و رویتا دیتییە، دەمی دبیژیت:

بيستی نيسانی شهقهک تارو رهش پر نهخویش
ژاندره مه هاتن که تن مالا مه وهک دزو که لهش
ئهم دانه بهر خوه برین زیندانی: زیندانه کا تنگ
دارب دهستی وان چه هرو پوی کریت، چاڭ سوړو پهرهنگ

جگه رخوین هوزانیډ خوه بو جوتکاران تهرخان کرینه، ل بن ناڅی (جوتکارو
زهڅی)، (۱۴۰) مالک ژ جوتیاران قه هاندینه، تیدا وی ناکوکیا دناڅ بهرا
دهره به گید کورد و جوتیاردا خویا دکهت، فیل و ته شقلید وان بو خه لکی خوه
دانته سهر سیلی و پيقازا وان سوور دکهت.
ئهغه ژی چند مالکن ژوی هوزانی:

ل ههر دهري ولويه
خوهدی هاسن، خوهدی گوند
ئهردا نه ما بدن مه
ژ قره هتا بچن هند
ئهڅ زارو کین پزو هور
همی تازی، برچی
ئه گهر نه بن خوهدی گوند
همی دمینن بی جی

جگه رخوین هوزانقانهک ره و شنبیر بوو، بهایی نقیسه ر و هوزانقانا باش
زانیه، لهوما د هوزانه کا خوهدا ناڅی (۱۵) هوزانقان و نقیسه قانا دهینیت و

په سنی وان دکهت، وهک: (فهقه رهشید، عبدالرحمن.. یوسف کهتانی...) دهمی
دبیژیت:

هه ریه که سهیدا مه لایی بوتی
دخوشخانین نه قینیدا توتی
ژ کورداره وی چیکریه یهک دیوان
د به لاغه تا خوه دا وهک قوران
.....

یهک مه ولانا سه لیمی هیژانه
کورد پهروهرو مهزن و ریزانه
وی بهر کوردا دا خوه دا کوشتن
چهندخوهش خان ب شون فه هشتن

ژ لایه کی دیقه هیرشید توندو تیژ دبه ته سه ر شیخ و مه لاو بهگ و میرید
کوردان، دهمی دبیژیت:

ملله تی کورد هه ر تنی مایه ل دنی بی سه ری
بهس یه کیتی تییدا نینه هه ر نه شیرهک سه ر که ری
ره نجبه رن بی ریبه رن، دوژمن ل سه ر وان تم سوار
نه فه شیخ و مه لاو سوفی ته ف مریدو سه ر سه ری
به گله رو ئاغا نه گیدن دوژمنین کوردن ژ دل
ریبه رن بو کوشتن و تالان و جهنگ و به ریبه ری

جگه ر خون زارو کيڊ وه لاتی خو ژبیر نه کرینه، زانیه کوزارو پیاوی پاشه رۆژی
یه پیډقی چاقدیریه، لهوما هۆزان و سروو دید سقک و قهشهنگ و پر مهعنا بو
وان قههاندينه، وهکی، هۆزانا (ژ بچووکان را، کهری رهش...) ئەقه ژى هۆزانا
کهری رهشه، ده می دبیریت:

د بهارا سالا پار
رۆ ته سري چوو بوو خوار
من دی که رهک قوت و کهم
د چیریا لبه ر چه م
بی هه قسارو بی سه رگوش
من بانکری که رو ئوش
ب زرزرو قوره قور
ژ چه م ده رکهت هاته ژوور
من راهشته گولهک گهش
دا بهری پوزی کهری رهش
نه بین کرو نه ژى خوار
که سه ر فه دا گو: قیشار
ئه ز دا که تم ده قی چه م
من ژى چنن چهند که له م
من ته ق لبه ر کرن کوم
چ که رهش و چ که یسوم
وی ته و قیقا رو که رهش
ب که فتکان خوارن خواهش
پشتی کو خوار کات و روت

ل من نیڤری کهری گوت
 ئەهی سەیدایی جەگەر خوین
 تۆ وەر مایە دل و دین
 تۆزانی مەقسەدا من
 چما ئەو گول تە دا من
 ما تۆ کوردو کوردستان
 ددی بسەد ھندستان
 کەر تۆ ببی یزدی گورد
 تودی بیژی ئەمان کورد
 سالی جارەک تی بہار
 ل بەر پوزی من قیقار
 دخوم ئی کەر بەشا خویش
 ئەزی چ کەم ژ گولا گەش
 ئەڤ قاس سال و دەمی چوون
 جارەک نە دی سەر خوہبون
 پەریشان و دل برین
 ناڤی تە بو جەگەر خوین

جگەر خوین ھوشیاو زانا بوویە، دووربین و بیر تیژ بوویە، لەوما دۆزا
 میللەتی خوہب دۆزا میللەتید ھەژار و بن دەست ڤە گریدایە، دەمی دبیت:

ئەهی ھەڤال رۆبسون
 کارکەر و رەنجبەر، جوتکار شیار بون
 رەبن و پەریشان ب ھەڤ را رابون
 ب تانگ و توپ، دچن شەر و جەنگ

ل هەر دەر قیرین، ل هەر دەر ههوار
ل هاویر بو دهنگ
دخوازن ئازادی، سه‌ربه‌ستی، وه‌ک هه‌ژ..

گه‌له‌ک جارا جگه‌رخوین بی ئومید و هیقی دبیت، به‌لی جارەکا دی زوو ب
زوو دیتە مه‌یدانا خه‌بات و بزاقی. هه‌زانید جگه‌رخوین هه‌نده‌ک ل سه‌ر رپچا
مه‌لایی جزیری فه‌هاندینه، لی به‌ره به‌ره خوه ژ قالبی کلاسیکی رزگار کریه و
هاتییه سه‌ر کیشید فلکلوری و نزیکي زمانی خه‌لکی بوویه. جگه‌رخوین
هه‌زانقانه‌کی ریالیزی بوویه، ئەقه ژی ژ ناقه‌روکا هه‌زانید وی دا خویا دبت، ب
چاقه‌کی ریالیزی ره‌خه‌گران ته‌ماشه‌ی ژیانی کریه، ب چاقه‌کی بلند ته‌ماشه‌ی
ژنی کریه جه‌ه‌کی بلند و پیروژ د هه‌زانید خوه‌دا دایه ژنی..
دین و هاری وه‌لاتی خوه بوویه ده‌می دبیت:

هیمه‌ک ژ گه‌قزی، زنارو لاتین خوه
ناده‌م ب ئەلماس و یاقوت و زیرو گه‌وه‌هر
ژشوبنوارید جه‌گه‌رخوین بی‌د کوه‌ه‌تا سالا ۱۹۸۰ ز چاپ بووین ئەقه‌نه:

- ۱- دیوانا ئیکی سالا ۱۹۴۵.
- ۲- جیم و گول په‌ری (چیرۆک) سالا ۱۹۴۸.
- ۳- دیوانا دووی (سه‌ورا ئازادی) سالا ۱۹۵۴.
- ۴- ره‌شویی داری (چیرۆک) سالا ۱۹۵۶.
- ۵- گوتنن پیشیان سالا ۱۹۵۷.
- ۶- ده‌ستورا زمانی کوردی سالا ۱۹۶۱.
- ۷- فه‌ره‌نگ به‌رگی ئیکی سالا ۱۹۶۲.
- ۸- فه‌ره‌نگ به‌رگی دووی سالا ۱۹۶۲.

شاویش

شاویش کوری شوانه، تهمه‌نی دهسالانه‌یه، منداله. شاویش دایکی خوی نه‌دیوه، باوکی هه‌ژارو بی دهسه‌لاته، هیچ شتیکیان نیه. تنها شاویش پلکیکی هه‌بوو ئه‌ویش پیربوو، جارجار ده‌چوو بۆلای ئه‌و بۆ ئه‌وه‌ی دلّه‌که‌ی خوش بکات. شاویش وه‌کو ساکولان له گوندا شتی ناره‌وا نه‌یده‌کرد قسه‌ی ناپاک به‌که‌سی نه‌ده‌گوت، هه‌میشه له گه‌ل خوی بوو. له گه‌ل هه‌قاله‌کانی خوی چاک بوو. قسه‌ی بی مه‌عنا ل گه‌لیان نه‌ده‌گو. هه‌تا وه‌ختی ئیواری له ناو گوند هاتوچوی ده‌کرد، به‌یاری کردن رۆژی خوی راده‌بوارد.

هه‌ر شتی گوتبایه گوندیان پی یان خوش ده‌بوو. هه‌موویان شاویشیان خوش ده‌ویست. ریشسپییه‌کانی گونده‌که هه‌موو رۆژی شاویشیان ده‌برد بۆ ماله‌وه خواردنیان پی ئه‌داو چاودیری یان ئه‌کرد. هه‌موو خه‌لکی گونده‌که هه‌ر به باشی باسی شوبشیان ده‌کرد.

شاویش هه‌موو رۆژی که‌ده‌بووه ئیواره ده‌چوو له سه‌ر ریگی باوکی ده‌هه‌ستا. چاوه‌رپی ئه‌و بوو، که باوکی ده‌هات له به‌ر ده‌می دا یاری ده‌کرد له‌م لاه‌وه‌لای باوکی ده‌به‌زی، ده‌ستی ده‌گرت و ماچی ده‌کرد. باوکیشی هه‌ردوو چاوی ماچ ده‌کرد و دلیان خوش ده‌بوو دیسان رۆژنیک وه‌کو هه‌رجار ل سه‌ر ری پی باوکی ده‌چوو، چاوه‌رپی باوکی ده‌کرد، ده‌میکی به سه‌ر چوو، رۆژ ئاوا بوو، تاریکی داهاات و هه‌موو قوژبنیکی داگرت، باوکی هیشتا نه‌هاتبوه شاویش له‌ناو تاریکی دا به‌ته‌نها مایه‌وه. دلّه‌که‌ی دلّه‌رزی و جاربه جار بانگی باوکی ئه‌کرد به‌لام له هیچ لاییکه‌وه ده‌نگ نه‌بوو.

شاویش له جیگایه‌ک دانیشت و ده‌ستی کرد به‌گریان بۆ باوکی و ئینجا له خوی چوو ئاگای له خوی نه‌ما.

باوکی شاویش ورده ورده نژیکی جیگا که بو و دهنگی په زه موو شوبینیکی
داگیر کردبوو. شاویش گوئی له و دهنگه بوو ههستا بانگی باوکی کرد:

بابه گیان .. بابه گیان

باوه که کهیش:

ئا شاویش لاوو تویی .. ؟ توله وویی ..

شاویش:

ئه ری بابه گیان ئەزم

باووک:

وه ره لام گیانه کهم به قوربان

شاویش دابهزی بو لای باوکی و دهستی گرت و ماچی کرد و له پاشان گوئی:

بابه گیان تو بوچی دوا کهوتی و زوو نه هاتی؟

باوکی ووتی:

کورم مه ران تیریان نه خواردبوو، منیش توژی ماندی بووم له بهر ئه وه درهنگ

هاتم.

شاویش گوئی:

بابه گیان به قوربان هیچ وا درهنگ نه مینه، تو خوت دهزانی له مالدا کهس

نییه .. لای کی بمینم؟ و دهستی کرد به گریان. باوکی که گربانی کورکه ی دی ..

زامی دلی نوی بوه وه فرمیسکی چاویشی هاته خوارو ئاوی سهر چاوی چاویش

ووشک بوو. شوانی پیر سهری شاویش خسته نیوان ههردوو دهستی و

فرمیسکی چاوی سهری یه وه. و ماچی کرد و پاشان گوئی:

گورم خوا گه وره یه، مرازی ئیمهش جیبه جی دهکات...

ئینجا دهستی کوره که ی خوی گرت و به هیواش هاتنه گونده که.

شوان مهره کانی خسته هه قشی^(۱)، ئینجا له گهل کوره که ی چووو بو مال .. له

مالیاندا له لیفه و بالگه یه ک هیچی تریان نه بوو که شایانی باس بیته، ته نها

پارچه جۆدهلیهک لهوی بوو کورهو و باوکی دهستیان ل ئەستۆی یهکتریان وهراند
باوکی شانی خۆی کرده بالگه. شاویش سهری خۆی خسته سهر سینگی باوکی و
شانی خۆبشی خسته ئەستۆی باوکی.

ئەستیرهکان بهیانی دیار ببوون، نزیککی بهیانی بوو کهلهشیرهکان دهستیان کرد
به بانگی سبهینان..

بایئکی نهرم وورده وورده سهری داران دهههژاند، گهئایان دهجوولاندهوه..
ههموو گوندی به ئاگابوون بهلام کور و باوک ههشتا له خهودا بوون.

کاتییک شوان به ئاگا هات، وهختی پهز راگرنی رویشتبو^(۲) بهلام شوانی پیر
نهخۆش کهوتبوو. له ناو جیگای خۆی دا دهنالاندهوه و جارجاریش تهماشای
رووی کورهکهی دهکرد. لهوکاته دا بوو، ریشسپی گوندهکه له دهرگای شوان دا و
له پاشان گازی کرد:

شوانۆ..! شوانۆ..!

شوانیش له ژوورهوه گوت: بهلی

شوان چهند ههزی دهکرد که ههلسیت و دهرگا بکاتهوه بهلام نهخۆشیهکهی
نه دههههشت.

دهنگی دهرگا، شاویش بهخه بهر هینا، ههلسا دهرگای کردهوه، ریش سپی
دههاته ژوورهوه دهگوت: شوانۆ تو ئەمرۆ بوچی درهنگ ماوی..؟ نیوهرویه.. بو
تائیستا پهزل ناو ههفشی دایه..^(۳) برسی و بی خاونه؟.. خه لکی گوندهکه گاله
گال دهکن^(۴).. شوانیش گووتی:

ریشسپی چ بلیم.. تو من دهبینی، ئەز ئەمرۆ نهخۆشم، نهخۆشی من گرانه
له بهر ئەوه له پهز راگرینی دواکه وتم، تو ئەمرۆ له جیاتی من یهکیک بنیره،
بابزایم چون دهبیت، له کوی دهرگای هیوام دهبیتهوه.

شوان ئەم قسانه ی ووت و کهوته ناو جیگا که یهوهو ناله ناله که ی بلند بوو.

شاویش نالەى باوى دیت.. دلی تەنگ بوو و دەستی کرد بە گریان. ئەو دەنگی لاوو دلهکەى ریشسپى سووتاند، تەماشای ئەو کرد نەیتوانی خۆی راگریت ئاوی چاوی خالی بوو. ئینجا بەشوانی گوت:

شقانو دلی خو مەرەنجینە، خودا مەزنە، نەخۆشییەکەت گران نیە. درەنگە روژ دەروات، دەروم یەکیک لە باتی تۆ بنیرمە بەرمەر، تۆش ئەمرو بنوو. زگی ئیوێش ئیستا برسی یە با شاویش لەگەل من بیست، بزایم ل مالهوه چ خواردن هەیه، بۆتان بیستی و منیش ئیوارە دیمهوه. شاویشی بردو پیکهه چوون. شاویش ل ریگادا لە نەخۆشی یەکەى باوکی پرسى و ریشسپى ووتی:

کورم .. غەم مەخۆ، دلی خۆت خۆشکە، هەچ نیە، دووسی روژی تر باوکت باش ئەبیتهوه.

کاتی که گەیشتنە مالى ریشسپى چوونە ژووروە و دانیشتن.. ریشسپى گازی خزمەت کاری خۆی کرد و پی گووت:

رزقوو.. کورم.. شوان نەخۆشە.. ئەمرو تۆ برۆبەر پەزلا ئیستا لە هەقشی دا هیلاک بووه.

رزقوی گوهی خو بەگەرەکەى خۆی دا.
دارەک لە دەستی خۆی گرت و چوو
ریشسپى لە گەل شاویش سکی خۆ تیر کرد قاپەکیشى پر کرد و خستی یە دەستی شاویش و گوتی:

کورم دلتهنگ مەبە ئەمەش بو باوکت.. ئیستا چاوەریی تۆ دەکات.. تۆش برۆ بولای و لەلای دانیشه و گوی لە قسە بگرە، چ بخوازیت بۆی جیبهجی بکە دلی مەشکینە... منیش دیم^(٦)

پهراویز

- ۱- هه‌قشی: جیگای مه‌رو مالت به تایبه‌تی له کاتی هاویندا.
- ۲- وهختی په‌زراکرین: واتا ده‌می هه‌لپه‌ربنی مه‌رو مالت.
- ۳- په‌ز: مه‌ر- رانه‌مه‌ر.
- ۴- گاله‌ گال: بۆله‌ بۆل- قسه‌ی ناره‌وا.
- ۵- ئەم رسته‌یه وه‌ک وه‌رگیرانه‌کی حه‌رفی بوو واتا که‌ی ئەوه له قسه‌ی گه‌وره‌ی خۆ ده‌رنه‌چوو.
- ۶- به‌داخه‌وه چیروکه‌که مایه‌ پاشماوه‌که‌ی دیار نیه‌ بروانه‌ روژی کورد بلاو‌کردنه‌وه‌ی پی‌شه‌کی و له‌سه‌ر نووسین (جمال خزنده‌دار) به‌غدا ۱۹۸۱ چاپخانه‌ی (الموسسة العراقية) ل .۷۷.
- ۷- سوودم له‌ گو‌فاری به‌یان و کاروان و روژنامه‌ی هاوکاری وه‌رگرتوو.

(فؤاد ته‌مۆ- ۱۹۱۳)

راگو‌بزان‌ی بو‌سه‌ر شیوه‌ی کرمانجی خواروو- حجی جعفر-

(ئه‌ڤ چیروکه، د گو‌فارا به‌یان دا، ژماره‌ (۹۶) سالا ۱۹۸۴ هاتیه‌ به‌لا‌فکرن)

ژنکا کوردستانی

د نقیسنیت کارل مای دا

۱۸۴۲ - ۱۹۱۲

کارل مای ۱۸۴۲ - ۱۹۱۲، نقیسه‌ره‌کی ئەلمانی ب ناڤوده‌نگه، پتر ژ (۶۰) په‌رتووکان نقیسنه. پرپا پرتووکیت وی گه‌روکنا‌مه‌نه، ئەو دوان په‌رتووکان دا گهربانیت ناشویی بو گه‌له‌ک وه‌لاتیت جیهانی دبه‌ت، ئیک ژ وان وه‌لاتان کوردستانه.

کارل مای دنقیسینیت خودا فلیقانیه‌کا بی به‌قل کریه، له‌وما خوینده‌قانییت په‌رتووکیت وی ب ملیونانه. هنده‌ک په‌رتووکیت وی نیژیکی (۴۰) چل جارا دووباره چاپ بووینه.

ده‌بارا کوردستانی، کارل مای ل سهر ره‌وشت و تیتالییت کوردان نقیسیه، ل سهر می‌رانیانیا وان و مه‌ردینیا وان نقیسیه، ل سهر شه‌رو شوریت وان لگه‌ل تورکان نقیسیه...

کارل مای د گهربانیت خودا، گه‌له‌ک جارا هاتییه سهر که‌ساتیا ژنکا کوردستانی، جار راسته‌وخو ل سهر ئاخفتیه، جار ژی نه‌راسته‌وخو. ئانکو هنده‌ک جاران ل سهر زارده‌قی ئەکته‌ریت خو ل سهر ئاخفتیه، هنده‌ک جاران ژی ئیکسهر ل سهر زارده‌قی خو.

ئهم ژی دی هنده‌ک ژوان گوتنیت راسته‌وخو و نه‌راسته‌وخو ل خواری دیارکه‌ین:

گاڤا کارابن نه‌مزی، کو کارل مای ب خویه، دبیته میثانی علی به‌گی ل بائه‌دری، علی به‌گ ب خیره‌اتنا وی دکه‌ت و دبیزیت:

نه‌ول گه‌ل من وهرن، داکو کابانیا من ژی هه‌وه بنیاسیت!

ياخوبايه دقي رستيڊا كو ژنكا كوردستاني يا سهريهسته و دشيت ههتا لگهل
مرؤقيت بياني ژي باخقيت.

پاشي كارل ماي دبيژيت:

ئهز بو قي داخوازي نه جيبيگرتي مام، پاشي من زاني، كو ژنكييت ئيزديان خو
ژبهه خه لكي قه ناشيرن وه كو ژنكييت بوسلمانان. پاشي دبيژيت:

ئهز و شيخ محمد نه مين و علي بهگ چووينه دژوورا ژنكا قه....⁽¹⁾

كارل ماي جارا ئيكييه دهيتته دناڤ كوردان دا، لهوما ل سهر داخوازا علي
بهگي نه جيبيگرتي دميينيت. لي پاشي دزانييت كول نك كوردان تشتهكي نورماله
ژنك ل گهل مييري دانشيت و باخقيت.

جارهكا دي كارابن نه مزي. كارل ماي. ب سهريهستي لگهل ژنكا علي بهگي
دناخقيت و دبيژيت:

ئه م ژووردا هاتينه خوار، چووينه دژوورا ژنكا قه... كابانيا مالي ب ناڤ چاڤ
قه كرى قه هاته پيشيا مه⁽²⁾.

ل قي ره ديارديت، كو ژنكا كورد پيشوازيا ميثانان دكهت، نه گهر هاتوو
مالخوبي مالي، ل مال ژي نه بوو. سهريهستيه كا چهندا هيژايه! پاشي كارل ماي
ل گهل كابانيا علي بهگي ب زماني كوردي دناخقيت،

- كه يفا ته چه وايه؟

- قه نجه.

- تو چه وايي؟

- شوكر ژ خودي قه نجه⁽³⁾

ئه قه نهو ژنكه ياكول كوچكا بائهدري، لي ل كوچكا زيبار، نهڤ سهريهستيه
كي متر نينه.

كارل ماي ل كوچكا زيبار هوسا وهسفا خانما مالي دكهت : ئي كه مين كه سي
من دخانيقه ديتي، ژنكه كا كوردا گهنج بو، شه لواله كي توركي ل بهر بوو، ههتا

گۆزهکیټ وی شوربوو ، شمکهک دپیا بوو ، شالهک هاڅیتبوو پشتا خو ،
کراسهک ل بهروبوو ، ههتا چووکیټ وی شوربوو ، پرچا خو یا رهش کربوو دوو
کهزی ، زیروزیف پیقه کربوون ، نهڤ ژنکه ژ هه میا جوانتر بوو ، بهلی چاکیټ وی
وهکو نهسمانی دشین بوون ، نهڤه بو من بوو مه رهق .... پاشی ل گهل کابانیا
مالی هوسا دکهفته دانوستاندنا:

- تو د عهدهت و رهوشتیټ کوردان دا یی شههرهزایی نهفندی؟

- بهلی.

- تو وی ژی دزانی ، هه رکهسهکی لبن سیبهرا ژنا بیت ، نه وی پاراستیه؟

- بهلی^(۴)

ل قیره کارل مای دکهفته د تهنگاڅیان دا ، لی ژنکا مالی دللی وی نهرم دکهت
و دبیزیتی تو لبن سیبهرا من به ، چ ل ته ناهیت.

ژنکی ل قیره چند بهایی خو ههیه!!

ئیک ژ عادات و رهوشتیټ کوردان نهوه ، گاڤا ئیک چوو بن سیبهرا ژنکهکی
قیجا کهس نهشیټ خو نیزیک کهت.

کارل مای دبیزته هه قالیت خو:

مروڤ دشیت دناڤ کوردان دا پتر بهحسی ژنکا بکهت ، ژ مللهتیټ دیت
بوسلمان.^(۵)

گاڤا کارل مای ل کوچکا کهلینیټ دبیته میڅانی حسین ناغایی ، کو ناغایی
هه موو مزوریانه ، دبیزیت:

دهما چاڅی حسین بهگی ب مه کهفتی ، بلهز پیش مهڤه هات : هوون بخیر
هاتن ، خودی دهولهتا ههوه مهزنکهت ، ل گهل قان گوتنا ، مهزنی بادینان چوو
دهستی علی بهگی ، پاشی ئیشارهت دا ژنکهکی کو جها بو مه راییخیت ، داکو
لسهر دانشین . حسین ناغایی پویته ب من نهکر ، ههکه ئیزدیهک بایه ، نهو دا ب
ریز و گراڅی بهری خو دهت من . نهوی ژنکی کو وهسا دیاره ژنا وی بوو ، سی

قەلۆن ھینان ، ھەرسی ژ دارا نارنجی دروستکربوون . کچکەکا جھیل ژی ،
سینیکەکا تژی تری و ئیکا تژی ھنگفین ھینان دانان بەر مە . . . . .

ھەکە حسین ئاغایی پوبتە ب کارل مای نہ کریت ، ژنکا وی پیکر ، گاڤا
قەلۆتەکا ژداری نارنجی وەکو بیت دی بو ھینای ، ھەرودەسا کچا حسین ئاغایی
ژی سینیکەکا تری ئیکا ھنگفینی دانته بەر وان . پاشی دبیریت:

حسین ئاغایی نہھیلا ئەم بەین ، ھەتا خوارنەکا باش ژی بو مە ژ لایی ژنا وی
قە ھاتە چیکرن. (۶)

ل قیرە کارل مای دەم نینە ، بلەز و بەز دزقربتە پەرستگەھا لالش ، لەوما ئەو
ل گەل ژنکا نا ئاخقیت ، لی ھەر باشە ، خوارنەکا خوشا دەستیت کابانیا حسین
ئاغایی دخوت.

ھەکە کارل مای ل کۆچکا کەلیئی دەم نہبیت ، لی ل کۆچکا سپینداری ، بو
چەند رۆژەکا دبیتە میقان.

کارل مای ل قیرە ب دریزی لگەل کابانیا مالی دئاخقیت:

ژنکا مالخویی گوندی و کچا وی ب خزمەتا مە رابوون. (۷) پاشی دبیریت:

من پساراکابانیا مالی کر ، ئەوا خزمەتا مە دکر:

- ئەڤچ رەنگی خوارنییە؟

- گوشتی کولی یە .

- چەوا بەرھەڤدکەن؟

- دی کولیا بریزن ، دی ھیلنە ل سەر ئەردی ھەتا بیھن ژی بیت ، پاشی دی

دناف ھەڤیری و دوئی زەیتوئی دا قەلینن. (۸)

پاشی کارل مای دبیریت: من بو خو ئەڤە نقیسی. (۹)

کارل مای ب ھەموو سەر بەستیا خوڤە لگەل کابانیا کۆچکا سپینداری

دئاخقیت ، تەنانەت بو خو پیزانینیت چیکرنا خوارنا کوردی ژی دنقیسیت داگول

ئەلمانیا بلینیت!

هەر ل گوندی سپینداری، ل سەر خاترا میقانی ئەلمان سیه ژنک دەستییت خو
تیگ دگرن و دیلانه کا کوردی ساز دکهن.

ما ژفی نازادیی پتر ههیه؟

کارل مای دیژیت:

ئەو دەمی قی ئیقاری مایه ددهستی مه‌دا، مه لگهل شاهی و دیلانییت
کوردان بۆراند. ئەو شاهی و دیلان ل سەر خاترا مه هاتنه گیران. وان ئەم داخواز
کرینه مه‌یدانا دیلان لی. نیژیکی سیه ژنان دفی دیلانی دا پشکدار بیون. (۱۰)

کارل مای دیژیت:

دەما دیلان ب داوی هاتی، من گازیکره کچا مالخویی گوندی، ئەوال مال
خزمه‌تا مه کری. گاڤا هاتی من ده‌سته‌قییتی بازنه‌کی زیری پر بها لگهل (۵۰)
فنیکا پیشکیشی وی کرن. چاڤی هه‌میال من بوو، دەما کچک هاتییه نک من،
من گوتی: وەرە هییره جوانترین کچکا مزوری. (۱۱)

ئەها هوسا کورد قه‌دری میقانییت خو دکرن، هه‌تا دیژنه میقانی:

ئەز قوربانا ته!

کارل مای دیژیت: به‌ریزترین گوتن ل نک کچک و ژنکییت کوردان ئەوه گاڤا

دیژن: ئەز قوربانا ته. (۱۲)

نەک هەر ئەقه، به‌لکو هیشتا پتر، کارل مای دیژیت:

ئەزی روینشتی بووم، کچک هات ... هه‌ردو و رووییت من ماچیکرن...
ئەز ب قی ماچیکرنی سه‌رسام نه‌بووم، چونکی من پیزانین هه‌بوون، کو کچکییت
کوردان د سه‌ره‌ستن، مروقییت نیاس ماچی دکهن. (۱۳)

گاڤا کارل مای و هه‌قالییت خو کوچکا سپینداری دهیلن و به‌ری خو دهنه

ئامیدی، ب ریقه هه‌قالی وی یی ئینگلیز دیژتی:

- باشه، ناڤی گوندی سپینداری بو؟

- به‌لی.

- ئاقلی تە ژى بىرى؟

- گەلەك. بەلى يى تە؟

- زۆرباش، خوش مالخوبى بوو، خوش كابانى بوو، خوش خوارن بوو، خوش
گوشت بوو... (۱۴)

چ سەربلندیه کا مەزنە، گاڤا ئىكى ئەلمان و ئىكى ئىنگلیز ھوسا پەسنا مروڤ
و گوندیت کوردستانی بکەن!

وان دەمى خۆب خوشى ل گوندى سپیندارى بۆراند، ل گەل سروشتى و ل گەل
مروڤان.

ل کەلھا ئامیدی، پایتەختى میرنشینا بەھدینان، ناڤى ئەسماخانا كابانیا
ئیسماعیل پاشایی دلی خیانیا و بیانیا دحلینیت، چونكى نھوب تنى ناڤى وى
و میرى وى د کوچکا میرى قە ماینە، ئەو ب خوە ژى ل بەغدا دگرتیخانا
ئوسمانیان قەنە. لەوما دلی مروڤى بۆ کوچکا خروڤخالی دسوژیت.

گاڤا کارل مای پسپارا خودانى قى قەسرى دکەت. بەرسقى ھوسا دەھیت:

- ئەڤ خانیه یى ئیسماعیل پاشایی بوو... تۆ دزانی مەزنا قیڤرە کى بوو؟

- کى بوو؟

- کولیلکا کوردستانی بوو. تە چ جارا گوہ ل ناڤى ئەسما خان Esmā Khan

نەبوویە؟ جوانە کا بى حیلە بوو.

- ئەو كابانیا ئیسماعیل پاشایی بوو، یى کو داوی خەلیفى عەباسى یا، پا

نە؟

- بەلى تۆ قىکەتى. ناڤونیشانىت وى وەکو ھەموو ژنکیت ھىژا ب (خان)

ھاتیپە ناڤکرن. (۱۵)

ل قیڤرە وەسا دیار دبیت، کو ئەسماخان:

۱- ژنە کا ھىژا، لەوما ناڤى وى ب (خان) ھاتیپە.

۲. ژنه کا خودان دهسته لات بوویه، لهوما گوتیه، تو دزانی مهزنا قیره کی بوو؟

۳. جوانه کا بی حيله بوویه، لهوما گوتیه، نهو کولیلکا کوردستانی بوو. ژنکه کا دی یا ل نامیدی، ژنا سهروکی کوماندویانه، د چيروکی دا خوبا نه بوویه، ئایا کورده، یان ژی نه کورده، نه ژنکه یا دژواره و خودان دهسته لاته، ههتا ل سهر میړی خوژی یا زاله.

گاڅا کارل مای دچيته خانیه میړسینایه داکو چند ژووره کا بو خوب کری بگرن، میړسینا دبیژته میړی خو:

وان بکه دهری، نهزا دبیژمه ته بکه دهرا!

کارل مای دبیژت، میړی وی شهرم ژ خو کرو ئالوزیا، وهسا دیار بوو، کوئه ژ میړسینا خانم یا کو جوان و شرین، ل قیره یا زاله. (۱۶)

ل جههک دن میړسینا پتر خو لگهل میړی خو دژوار دکهت و دبیژته کارل مای:

- وان پاره هه لگرتن و ئیکی ژی لیڅ ل لیڅی نه دا.

نهز درهوا دکه م؟

- پا نهز دا چکه م؟ (میړی وی گوتی)

- دا وان پارا هاقی ل ناڅ ریپیت وی دهی.

تو باوهر دکه ی، نه فندی نهز بامه دا وهکه م؟

- نهز باوهر دکه م. (۱۷) سلیم ئاغا، کو میړی وی بوو، ل بن گرانیبا بابوجا وی

بو. (۱۸)

لی ژنکه کا دی بهره قازیا میړسینایه یه، ب سهره دان یا هاتیبه نک کوری خو

ل نامیدی. کارل مای هوسا په سنا وی دکهت:

ژنکه کی ب خه م ل ویشه تر گوت:

- کچا من رزگار که، دی ته دهوله‌مهند کهین، خودی ژته رازیبیت. (من بهری
خودا رستاقا فی دهنگی، من دیت کو ژنکه‌کا گه‌له‌ک سپه‌هی و پیر، به‌لی چ گری
و تیکچوون ل ناڤ چاقیت وی نه‌بوون. دوو که‌زیبیت سپییت دریژ شور بونه سهر
پشتا وی) به‌لی کچا من رزگار که. (ئه‌وی ده‌ستیت خو بلند کرنه ئاسمانی و نقیژ
کر.) ئەز دی ژ دهیکا مه‌سیحی خوازم کو ته سهر فه‌راز بکه‌ت.

ئه‌فه ژنکه‌کا کاتولیکیه، دناڤ کورد و تورکان دا دژیت) (۱۹) پاشی پیره‌ژن
دبیژته کارل مای:

به‌ره‌که‌ت و توبه‌رکیت ژنکه‌کا پیر بو خو وهر بگره، ئەز نه‌شیم ژ په‌یقا سوپاس
زیده‌تر بو ته بکه‌مه خه‌لات! (۲۰)

قیره یا نه‌خوشه، ئاشتی و ئازادی لی نینه، دوور نینه تو بکه‌قیه د
ته‌نگا‌قیه‌کی دا . . . . . ژ به‌ر هندی پاشی پسپار ناڤی من بکه، کوناڤی من ماراه
دوریمایه . . . . . ناڤی من ل هه‌موو جهی تیاریا به‌رنیاسه. (۲۱)

میرسینا دبیژته کارل مای:

خه‌لکی ئامیدی هه‌موو ماراه دوریمایی دنیاسن، ئەو گه‌له‌ک کیم دهییت
به‌لی گاڤا دهییت، ئەو خوشیی دناڤ هه‌میان دا به‌لاڤدکه‌ت. (۲۲)

ئه‌فه ئەو ژنن بیته کو دبیژنی شیره‌ژن، خیر و به‌رکه‌تی لگه‌ل خو دهینیت،
خوشی و ئاشتی دناڤ خه‌لکی دا به‌لاڤدکه‌ت، دنیا دیتیه دزانیت چه‌وا
دئاخفت.

کارل مای ل کوچکا مه‌لکی لیزان Lizan ل ناڤ فه‌له‌هیته تیاری، جاره‌کادی
ژ ده‌قی دهیکا مه‌لکی لیزان گوه ل ناڤی فی ژنکی دبیته‌فه. دهیکا مه‌لکی لیزان
ل سهر فی ژنکی بو کارل مای دبیژیت:

ئه‌و هه‌قالا منه، هنده جارا یا ل قیره، هنده جارا یا ل ویرا هه، وه‌کو
په‌رندانه، هه‌ر جاره‌کی یا ل سهر داره‌کی.

ئەو وەكو رۆژی ناهیت بەلكو وەكو بارانی دەیت، جارل قیڤه دباریت، جارل
ویراهه، جار زوویکا، جار درهنگ. (۲۳)

لی کارل مای ژی هوسا پهسنا دهیکا مهلکی لیزان دکهت:
بووکا وی ئەو هینا ب رەخ منقه. پیرهژنهکا ب عه مر بوو، چه رخ و فهلهکان
پشتا وی چه ماندبوو، سه رو چاقیت وی ییت چرمسین، بهلی چاقیت وی وەكو
ییت گه نجه کی دروون بوون. (۲۴)

پاشی مهلیکا لیزان بو کارل مای ل سهر درندایه تیا: به درخان بهگی، نورالله
بهگی، ئو عبدالصمد بهگی ب دریزی دناخیت. ههردوو کارل مای و دهیکا
مهلکی لیزان ب دریزی دانوستاندنا دکهن.
- ئەری ئەم دقئ ژووری قه دگرتینه؟ (۲۵)

- تۆب تنی یی گرتی نینی، ئەقیت دی هه موو دگرتینه. (۲۶)

ل قیڤه دیاردبیت کو دهیکا مهلکی خودان دهسته لاتداره، لهوما ب قی
رهنگی ژووری ل گهل کارل مای دناخیت. ههروهسا ژنکه که، گهلهک باوه ریا ب
خو هه ی، خودان که ساتیه کا تایبه تیه، لهوما دهیته کوچکی و لگهل میثانا
دانوستاندنا دکهت.

مهلکی لیزان ژی وەكو دهیکا خو بو کارل مای ل سهر (مارا دوریمایی)
دناخیت و دبیزیت:

سهیدا، ئەڤ ژنکه یا ب ناڤودهنگه، ئەو دلئ مه بو ناشتی رادکیشیت.
بهرواری دی ل لیزان بنه میثانیته مه و هه قالیت مه. (۲۷)

ماراه دوریمایی ل قیڤه رۆلهکی مهزن گیرایه، ئەو ژی بهرقرار کرنا ناشتی
بوو د ناڤهرا بهرواریا و تیاریا. رۆلی دوو ژنکیته دی ژی ل قی دهقهرا تیاریا ل
گوندی شۆرد دیار دبیت، ههردوو ژی فهلههیت تیارینه، ناڤی ئیکی مادانایه،
ئیکی ئینگیدشایه. هندیکه رۆلی مادانایی یه، دیار دبیت گاڤا دبیته زیڤهقان ل
بهر دهه رگههی ژوورا کارل مای تیڤه گرتی.

- تویی گرتی، تو نکاری ب رهقی. نهو ئەم دی چین، بهلی ئەڤ ژنکه دی
زیره قانیی ل ته کهت. (۲۸)

پاشی مادانا دبیتته هه قالا کارل مای و هه ولدهت وی ئازاد بکهت. مادانا
دبیژته کارل مای:

ئەز دی هاریکاریا ته کهم، ئەز دی ته پارێزم، بو من بیژه تو دی چهوا ژقی
گرتنی ئازادی؟ (۲۹)

هەر ل گوندی شورد، یی کو کارل مای تیدا گرتی، رۆلی کچکه کا دی دیار
دبیت، کوناقی وی ئینگیدشایه، کچا مهزنی شورده، کوناقی وی نیچیره گه.
رۆلی قی کچکی دیاردبیت، گاڤا ژ هه می دلی خو، ل نیقا شهقی خو دکه ته
ری نیشانده را کارل مای و دبه ته چیا یی ل شکه فتا ماراه دوریماتیقه.

کارل مای رۆلی قان هه ردوو ژنکا هوسا خوبا دکهت:

- ئەڤه کینه ته هیناین سهیدا؟ (هه قالی کارل مای دبیتتی)

- ئەڤه ئەو هه ردوو خانمن، ئەو بیت ئەز ژ شکه فتا شیری رزگار کریم،
مستر. (۳۰)

ل دو ماهی کارل مای جاره کا دی ماراه دوریمایی دبینیت. ماراه دوریمای
دبیژتی:

من ئەڤرۆکه نیف شهڤه له هیت قی نهالی ژ مرنی رزگار کرن، ئەز ژنم ژی.
قیجا بوچی کاری قان میرو حاکمان ژیی من کیمتره؟ کورد و تورک و فهلهه
هه می گوھی خوده نه من. (۳۱)

ل دووری دهڤه را تیاربان ل باژیری کو یی، د گه ریا نه کا خودا، کارل مای دبیتته
میقانی ژنکا خودانا خانی، هه قالی کارل مای دبیتتی:

- سهیدا، توچ هزر ژقی ژنکی دکهی؟

- ژنکه کا ب ئاقله.

- گه له ک ژ میری خوب ئاقلتره! سهری وی یی تری ئاقله. (۳۲)

د ئەنجامدا، کارل مای، هوسا ژنکا کوردستانی دهه لسه نگینیت:
- دبیت ئه ره بهک ل بن ره شمالا خو، ل میقانی خو خائن ببیت، لی کوردهک نه،
ژنکه کا کورد دشیته مروقی ل بن سیبه را خوب پاریزیت. (۳۳)

ژیدەر

- ۱- پینج چیروکیته بهری سه د سال ل سه ر کوردستانی، سپیریز، ۲۰۰۶، دهوک، کارل مای، وهرگیران ژئهلمانی، حجی جعفر. ل ۴۰.
- ۲- هه مان ژیدەر. .... ل ۴۵
- ۳- هه مان ژیدەر و لاپه ره. ....
- ۴- هه مان ژیدەر. .... ل ۲۶۲
- ۵- هه مان ژیدەر. .... ل ۲۶۲
- ۶- ده ر بازبونهک د کوردستانا کیشی را، چاپخانا زانکوا دهوک، سال ۲۰۱۰، کارل مای، وهرگیران ژئهلمانی حجی جعفر ل ۸۹
- ۷- هه مان ژیدەر. .... ل ۱۰۱
- ۸- هه مان ژیدەر. .... ل ۱۰۹
- ۹- هه مان ژیدەر. .... ل ۱۰۹
- ۱۰- هه مان ژیدەر. .... ل ۱۱۱
- ۱۱- هه مان ژیدەر. .... ل ۱۱۲
- ۱۲- هه مان ژیدەر. .... ل ۱۱۲
- ۱۳- هه مان ژیدەر. .... ل ۱۱۳
- ۱۴- هه مان ژیدەر. .... ل ۱۲۱
- ۱۵- هه مان ژیدەر. .... ل ۱۳۳
- ۱۶- هه مان ژیدەر. .... ل ۱۳۰
- ۱۷- هه مان ژیدەر. .... ل ۲۸۵

١٨- هه مان ژیدەر... ل ١٣٦

١٩- هه مان ژیدەر... ل ١٦٢

٢٠- هه مان ژیدەر... ل ٢٥٦

٢١- هه مان ژیدەر... ل ٢٥٦

٢٢- هه مان ژیدەر... ل ٢٨٤

٢٣- هه مان ژیدەر... ل ٣٩٣

٢٤- هه مان ژیدەر... ل ٣٩٣

٢٥- کارل مای و هه قالیت خو، لگهل به گئی قومریی د قی ده میدا هاتبوونه گرتن و

ئێخسیربیت وان بوون.

٢٦- هه مان ژیدەر... ل ٣٩٧

٢٧- هه مان ژیدەر... ل ٤٧٠

٢٨- هه مان ژیدەر... ل ٤٢٦

٢٩- هه مان ژیدەر... ل ٤٣٠

٣٠- هه مان ژیدەر... ل ٤٧٧

٣١- هه مان ژیدەر... ل ٤٨٢

٣٢- ل سودانی، کارل مای، وهرگیران ژئهلمانی، حجی جعفر، دهوک ١١ ل ٢٠٢

٣٣- هه مان ژیدەر... د کوردستانا کیشی را... ل ٢٠٩

(ئه ژگوتاره دگوتارا په یف دا، ژماره (٦٩) سالا ١٤ ل ٢٠ هاتییه به لافکرن)

سهیهك و خودانی خو

(ئەڤ گوتاره روژا ۲۶ / ۲ / ۱۹۹۵ د روژناما ئالای ئازادی دا ، ژماره (۱۶۲) ، ب هه لکه فتنا شهري براکوژيي هاتيبه نقيسين). سه بو خودانی خو گيانه وه ره کي ب وه فا و دلسوزه ، گه لهک جارا گيانی خو گوري خودانی خو کريه ، ب شهڤ و روژ زبیره قانی ل پهزی وی کريه ، خه و نه چوويه چاقان ، ب تنی شهري دوو سی گورگا کريه ..... ب کورتی ژيانا وی گريدايه ب ژيانا مروقان قه ، لهوما گه لهک چيروک و سه رهاتی ل سه سه یی هاتينه گيران ، هه تا راده یه کي (ئه حمه دی خانی) د مه م و زینی دا ، سه یی ب وه فادارتر ژ مروقی دبيني ت گاڤا گوتی :

هه رچهند سه و ده رگه قان برانه
ئه کسه ری سا ب مه رو با وه فانه

ئه قروکه - کانوونا دووهم - دانوستاندنهک د ناقبه را سه یه کي و خودانی وی دا ل سه ر کاودانی ت نهو کوردستان تیدا دژیت هاته کرن ، ئەمی ژوه را وی دانوستاندنی قه گوهی زینه سه ر لاپه ریت روژناما ئالای ئازادی هیشیدارین یا بی مفا نه بیت :

خودان :

سه یی ب وه فا و قه درگران ، بوچی ده ما تو هه ستیکا دخوی ، تو حسیبا ده رکه فتنا وان ژی دکه ی ؟

سه :

بهلی خودانی من، نهک هه ر ههستیکا بهلکو هه ر تشته کی مروژ یان حه یوان
دخوت ، دقیت هزرا پاشه پروژی تیدا بکهت .
دقیت خوارنا وی تشتی ژ سنوری خو ده رنه که قیت ، دقیت رییا ده رکه قتنی
ژیبرا ببینیت ، نه گه ر نه . . . . وی تیدا ناسی بیت و بپه قیت ، هه روه کو دوو وان
هه ردوو پارتا دبینی ، وان زیده یی خو خوار ، قیچا حه مه ر بوون ، نزانن دی چه وا
ده ریخن ، لهوما په قین چونکی وان حسیبا پاشه پروژی نه کربو .

خودان :

ئه ز سوپاسیا ته دکهم ب راستی تو خوش دئاخشی ، بهلی کا بو من بیژه ،
بوچی کوریا هه وه سا ، نه گه ر دهه روژا بکه نه د قالبی دا ، گاڤا ئیناده ر ، دی
جاره کا دی خواربیت ؟

سه :

دیاره تو ب ئاخفتنا منا بهری نهو ئاجز بوی چونکی وه سا ژی دیار بو کو ئهم
سه ژ هه وه ب تفاق ترین . دیاره یان ژی یا ژبیرا ته چووی کو توخمی مه و هه وه
ئیکه ! بهلی (داروین)ی توخمی مه و هه وه یی گه هانديه ئیک ، لهوما گه لهک
تشتیت هه قپشک بیت دناقبه را مه و هه وه دا ماین ، ئیک ژوان تشتا کوریا
مه یه ، هه وه ژی وه کو مه کوری هه بوو ، بهلی نهک تنی کوریا هه وه وه کویا مه یا
خواربوو ، بهلکو دلی هه وه ، هزریت هه وه ، ئاقلی هه وه ، ئارمانجیت هه وه . . . .
هه تا نهو ژی ل گه ل ئیکتر د خوارن ، چ کیماسی نینه کوریا خوار بیت بهلی
(مصیبهت) یا د هندی دا کو دلی خوار بیت ! دلی هه وه ل گه ل ئیک یی خواره
لهوما شه روشور ، مالویرانی و کوشتن و تالانکرن . . . . هه تا نهو ژی دناڤ

هه وه دا ماینه . هه تا هه وون دلی خول گهل ئیک راست نه کهن , خیر نا هیته د ناڅ هه وه دا .

خودان :

سه یی ب وه فاو قه درگران لمن ببوره , نه ز دی پسیاره کا دی ژ ته کهم , بو من بیژه , بوچی سه گوشتی سه یی ناخوت ؟

سه :

به لی , نه قه خاسیه تا مه ب تنی نینه , نه قه خاسیه تا هه ر گیانه وهر و ملله ته کی ب ئاقله , دقیت ل گهل ئیک دلسوز و ب ره حم بن , بارهه لگریت ئیکترین , ده ستیت خوب سه ریت ئیکتر قه بینن , دوژمناتیا ئیکتر ب چ ره نگا نه کهن .....

نه لحه مدولله نه قه ل نک هه نه , به لی مخابن نه قه خاسیه ته ل نک هه وه نا هیته دیتن . د به ری دا و نه و هه وون گوشتی ئیکتر دخون , خوونا ئیکتر قه دخون , زاروکیت ئیکتر دکوژن , مالا ئیکتر تالان دکهن .... له و ما هه وون ماینه ل دو ماهیا کاروانی پیشکه قتنی , هه تا هه وون ژی گوشتی خو , خوونا خو , ل ئیکتر حه رامنه کهن , سه رفه رازو سه ربلند ناژین .

خودان :

سه یی منو , بهس تانا بده منو , پا بوچی هه وون و سه ییت ئوروی و هه کهه ق نینن ؟ نه و دخشکوک و پاقرژو دجوانن , هه وون دپیس و نه جسن , کهس خو نیژیکی هه وه ناکهت داکو بی نقیژ نه بیت .

سه :

ئەزى ژ تەرا قى سەرھاتىيى بيژم ، بەلى ئاجز نەبى :
دبيژن روژەكى ئىك چوو ناڤ گورستانەكى ، كلوخيت مرييا ژ گورا دئىنانە
دەرى ، شيشكەك ددەستى دا بوو ، دا وى شيشكى دانتە سەر وان كلوخا و
شدىنيت ، هەكە شيشك تيدا چووبا و ژرەخى دى دەرکەفتبا دا وى كلوخى گريت
و قرقربنيت . خو هەكە تى نە چووبايە ، دا وى ژى هاقىت . بەلى هەكە شيشك
چووبا هەتا نيڤەكى و راستابايە ، دا ئەردى كوليت و ئاخى كەتە سەر . چاقى
ئىكى لى بوو ، چوو پسيار ژىكر ، كانى بوچى هەردوو كلوخيت ئىكى د هاقىتن
و يى سى بن ئاخكر ؟ ! وى گوتى ، ئەو كلوخى شيشك ژى دەرکەفت ، كلوخى
سەرى وى كەسيە يى كو تو شيرەتا لى دكەى ، هەندى بو بيژى ، دقى گوھيدا
دچيت و ژى دى دەرکەفت . ئەڤ تووڤە مروڤە ب كيرناھين لەوما من كلوخى
وى هاقىت . هەندىكە كلوخى شيشك هەر تينەچووى ، ئەڤە كلوخى سەرى وى
مروڤىيە يى كو تو هەندى بو بيژى ، هەر دگوهادا نا چيت ، ئەڤە ژى ب كيرناھين
، لەوما من ئەو ژى هاقىت .

بەلى كلوخى شيشك ژ نيڤەكى پيڤە تيدا نە چووى ، ئەڤە كلوخى سەرى وى
مروڤىيە يى كو تو بو دبيژى و د گوهادا دچيت و دسەرى دا د مينيت و ژى
دەرناكەفت ، مروڤەكى گوهدارە ، لەوما من ئەو پاراست و ئاخ ب
سەردادا.....

ڤيچا هەڤالى دەلال ، هەندى بو هەو نەسيحت و شيرەتا بکەين ، د گوھيت
هەو هەدا ناچن ..... ڤيچا دا بەرسقا تە بدەم ، ما كەنگى هوون وەكو مروڤىت
ئورويى نە ، هەتا ئەم وەكو سەييت وان بين ؟

ما كەنگى هوون وەكو وان چاقى خودەنە مە ؟ هەندى هوون خودانىت مە بن ،
ئەم ژى دى هەر دەووبين .

خودان : (ددلى خودا دبيژت) :

ما کهنگی بهرپرستی مه چاقی خو دهنه مه داکو ئەم ژى چاقى خو بدهينه
ههوه ؟

هندي ئەم ژى ، خودانىت قان بهرپرسا بين ، دى حالى مه ژى ئەقه بيت . ( )
خودانى مه عهلوبيت ، خوآرنا مه دى چلوبيت .

مه نهڌ توفه مروڌه دقین

(نهڌ گوتاره دروژناما نالای نازادی دا ، ل روژا ۱۹۹۵/۲/۵ ، ژماره ، ۱۵۹ هاتییه بهلاڌکرن)

دبیژن حاکمه کی زالم و بی وژدان ل گونده کی یان باژی ره کی هه بوو ، نه وی حاکمی جه ژ پیره میرا نه دکر ، روژه کی فرماندا و گوت : هه پیره میره کی عمری وی گه هشته هفتی سالان بکوژن !!

هه ر نیک دی بابی خول پشتا خو که توبه ته سه ری چیا یی تیدا هاقیت ، یی قی فرمانی بجه نه نینیت ، دی سه ری وی برن . خه لکی فرمان بجه ئینا ، هه ر نیکی بابی خو دا پشتا خو بره سه ری چیا یی تیدا هاقیتته خو ار ، ب تنی کورکه ک نه بیت ، نه وی بابی خو نه گوشت . نه وی بابی خو داپشتا خو و بره چیا یی کره دشکه فته کی فه و هه روژ دابو نانی و ئاقی بهت . هندی بابی کورکی گوتی ، کوری من ، من بکوژه ، نه کو حاکم ب ته بجه سیته پاشی نه م هه ردوو دی تیچین . کوری وی گوتی ، پشتی مرنا منه ..... هوسا هه که ساله کی ، هه که دوو سالان ، پیره میر دشکه فته فه ما ئو کوری وی بو وی ئاق و خو ارن دبر هه تا روژه کی حاکمه کی ژوی مه زنتر بو وی گه ف هنارتن گوتی ، یان خوبده ده ست مه یان ژی شه ری بکه ، نه فه مه ب سه ر هه وه دا گرت .

حاکمی بچویک ، هندی هنریت خو کرن کانی دی چه وا خو ژقی ته پکی خلاسکه ت ، نه زانی دی چکه ت ، دله پاندا روونبوو ! حاکمی گازی خه لکی خو کر ، کو چاره یه کی بو قی ئارپشی ببینن ، که سی چ چاره نه دیتن . چاره سه ری یا لن ک کورکی بابی خو نه گوشتی . کورک رابوو وه کو هه ر جار ، نان و ئاقیت بابی خو برن و چوو نک وی ل چیا یی . (چیروکا هه ردوو حاکمان بو بابی خو گوت .....) . بابی وی گوتی ، نه ز دی بو ته بیژم چاره سه ری چیه . گوتی چیه ؟ گوتی هه ره بیژه حاکمی خویی زالم و بی بهخت ، هه که دی من که یه وه زبری خو ،

ئەز دى تە ژقى تەپكى خلاسكەم ، ب شەرتەكى مايى خۆژى دمن نەكەى . بابى كوركى گوتى ، ھەرە بېژە خەلكى باژىرى بلا ھەمى دەرکەقنە ژدەرڧە ، ھەر ئىك ئاگرەكى ھەلكەت ، بکەنە قەرەبالغ و روژا حەشرى ..... ھوسا حاكىمى ھىربىشكەر دى ھزرکەت كو ھىژەكا مەزنا ھاتىيە ھارىكارىيا ھەوہ ، دى ترسىت و زڧرىت . كوركى گوتە بابى خۆباشە .

كورک رابوو ھاتە نك حاكىمى خو ئو گوتى ، ئەز دى تە ژقى تەپكى خلاسكەم ھەكە تو من بکەيە وەزىرى خو و مايى خۆژى دمن نەكەى . حاكىمى گوتى بەس تو مە ژقى ئاگرى خلاسكە ، تشتى تە بڧىت دى دەينە تە .

كورک رابو ب ئەمرى حاكىمى بانگ ھەلدېرا .... گوت : ھەمى خەلكى باژىرى بىنە ژ دەرڧە ، ھەر ئىك بڧىتە جەھەكى ئاگرەكى ھەلكەت و بکەتە قەرەبالغ..... خەلكى باژىرى پىكڧە دەرکەقتن ، ھەر ئىك چوو جەھەكى ئاگرەك ھەلكرو كرە قەرەبالغ و دەنگەدەنگ و حەشر.....

گاڧا لەشكەرى ھاتىيە سەر وان ، بەرى خو داىى كول ھەموو جە و مەكانان ئاگر ھەلبوون و ھەرەھر و نرنر بلند بو ، چوون گوتنە حاكىمى خو ، ھلو رابە ، ئەڧرۆكە ئەم تىچووین ، ھەكە روژەكا مرنا مە ھەبىت ئەڧرۆكەيە !!

حاكىمى وان ژى رابو بلەز پىلكى خو ھنارتە نك حاكىمى باژىرى و گوتى ، ئەم شەرى ھەوہ ناكەين و ئەم نە ھاتىنە شەرى ھەوہ ، خەلەتییەك بوو ژ مە چىبوى ، مە عەفوو بکەن ..... ھوسا حاكىمى مەزن لەشكەرى خۆڧەكىشا و باژىر ژى ژ وى تەپكى خلاسبو . كورک بوو وەزىرى حاكىمى ، بەرى بىتە وەزىر ، حاكىمى گوتى ، كا وەرە تە ئەڧ ئاقلە ژكى گرتىيە ؟ وى ژى گوتى ژبابى خو يى پىرەمىر ئەوى من نە كوشتى و من دىكەفتى ڧە ڧەشارتى ڧىچا ئەو گوند يان ئەو باژىرى مەزن و ئاقلدار لى نە بن ، ھەردەم ئەو دى دىشەرمزارو بنكەقتى بن .

حاكىمى گوت ، سوژ بىت ، ئەز چ جار چ پىرەمىرا نە كوژم .

خوبنده قانی هیژا ، ئەها . . . مه ئەڤ کهسه دقین کو فرمانیت حاکمیت زالم و
بی بهخت بجه نه ئینن . مه ئەو کهس دقین ، ئەویت ئاقلدارو خودان سهرپور ، مه
ئەو حاکم دقین ، ئەویت شیرحه لال ، ئەویت باب و براییت خو نه کوژن .

هه و النامه ی کتێب

ئەز دبیژم

(ئەڭ گوتاره د پوژناما بزاڭ دا ، روژا ۲۴ / ۴ / ۱۹۹۰ ، ژماره ۳۹ هاتییه به لاقکرن)

ژبه رهندي ڪو په يوه نديا نقيسه قانان و روژنامه قانان په يوه نديه ڪا دريژه و ژميژه و هره ده سپي ڪريه ، ڪاري وان و خزمه تا وان گه له ڪ نيزيكي هه ڦه ، گه له ڪ جارا روژنامه قانان ل هه مان ده مدا نقيسه قانان ڙي ، يان نقيسه قانان روژنامه قانان ، ئەز دڪارم بيژم ، د ئەده بي ڪوردي دا و د روژنامه قانان ڪوردي دا ره هيت نقيسه قانان و روژنامه قانان گه له ڪ ته قله ڦه ڊبن ، هه تا راده يه ڪي مروڦ ب زه ممت د شيت ڙ ئيڪ جودا بڪه ت .... ئەها... ژبه رهندي دقيت روژنامه قانان مه ، (ئانكو نقيسه قانان مه) ئەويت ل سهر روژناما ڪار دڪهن و بريڦه ڊبن ، چاڻي وان ل به رهه مي وان نقيسه قانان بيت ئەويت ڙده رڦه ي ڪاري روژنامه قانان ڪار دڪهن . گه له ڪ جاران نقيسه قانان نقيسارا خو دگه هينته ڪو قاره ڪي يان روژنامه يه ڪي ڊاڪو بو به لاقبڪهن ، نيزيكي ساله ڪي ئەو گوتار دخه و دچيت ، قيچا نقيسه قانان نه چار دبیت گوتارا خو بو جهه ڪي دي بشينيت . ته ديتي ڙنويڪا هه ردوو گوتار ئانكو هه مان گوتار، دئيڪ ده مدا هاتينه به لاقکرن !

پسيارل قيڙه ئەوه : ئەري بوچي هه تا نهو به لاقه نه دبوو ؟
ئەز دبیژم ئەڙ به لاقکرن دوو جارڪي بو ئيڪ گوتار د به رڙه وه نديا نقيسه قانان و نقيسينا وي دا نينه ، ل هوما پيدقييه روژنامه قانان مه ئاگه هداري هندي ببن ، هندي بشين ناڻي نقيسه قانان ڙگوتگوتڪيت خه لڪي بپارپيزن ..... ئەز دبیژم يان نقيسه قانان ئاگه هدار بڪهن ل سهر په سنڊڪرن و نه په سنڊڪرنا به رهه مي وي — وه ڪو ڪو قارا ڪاروان دڪه ت — يان ڙي پشتي سي هه يڦا به رهه مي وي به لاق نه ڪهن ڊاڪو ئەو ڙي تشته ڪي ڙخو بزانيت .

هنده جاران ژى دهمی نقیسه‌قان پساراً نقیسه‌سینا خو دکهت کا چ لیهات ،
 چ لیئه‌هات ؟ ب ساناهی و بی دوو دلی دی بیژنه ته ، وه‌للا یا به‌رزهبوی !! چه‌وا
 به‌رزه بوو ؟ ل سهر میزا من بوو ، نزا چ لیهات ، کی بر ؟! یان دبیزن ، ل چاپخانی
 به‌رزه بوو ، یان نه گه‌هشتیه مه ، یان ..... ئەز دبیزم راستی رپکا خودی
 یه ، هه‌که یا هه‌ژی به‌لا‌فکرنی بیت و دی به‌لا‌فکه‌ن ، بیژنه خودانی دی
 به‌لا‌فکه‌ین . خو هه‌که هوون به‌لا‌فکه‌ن ، بیژن ژبه‌ر قی ئە‌گه‌ری نا هیته
 به‌لا‌فکه‌رن داکو باوه‌ری و راستی و دلپا‌قژی دنا‌قبه‌ینا نقیسه‌قانی و چاپه‌مه‌نیی
 دا موکم بیت .

گازنده‌کا دی ژى تیته‌کرن ، دهمی نا‌قی نقیسه‌قانه‌کی دیه‌ک ژماره‌دا دوو باره
 دبیت یان ده‌می هه‌فتی‌ی دا تیته‌خوار .

ئەز دبیزم ، د‌قی‌ت روژ‌نامه‌قانی مه‌ ئا‌گه‌هداری هندی بیت کو نه‌ هیلیت
 نا‌قه‌ک دیه‌ک ژماره‌دا دووباره‌ دبیت یان هنده‌ک نا‌قه‌ه‌می هه‌فتیا بیئه‌خوار
 چونکی ئە‌ق‌کاره‌ دبیته‌ ئە‌گه‌ری پاشقه‌برنا نقیسه‌سین و روژ‌نامه‌قانی کوردی .

تشته‌ک دی ژى هه‌یه ، فه‌ره‌ بیته‌ گو‌تن ، ئە‌و ژى ئە‌وه‌ کو هنده‌ک ژ نقیسه‌قان
 و روژ‌نامه‌قانی مه‌ ب نا‌قی هنده‌ک دی گو‌تاراً تیئه‌خوار ، ئانکو ئیک
 نقیسه‌قان دبیته‌ دوو . جار‌جاراً ژى هنده‌ک (ب نیقی) بو‌هنده‌ک دی د نقیسه‌سین
 یان ژى ب خیرا خو د نقیسه‌سین ..... ئەز دبیزم ، ئە‌قه‌ ژى یا کریته‌ و هه‌ژی به‌ژن و
 بالا نقیسه‌قان و روژ‌نامه‌قانا نینه . له‌وما هیلانا قان عه‌ده‌تیته‌ هو دی بیته
 ئە‌گه‌را پیشقه‌برنا نقیسه‌سین و روژ‌نامه‌قانی کوردی .

هنده‌جارا ژى هنده‌ک نقیسه‌سین تیئه‌خوار ، ب راستی به‌س نقیسه‌سینه ، نا‌چیته
 چ خانیت ئە‌ده‌بی ، چ رامان و مه‌به‌ستی ناده‌ت ، نه‌ هوژانه ، نه‌ په‌خشانه .....
 ده‌می تو‌پساراً کاربه‌ده‌ستیته‌ روژ‌نامه‌دکه‌ی ، کا ئە‌ق‌چه‌وا هاتییه‌خوار ؟!
 ئیک دی بیژیت فلانکه‌سی یی به‌ری خودایه‌ وی نقیسه‌سینی و وی یا ئینایه
 خوار .... هوسا ئیک دی هاقیته‌ سهر ستویی دی ..... ئە‌قه‌ وه‌سا دیار دکه‌ت

کویان هه‌قالینیی دهوری خویی تیدا کری یان ژی کهسی بهری خونه دایی و نه
خواندیه . . . . . ئەز دبیرم چ ژ نه بهریخودانی بیت ، یان ژی ژ په‌یوه‌ندیت
هه‌قالینیی بیت یان ژ هه‌ردووکان بیت ، ئەقه دبیتته ئەگه‌را په‌یدا‌بوونا نقیسینا
لاواز و بی تام پاشی دبیتته ئەگه‌را پاشقه‌برنا نقیسین و ئەدهب و زمانی کوردی
. . . خوزی ئەقه ژی نه هاتبا کرن . . . خوزی .

ههقیه یقینهک ل گهل نه همهدی خانى

(نهؤگوتاره د پوژناما ئالای نازادى دا، ل پوژا ۱۹۹۵/۱/۲۲، ژماره ۱۵۷ هاتییه به لافکرن)

خانى شاعیر و فهیلهسوف و هزرقانهکى کورده ل چهرخى ههقدى ژبایه ، نهو گهلهک ددهردى کورداندا یى شههرهزا بوو ، نهئروکه - ۱۹۹۴/۱۲/۲۷ ، ۱۹۹۵/۱/۱۱ دى ههقیه یقینهکى ل گهل کهین ، ل سهر وان سهر و بهریت نهو کوردستان تیدا دهرياز دبیت .....)

پسیارا ئیکى : خانى دهلال ، نه م دبیین کو خه لکى دهو روبه ریت مه ، وهکو فارس و تورک و نه ره بان بووینه مروؤ و دهولت ژ خورا چیکرینه ، نه رى بوچی کورد ب تنى بى دهولت ماینه ؟

بهرسف /

یا ژمن فه ژبه ر قان نه گهریت خوارینه :

۱- کورد ملله ته که ، کهس ژبه ر کهسى نا دانیت ، بو ئیکودوو دزیره کن و د چه له ننگن ، دکارن سه د سالا شه رى ئیکتر بکه ن ، به لى نکارن ئیک جار ژبه ر ئیک دانن ، بو خه لکى بیانى نه دونه ، ئیکى بیانى دشیت هه میا وه کو په زى بده ته به ربکا خو ، چه وا وى دقیت وه سا پاژوت ....

له و پیکفه هه میشه بى تفاقن   دائم ب ته مردو شقاقن

۲- نه گه را دى یا کو هه ره گرنگ و هه ژى نه وه ، نهؤ ملله ته ، ملله ته کى پو لپه ریسته ، گه له ک چه ژ پارا و مالى دنى دکه ت ، نه فه ژى دهرده کى دژواره به رهنگارى قى ملله تی بوى :

خاسمه دڤی عه صری دا کو هه میان   مه عشوق و حه بیبه بو مه هه میان
یه عنی ژ ته مه ع دراڤ و دینار   هه ر ئیک ژ مه را وه بونه دلدار

۳- ته گه را سی یا بوویه ئاستهنگ د ری یا پیشکه قتنا ملله تی کوردا ئه وه ،
کورد بهایی علم و زانینی نزانن ، بهایی مروقییت باش و زاناو تیگه هشتی نزانن :

گه ر علم ته واو بدی ب پولهک   بفروشی تو حکمه تی ب سولهک
که س ناکه ته مه یته ری خوه جامی   راناگرتن که سهک نیزامی

پسیارا دوویی:

دوختوری کوردان، خانیی هیژا، تو دبیزی کورد هه ردهم ب ته مه رڤدو شقاقن ،
دهرمانی بی تفاقیی چیه ؟

به رسڤ /

دهرمان هه ر ئیکگرتنه ، ئیکگرتن ب تنی قی دهردی چاره سه ر دکه ت :

گه ر دی هه بوا مه ئتیفاکهک   قی کرا بکرا مه ئنقیادهک
رۆم و عه ره ب و عه جه م ب ته مامی   هه میان ژمه را دکر خولامی
ته کمیل دکر مه دین و دهولهت   ته حصیل دکر مه علم و حکمهت

پسیارا سی :

باشه ب هزرا ته، کورد ملله ته کی ته ماع و پولپه ریستن ..... تو چ
چاره سه ری یان دهرمان بو قی ژانی دبینی ؟

به‌رسف /

به‌لی قی ژانی ژی دهرمانی خو هه‌یه، ئەو ژی ئەوه : مروڤ شه‌ره‌ف و نامووس و ملله‌ت و وه‌لاتی خو ..... ژپارا و مالی دنی مه‌زنتر ببینیت ، بزانییت مالی دنی قریژا ده‌ستانه ، ده‌ییت و دچیت ، به‌لی شه‌ره‌ف و نامووس و نیشتمان ... هه‌که چوون نا زقرنه‌قه ، له‌وما دبیرم :

مالی مه‌ه‌بین تو‌ئه‌ی نیکونام   جبا وی دکه‌ت مروڤی به‌دنام

قیچا هه‌که کورد شیان دلی خو ژ ته‌مه‌عیا دنی پاقر که‌ن و ئیکبگرن و ببه‌نه ئیک دل ، وی ده‌می ئەو ژی وه‌کو خه‌لکی دن ، دی کارن ژخورا ده‌وله‌تی چیکه‌ن ، خو‌ئه‌گه‌ر هو‌بمینن ، باوهر نا که‌م چ جارا کورد ببه‌تشته‌ک .

پسیارا چواری :

ته‌بو مه‌زن و به‌رپرسا چ نه‌گوت ؟

به‌رسف /

ب راستی من هه‌موو تشت د (مه‌م وزینا) خودا نقیسیه ، پیدقی ناکه‌ت دووباره بکه‌مه‌قه ، بو وان ژی من گوتیه کو باری مه‌زن ل سه‌ر ملیت وانن ، گونه‌ها مه‌زن ل ستوبی وانه ، هه‌روه‌سا ئەگه‌را پاشکه‌فتنا ملله‌تی کورد د که‌فته ستوبی وان :

ئه‌و عاره‌ل خه‌لقی نامداره

تاوان چیه شاعر و فه‌قیران

ته‌بعه‌تی وان گه‌ر چی عاره

نامووسه‌ل حاکم و ئەمیران

هۆزانتقانهك دن ژى وهلات هیللا !!

(نهؤ گوتاره , د پروژناما نالای نازادی , ل پروژا ۱۸/۳/۱۹۹۶ , ژماره ۲۰۹ دا هاتییه بهلافکرن)

پشتی ریککهفتنا (۱۱) هی ئاداری ساللا ۱۹۷۰ , ناقودهنگی شاعرهکی دن ل
سه ر لا پهریت ته ده بی کوردی دهنگه دا , نه مازه پشتی ههلبهستا خویا بناقی (
سه رکیشو) به رامبهری خه لکی دهوکی خواندی .
ئهؤ ههلبهستقانه ساللا ۱۹۷۴ گه هشته شورهشا ئیلولی و بو بیژهر ل رادیوا
شورهشی (دهنگی کوردستانا عیراقی) . ساللا ۱۹۷۵ نه چاربوو ب زقریته سه ر
کاری خویی بهری ل سولیمانیی (ماموستا) .
ههتا ساللا ۱۹۹۱ دوو دیوانیت ههلبهستا چاپکرن , ئیک بناقی (ژئه قینا
چرایین کهفن) یا دی ژى بناقی (ل خه لکی ته حلی , ل من شرینی) , ههردوو
دیوان تییدا هۆزانیته نیشتمانپهروه رینه . ددیوانا ئیکی دا یا کو ساللا
۱۹۸۰ چاپکری دگوت :

ئه گهر ئه ز کوچه رهک بامه و ...

گوتبانه من :

که والین خو ,

بیه به حشتی بچه رینه

به حشت جهی ,

گیایی شینه

دا بیژم نه ,

بهری پهزی

دی دهم زوزان و کیربا

واری نه فهل و ته قریبا

بو ناؤ گوچه ندو شهرگه ها ...

شهنگه بیا
دا نه بیژن
چ واره کی بی خودانه
خودانییت وی ژخوناگرن
بو خوبکه نه
هه قشی و کووز و چه روانه

ئه قی کوچه ری ژ که رییت رژی می دا ئه ژ هوزانه دگوتن ، سوزدابو په زی خول چ
دهرا نه چه ری نییت ژبلی زوزان و کی رییت کوردستانی ، به لی چما ئه قروکه زوزانییت
کوردستانی دهی لیت و به ری خو دده ته ئورویا و پشتا خو دده ته وه لاتی ؟
ئه وی ژ که یفاندا دروژییت سه ره هلدانی دا سه رخوش و دین بوی ، ئه قروکه
چما ژ وه لاتی زیز دبییت ؟
به رسقا فان پسپارا هوزانقان دهوزانه کا خودا ددهت یا کول سالا ۱۹۹۴ ب
ناقش (به فر) نقیسی و دبیژییت :

دایپیرا عهیش ....
ئه قرو حهفت روژییت ره به قه
ل سرا گازی راوه ستایه
پین وی ته زین
ژ برسادا و .....
ژی فری ژین
خه لکی له شی وی دهه ژینن
- هلو دایپیری نه مره
- گاز بوچی یه ؟

... ئار بوچی یه ؟
دهنگی دههولی وی تیت
یان میلادا حیزبه کی یه ...
یان ژی دههواتا ئاغایه کی یه !!

شاعری مه نه ژ برسا و سه رما ب تنی که والیت خونابه ته زوزانا و واری خو
بجه دهیلیت به لکو دبینیت هه می خهون و هیقییت وی ئیک ل دویف ئیکی ییت
مرن و بی گیان دبن ، هه می تشتهک ل وهلاتی وی به ره قاژیا کوردینی دچن ...
لهو دبیزته به فری :

– تو بوچی تی ی ؟

.....

داپیری دگو :

زه مانهک دیت رویقی دی

لسه ر دارا خوبنن ،

..... جیه بلبلی

ماسی دی ژئاقی جنقن

سیمه رخ دی فه گه رینه دهیکا

داو ....

بچیک ... بچیک هندی کولی

سیخور ، گوهبه ل.....

دی ده رکه قن ،

هه می ته نزمییت داخلی

ئه و له کله گی لوق دریژر .....

پیشی یا عیلی دکهت

لیس و سوتن
دی دهستی خول پشتا وی
دهن :

تو تا مر هیزی دهسته لی
ئه ها وینگافی داپیری دگو :
شوره شی تامه کنا مینیت ,
دبیت خولی

ب راستی دهما تام دشوره شه کی دا نه مینیت , پیدقی نا کهت کهس سترانا
پی بیژیت و لبن سیبه را وی بژیت .
خودی دگهل ته بیت , وه غه را ته یا خیری بیت , هوزانقانی بگری وه لات
هیلائی (عبدالرحمن مزوری)

هزرا ژماره (۳ — ۷ — ۴۰) ل نک ئیزدیان

و قزلباشیت ئەنادولیا

ئەم دکارین بیژین ب کارئینانا ژماری ژ پیدقییت ژینا خەلکی بوویە ، لەورا ل دووڤ وان پیدقیان گوهورپین و گەشبوون ب سەر ژماری دا هاتیە . هەکە بەری خۆ بدەینە نقیسینیت سومەریان و رومانیان و مسریان . . . . . دی بینین هەر ئیکی ژقان مللەتان هیما ژماری ب رەنگەکی تایبەتی ب کارئینایە . هەرودەسا هەر مللەتەکی ژقان مللەتان هزروباوهریت خو ییت تایبەتی ل سەر هەندەک ژماران هەبوویە .

ل گوربابەتی مە ، ئیزدیان و قزلباشیت ئەنادولیا یی ژی هزروباوهریت خول سەر ژماره (۳ - ۷ - ۴۰) هەبوویە . نەو ئەمی وان هزروباوهریا ب قی رەنگی خواری روھنبکەین :

۱- نەمره (۳) سی :

ئەڤ نەمره ل نک قزلباشیت ئەنادولیا یا پیروژه چونکی ژماره (۳) ل نک وان هیما یی (خودی و محمد و علی) یە ، یان ژی هیما (علی و حسن و حسین) ه .

ل نک ئیزدیان ژی ژماره (۳) یا پیروژه چونکی ب باوهریا وان سی جەهیت گرنگ د ژینا مروقاندا هەنە ئەو ژی :
ئا - دارا هەلەلی ل بەهشتی . ب - گری هەیهایی ل قوبا فەلەکی . ج - پەرستگەها لالش ل کوردستانی .

بو زانین ژماره (۳) ل نک یونانیا و رومانیا هیما گوھنیللی بوویە . لی ژماره (۳) ل هەموو دنیا یی یا پیروژه ، خەلک ب چاقەکی خیر و خوشیی بەری خودەتی .

۲- نهمره (۷) :

ژماره (۷) لنک قزلباشیت ئەنادولیا یا پیروژه لی نا بیژن ژبه رچ ! ب تنی
ب چاقه کی خیروبه ره که تی به ری خو ده نی . لی ل نک ئیزدیان یا پیروژه چونکی
هیما هفت مه لائیکه تانه ، تهویت خودی ژ رو هناهیا خو ئافراندین ، تهو ژی
ئه قه نه :

(عزرائیل ، جبرائیل ، میکائیل ، شمقائیل ، دردائیل ، نسرافیل ،
عهرزائیل).

ئه حمه دی خانی ژی ژماره (۷) وه کو هیما خیروخوشیی و گو هنیلیی د مه م و
زینی دا ب کارئینایه ده ما دبیت :

من گوته وی تهی خودان مه راتب

تایا تو خودانی یان حاجب ؟

گو: شیخ ما تو نزانئ ته ز کیمه

ئه ز تهو به کری قا پوچیمه

ئه ز موشته ره کی مه م و زینم

له و لی ره هه ئاستان نشینم

ئه قه سره کو هه شت ته به ق عه یانن

ئیک یا منه و (هفت) ته به ق د وانن

۳- نهمره (۴۰) :

ژماره (۴۰) ل نک قزلباشیت ئەنادولیا یا پیروژه چونکی :

ب باوه ریا وان ژماره چل هیمایه بو وان (۴۰) چاکیت خودی یه ، تهویت

لگه ل (محمد و علی و سلیمان) د ده ما (میعراجی) دا کو مبووین . لی تهو کینه

؟ نا قیت وان چنه ؟ دیار ناکهن . ههروه سا ژماره (۴۰) ل نک ئیزدیان ژی یا

پیروژه چونکی :

ئا- ژماره (٤٠) گريڊانه كا لگه ل هه ساري ئه ردي و لالش هه ي . ب -
گريڊانه كا ل گه ل هه ر هه ف ت مه لائيكه تيت خودي و قالبى ئاده م هه ي . ج -
گريڊانه كا ل گه ل هه نده ك خاسيت ئيزديان هه ي ، وه كو پيري چل پيران هه سن
مه مان .

بيگومان ئه حمه دي خاني ژي د مه م و زيني دا ب چاقه كي پيروژ به ري خو
دايه ژماره (٤٠) ده ما گوتي :

دهه جاري ب حه ققى به ژن و بالى

چل جاري ب حه ققى زولف و خالى

ژبلى وان ژماريت پيروژيت ل نك قزلباشيت ئه نادوليا و ئيزديان هه ين ،
هه نده ك تشتيت دن ژي ييت پيروژو هه قپشك هه نه وه كو : هه بونا پيرا ، شيخا ،
فه قيران ، كه مه ربه ست و شالا ، خه رقى ، هه روه سا هه بونا برابى ئاخه تى ....

ژيڊه ر و په راويز

١ - چه نده كه كولين ل دو ر مه م و زينا خاني ، چاپخانا ئاراس ، هه ولير ، ٢٠٠٩ ، حجي
جعفر ، ل ٧٠ .

٢ - علويو الانازول ، موسسه البلاغ ، بيروت ٢٠٠٣ ، الدكتور بسيم صبحى الانتاكي ،
ل ٥٤ .

٣ - ژماره (٣ - ٧ - ٤٠) د ميسولوجيا ئيزدياندا ، ده زگا سپيريز ٢٠٠٧ ، طارق شكري
خه مو ، ل ٢٠-٢١-٢٢ .

٤ - ربيع الفكر اليونانى ، ت ه ، عبدالرحمن البدوي ، ل ١١٢ .

٥ - علم الفلكلور ، الكزه نده ر هيجرتيگراب ، ترجمه رشدي صالح ، قاهيره ، ١٩٦٧ ،
ل ٢٤٥ .

٦ - علويو الانازول ، هه مان ژيڊه ر ..... ل ٥٤ .

٧ - ژماره (٣ - ٧ - ٤٠) هه مان ژيڊه ر ..... ل ٧٦ .

- ۸ - چند قه کولین ..... هه مان ژیدەرل ۵۴ .
- ۹ - علوبو الانازول ..... هه مان ژیدەرل ۹۳ .
- ۱۰ - ژماره (۳-۷ - ۴۰) ..... هه مان ژیدەرل ۹۳ .
- ۱۱ - چند قه کولین ..... هه مان ژیدەرل ۷۸ .
- ۱۲ - علوبو ..... هه مان ژیدەرل ۳۱ - ۳۳ - ۵۹ .
- ههروهسا بو ییت ئیزدیان ، بنیره گوڤارا لالش ، ژماره (۱۰) سالا ۱۹۹۹ ، هندهک
پیروزییت ئیزدیان ، حجی جعفر .
- ۱۳ - قزلباش : په یقه کا تورکیه ، نانکوسه رسور ، قزلباشییت ئیمام علی ، د شه ری ئوحددا
، هه ر ئیکی که فیکه کا سور کربو سه ری خو ..... (ئەڤ گوتاره ل روژناما ئەقرو ، ژماره)
(۱۰۳۸) ، ل روژا ۲ / ۱۰ / ۲۰۱۲ هاتیه به لاکرن .

هه و النامه ی کتیب

کارل مای، هزارا ئەحمەدی خانی پەسند دکەت !

ئەڤ هەردوو هزرە ، د ئیک دەمدا نە هاتینە ، ئیکا چەرخێ هەڤدی یە ،
خودانی وی هەلبەستقانی بلیمەت و ب ناڤودەنگ ئەحمەدی خانی یە ۱۶۵۰ –
۱۷۰۷ ز، یا دی هزرە چیرۆکنقیس و رومانقیسی ئەلمانیی ب ناڤودەنگ کارل
مایە ۱۸۴۲ – ۱۹۱۲ ز .

هەرچەندە هەردوو د ئیک دەمدا نە ژباینە ، پتر ژ دووسەد سالان دناقبەرا
واندا هەنە ، لی هەردوو بو ئیک هزر چووینە . ب رامانەکا دی ، ئانکو ئەو هزرە
ئەحمەدی خانی د چەرخێ هەڤدی دا کری ، کارل مای ژێ هەمان هزر ل
دوماهیا چەرخێ نوزدی و سەری چەرخێ بیستی دا کرێه . ئەو ژێ ئەڤەنە :

هەرچی برە شیرێ دەستی هیمەت
زەبتکر ژ بو خوە ب میړی دەولەت
لەورا کوجەهان وەکی عەرۆسە
وی حکم دەستی شیرێ رووسە

ئانکویا قی گوتنی ئەووە کو بئەستکرنا جیہانی و دروستکرنا دەولەتی ،
پیدقی ب شیرێ و میړانی یە .

جیہان بووکە ، ئەو بووک بو وی یە ، ئەوی میړیت و دەست ب شیریت .
بو ئاڤاکرنا دەولەتا کوردی ژێ ، هەر میړانی و شیر پیدقینە .

(کارل مای) ژێ یی کو پتر ژ (۶۰) پەرتووکان نقیسین ، هەرۆسای یی کونە
پتر ژ هەر ئەلمانەکی تر ، بەلکو ژ هەر رۆژەلەتەکی تر ل سەر کوردو کوردستانی
نقیسیە . د پەرتووکا خودا یا کو ب ناڤونیشانییت (دەربازبۆنەکا د کوردستانا
کیڤی را) د بیژیت :

- (دنیا بو وی یه ، ئەوی بهیز بیت ، کوردستان ژێ بو وی یه ، ئەوی بهیز) .
- هەرچەندە ئەقە گوتنە کا کورت و سقکه ، لی یا پر مه‌عناو رامانه ، هه‌روه‌سا رامانا هه‌ردوو مالکیت هه‌لبه‌ستا خانی ب قان خالیٔ خواری دده‌ت :
- ۱ - هه‌ردوو هه‌زرا باوه‌ریا ب هه‌یزی و شیری هه‌ی . (السیفو اصدق انبا من الکتب فی حده الحد بین الجد وللعب)
- ۲ - هه‌ردوو هه‌زرا باوه‌ریا ب مه‌یرانیا دلی و ده‌ستی هه‌ی . ئانکو شیر بی مه‌یرانی بچناچیت ، دقیت شیر دده‌سته‌کی مه‌یردا بیت .
- ۳ - هه‌ردوو هه‌زرا ب تایبه‌تی بو کوردستانی هاتینه‌ گوتن ، پاشی بو جیهانی ب شیوه‌کی گشتی .
- ۴ - هه‌رچەندە خانی ناچی کوردستانی نه‌ ئینایه لی مه‌خسه‌دا وی هه‌ر کوردستانه .
- ۵ - ئەحمه‌دی خانی هه‌زرا خوب هه‌لبه‌ست ده‌ربریه ، لی کارل مای ب په‌خشان .
- ۶ - هه‌رچەندە کارل مای نقیسه‌رکی ئەلمانه و چجار نه‌ هاتیه‌ کوردستانی لی گه‌هشتیه هه‌مان هه‌زرا خانی .
- ئەقە ژ لایه‌کیقه ، ژ لایی دیکه ئەز باوه‌رناگه‌م کو کارل مای مه‌م و زینا ئەحمه‌دی خانی خواند بیت و هه‌زرا خو ژ وی وه‌رگه‌ر بیت . پسارال قیره‌ خو دنازینیت ئەوه : ئایا ده‌می قی هه‌زری مایه‌ یان ژێ د سه‌ردا چوویه ؟
- ئەز دبیژم هه‌یشتا بو کوردان یا مای ، هه‌یشتا کورد پیدقی قی هه‌زری نه‌ . کورد چهند سیاسی و دبلوماسی بن ، فه‌ره شیره‌ک ژێ لپشت وان هه‌بیت ، دبلوماسیه‌ت و سیاسه‌ت بو ئاڤا کرنا ده‌وله‌تا کوردی ب تنی به‌س نینه ، به‌لکو شیروچه‌ک ژێ هه‌رده‌م دفه‌رن .

ژيډهر

- ۱ - مهم و زين , نهحمه دي خانى , بهرهه فكريا تحسين ئيبراهيم دوسكى , سپيريز دھوك , ل ۴۵ .
- ۲ - دهر بازبونهك د كوردستانا كيڤي را , كارل ماي , وهرگيران ژ نهماني , حجي جعفر , سپيريز دھوك , ل ۳۸۶ .

(نهؤ گوتاره د روژناما نهفروڊا , ژماره (۱۲۳۲) ل روژا ۲۹/۷/۲۰۱۳ , هاتييه بهلافكرن)

په یف و رستیت زمانی کوردی، د نقیسینیت کارل مای دا

۱۸۴۲ — ۱۹۱۲

روماننقیس و چیروکنقیسی ئەلمان (کارل مای) ییکو سالا ۱۸۴۲ هه تا سالا ۱۹۱۲ ژیاپی ، خودان بهرهمهکی دهوله مهند بو ، ههروهسا خواندهقانییت وی ژی گهلهک بوون ، ئەوی گهلهک پهرتووک ل سهر گهلهک مللهتان نقیسینه ، پرپا وان وهکو گهشتینامه نه . هندهک ژ وان نقیسینا راستی نه ، هندهک ژی ئاشویی نه .

کوردستان ژ وان وهلاتان بویه ییکو (کارل مای) پتر ژ چار پینچ جاران ب خه یالهکا راستودورست سهرادایی ول سهر نقیسی . کاری قی گوتهاری ئەوه ، وان په یف و رستیت زمانی کوردی دیاربهکته ، ئەویت (کارل مای) د پهرتووکیت خودا بکارئیناین ، ئەقه ژی پرپا وانه :

۱ - کالی بی سهری

۲ - کومکی شقان

۳ - پیر

۴ - رییا کادزا

۵ - میری شیخان

۶ - خودی

۷ - خودی

۸ - میر ، شیخ ، قهوال ، فهقیر

۹ - دووجان

۱۰ - سپیندار

۱۱ - مالخوبی گوند

۱۲ - ئیقاری خیر

- ۱۳ - سەرسەرى من ھات
- ۱۴ - فنجانىت فەرفورى
- ۱۵ - بەرائاش
- ۱۶ - كەقوك
- ۱۷ - كورو تويى دىنى كەربىت
- ۱۸ - ئەزب قيا كەنيام
- ۱۹ - كەر سەرى تە چار تاكەم
- ۲۰ - تەمبۆر
- ۲۱ - كولىلك و بولبول
- ۲۲ - ئەز قوربانانا تە
- ۲۳ - بازن
- ۲۴ - ماھىن
- ۲۵ - تازى
- ۲۶ - زاب
- ۲۷ - خفتان
- ۲۸ - بازار
- ۲۹ - مەيدان
- ۳۰ - برنج
- ۳۱ - پالاول
- ۳۲ - نخيىر ھاتى ھەمشىر
- ۳۳ - زىندان
- ۳۴ - فەقىرى گونەھكار
- ۳۵ - ئىك دوو سى
- ۳۶ - چىروك

به قه کی مری

کوربو شقان

شیری کال

رووقی و بزن

۳۷ - داک

۳۸ - کهرو جه حشک

ئو گه لهک په یف و رستیت دی ژی د قی په رتووکی دا هاتینه , کو هندی قانه , ئەویت مه نقیسین . ئەڤ په یف و رستیت ژووری د پرتووکا (دهربازبونه ک د کوردستانا کیفی را) هاتبون , ئەقییت خواری ژی د پرتووکا (پینچ چیروکییت بهری سه د سالال سهر کوردستانی) دا هاتینه کو ئەو ب خوژی پیکهاتیه ژ پینچ په رتووکان .

۳۹ - گه ورا من

۴۰ - ژ ئاقی تی

۴۱ - ده قی من ب خالا سور کهت

۴۲ - د وهختا بهنی ئیسرائیل لیروکی دهوله مه ند لی هه بو مر , دوول اوئی

وی مان

۴۳ - پارقه دکرن

۴۴ - نالونال بهند

۴۵ - که یفا ته چه وایه ؟

قه نجه

تو چه وانی ؟

شوکر ژ خودی قه نجه

۴۶ - دوژمنی ب ئاقل چیتره ژ یاری بی ئاقل

۴۷ - بچووک لازمه ته بایی مه زنان بیه

٤٨ - هوون ب کورمانجی دزانن ؟

٤٩ - شما زازاکى زانى ؟

٥٠ - پسمير

٥١ - به گزاده

٥٢ - هاتنا ته ئيشا الله خيره

٥٣ - كورۆ كارابن ئەمژى د بيژين : ئەز كورۆ نينم , ئييك ترانيت خوه پى

بكهت .

٥٤ - خودى ته بهيليت ئەى شەفيقا .

٥٥ - نيقرۆ خير

٥٦ - سوار

٥٧ - توكى ؟

٥٨ - ههسپ

٥٩ - چيا

هيشتا گهلهك پهيف و رستيت دى دقى پەرتووکی دا ههنه . ئەقيت خواری

ژی ييت د پرتووکا (ل سودانى) دا هاتين :

٦٠ - ئەز کولاما ته

٦١ - بو خلمه تا ته چ ته خسير ناکه م

٦٢ - خانچى

٦٣ - سه درهوى , کاروان د بوهره .

٦٤ - ئيکو تشبکه بهربايى , تف دکه رووى خوه .

هوسا گهلهك په يقيت دى ب زمانى كوردى دقى پرتووکی دا ههنه , لى ئەقا

مه گوتى بو قييره بهسه .

ژێدهر

- ١ - ده‌ربازبونه‌ك د كوردستانا كيشي را , كارل مای , وه‌رگيران ژ ئه‌لمانی : حجي جعفر .
- ٢ - پينچ چيروكييت به‌ري سه‌د سالال سه‌ر كوردستاني , كارل مای , وه‌رگيران ژ ئه‌لمانی : حجي جعفر .
- ٣ - ل سوداني , كارل مای , وه‌رگيران ژ ئه‌لمانی : حجي جعفر .
- ٤ - نه‌ؤ گوته‌ره , دروژناما نه‌ؤرودا , ژماره (١٢٥٤) ل روژا , ٩/٣ / ٢٠١٣ هاتيبه به‌لاڤكرن .

هه‌و النامه‌ي كئيپ

دوو تشتیت مروقی هزر ژی نه کری

روژا ئەینیا بووری ۲۰۱۳/۷/۵ ، ئەم ژی وهکو گهلهک خه لکی چووبوبینه گوندی (بازی) ل ناڤه رواری ژووریا سهیرانی .

دهما نقیژا نیقرو ، ئەم چووینه مزگه فتا گوندی نقیژا خوتبی .

مه لایی گوندی کو جلکیت کوردی ل بهربوون ، وهکو هه موو مه لایان

دهستپیکا نقیژی ب نهره بی خواند پاشی هاته سهر بابته تی خوتبا خو .

ئهوی بابته تی خوتبا خو کربو دوو پشک ، ئیک بو هه لبرارتنان ته رخانکربوو ،

ئهوا دی ، یاکو چاقه رینه کری و مروقی هزر ژی نه کری ، ل سهر ئاڤی و مفایی وی

و مه زاختنا وی بوو .

کاری مه ب پشکا ئیکی قه نینه ، لی پشکا دووی گهلهک بالا من کشاند .

پشتی مه لایی بابته تی خوب تیر و ته سه لی ل سهر ئاڤی گوتی ، ئاخفتنا خو

ئاراسته ی خه لکی دهوک کر و گوت :

مخابن گهلهک ژ خه لکی دهوکی بهایی قی ئاڤا پر خوش نزانن ! ئه و ئاڤی بی

سنور خه رج دکهن ، گهلهک ژی ژ وان بو رییت ئاڤا مالا خود هیلنه قه کری له وما

ئه م هیڤیا ژ خه لکی خو یی دهوکی د کهین کو ئابووری د ئاڤی دا بکه ن و بی

مه عنا نه مه زیخن .

تشتی بالکیش لقییره ئه وه کو ئه ق مه لایه یی لقی گوندی مه زنبوی و خو لی

کریه مه لا ، بهری هنگی ژی پیشمه رگه بوو ، ل قی جهی دوور پتر هه ست ب

به رپرسیاره تی ژ خه لکی دهوک دکه ت !!

هه ی ده ستیت ته دخوش سه یدا ، ب راستی ته په قاند .

تشتی دی یی مروقی هزر ژینه کری ، هه ر دهه مان روژی دا و ل هه مان

گوندی دای ی بالا من کشاندی ئه و بو :

پانی ھوون دزانن گاڦا خه لک دچيته سهيرانا ، گوشتي دبريژن . ئيکي ژ مه
هندهک گاز ب ره ژيي دا کر و ناگري پشکيت گوشتي خوشکر . نزام چهوا ،
کچکه کا بچووکا دوو سالي ، نهو ژي چاڦل بابي خود کهت ، بهتلي گازی د
هه لگريت و گاذا مایي ب په لیت ناگري دا کر ، ناگري خو هاڦيته کچکي و
پيچهک ژ دهستي وي و پيچهک ژ پرچا وي ، پيچهک ژي ژ سهروچاڦيت وي
سووتن .... هه تا ڦيره سوحبهت يا بالکيش نينه چونکي روژ نابوريت هه که ناگر
نه بهر بيته ، هندهک دکانا يان ژينگه هي يان مروڦان ..... يا بالکيش نهو بو
گاڦا بوڦي کچکا سووتي ، ل دهرمانه کي سووتني گهريابن ، که سي ژ گهشتيارا چ
دهرمان دگهل خونه ئينابوون !!

رابون چوونه گوندي بو هه مان مه بهست . نهوان دهرمانه کي سووتني يي
راستودروست ژ گوندي ئينا - ل دويڦ گوتنا نيڦ دوختوري ل گهل مه - ژنک
کي ؟ هه تا سوباهي هوون هزریت خوبکهن ، هوون نزانن چونکي نهو دهرمان
لنک شقاني گوندي هه بو !!
هه ي دهستيت ته ژي د خوش شقانو .

(نهڦ گوتاره ، د روژناما (وار) ، ژماره (۹۰۳) ل روژا ۱۵/۷/۲۰۱۳ د ا هاتييه به لافکرن.

کی دی دھاوارا ھه ژارا ھیت ؟

ل ھەر جھہ کی ئاریشہ یه کا پھیدا دبیت ، چارہ سہ ربا وی دھیتہ دیتن و خہ لک
ژوی ئاریشی رزگار دبیت ، ب تنی ل ھہریمما کوردستانی نہ بیت ، ئەو ئاریشہ
دی مینیت ھہتا دبیتہ سہرہ تان . دقیت ئەم ھہمی ب زانین ھہتا بازرگانی مہ ،
وہزیری مہ ، پەرلہمانتاری مہ ، دادکاری مہ ، بہرپرسی مہ ، ئەم ب خوب خو ،
ل گہل ئیک درست نہ بین ، دلی مہ ئیک نہ بیت ، وژدانا مہ یا ساخلہم نہ بیت ،
دلی مہ ب ئیکودوووٹہ نہ بیت ..... خودی نا دہتہ مہ ، یا دایہ مہ ژی دی
ژمہ ستینیت . چ قانونیت ئہردی یان بیٹ ئەسمانی قہبوولناکەن قہومی زولمی
بکەت ، دزیی بکەت ، حیزیی بکەت ، وژدان نہ بیت ، ژنویکا سہرکەفتتنی
بدەست خوٹہ بینیت ، ژنویکا پیشبکەفتیت ، جہی خو دناٹ کومہ لگا جیہانی دا
بکەت ، قہت قی باوہرنہ کە ، ژمیژہوہرہ بابویاپیرا گوتیہ ، (حیز و دزی بہہشتی
نینہ) . فہرہ ئەقروکە بہری سوپاہی ئەم ل خو بزقپین ، دەستی خوب سہری
ئیکودوودا بینین ، وژدانا خوبکاربینین ، دلی خو ژ پانزینی پیس پاقرکەین داکو
خیری بینین داکو خودی بدہتہ مہ . ئەو بازرگانی خوارنا پیس ددہتہ وەلاتیی خو
، یان سەختەکاریی دپانزینی دا دکەت ، ھەر وەکو وی داعشیہ یی کو بہری
تقەنگا خو دہتہ پیشمەرگہ یه کی . بہری سیہ وئیک سالان من بو وان کەسیت
پولپەرستیت وی دەمی نقیسیبوو : (ھەکە ئەم راست بین دگہل خو ، دقیت
بیژین کو ھەر ژ کەقندا ھندەک ھەبووینہ پولپەرست بووینہ ، تەمەع و
تەمەعکاری دناٹدا بەلاقبوویہ ، ھەتا نھو ژی ئەق ژانہ ئیشەک گرانہ دناٹ مەدا .
خانی دچەرخی ۱۷ ی دا قی دہردی گران دەستنیشان دکەت و دبیت :

چبکەم کو قہوی کەسادە بازار

نینن ژ قوماشارا خەریدار

خاسمه دڦى عهصرى دا كو هه ميان
مه عشوق و حه بيبه بو مه هه ميان
يه عنى ژ ته مع دراڦ و دينار
هه ريهك ژمه را وه بونه دلدار

ئهوا بهرى سيه و ئيك سالان من بو هندهك ته مه عكاريت وى ده مى نقيسى
، ئه قروكه ژى ل سهر بى و ژدانيت نهو په سند دبیت .

خانى دبیت ، ئه مه هه مى يیت بوينه عاشقيت به ريکيت خو ، ئه مه هه مى يیت
بوينه دلداريت دراڦ و دينارا ..... (بنيره کوڦارا کاروان ، ژماره ۱۱۷ ساله
۱۹۸۴)

ئاريشا پانزینی پيس ئه قه نيژيكي هه يقه كي يه مالا خه لکى خرابکر ، چ د
ترمبيليت خه لکى نه هيللا ، بهايي مه ليونا دو لار زبان ب خه لکى ره شوروت
که قت ، گه لهک که قتنه سهر له پا و مفلس بون چونكى مالو حالى وان هه ر ئه و
سياره بو ، ئهوا ب ئه گه را پانزینی پيس سووتى ، هنده کيت به خت باش ژى ، يیت
وه کو مه هه تا نهو دوو جار فیت په مپي سهارا وان سووتى ، دقيت قى هه يقى چ
نه خون ، چونكى خانه نشين ، مووچى خانه نشينا ژى خودى زيده که ت ، هوون
دزانن چه نده ! هه تا ئه قروكه ژى ۶ / ۴ / ۲۰۱۵ پانزینی پيس ژ دهوک خه لاس نه
بو به ، قيچا هاوارا خوبگه هينينه كي ؟

بگه هينينه نوونه ريت ملله تي ؟ بگه هينينه وه زيرا ؟ بگه هينينه بازرگانيت
گازوپانزينا ؟ بگه هينينه داواكارى گشتى (مدعى عام) ؟ بگه هينينه
..... ؟

ل مه ببورن هه که مه گو مان ژوان برن ، هه رگاڦه کا مه هاوارا خو گه هانديه
وان ، ئه مييت شه رمزار بوين ، هه رگاڦه کا مه چايا وان قه خواري ، ئه مييت پي مرين
. ئه مى هاوارا خوبگه هينينه خودى ، کهس ژوى مه زنتر نينه ، دى بيژين ، يا

خودايي ئەردو ئەسمانان تو تولا فهقيرو ههژاران ژ بي وژدانا ، ژالمان ، ژ بي
بهختان فهكهي ، تو ب تني دشپيه وان . اللهم امين .

(ئەڤگوتاره د روژناما واردا ، ژماره (١٣٤٧) ل روژا ١٠ / ٦ / ٢٠١٥ هاتييه به لافكرن)

جیرانیٔ مه ییت خوشتی

وهكو ئەحمەدی خانی گوتی ، ئەمما ژئەزەل خودی وەساكر ، ئەڤ رۆم و عەجەم ل
سەر مه راكر

ئەڤە ی تورك و فارس و عەرەب بوینه جیرانیٔ مه ، ناهیلن ئەم بو خو
رۆژەکی ژ ی رەحەت بنقین .!

بگره ل سەر دەمی ئیمبراتوریه تا فارسی ، هەردەم كورد ل پیشیا لەشكەری
فارسی بوون ، فارسا كورد كریوونە داردهستی خو ، سەرکەفتنیٔ خۆل گەل رۆما
و عەرەبان ب كوردان دكرن ، هەتا ئەڤرۆكە ژ ی ئەو سیاسەت یا بەردەوامه .
هەرتم و تم ئەم ژلایی ئابووری و لەشكەری ڤە دزیمەتا واندا بووینه ، یا مه بو
وان کری ، مه بوخوونە کریه . شوینا ڤەنجیا كوردان ل وان کری ، ئەو كوردان دگرن
، دكوژن ، ئەردی وان ژ ی دستینن ، گوندیٔ وان دسوژن ، دەرپەدەر دكەن ، ب
دنیا یی تیخن . . . . . سەراچ ؟! سەراهندی كو كورد دبیزن ، ئەم ژ ی مروڤین ،
وهكو هەموو جیهانی مه ژ ی مافی مروڤان دڤیٔ . ئەڤە ئەو فارسن ، ئەویٔ
دبیزن ، رەها مه و كوردان ئیکه ، ئەم یٔ ئیک بنه مالەینه ، خوینا مه ئیک
خوینه ، دیروکا مه یا هەڤشکە ، بگره ژسەردەمی زهینهفونی یونانی هەتا
ئەڤرۆكە .

دابینه سەر پەيوەندیٔ مه ل گەل جیرانیٔ مه یٔ عەرەب ، ئەویٔ ژجزیرهکا
هشک و رەق هاتین و بووینه براییٔ مه ، ئەویٔ دبیزن ، فەرقا عەرەبهکی و
بیانیهکی نینه ، هەموو وهكو دندکیٔ شهینه ، کەس ژ کەسی مهزنترو ماقوولتر
نینه ، ئیسلامی ئەم هەموو یٔ کرینه براییٔ هەڤ . . . . . ل دویف ڤان گوتنا
كورد ژهەموو لایانڤه کەفتنه دزیمەتا واندا ، زمانی وان پیشئیخست ، ئابووریا
وان گەشەکر ، لەشکەری وان ب هیزکر . . . . . هەتا كوردان میزا حیشترا وان ژ ی
ڤەخوار !

شوبنا قی قهنجیی عه ره بان ب هزارا کورد کوژتن ، ب هزارا گرتن و ئەزاب دان ، کیمیا باران کرن ، ئەنفال کرن ، ب ساخی بن ئاخ کرن ، ل سەر مالوملکی وان راکرن و ئەرەب ئینانە جەیی باب و باپیریّت وان ..... سەرا چ ؟! سەرا هندی کو کورد دبیزن ، ئەم ژێ مروۆقین ، مە ژێ مافی ژیانێ هەیه ، مە ژێ ئازادی و سەربەخوبی دقیت .

دابیینە سەر سوحبەتا جیرانیّت مە ییت تورک ، نەقییّت جەنگیزخان و تیمورلەنگ و هۆلاکۆی ، ئەویّت نزا ژکیقە هاتین و خودی کرینە بەلا سەری مە ، ئەق جیرانی ژنو بو مە هاتی ، ژ هەمیا کەمباخترە ، چ زمانا نزانیت ژبلی گرتن و کوژتنی پیقە ، ئەقەهی ئەو هاتین هەتا ئەقروکە ، ئەوان خوینا مە یا ل خو حەلال کری ، زمانێ مە یی خودی مەزن وەکو هەر مللەتەکی دایە مە یی ل مە حەرامکری ، جلوبەرگیّت مە یی ل مە قەدەغەکرین ، گوندیت مە ، باژییریّت مە ، ییت کاکلکرین ، دوژمناتی مە ل هەر جەهەکی دقێ دنیایی دا دکەن ، دبیزن ل سەربانی هەیقی کیانەک کوردی هەبیّت ، ئەم قەبوولناکەین ، ئەقە گویی هەشکە ب دەلنگا کوردانقە مای . چ چارەسەری ل گەل قان مللەتا مە نینە ، چونکی ئەو دخوازن ئەم هەر خولام و خزمەتکاریّت وان بین و ل بن دەستی وانقە بین ، مە ژێ مافی مروۆقان دقیت ، ئەو مافی قانونا ئەردو ئەسمانا دایە هەر مللەتەکی . هندی چوار کورد ل سەر قی دنیایی مابن ، دی ل سەر قی داخوازی رژدبن . یا خودیو تۆل وی دنیایی قان جارەکا دی نەکەیه جیرانیّت مە . ئامین .

(ئەق گۆتارە د روژناما ئەقرودا ، ژمارە (۱۷۱۵) ، ل روژا (۲۰/۹/۱) هاتیە بەلاقکرن)

مامک

ل سال ۱۹۸۶ من نیژیکی (۱۲۶) مامک ب ناڤونیشانییت (داکو ووندا نه بن
(د کوڤارا کاروان دا ژماره (۵۱) سال ۱۹۸۶ به لاقربوون .دوی ده می دا من
ناڤی سی پهرتووکان هینابوون کو ژماره کا باشا مامکان د ناڤ خودا کو مکرپون ,
ئه و ژی ئه فه بوون :

ئا- دوو مراری... ب ناڤی پیژانی ئالیخانی , ۱۹۸۵ هه ولیر .ب- کانی
... ب ناڤی ئه حمه د قهره نی , ۱۹۸۴ به غدا

ج- مامکین کوردی... ب ناڤی ئه حمه د عه بدولا زهرو , ۱۹۸۵ به غدا .
ههروه سا من گوتبوو , کو نیژیکی (۳۲۴) مامک دپه رتووکا (مامکین
کوردی) دا هاتینه , بیستی ژوان خو دووباره کرینه . نیژیکی (۲۰۷) مامکا
دپه رتووکا (دوو مراری..) دا هاتینه , ب تنی ئیک دووه کا خو دووباره کرینه .
نیژیکی (۱۳۴) مامکا د پهرتووکا (کانی) دا هاتینه . مامکیت دووباره بوین
دناڤهینا پهرتووکا (مامکین کوردی) و (دوو مراری) دا نیژیکی (۱۵۰)
مامکانه , (۵۰) مامک لگهل پرتووکا (کانی) ژی دووباره دبن , ییت دله پییت
مه دا دمینن , ئه ز دشیم بیژم نیژیکی (۴۰۰) چوار سه د مامکانه , ئانکو (۴۰۰)
مامک نهو دناڤ لاپه رییت قان هه ر سی پهرتووکاندا هاتینه پاراستن .
مه ته لوکیت مامک- کوردی ب گشت نابنه (۷۰۰) مه ته لوک , ئانکوی ل
ویری ماین نیژیکی (۳۰۰) مامکا کو هیشتا نه که قتیینه سه ر کاغه زی .
ئه قییت نهو ژی لگهل وان , ئه وییت دقان سالاندا هاتینه به لاقرن دی بنه
نیژیکی (۲۰۰) دوو سه دیت زهلال , چونکی پرپا وان خو دووباره کرینه , ئه فه
هه موو بونه نیژیکی (۶۰۰) شه شه د مامکان . داکو ووندا نه بن , ئه قییت
خواری ژی دی به لاقکهین :

- ۱۔ دده برانه , ههر دده تینه دهشتی , ههر ئیکی فہرشہ کی ل پشتی . (تلن تیلن و نینوکن)
- ۲۔ ژھنگفینی شیربنتره , ژرساسی گرانترہ . (نقستنه۔ خہوہ)
- ۳۔ ترشہ , مزہ , ہنار نینہ , یی دبه حری دا , خہواس نینہ , ئەو حاکمہ , حاکم نینہ , ئەو کولیلکہ , بہار نینہ . (دل) ہ .
- ۴۔ چوومہ شکہفتہ کا تاری , تژی تیدا مراری . (ددانن)
- ۵۔ چوومہ شکہفتہ کا کیر , تژی تیدا نیرییت چیر . (دہڈو ددانن)
- ۶۔ کانیا ل نزاری , میرو حاکما ئاڈ ژئی قہ خواری . (مہمکیت دہیکینہ چچک) . ہندہک دیژن : (کانیا لسہر کہندالی ...)
- ۷۔ ہہقرست , ژکہقری قہرست . (پرچا سہری)
- ۸۔ سہری وی ل دہقی تہ , بنی وی ل دہیکا تہ . (می یہ)
- ۹۔ ہہلبہت ہہلبہت , ئاقا مہزن شلقا قہدہت , ہندی دبرن کاتا ژخو دہت . (پرچا سہری یہ گاٹا تراشن)
- ۱۰۔ ہہمی دنیا دچیتی , لی دہستہ کی لی ناچیتی . (گوہن)
- ۱۱۔ وی لایی پہژان , وی لایی پہژان , ل نیقہ کی موری و مہرجان . (چاقن)
- ۱۲۔ ہیرقہ ملہ , ویقہ ملہ , دناقدا ئیک کولقلہ۔ کوقلہ۔ (سہرہ)
- ۱۳۔ ہینی و مینی , یی ل بہر کوبنی , ئەزی دبینم , تو نابینی . (چاقن)
- ۱۴۔ ئەو رہخ دیوارہ , ئەو رہخ دیوارہ , یی لنیقہ کی سہیی ہارہ . (ئہزمان و لامن)
- ۱۵۔ وی رہخی پہنچہرن , وی رہخی پہنچہرن , لنیقہ کی موری و مہرجانن . (چاقن)
- ۱۶۔ گایی سوری دگہ لیدا گریدایی . (ئہزمانہ)
- ۱۷۔ یی لہن میوہ کا سہدانی , ژخودی پیقہ نزانی . (ژنکا ئاقرہ)

- ۱۸- تهیر شازده ساللا ، لسهر هیلینا خونافریت ، پشتی هنگی روزهکی ددانه
سهر پشتا ماهینی و نا زقریت . (کچه گاغا شوی دکهت)
- ۱۹- ههشت میه و دوو بهرانن . (تلیت دهستانه)
- ۲۰- د چپته دکونیتقه نه ماره ، دوو چانتکیت ب ملی قه نه جووتیاره . (؟)
- ۲۱- سی سوار تینوئه سهر ، ئیک چوو ژوو ، دوو مانه لبر . (؟)
- ۲۲- عهلی خشت ، لپشت داته روینشت . (گییه)
- ۲۳- ل دور ته دزقریت لی ته ناگیت . (دوخینه)
- ۲۴- پرا دارین ، کوچا ئاخین ، خارنا وی گیایی شین . (قه لینه)
- ۲۵- تشتیکی منو تشتو . . . . ب ههمی تشته کیقه دنسیت . (ناغه)
- ۲۶- قه سرا دوو دهر ، ژینی تیپه لچووم ، لسهری هاتمه دهر . (کراسه)
- ۲۷- پاتکه بی سهر ، پشته بی زگ ، دهسته بی پی . (چاکیته)
- ۲۸- زهر زهره ، نه زه عفه رانه ، نفیسیه نه قورئانه . (زیره)
- ۲۹- ل کهره کی سیار دبیت روح تینه ، دوو بهرانا دخوت ههستی تینه . (زاروکه دهما دلاندکیدا مه مکیت دهیکا خودمیژیت)
- ۳۰- مه لایی ب لنگه کی ، چوو شهری گونده کی . (ته قره قه زمه)
- ۳۱- بهرک ل سهر بهرک کی ، تهیرهک دخوبتیت ل دوله کی ، کوناقونی ل نیقه کی . (دستاره)
- ۳۲- گولکی مه لایی ، زلهک نه هیلال سهری چیایی . (شالوکه)
- ۳۳- سپیدی ههتا ئیقاری ، ئاخی ب سهری خودا دکهت و دهر دکه قیت وهکی بویکا . (گیسنه)
- ۳۴- هو دکهت ، هو دکهت ، ل دهری بازارا کار دکهت . (مه قه سه)
- ۳۵- کهرو کهرو ، کایی دکه مه بهرو ، هییدی هییدی دبیمی وهرو . (باگوردانه)
- ۳۶- هندی بکه نی ، تژی نابیت ، هندی بده نی ، تیرنابیت . (ئاشه)
- ۳۷- که قلی گایی ، دئاقی را مایی ، نه نمیایی . (سیله)

- ۳۸- سندریکا ل سہر سندریکی , کلیکا ددہستی بویکی . (دستارہ)
- ۳۹- مار حولیسی دکووریدا , ہہچی ہات حنکہ ک لیدا . (جوہنی یہ)
- ۴۰- چوومہ مالکیٹ ژیری , من دیت ژنال سہر میری , من گوتی , دی چ لیکیہی ؟ گوت دی ئینمہ نیری . (دستارہ)
- ۴۱- ژسہرقہ ہہلامہت , ژ بنقہ قیامہت , ب تہری دبہمی , ب ہشکی تینمہ دہر . (تہنوبرہ)
- ۴۲- سہر نشیقا لنک ل ہہوا , سپیدی رادبن ژخہوا , کاری بیریقانا ہہوا . (مہشکہ)
- ۴۳- لیدا حنک , کہتی کودک , ژدل بو مہخنک . (مہشکہ)
- ۴۴- دہنی وی ل دہنی تہ , گویی وی ل ناڈ رپہیت بابی تہ . (مہشکہ)
- ۴۵- کشتو مشت چوو ویرا ہہ روینشت . (گیسکہ)
- ۴۶- ہو دکہت , ہو دکہت , ل دہری قوونا تہ دکہت . (دہرزی یہ)
- ۴۷- عہمہری لہنگ , چوو چیایی کر دہنگ , دہنگ ... (بقرہ)
- ۴۸- چوومہ سہری دارہکی , من قوتا بزمارہکی , دہنگ چوو ہزارہکی . (بقرہ)
- ۴۹- ہندی بدہنی تیر ناخوت . (ئاشہ)
- ۵۰- تشتی منو تشتہ , ل دویش تہرا خشتہ خشتہ , نہ بہرہ نہ پشتہ . (باگوردانہ)
- ۵۱- ہہرو دہیکا تہ , قہفتہ کا کیرا دشوت . (کہچکن)
- ۵۲- باپیری تہ , داپیرا تہ , دکہ تہ پشتا خو . (تل و نینوکن)
- ۵۳- دبنقہ سپیندارہ , دسہردا مہیدانہ , سہری وی کوئیخارہ . (تہشیکہ)
- ۵۴- بی ب سی لنگا , یاری ژنکا . (خانکہ)
- ۵۵- تشتو- تشتو , ل دویش من وہرہ , نہ کہرہ , نہ ماکہرہ . (باگوردانہ)
- ۵۶- تشتیکی منو تشتو , درہقسیت , نہ دخوت , نہ قہ دخوت . (تہشیکہ)
- ۵۷- بلبلی ب ہزار دہنگا . (رادیو)

- ۵۸- دنیا ههمی ل سهر نکلی وی ئاقایه . (قهلمه)
- ۵۹- تشتیکی منو تشتو ، تشته که ههمی دبنرا دچن . (قهلمه)
- ۶۰- من برایه کی ههمی ههرو دچیتته ماله کی . (سیله)
- ۶۱- چوومه سهری داره کی ، دکهم ههشکه ههواره کی ، سه د میر تین ب
جاره کی . (مه لایه ده ما بانگ ددهت)
- ۶۲- نیف دته را ، نیف دکهری را ، نیف دئه ردی را . (گهغه)
- ۶۳- دهیکا شینه ، کچا شیرینه ، کچا کچی یا هارودینه . (میوا تری یه)
- ۶۴- بابی مری ، دسی گلقلکا وهرکری ، ل نیقا ری ژبیرکری . (پیشوکه)
- ۶۵- چووم شکه فته کی ، تژی بزنیته ب شاخه کی . (میویژن)
- ۶۶- هلندر ملندر ، کور ژبابی بلندتر . (ریقاسه)
- ۶۷- تشته که ، مروق سه رژیدکه ت و ژیرا دگریته . (پیشازه)
- ۶۸- گرینکا بزمارا ، والپشت مالا ، بو جاروبارا . (هناره)
- ۶۹- چیل ل قیره دزیت ، گولک ل ویراهه خودهه لاقیت . (گوندوره)
- ۷۰- مامکی منو ، پسمیری ب شه بکه کی . (دندکا برنجیه ب پیشکفه)
- ۷۱- ژقیره پیدا ، من عه جیبه ک دیت دری دا ، کی دیتیه ماک دزکی بهرخی دا
(په مبی یه)
- ۷۲- مامکی منو ، ماهینا سپی ، ریشیت شین . (پیشازتهرکه)
- ۷۳- چوومه گوغه کا بی دهر ، تژی تیغه میهیت قهر . (شتیه)
- ۷۴- مامکی منو ، به حرا سووره ، ماسی دره شن . (شتیه)
- ۷۵- هه ژقیره هه تا به ریبهار ، ههمی لاوکیته دفنخار . (فلله- بیبهار)
- ۷۶- پیرا ته یا مری ، یا دمیزه ری وهرکری ، دکه ندالی سور را کری . (شتیه)
- ۷۷- که ری عه تارا ، خو سوورکر ژبه ندو گوهارا . (هه لهه لوکه)
- ۷۸- تشتی منو تشته ، نه بهره ، نه پشته . (نیسکه)
- ۷۹- مری داره ، تابیت گوشته . (قهسپه- خورمه یه)

- ۸۰- برنجا ب شهلوشه پک . (ئیپراخه)
- ۸۱- سفوری زهقرهقی , سه دویست وپینچ تیشکیّت دزکی . (هناره)
- ۸۲- هاته مالا مه عنتهر , دوو کورتهکیّت دبهر , ئیک سپیه , ئیک زهر
(هیکه)
- ۸۳- حهیده ره , سی قوتک ل بهره , دوو سپینه , ئیک زهره . (هیکه)
- ۸۴- مامکی منو , چاندکا من دوو نان دچنه تیدا . (گوزه)
- ۸۵- کچا میری سه د کراسیت لبهر . (سهرکی که له میی یه)
- ۸۶- سهر سهیده , نیف مه لایه , بن سو فیه . (پیقازته رکه)
- ۸۷- قورئانا دنی , هفت مه لا هاتنی , نه هاته خاندنی . (کفارکه)
- ۸۸- قه سرا خودی چیکری , به نییا کون تیقه کری . (کولنده)
- ۸۹- بابی روونشتی دیوانی , گونیت وی چوونه کولانی . (کولنده)
- ۹۰- هه له جه هه له جه , بیست و پازده دهوزه جه . (کونجینه)
- ۹۱- نهز چووم سهری مله کی , من کر هشکه هاواره کی , سه د میر هاتن ب
جاره کی . (توی یه)
- ۹۲- له شی وی ره شه , سهری وی که سکه , دلی وی سپی یه . (باجانسورکه)
- ۹۳- هولله کی دکه قریدا پاقی ناشکیّت , پاقی کوله کی دی شکیّت . (که زانه)
- ۹۴- مامکی منو , کی دیتیه گوشتی ب گارس . (هژیره)
- ۹۵- مامکی منو , کی دیتیه خانی بی دهری . (هیکه)
- ۹۶- مامکی منو , لاوی زهریی دقه سرا سپیدا . (هیکه)
- ۹۷- تهیره ک هات , نانه ک پات , لی نه ژرهنگی زادی . (شانا میشا
هنگقینه)
- ۹۸- تشته که , ل دنی سوره , مروقیّت وی دره شن , ب کللیکی قه دبیت
(شتیه)
- ۹۹- تشتی منو تشته , ده رمانی هه می تشته . (خی یه)

- ۱۰۰- ژ قوونا ته رهشتره , ژ کیری ته دریژتره . (باجانرهشکه)
- ۱۰۱- سمی گایی , تژی برنجی قوتایی . (هناره)
- ۱۰۲- بابی شینه , کوری شیرینه , نهقی یی دینه . (میوا تری و تارهق)
- ۱۰۳- بن یی شینه , سه ریی سپی یه , کولاق زبرینه . (نیرگزه)
- ۱۰۴- نهو دوژمنی خوبه , خه لک و عالهم ژی دوژمنی وی یه . (کهوه)
- ۱۰۵- چوومه شکفته کا تژی گوپال , ئیکی وهسا نه بو ددهستی خو بگرم .
(شاخیت بزانه)
- ۱۰۶- سه ری عالمانه , ناقته نگا زاهدانه , قوونیت بارگیرانه . (میرینه)
- ۱۰۷- دهرخینکی قوونی , ده رمانی گرانه . (دوینگی به رانانه)
- ۱۰۸- دهنگه ک تیت , دهنگانه ک تیت , دهنگی ته قشی و ترارا تیت , خو
لبنی به حرانا تیت . (میشا هنگفینی یه)
- ۱۰۹- ب سه رقه دهپ , دهپ نینه , ژبنقه دهپ , دهپ نینه , هیکا دکهت
مامرک نینه . (کیسه له یه)
- ۱۱۰- ریتوژپیرتو دبیت , پیرتو ژ ریتو دبیت . (مریشک و هیکه)
- ۱۱۱- نه که ره نه هیستره , بار ژقالبی مه ستره . (میریه)
- ۱۱۲- سه رقه حه لان , بنقه قورئان . (حاجی رهشکه)
- ۱۱۳- سه رکارکه , لهش به رخکه , دویش که قچکه . (قه له سپیکه)
- ۱۱۴- چه قماقه , چق و له قه , یی دهستی خوبکه تی نه حمه قه .
- ۱۱۵- نه گهر ب باره ب چوار پییانه , نه گهر بی باره ب شهش پییانه . (کیزه)
- ۱۱۶- مامکی منو , تژی شکفته کی هه سپیت نه نی چالن . (ستینگن)
- ۱۱۷- هه له له , سمبیل به له , وی دگهریت لسه رتاقیت کوته له . (پشیکه)
- ۱۱۸- مامکی منو , کورژ بابی مه ستره . (هیستره)
- ۱۱۹- مامکی منو , سه ر مشارو , پی خه پارو . (دیکله)

- ۱۲۰- تشتیکی منو تشتو ، نکل وهکی خشتو ، من پی لیدانا و کوشتو .
(پیشی یه)
- ۱۲۱- ژ به فری سپیتره ، ژ خوبنی سوتره ، ژ قیری ره شتره . (له کله که) یه .
- ۱۲۲- عه ربینه عه ربینه ، دوو دهست و دوو پی نه ، قالبه روح تینه .
(مه شکه)
- ۱۲۳- مامکی من ل دهشتی ، باره کی ستربا ل پشتی ، بکته ناکهت
ناگه هته پشتی . (ژیژی یه)
- ۱۲۳- لانداره ک یال ههوا ، بچویکه کی تیدا یی دخهوا . (ماهینه)
- ۱۲۴- زل ب زیوان ، نه خش ل نیقان ، نه گاوره نه ئیسلام . (ماره)
- ۱۲۵- ژ قیره ههتا پرا بلبل ، هه می لاویت چاؤ بکل . (کهون)
- ۱۲۶- پهزی همه شین ، بهردا ناؤ گله شین ، نه دوشیت ، نه دفروشیت
(میرینه)
- ۱۲۷- هیلینا شمشه داری ، نه ل بهروژی ، نه ل نزاری . (ماسی یه)
- ۱۲۸- بهرددن ناشکیت ، دار ددن نا شکیت ، ل ئاخی ددن دشکیت .
(سیبه ره)
- ۱۲۹- مامکی منو ، دچیته سه ری چیا یی و نالقیته . (ریکه)
- ۱۳۰- یی مری ب خو گوری خو دکولیت . (دلویه)
- ۱۳۱- هور هور دکهت ، بوور بوور دکهت ، قهستا چیا یی سته نبول دکهت .
(دلویه)
- ۱۳۲- تهز چوومه بن داره کی ، بهری خو ده می دوازده تاییت پیقه ، هه ر
تایه کی هیلینه کال سهر ، هه ر هیلینه کی هیکه کا تیدا ، هه ر هیکه کی ناغه کی ل
سهر . (سال و هه یقن)
- ۱۳۳- مامکی منو ، تشته که ل سهر ئاخی را دچیت و سیبه ری ناده ته ئاخی
(دهنگه یان بایه)

- ۱۳۴- پهزی حه ما , بهردا چه ما , هه تا سپیدی کت ژی نه ما . (ستیرن)
- ۱۳۵- هول هول دکهت , گول گول دکهت , قهستا ده رگه هی سته نبول دکهت
(بربسیه).
- ۱۳۶- بازنی ستیی , هاقیت کانیی , شه فقه دا ئامیدی , (هه یقه)
- ۱۳۷- میرگا شینه , تژی هه لال و به بیینه . (ئه سمانه)
- ۱۳۸- مامکی منو , سیه هیکا ب دهقی هه لدگریت . (سیه روژیته
ره مه زانینه)
- ۱۳۹- دهیته وهکی حاکما , دروینیت وهکی وهزیرا , دچیت وهکی فه قیرا
(به فره).
- ۱۴۰- مامکی منو , تشته که ژ جهی خو نالقیته و ل هه می ئهردا دگه ریته
(روژه).
- ۱۴۱- بزنه کا کال , ل سه ر به ره کی قال , هندی هی هی دکه می , ناهیتته مال
(هه یقه).
- ۱۴۲- تلمسکا تری , دنیا خانی - تژی کری . (تاقه هه یقه چرایه
گلوپه)
- ۱۴۳- تشتیکی منو تشته , ئاقه نه ئاقه , مازی مری ل ئاقه , تهیری زیری ل
هنداقه . (چرایه له مپه یه)
- ۱۴۴- میرگه شین و میرگه شین , دوو سوار تییدا خشین , ئیک هه سپه ئیک
ماهین . (هه یف و روژه)
- ۱۴۵- برایی بچوبک گوته برایی مهزن , هه که ژبه ر ته نه بایه , دا جانیا
ماهینی دزکی وی دا جه مدینم . (به چه ی گوته چله ی)
- ۱۴۶- دهنگی تیشکی دهیته , دهنگی دایکی ناهیت . (هه وروئه سمانه)
- ۱۴۷- هادا مادا , کوریا خوبادا , چوو ناڤ وه رزی قورادا . (ئاقه)
- ۱۴۸- هه که بگری مستهک , هه که به رده ی ده شتهک . (گوریا چرایه)

- ۱۴۹- مامکی منو , که پره کا بی ستوینه . (ئه سمانه)
- ۱۵۰- ژبني دخوت , ژ سهري دهاقیت . (تفهنگه)
- ۱۵۱- که زری , پشکل فری . (تفهنگه)
- ۱۵۲- هیرقه دارو , ویتفه دار , یی دناقدا سهیی هار . (خه نجه ره)
- ۱۵۳- دیکلی مه تی , که فته خه تی , که س نه گه هشتی . (گولله)
- ۱۵۴- ریزا کارا دانای , تژی دانایی قووتای . (ره خته و فیشهک)
- ۱۵۵- دنی نابینیت , خه لکی ب دهنگی ترسینیت . (توپه)
- ۱۵۶- گورگی چه لهک , بزنا به لهک , دی قیککه قن . (دوژمن و نه یارن)
- ۱۵۷- که پر چه رم , پی به لیسک پیسترک . ناسن . (زین)
- ۱۵۸- کانی چه رمه , ئاڤ به ره , دولک داره . (کل و کلدان)
- ۱۵۹- ستیره کی راهازوته ته , تو ره قی رویبارهک که فته به ریکا ته , تو بچی دی خه ندقی . تو بزقری دی گورگ ته خوت . (خه ونه)
- ۱۶۰- ماهینال خانی , جانیبال بانی . (سوپا دارایه)
- ۱۶۱- مه لایه مه لایه نینه , ئاقلدراه روح تی نینه . (کتیبه)
- ۱۶۲- ژ سهرقه ههستی , ژبنقه په راسی . (بانیت گوندانه بیت بهری)
- ۱۶۳- تو ببینی دی ژی ترسی , تو بکه یه به رخو تو نابینی . (کفنه)
- ۱۶۴- سه رئاخینه , بن دارینه , خارنا وی گیایی شینه . (قه لینه)
- ۱۶۵- شینو دخوت , سوړو دریت , سپی یو دهاقیژیت . (سوپا دارانه)
- ۱۶۶- پایزی لینا , هاقینی ریکر , بهاری بو پالا بر هیشتا یا که له . (ناقیت سی ژنکانه)
- ۱۶۷- حه فسه دو ئیک دبن لحیفکه کی قه دنقن . (حه فسه د ناخی ژنکی یه و ئیک ناخی زه لامی یه)
- ۱۶۸- کارگه ها تیتنی و په مبی بره خ ئیکفه بو , یا تیتنی سووت یا په مبی ما . (جگارهی)

- ۱۶۹- بچویک ییتل سهر بابی خو دکه نه گری . (کاریته و نیره نه)
- ۱۷۰- یی مری یی ساخ دهه لگربت . (لاندکه)
- ۱۷۱- نه لیفی گوته جیمی ، قافی ببه بو میمی . (الله گوته جبرائیل ،
قورئانی بو محمد ببه)
- ۱۷۲- ئیک نابته دوو . (خودی یه)
- ۱۷۳- دوو نابنه سی . (هه یف و روژ)
- ۱۷۴- سی نابنه چار . (ته لاقن)
- ۱۷۵- چار نابنه پینچ . (چار دانیت سالی نه)
- ۱۷۶- پینچ نابنه شش . (نقیژن)
- ۱۷۷- شش نابنه ههفت . (شه شکن)
- ۱۷۸- ههفت نابنه ههشت . (ههفتی یه)
- ۱۷۹- ههشت نابنه نهه . (مارو ههشتتیکن)
- ۱۸۰- نهه نابنه دهه . (هه یقیّت ژنگانه)
- ۱۸۱- دهه نابنه یازده . (دهه کن)
- ۱۸۲- یازده نابنه دوازده . (روژیت عنته رن)
- ۱۸۳- دوازده نابنه سیزده . (هه یقیّت سالی نه)
- ۱۸۴- کیری رهق دبن قوبنا ته . (مه سینه)
- ۱۸۵- پینچ دساخن نا ئاخقن ، ئیک مریبه دئاخقیت . (قه له مه)
- ۱۸۶- ژزکی دهیکا خوده ردکه قیت ، پشتا بابی خو دخورینیت . (شخارته یه)
- ۱۸۷- یی مری ، جانگی دبینیت . (مروقی قه لسه)
- ۱۸۸- هه ر ژقییره هه تا شام ، هه می تریی ب تام ، بو خه لکی یی حه لال ، بو
خودانی یی حه رام . (کچن)

۱۸۹- سپیدی ل سەر چارا دچیت , نیقرو ل سەر دووا دچیت , ئیقاری ل سەر
سی یا دچیت . (زاروکه , جارا ئیکی ل سەر دەست وپی یادچیت , پاشی ل سەر
هەردوو پی یا دچیت , گاڤا پیربودی گوپالەکی ددەستی خو گریت.)
۱۹۰- دارەکی چار سیف پیقە بوون , مەعەلم و ژنا خو , حاکم و کچا خو , هەر
ئیکی ئیک ژیکرو ئیک ژی ب داری قە ما . (ژنا مەعەلمی کچا حاکمیە)
تیبینی :

ئەڤ مامکیت دەر بازبووین , هەموو ب قی گوتنی دەستپیدکەت : (تشتیکی
منو تشتو . . . . . یان مامکی منو مامو).
ئەڤ مامکیت مە ئەقرو نقیسین من ژگەلەک مروقان وەرگرتینە لی زوریا وان
ژماموستا , جەلیلا یا قو هاتینە وەرگرتن . سوپاس بو هەمیان .

ههقبه رکرنا چیقانوکه کا کوردی ل گهل ئیکا بیانی

جار جار وهسا بو من ههلدکه قیت کو ئەز چیرۆکه کا کوردی یان چیقانوکه کا کوردی لگهل ئیکا بیانی بهراوردکه م . ئەقی ههقبه رکرنی مفایی خۆ ههیه ، ئیک ژوان بو مه دیاردبیت ، کو کهلتووری ملله تان کهلتوورهکی مروقایه تی ههقیشکه ، مروق هه موو تیدا خودان باره . یا دوویی بو مه دیاردکه ت کانی چ گوهورین دناقبه را واندا پهیدا بوویه ، چ ب سهرقه زیده بویه و چ ژێ کیمبوویه . یا سی ژێ تهوه کو مروق بزانی ت کانی چ فهرق و جوداهی دناقبه را واندا ههیه ... بو قی ههقبه رکرنی فه ره ئەم چیقانوکا کوردی و بیانی بنقیسین ، پاشی ههردووکان ههقبه ری ئیککه یین .

۱- چیقانوکا کوردی ، (شیر و مروقی هه ژارا):

مروقه ک ل گونده کی هه بوو گه له کی فه قیر بوو ، هه رو سپیدی زوی دچو مزگه فتی ، مزگه فت پاقر دکر ، سوپا دارا هه لدر ، نقیژا خوب جماعه ت دکر پاشی دا چیت باره کی دارا ئینیت بازاری فروشیت بو زاروکی ت خو ده ته ب خا رن . کاری قی مروقی هه رو ئەفه بوو . روژه کی ژ روژان تهو مروق سپیدی زوی ژ خه و رابوو چو مزگه فتی . مزگه فت پاقر کرو سوپه هه لکرو نقیژا خو ه کرو وه کی هه رو چوو دارا . گه هشته نهاله کی دهنگی نالینه کی دهیت

گوهیت وی ، تهو بنک فه چوو بهری خوه دایی بهره کی که قتی ه سه ر پی شیره کی ، تهوی مروقی هزرکر ته گهر تهز بهری ل سه ر پی وی راکم تهو دی من خوت و گوت تهز ناراکم و ریکا خو ه باداو چوو ، پشتی بیهنه کی دلی وی مروقی گه له ک ما پیقه و پاشی گوت : تهز ب خودی که مه خو شیر من ب خوت ژێ تهز دی وی بهری ل سه ر پی وی راکم .

ئەو مروڤ چوو دارەك ئينا دانا بن بەرى ، بەرل سەر پى وى راكر .
 خودى وەسا ھەزكر شىر ب ئاخفتن كەت ، وەكى مە مروڤا ، شىرى گوتى : تە
 ئەز ژمرنى قورتال كرم ئەگەر تو نە باى دا ژبرسا دا مرم . ئەز گەلەك سوپاسيا تە
 دكم ھەرە و سوپاھى وەرە قىرى ئەز دى بو تە تشتەكى ئينم .
 ئەو مروڤ ژى زقرى مالا خوہ و بو خوہ دار ژى نە ئينان . روژا پاشتر چوو وى
 جھى ، سەحكرى شىرى بو وى خەزالەكا ئيناي .

شىرى گوتى : وەرە بو خوہ ببە ھات و يەكسەر برە بازارى فروت ، ئەو پارە بو
 خوہ دان ب شەكرو توڤ و رون گەلەك تشتيت دى ئينان مال . ب قى چەندى
 گەلەك كەيفا زاروكيت وى ھات . ب قى رەنگى ھەر وژ شىر دا بو وى خەزالەكى
 ئينيت و ئەو ژى دا بت بازارى فروشيت . لەورا حالى وى گەلەك خوش و
 زەنگين بوو . تا روژەكى چوى دەف شىرى سەحدكتى وى روژى چ نە ئينايە ،
 شىرى گوتى : ب خودى ئەڤە دوھى تو ژدەف من چوى ئەز يى نساخم و نەشيام
 بو تە چ بينم . گوتى چ نينە ؟ شىرى گوتى : ئەز ھەز دكم بېنەكى سەرى خوہ دانمە
 سەر پى تە ، گەلەك خەوا من يا دەھيت . ئەوى ژى گوتى بلا ، شىرى سەرى خو
 دانا سەر پى وى . پانى شىرە گوشتى خاڤ دخوت ، بېن ژ دەڤى دەھيت . گوتى
 شىرو ھلو ھلو . شىر راست رابوو . شىرى گوتى چ چى بوويە ؟ ئەوى مروڤى
 گوتى چ چى نە بوويە . بەلى گەلەك بېن يا ژ دەڤى تە دەھيت . شىرى گوتى : ئەڤ
 ھەمى قەنجيە من ل گەل تە كرېن ھيشتا تو وە دبېژى ؟ ئەز ب خودى ئەگەر تە
 قەنجى ل گەل من نە كرېا ، دا نوکە تە خوم و ھەرە ئيدى نە ھيى قى چىاي ئەگەر
 دى تە خوم .

۲- چىفانوڤا بيانى : (مروڤ ئاخفتنا نەخوش ژبىر ناكەت)

جارەكى ل دارستانەكى كونەرچەك ھەبوو ، كوديكيت ھەرچى تيدا دژيان ، ل
 نيزىكى كونەرچى زەلامەكى بو خو دار دېرىن . دەما وى دار دېرىن ، ديت كو

کودیکهک ژناڤ دهغلی دهرکفت و چوو سهر دارهکا ب ستری و ب ستریکیت
وی ڤه ما . کودیکا ههژار گهلهک ئەشکهنجه خوار . نهشیا خو رزگارکته ...
دارقانی ژی بلهز بقری خو هاقیته ویتقه و چوو کودیکا هرچی ژ ستریکیت داری
ڤهکرو ئینا کره دکونا هرچی ڤه , پاشی زڤری هاته جهی خو , داریت خو کرن .
چاقی هرچی لی بوو , کانی چهوا دارقانی کودیکا وی رزگارکر . رابوو چوو نک
دارقانی و سلاقری و گوتی : ته ڤهنجیهکا مهزن ل من کر , ههکه ته بقیت ئەم
دی بینه ههقالیت ئیک . دارقان رازی بوو , بوونه ههقال , بهلی جارا ئیکی
دارقان گهلهک ترسیا , پاشی پیچپیچه بوونه باشتین ههقال .

ههر جارهکا دارقان هاتبا دارا , هرچ دا هیت هاریکاریا وی کهت , ههتا
ئه رهبانا وی تژی دار دکر , موغدارهکی ژی دا لگهل هیت . هوسا دارقان
ههمیگاڤا دهاته نیژیکی کونههرچی دار دکر و هرچ ژی دهاته هاری ... گهلهک
بوونه ههقالیت ئیک , ههتا جارهکی دا خاترا خو ژیهکتر خوازن , دارقانی گوته
هرچی :

ئا ههقالا من , تو گهلهک ههقالهکا باشی , ههمی تشتیت ته دباشن , تنی
تشتهک نه بیت , : تو گهلهک بیهنا پیس ژ دهقی خو دهینی !
دارقانی گوتنا خوب چقه نه گرت , ژچ تشتاقه نه گوتبوو , نه زانی رامانا
گوتنا وی چیه !!

هرچ گهلهک ئاجز بوو , دلی وی شکهست , نه ساخ بوو , سهر لی گران بوو
... بهلی چ تشت نه گوتن , ب تنی ویتقه چوو , پاشی هیقی ژ دارقانی کرن و
گوتی :

مروڤ قی بقری دانه سهری من , ب هیز دانی , هندی ژته بیت دانی , ههکه
توو نه کهی دی ته خوم !!

دارقان شه پره بوو , ههولدا رایا هرچی ب گوهوریت , بهلی هرچ ل سهر رایا
خو رژد بوو ئو گوتی :

ب هیژ دانه و ته‌واو بوو ، هه‌که تو‌نه دانی ئەز دی ته‌خوم .
هرچ ل سەر گوتنا خو رژد بوو ، دارقان نه چاربوو ، دەست‌هاتیته بقری خو و
هندی ژیهاتی داوه‌شاندە سەری هرچی ، برینه‌کا کوور د سەری وی قەکر . ب خەم
و ئاجزی ژ یه‌کتر قەبوون ، بیکو ژقانی بدەنه ئیک کو جارەکا دی یه‌کتر لنک
کونەرچی ببینن .

پریا جارن دارقان دچوو دارستانی ، ل دور کونەرچی دزقپی ، بەلی هرچ نه
دیتە قە . پشتراستبوو کو هرچا ب وی برینا کوور مری . دارقان حیبه‌تی ما ، چما
وی هرچی هندە هاریکاریا وی دکر ، گەلەک خوش هه‌قال بوو .

گەلەک سال بو‌رین ، دارقانی هرچ ژ بیرکر ، بەلی روژەکی ل ناڤ دارستانی
تیک ته‌شقلین ، وان یه‌کتر نیاسی قە ، سلاقی یه‌کتر کو پرسیارا حالی هه‌قدوکر
، دەما دارقانی ئەرەبانا خوتەژی دارکری و کاری مال کری و بەری گا دایه گوندی
، هرچی گوتی :

جارەکی وەرە بەری خو بدە سەری من ، هه‌قالی من ، کانی تو دی شی وی
برینی بنیاسی ، ئەوا ته جارەکی ب بقری ل سەری من چیکری !

دارقان ل برینی گەریا و گوتی : یا ساخبووی و جهی وی ژی نه‌مایه .
هرچی گوتی ، ته باش دیت هه‌قالی من ، چه‌وا برینا ساخبووی و ژمیژە وەرە
من یا ژبیرکری ، بەلی ئەو گوتنا ته جارەکی گوتیه من ، هیشتا من ژبیر نه‌کریه ،
هندی من ژیان هه‌بیت ژی ئەز ژبیرناکەم . راسته دبیزن :
برینا کوور ساخ دبیت ، بەلی مروڤ ئاخقتنا نه‌خوش ژبیرناکەت .

پشتی مه هەردوو چیقانوک نقیسین ، نه‌و ئەم دی ل دویش دەستوری جوگرافی
میژووی هەردوو چیقانوکا هه‌ق‌بەری ئیک‌کەین :

موتیفیت وهکھهڻ :

- ۱- دهه دوو چیقانوکاندا ، کهسی چیقانوکی مروڤه کی ژاربو .
- ۲- دهه دوو چیقانوکاندا ، کاری وی داربون ، ئانکو دارقان بو .
- ۳- دهه دوو چیقانوکاندا ، دارقانی ب دارا خوب خودان دکر .
- ۴- دهه دوو چیقانوکاندا ، درندهیه ک دبیته ههڤالی دارقانی .
- ۵- دهه دوو چیقانوکاندا ، مروڤه قهنجیی ل درندا دکهت پاشی درنده قهنجیا وان ل سهر خورادکهن .
- ۶- دهه دوو چیقانوکاندا ، مروڤه دبیتته درندا ، بیهنا پیس ژ دهڤی ته دهیت .
- ۷- دهه دوو چیقانوکاندا ، مروڤه دبیته نه گهری ژئیکقه بوونا وان .
- ۸- دهه دوو چیقانوکاندا ، دهم دیار نینه ، ههردوو ب پهیقا (جاره کی) دهمی خوبا دکهن .
- ۹- دهه دوو چیقانوکاندا ، درنده ب زمان دهین .

موتیفیت جوودا :

- ۱- ناڤ ونیشانیت ههردوو چیقانوکا ژئیک دجوودانه ، د چیقانوکا کوردی دا (شیرو مروڤی ههژار) بو ، دیا بیانی دا (مروڤه ئاخفتنا نه خوش ژبیرناکته) بو .
- ۲- د چیقانوکا کوردی دا ، په هله وانی وی شیرو بوو ، لی دیا بیانی دا ، هرچ بوو .
- ۳- د چیقانوکا کوردی دا ، قهنجیا مروڤی کری نهو بوو ، بهر ل سهر پی شیروی راکر ، لی دیا بیانی دا کودیکا هرچی ژستریکا قه دکهت .
- ۴- د چیقانوکا کوردی دا ، دارقان دچیته مزگهفتی و خزمهتا وی دکهت ، پاشی دچیته دارا . نهڤه دیا بیانی دا نینه .

- ۵- د چیشانوکا کوردی دا ، خه لاتی مروقی ژ شیرى وه رگرتى (خه زال) بوون ، لى دیا بیانی دا هاریکاریا هرچی ژبو داربرینی و بار بار کرنی بوو .
- ۶- د چیشانوکا کوردی دا ، دارقان کاری خو به تال دکهت ، لى دیا بیانی دا ل سهر کاری خو به رده و ام دبیت .
- ۷- د چیشانوکا کوردی دا ، شیر سهری خو دانته سهر پی دارقانی ، لى ئەقه دیا بیانی دا نینه .
- ۸- د چیشانوکا کوردی دا ، شیرى بی تیشکه ، لى دیا بیانی دا هرچا ب کودیکه .
- ۹- د چیشانوکا کوردی دا ، ناخی (خودی) هاتیه ، لى دیا بیانی دا نه هاتیه .
- ۱۰- د چیشانوکا کوردی دا ، شیر گه فال مروقی دکهت کو جارەکا دی نه هیته چیاپی فه ، لى دیا بیانی دا هرچ وه نابیزژیت .
- ۱۱- د چیشانوکا بیانی دا ، هرچ ب ئاقلترو هه کیمتره ، ژ شیرى دچیشانوکا کوردی دا .
- ۱۲- جه د چیشانوکا کوردی دا ، ل گونده کی دهستپیدکتهت ، لى دیا بیانی دا ، ل دارستانی دهستپیدکتهت .
- خوینده قانی هیژا دشیت هیشتا موتیفیت وه کههف و ژئیکجوودا دهه ردوو چیشانوکاندا ببینیت .....

ژێدەر

- ١- هه‌قالی راست ، قه‌فته‌کا سه‌ره‌اتی‌ت کوردینه ، ژ کۆمکرن و به‌ره‌هه‌فکرنا : ئیسلام به‌رواری ، ٢٠١٠ ده‌وک ،
چیفانو‌کا کوردی دقئ پرتووکی دا هاتیه .....
٢- ده‌ما هیشتا گیانه‌وه‌ر دشیان باخفن ، وه‌رگی‌ران ژ ئەلمانی ، ح‌جی جعفر ، ٢٠٠٥ ده‌وک ،
چیفانو‌کا بیانی دقئ ،
پرتووکی دا هاتیه .....
٣- هنده‌ک قه‌کۆلین ل دو‌ر فولکلوری کوردی ، ح‌جی جعفر ، ٢٠١٣ هه‌ولیه‌ر. .... ل ٣٦١
٤- الدراسات الشعبیه بین النزیه والتبلیق ، د. نبیله ابراهیم ، مسر ، ل ١٢
(ئە‌ژ گو‌تاره‌ل گو‌فارا (کلتوری کوردی) ژماره (١) سالا ٢٠١٦ هاتییه به‌لافکرن)

رهوشه نېیریا مللی د گوتنیت مهزنان دا

پیشی :

رهوشه نېیریا مللی ، ژ گوتنیت مهزنان ، ژسترانان ، ژمامکان ، ژ چپروک و چیقانوکا ، ژ ترانان و پیکه نیکان ، ژ سهرهاتیا و سهرپورا ، ژ بیروهزرا ..... دگریت .

ئهغه هه موو پیکه دینه رهوشه نېیریا مللی . ئه و کسه دقان بابه تاندا شه هره زابیت ، دی بیژنی (رهوشه نېیری مللی) .
ژقان بابه تان هه میان ، ب تنی ئه م دی بابه تی (گوتنیت مهزنان) وه گرین .

بابه ت :

داکو رهوشه نېیریا مللی د گوتنیت مهزنان دا باش خوبا و ئاشکهره بیت ،
باشتر ئه وه ئه م په ندیت کوردی ل دویف ناڅه روکا وان دابه شبکه یین :

۱- سروشت و باوهری :

مه خسه دا مه ب سروشتی ، چیاو دوّل و نهالن ، دهشت و بیابانن ، رووبار و کانینه ، که ژو بایه ، سه رما و گه رمایه ، به فرو بارانن ، ستیرو هه یف و ئه سمانن .... و هه رتشته کی مروّف ل دهورو به ریت خو دبینیت یان ژی هه ستپیدکته .
مه خسه دا مه ب باوهریا ژی ئه وه ، ئه و هزر و بیریت مللینه ، ئه ویت زوریا خه لکی باوهری پی دهینن ، چ دراستبن یان ژی دره وبن .
سروشت و باوهری ، مه به ستا مه پی گریدانا باوهریانه ب سروشتی څه ، یان ژی گریدانا سروشتییه ب باوهریاڅه . ئه څ سروشته گه له ک جارا سروشته کی

هشک و رهقه، کهس چ پویتهی پی نادهت ههتا کو تشتهک ل سهر، یان ل دهوروبهرا رووبدهت، ژنوبیکا دی هزرهک یان باوهریهک ل سهر پهیدابیت و ب روح که قیت و پیروژ بیت . وهکو :

ههکه چاکهک یان باشهک ... ل جههکی هاته فهشارتن، ژنوبیکا نهو جه دی پیروژ بیت و خه لک دی سهردهانا وی جهی کهت . بهری فهشارتنای چاککی ل قی جهی، قیره جههک بوو، وهکو ههر جههکی دی، چ پیروژیا خونه بوو، لی پشتی چاک لی هاتیه فهشارتن، نهؤ جهه پیروژ بوو، هزر و باوهری ل سهر پهیدابوو .

یان گاڤا چاکهکی ل بن دارهکی فه دشیرن، ژنوبیکا نهو دار پیروژ دبیت ..... گهلهک جارا نهؤ پیروژیه یان نهؤ هزروباوهریه، خو دناڤ په ندیت کوردیدا دپیچن، وهکو قی په ندا دبیتیت :

(تهیرهک ل عهسمانا دگه رییت، ههر ژارا، ژار دکهت)

ل قیره تهیرو عهسمان، پشکهکن ژسروشتی، باوهری ژی نهوه کو کاری قی په رندهی ل نهسمانا نهوه، ژارا ژار دکهت .

تهیر + کاری وی ل نهسمانا = باوهری، ل قیره هه ژاریه .

کورد وهسا هزر دکهن، کو هیزه کال نهسمانا ههی، نهو هیژ دژی مروقی ژاره چونکی مروقی ژار پتر ژاردکهت .

یان گوتنا دبیتیت : (ئاڤا نابن عهردو گوند، گاڤا مهزن لی بونه ژن) .

لقیره نهردو گوند، پشکهکه ژسروشتی، باوهری ژی نهوه کونابیت ژن سهروکاتیا مالی یان نیلی بکهت چونکی دی خرابکهت و ئاڤا ناکهت .

نهردو گوند + کاری ژنی = باوهریا خرابکرنی .

یان گوتنا دبیتیت : (یی گرتی ب شیری، تهرک ناکهت ب پیری) .

زاروکی و پیراتی دوو دیاردیت سروشتی نه ، باوهری ئەوه کو مروژ چەوا ب
زاروکاتی بهیته پەروەردەکرن ، وەسا دی ب مەزنی ژێ ل سەر وی رهوشتی
بەردەوام بیت .

یان گوتنا دیژیت : (سی تشت هەنە نیعمەت ، رەزو پەزو حورمەت) .

رەزو پەزو ژن ، سی پشکن ژ سروشتی ، هزر ژێ ئەوه کو ئەڤ هەر سی تشتە
، دلخوشکەرن ، یی ئەڤ هەر سی تشتە هەبن ، دی بخوشی ژیت .

یان گوتنا دیژیت : (سیسن نه بهاره ، کچ نه شوینواره) .

سیسن و بهار دوو پشکیت سروشتی نه ، هزر ژێ ئەوه کو کچ شوینا کوری
ناگریت .

ئەڤ میناکیت مه ل سەری دیارکرین ، باش وی پەیهندیی خویا دکەت یاکو
دناقبهرا بیروباوهراو سروشتی دا .

۲- خو گونجاندن :

خو گونجاندن د گوتنیت مەزنان دا ئانکوبا وی ئەوه کو مروژ خو لگەل
هەمی کاودانا ب گونجینیت ، هەرچەندە ئەڤ گوتنە هەندە جارا نیشانیت چ
ژینەهاتنی و ئەنتیهازیەتی، لی ییت هاتینە گوتن و هەتا نهو ژێ دساخن و
خەلک ب کاردهینیت . ئەڤ پشکا گوتنیت مەزنان دبنه پشکهکا رهوشهنبیریا
مللی ، ئەڤه ژێ هەندەک ژوان گوتنانن :

(کی دەیکا مه مارکر ، ئەم دی بیژینه وی باب)

(چەوا باتیت وەسا بدە بایی)

(هەکه تۆنه شیی دەستی دوژمنی بگەزی ، ماچیکه)

(سەری نه ئیشیت هەوجە ی دەرسوکی نینه)

ئەڭ گوتنىت سەرى نىشانا ئەنتىپھازىيەتتە ، نىشانا سەرشورى يە ، دىتت
مروڭ قان گوتنان رەتېكەت و ل سەرنەچىت چونكى خزمەتا وەلات و مللەتى
ناكەت .

ھندەك گوتنىت دن ھەنە ئەو ژى يىت خۇ گونجاندىنە لى خۇ گونجاندىنە كا
مىرانە و خۇ راگرتنىيە ، وەكو :

(نانى خۇ بخوب ئاقى ، منەتا خەلكى پاڭى)

(بالىفكا من بديرە بەلى ژمنەتا خەلكى چىترە)

(ھەس جەي مىرانە)

(دەرويشى ب دلخوشى)

۳- ھىزا ئاخىتى :

ئانكويانى خالى ئەو ، كۆھەتا چ رادەيەك مروڭ دىتت ب ھارىكاريا
گوتنىت مەزنان ئاخىتتا خوب سەرىيا ھەقالى خوبىخىت ، ئاخىتتا مروڭى
چەندا بەيىزە ؟ يان يا بەلگەيە ؟ وەكوقان گوتنان :

(ھەمى تىتى نىر ، تىتى مى دچەمىنىت ، بەلى ئاخىتتا مى يا نىر

دچەمىنىت)

(زمان ژدانا ترسىت)

(بەزىت ھەسپى ژملىت گايە)

(بى دەنگى ژى بەرسقە)

(كەس نە شىتە يى بى دەنگ)

(مروڭ دىكلى روژەكى بيت ، نەكو مرىشكا سالەكى)

(كەس ب ھىقىيا نە گەھشتىە قەفتا كەزىيا)

(مىقان ژ مىقانى عاجزە ، خودانى مالى ژ ھەردووكا)

(راستو دروستو ، خارو شكەستو)

(ههفرکیت میرا میرن , هه مزگیت ماقوبلا کرمانجیت تیرن)
(ئاگر بهربوو مالا دره وینی , کهسی باوهر ژئی نه کر)

۴- مرن و ترس :

مرنی و ترسی وه کو ره وشه نپیریا مللی جهی خو د ناڤ گوتنیت مه زنان دا
گرتیه میناکا قان گوتنیت خواری :
(بڤ بڤ ژپیقه دانی نه خوشتره)
(ترس نیقا مرنیه)
(هه تا قینه که قیت مه ترهق , نا بیژیت سه دهق)
(ترسی بکه نه ئامانی سفری دی کونکهت)
(بلال شارستانا بیت نه کو ل گورستانا)
(ئینسان تووقی مرنیه)
(چهند بمینی ل دنی , هه ر دی هه وجه بیه قه بری ب تنی)
(مروڤ ژچ تیرنا بیت , ژله په کی ئاخی پیقه)
(ل جهه کی مرنه , ل جهه کی تیقه کرنه)
(یی بترسیت , نه و روژی دهه جارا دمریت)

۵- خو پراگرتن :

ل سه ر خو پراگرتنی و بهر خودانی گه له ک گوتنیت مه زنان وه کو ره وشه نپیریا
مللی هاتینه گوتن :
(زه لام نه وه خول بهر خوشیا و نه خوشیا بگرت)
(بیسیره ب چه مد دبیته چه لاهه)
(نه شیرهت سه یی گه مپوله , جار ب سه ر دکه قیت جار بن دکه قیت)

(بیروباوهریت مهزنا چیا دهژینن)
 (خودانی سهبری به ، میری مسری به)
 (گرازا میراب بیهنا فره دکهلیت)
 (هیقیا دهرا ، خولیا سهرا)
 (تنگافی دویف کورتن)
 (هندی برنجی بقوتن ، پتر سپی دبیت)

۶- ههژاری و دهوله مهندی :

حالی خوش و نه خوش ، وهکو رهوشهنبیریا مللی جههک بو خو د ناڅ
 په ندیت کوردی دا گرتیه وهکو :
 (فهقیرو ته ژکی بوو ، دهوله مهندو پیروز بیت)
 (فهقیرو ژارو ، هزرهت ناڅ و دارو)
 (دهوله مهندی ب دلی یه نه کوب مالی یه)
 (نه مالی بو کوری باش بکه ، نه بوئی خراب)
 (ببه میقانی فهقیری مهرد ، نه به میقانی زهنگینی نه مهرد)

۷- کومکرن و رزق :

خودی وهسا مروقی چیکری کو چه ژ رزقی باش بکهت ، چه ژ خوشیا دنیایی
 بکهت ، لی هه که نه څ چه ژیکرنه گه لهک زیده و مهزن بوو ، ژ سنوری خویی
 سروشتی ده رکهفت ، وی گافی دی بیته ده رده کی کوژهک . ل سه ر رزقی نه څ گوته
 هاتینه :

(هه که مروڅ ژ پیچه کی تیر نه بیت ، ژ گه له کی ژی تیر نابیت)
 (گهربان گهربانه ، رزق ل سه ر پیبانه)
 (رزق هه ر نه و نینه نه وی ل پیش چاڅ)

(نان ل سەر سیلی یه ، مروڤ نزانیت رزقی کی یه)
 (کهس نه شیت رزقی کهسی بخوت)
 (رزق یی ل نک خودی نقیسیه)
 (رزق ئیکه و نابیته دوو)
 (بو مروقی د کوله کا بانی دا ناهیتته خار)
 (خودی یی گوتی ، ژ ته حهره کهت ، ژمن بهره کهت)
 (خودی رزقی گورگی کوره ژی ددهت)
 (رزقی دینال هارایه)

۸- حه لال و حه رامی :

حه لالی و حه رامی دهه می دین و مهزه هادا هاتییه ، هه میا ژی حه لالی
 په سند کریه و حه رامی ره تکریه ، نه ڤ سیسته مه د گوتنیت مه زنان دا ژی وه کو
 ره وشه نبیریا مللی هاتییه بو نمونه :
 (مالی حه لال بهرزه نابیت)
 (کهس ب حه رامی تیر نا خوت)
 (مالی حه رام یی بی بهره کهته)
 (پیچهک حه لالی ، باشته ژ گه لهک حه رامی)
 (مالی مایی ، چووب مایی)
 (حه لالی مروقی ، چیتره ژ حه رامی خه لکی)
 (پاره کی حه لال چیتره ژ دههیت حه رام)

۹- مال و ملک :

کەس نینه ههژ مال و ملکی دنیایی نه کهت ، خودی ژى مال و ملک وهکو
ئیک ل سهر به نیت خو دابه شنه کره ، هنده کا گه له کی دایی ، هنده کا کیمی دایی
، هنده کا ژى نه کیم نه زیده . ئەڤ خاله ژى د گوتنیت مه زنان دا هاتییبه وهکو :

(خودانی ملکی نا ئیخیت خولکی)

(پاره پاره ی دکیشیت)

(مال ژنه ، بنیات خانى)

(مالی دنیایی قریژا دهستانه)

(مالی نه خوری ، رزقی کولاڤ سوری)

(هه بیبه کوری که ریه)

(هه چیی ب ماله ، یی ب مام و خاله)

۱۰- کار و پیشه :

کار و پیشه دپیکه دگریداینه ، مروقی کارکه رو خودان کار ، مروقه کی هیژا
و به ریزه ، پیشکه قتن و گه شه ساندن بی کار کرن نا هیته گوری . کاری و پیشه ی
رهنگه دانا خو دناڤ گوتنیت مه زناندا کره وهکو :

(شولکه ری خو به ، خوشتقیی خه لکی به)

(هه تا نیقا دهستی رهش نه بیت ، تاما دهقی خواهش نابیت)

(کهراو خوراو ، نه کهرو دلکه سهرو)

(یی نه کهت ، ناخوت)

(ژ ملکا ئاش ، ژ سنعه تا سمتراش ، نه چه دیوانا میری پیش و پاش)

(شولی کورتانکه ری ، یی لبه ر ده ری شوپژنکه ری)

(نانی شقانی گاقانی-یه ، چ ل تلی ، چ ل ملی)

(گیلما گاقانیه)

(گوتی جوتیارو ئەو چیه دچینی ، گوت هه که شین بو دی بینی)

(شقانی بهاری دقیت یی لهنگ بیت ، یی پایزی یی چه لهنگ بیت)

(هه که نه جار نه جار بیت ، بلا داری خار بیت)

(گرا را دوو کابانیا ، یان یا سویره ، یان یا بی خوی یه)

۱۱- خو پاراستن :

گه لهک رهنگیت خو پاراستنی هه نه ، خو پاراستن ژ نه خوشیا ، ژ نه ساخیا ، ژ
کاریت خراب و پیچ ، ژ قه داو به لایت دنیا یی . . . . . ئەڤ جوره خو پاراستنه هوسا د
گوتنیت مه زنان دا هاتینه :

(خودی یی گوتی ، ئەڤه ئاگره دهستی خونه کی)

(یی ل قه دایی بگه رییت ، دی ب به لایی که قیت)

(سه ری نه ئیشیت هه وجهی ده رسوکی نینه)

(قرقرا بنبره)

(قه رقه شا شوقی با شتره ژیا سه ر بیده ری)

(سی که ره هه نه ل دنی ، ئیک یی بچیته ریکا ب تنی ، دوو یی ل ئەقرا زیا

بکیشیت توبتنی ، سی یی مالا خوبه ته سه ر مالبا با ژنی)

(برا برایه ، بازارا جودایه)

(پشتی تری په شیمانی فایده ناکه ت)

(په شیمانی ل نیقه کا ری ژی باشه)

(پشتا مروقی ل شولی مروقی بیت ، با شتره ژ چاقیت خه لکی)

(چاقه کی مروقی کوره دبیت ، مروڤ دهستی خوب یی دی قه دنیت)

۱۲- ئاقل :

هوشمه ندی و تیگه هشتن ، دوو نیعمه تن خودی داینه به ندی خو ، هه روه سا

دیناتی ژی ژ که ره ما خودی یه ،

ئەڤ ھەردوو ديارده ژى وه كورەوشەنبیریا مللی د گوتنیٔ مهزنان دا هاتینه :

(ئاقلی بو خو ژ بی ئاقله بگره)

(ھەر سەرەك ئاقله كه)

(ئاقل تانجی زبیرینه , به لی دسەری ھەمی كه سادا نینه)

(ئاقل نه ب كیشان و پیقانه)

(ئاقلی كیم , ری یا خار دەته بهر خودانی خو)

(ئاقل خوش ماله , بو خودان كماله)

١٣- رەخنە گرتن ل ریبازا كۆمەلایه تی :

گوتنیٔ مهزنان خو ژ چ ديارديت كۆمەلایه تی نه دایه پاش , ژ رەخنی نه ترسیایه , ئیکسەر یان نه ئیکسەر رەخنە ل شاشیت كۆمەلی گرتینه , بو نمونه :

(بویكا گوندى یا ترکه نه)

(بویكا بی جیهاز , وه کی قه لیا بی پیقاز)

(ئاقلی کرمانجی پاشی تیت)

(من کهر نه قیت بلا هیستر نه گه هته جیرانی من)

(ھه كه ھەمی چیچکا هژبر خاربانه چ بو خودانا نه دمان)

(ئاسنی بی ئەساس , نه دبیت شیر , نه دبیت داس)

(خیرا بابەنوبره , نا چیت ژ مالی دوبره)

(ئەو باژیروی پشیک لی حاکم بیت , مشکیت وی باژیروی ھەمی دگونه هبارن)

(زمانی دريژ دارکوکى سەری خودانیه)

(ئەوی نه ل گوڤه ندى , مل ب سه مایه)

(بکهڤه سەر دارا , نه کهڤه سەر زارا)

(ئەوی بیژیت و بکەت , ئەو میڤه , ئەوی نه بیژیت و بکەت , ئەو شیره ,
 ئەوی بیژیت و نه کەت , ئەو کەرەکه ژ کەریت بیخیره)
 (یی گو ه نه دەت مهزنا , دی لی هیڤن شاخیت بزنا)
 (ئەوا ته ب پیراتی کری , بلا ته ب کچینی کرایه)
 (ساخ دبن شوینیت خەنجهرا , ساخ نا بن شوینیت خەبهرا)
 (مهلایی گویی تیت , عهیشا زوی تیت)
 (یی نه خاری , ب سمبیللا قه مایی)

۱۴- هیجه تگرتن :

مه خسه دا مه ب قی خالی ئەوه کو مروڤ هیجه ته کی بو تشته کی بینته ده ری ,
 وه کو :

(چیچکی ویتانی , مالا خو خرابکر , یا من ژی لسهر دانی)
 (بهرا نه هاقیژه سهیی , دا نه ره ویت)
 (به فر تیت , دا دهست و پی بله رزن)
 (خوزیکیت وی بیده ری , یا کەرو گولک ژی دره قن)
 (نه زانی ب ره قسیت , گوتی عه ردی خاره)
 (جوانی بو خودانی به لایه)
 (هه چیی زاقایه ک هه ی , کەرەک هه ی)
 (نه زانی , خوشیا گیانی)
 (یان نا چیته ناشی , یان دی ناشه قانی کوژیت)
 (هه که یا خودی هات , یا عه بدا یا به تاله)

۱۵. چینه بوی و چینا بیت.

مه خسه دا مه بقی خالی ئەو بابەتن یان ئەو تشتن ئەوئیت ب ئەره بی دبیژنی
(مستحیل) وه کو :

- (ئەز دبیژم نیره , تو دبیژی بدوشه)
- (هه که شیشه شکه ست , نا هیته لیکدان)
- (زیژی زهر خراب نابیت)
- (ب پله کی نا چیه سه ری مله کی)
- (به حرب دهقی سه یی پیسنابیت)
- (به حرب ترارا خلاس نابیت)
- (بیرب ده رزیکی نا هیته کولان)
- (ب ته ماشا , نابیه پاشا)
- (هه که ئاڤ رژیا , نا هیته کومکرن)
- (هه که مه تا مروقی یا ب رتل بایه , دا بیژنی مام)

۱۶. پفکرن :

گه له ک جارا مروڤ بو خویاکرنا تشته کی زیده پیدقه نیت , ئەو ب خو نه
دره وه , به لی ۱۰۰٪ راستی ژی نینه وه کو:

- (پیری و هزار عه یب)
- (چاڤ هزار شولا دکهن , برهوی پی نا حه سن)
- (شولیت ژنا چل و چارن , ژوان چار دیارن , ئەو ژی , بالاق و نان و ئاڤ و گران)
- (هزار ب ئیکی , ئیک ب هزارا)
- (ژارا هاقینی ژی ساره)
- (ژنا پیرابه , وه کی میرابه)
- (قوونا مربا یا ب دو شاقه)

(کولکی پیری , خوشتره ژقه سرا میری جزیری)
 (نه ئاگری ترکا , نه سوحبه تا ژنکا)
 (ژسه د کوردا ئیکی ب زمانه , نه وژی لاله)
 (نه زستانا ب بهار , نه پیره ژنا ب گوهار)
 (بهریه ک بو مروقی برسی گه له که)

۱۷- هه قرکی و نه گهریت وی:

ژیان بی هه قرکی و رکمانه پیش ناکه قیت , نه ژ دیاردا کومه لایه تی د گوتنییت
 مه زنان دا رهنگه دایه وه کی :

(هه قرکیت میرا میرن , هه مزگیت ماقوبلا کرمانجیت تیرن)
 (هه ره بهر سیبه را شیرا بلا شیر ته بخوت)
 (میرب میرا دخورن)
 (هه ویی ژ بهر هه ویی خو جوانکر , ژنتیی ژ بهر ژنتیی مالکر)
 (ئاقا شیربن ل گه ل یا ته حل چینابیت)
 (کارک هه ر ل بن سه فیکا نابن)
 (نه وی حیشترا ب خودانبکه ت , دقیت سه ره ده را خانیی خوبلند که ت)
 (نه وی من پی دکر خیر , ل من بو گورگ و شیر)
 (هه ر شیره کی به قله کی هه ی)
 (هه چیی قه نه شیریت قوبحه ته کی , نابینیت که ره مه کی)
 (سه ری نه ل بهر قه رقه شا , بلا بکه قیته بن بهر و فه رشا)

۱۸- که فتن و ره قین :

هه میگاڤا مروژ دژیانی دا یی سه رکه فتی نابیت , ره قین و که فتن ژی تییدا
 هه نه , وه کو :

(عه شیرهت سهیی گه مبوله , جار سهردکه قیت جار بن دکه قیت)
 (ره قینه ک ژ دهسته لهینانه کی چیتره)
 (پیته خول دویف بهرکا خو دریتزه)
 (دهستی خوب کولافی خو قه نه)
 (سهری که چهل دبن کومقه باشه)
 (ئیک نه شیا ئیکی , گوت دوو وهرنه من)
 (دنیا شه قو وروژه ک نینه)
 (نه شیا کهری هه لدا په لیی)
 (ئیک نه شیا بریت , دوو جار دوخینا خو قه کر)
 (گوتی که چهلو موی ب سهری ته قه نینن , گوت که زیته خاله تا من ب
 عهردی را دخوشینن)

۱۹. شیرهت و نه سیحهت :

ئه قو بابته ژهه می بابه تیت دهر یازبوی بهر فره هتره , چونکی پریا وان
 گوتنیت بوورین ب خو قه دگربت , وه کو :
 (بیستانا نه دانه بهر نهالا , ژنی نه ئینه ژ خراب مالا)
 (کهری نه کره ل بهاری , ژنی نه هه لبریره ل دیلانی)
 (هه ره ملله تا , بگره عه ده تا)
 (ل بهارا خو ته ر نه که , ل زستانا خو گیرو نه که)
 (ئافی بینه ژ کانیا , ژنی بینه ژئه سلیا , دا بیینی عه جیبیا)
 (ژنی بینه دریتقارا , دا کور بگه هیت درهارا)
 (بده بووری بلا کویر بیت , کچی بینه بلا پیریت)
 (ئه و دیوانا تونه خازتی , نه چی)
 (ئه و گرییا ب دهستی قه دبیت , ب ددانا قه نه که)

(ئاخفتنى سى جار بينه بهرگوتنى , پاشى بېژە)
 (نه ژن خاستن عهيبه , نه ژن نه دان عهيبه)
 (بوبىكا سالى , بهرده مالى)
 (هه كه تو نه زانى , تشتى بگره ب جوانى , تو نه يى په شيمانى)
 ئەق خاليت بوړين بو مه وهسا دياردكه ن كو رهوشه نىبىريا مللى د گوتنييت
 مه زنان دا هه موو رهخ و روييت
 ژيانى دگريت . ژبلى وان نمونيت دهربازبووين هيشتا گه له كيت دى ماینه ,
 وهكو :

گهريان و مهردينى , بازار و ئابوورى , كەش و ههوايى دا , د خودانكرنا مهرو
 مالاتى دا , رهوشه نىبىريا مللى ل سهر ژنكى , ل سهر ميړى , ل سهر چاندنى
 ..... لى مه پيدقى نه زانى كو بابه تى خوزيده تر دريژكهين .

ژيډهر

- ۱- گوتنييت مه زنان , ل دهقەرا به هدينان , حجي جعفر , به غدا , ۱۹۸۶ .
- ۲- گوتنييت پيشينان , ل دهقەرا بادينان , وههيبيا محمد سعيد , دهوك , ۲۰۰۶ .
- ۳- كانى , نه حمه د قهرهنى , به غدا , ۱۹۸۴ .
- ۴- ميړگا په ندا , سيد ته ها سيد على شيلانى زاخو , ۲۰۰۷ .